

ČESKOSLOVENSKÁ AKADEMIE VĚD
PAMÁTKY STARÉ LITERATURY ČESKÉ
SV. 26
(ZALOŽILA MATICE ČESKÁ)

VERŠOVANÉ SKLADBY
DOBY HUSITSKÉ

František Štorm
s jazykovými poznámkami
Fr. Štormyho
skladbu č. 3.

ČESKOSLOVENSKÁ AKADEMIE VĚD

Ústav pro českou literaturu

Vědecký redaktor:

univ. prof. dr. Josef Hrabák

Recenzovali:

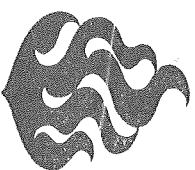
akademik Josef Macek a doc. dr. Jiří Daňhelka

VERŠOVANÉ SKLADBY

DOBY HUSTITSKÉ

K VYDÁNÍ PŘIPRAVIL A ÚVOD NAPSAL

FRANTIŠEK SVEJKOVSKÝ

PRAHA 1963

NAKLADATELSTVÍ ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD

EMS A 11

E. 1. 3 - 124c

ÚVOD

Několik prvních desetiletí 15. století, ta doba rozmachu husitského revolučního hnutí, které svými událostmi zasáhlo hluboko do života českých zemí a zabouřilo vzdáleným ohlasem na nejednom místě v Evropě, — doba, která kladla základy tradice živé až do naší současnosti, je i na poli umělecké tvorby obdobím kvasu a hlubokých proměn. Tyto proměny se týkaly stejně pojetí stěžejních otázek společenské funkce umění jako způsobů tvorby. Zároveň s novými úkoly vyvířovala nutnost hledat jiné možnosti a vyjadřovací prostředky, neboť dosavadní druhy a způsoby projevu nedovolovaly vždycky autorům dát odpověď na požadavky současnosti, nedovolovaly plně zvládat to, čím doba žila, oč zápasila a jak si hledala cestu k plnému uměleckému vyjádření. Proto pozorujeme v různých odvětvích umělecké tvorby vědomý odvrát od typických starších postupů a také zrod nové umělecké metody. V ovzduší ideového vření a společenských zápasů doby husitské procházelo tedy umění těžkou zkouškou a dostávalo se na nové cesty. Změny jsou tu ve srovnání se starším vývojem proto tak veliké, že svými kořeny tkví v atmosféře převratných historických událostí, a zároveň že umění nejen citlivě na soudobé dění reagovalo, nýbrž přímo do jeho běhu zasahovalo.

V našich zemích se tehdy počala projevovat výrazně první krize feudálního zřízení, v níž se jako mohutný projev odporu proti této středověké společenské soustavě zvedlo husitské revoluční hnutí. Bylo vznícováno úsilím o vítězství nových společenských řádů a názorů na život jednotlivce i společnosti a také vůli dosáhnout jejich uskutečnění třeba bojem. V této situaci se počaly na základě střetání sociálních, hospodářských i ideologických zájmů různých společenských složek vyhranovat zvláště od druhého desetiletí 15. století dva tábory stojící proti sobě ve stále otevřenějším nepřátelství. Člmem útoků stala se především církev, ale vedle ní i panstvo a měšťanský patriciát. Proti nim se zvedal odpor husitů. V husitském táboře se na počátku setkáváme

s širokou koalicí, jejíž jádro tvořilo především měšťanstvo a rostoucí zástupy bezprávného lidu z měst a venkova. K nim se přidala část nižší šlechty i někteří páni. Ovšem další vývoj události, zvláště rozmach síly radikálních složek lidových v letech 1419—1421, ukázal, že tato koalice nebyla pevným celkem. Tak jako v některých otázkách — hlavně v počátcích bojích proti církvi a Zikmundovi — setkávali se ve svých třídních zájmech příslušníci různých společenských vrstev a spojovali se k společnému boji, tak jindy naopak se rozcházeli, ba přímo střetali. Ukázalo se to brzy, zvláště od doby rychlého vývoje revolučního hnutí na rozhraní dvacátých let. Tehdy se projevil v husitském táboře rozpor charakterizované zradou panstva vůči husitství, ale také neshodami stanovisek měšťanské opozice k programu revolučního křídla husitského a kolísáním mezi bojem a jedháním o smír s nepřáteli. Z této složitě politické, společenské a ideologické situace vyrůstaly události, v nichž se rozhodovalo o dalším vývoji poměrů. Jejich ukazatelé — přímo symbolickými — se staly Tábor na jedné, Basilej a Lipany na druhé straně.

V těchto dobách, kdy v umění rozhodovala schopnost tvorby nejen obrazet živé společenské dění, nýbrž i podíllet se na jeho utváření a stát se tak vskutku uměleckým projevem okamžiku chystajícího významné události další historie, otevřely se velké možnosti projevu slovesnému, a tedy i literatuře. Dostal se vskutku do popředí. Vedle válečného umění byl právě jednou z nejučinnějších zbraní „božích bojovníků“ i jejich nepřítel. Vzrušoval a bouřil neustále mysl i jedhání lidí, mřil k různým složkám tehdejší společnosti, ba v některých formách provázel přímo zápas na bitevním poli, jak nejlépe připomíná tradice, že husitská píseň sama stačila přemáhat nebo podlamovat sílu nepřátelských vojsk.

Nová orientace literatury projevila se brzy nejen v latinské produkci, ale změnila i ráz dosavadní české tvorby, která se v prvním období svého rozvoje během 14. a na počátku 15. století obracela především k nadskutečným ideálům světského i náboženského života, oslavovala typické hrdiny středověku — světce nebo rytíře — a byla často naplněována fantastičností nebo dobrodružnou zábavností. Skutečný život dohléhal do této středověké literatury pouze vzdálenými a řídkými ohlasy, takže se během 14. století naplňovala přímými pohledy na životní

skutečnosti jen ojedinelá díla, která tak mohla hlouběji zasahovat do vývoje společenského dění i názorů. Vzpomeňme především na *Dalimilovu kroniku* nebo na okruh počínající moralizujícími skladbami a končící satirami (nejznámější jsou satiry z tzv. *Hradeckého rukopisu*), v nichž už narůstala kritika některých jevů života feudální společnosti.

Zato v době husitské byla literatura zcela strhována doprostřed každodenního života. Autoři v ní našli prostředek k nejučinnějšímu vyjádření toho, čím tehdy žila společnost v našich zemích. Naplňovali literaturu palčivými problémy své doby. Při jejich výběru přestával být rozhodující zájem a vkus oněch vládnoucích kruhů, které do té doby uplatňovaly nejvíce svůj vliv na literární tvorbu. V době husitské se začaly obdobně jako na jiných úsecích umělecké tvorby výrazně projevovat souvislosti literární produkce s širším okruhem středověké společnosti. V literární tvorbě získalo především převahu měšťanstvo, které mělo rozhodující vliv na zrod nového pojetí literatury, způsobu zpracování i úkolů autora. Spisovatelé vzešli z tohoto společenského prostředí stávali se tak hlavními tvůrci produkce doby husitské. Vedle nich našly své autory i lidové zástupy, a to především ve skladatelích písní a v kazatelích. Literatura přestala tak být jen zdrojem zábavy, součástí společenského života hradní společnosti nebo četbou vzdělanců. Ideály, které se staly předmětem velkého společenského boje a které postupovaly rovněž literární tvorbu, byly vzdáleny oněm nedostupným a vzrušujícím souhrnům dokonalosti výjimečných jednotlivců nebo společenských skupin, jaké znala starší doba. Byly reálným a v představách svých hlasatelů dosažitelným cílem, ať se zdály být v podmínkách feudální společnosti sebeodvážnější svou revolučností a ať byla cesta k nim sebevíce obtížná. Tím vším se stal slovesný projev silou, která působila přímo na formování životních názorů, a zasahoval do rychle se vyvíjejících událostí.

Je pozoruhodné, jak hluboký byl dosah této historicky závazně změny základních stránek literární práce a jejího pojetí. Usměřil nejen hlavní vývojový proud literatury husitské, nýbrž v podstatě všemmu tvorbu té doby, která vznikala v našich zemích, ať už v jazyce latinském nebo českém. Ačkoliv v protihusitském táboře, kde nadále vládly starší řády a s nimi i kulturní formy, byly zajiště podmínky pro trvání předcházející literární tradice spjaté s tímto společenským ovzduším, do-

cházelo i tam často k jejím dočasněmu oslabení nebo dokonce k přecházení i tam často k jejím dočasněmu oslabení nebo dokonce k přecházení rúšení. A naopak, právě těm projevům, které v rukách husitských autorů hrály nejdůležitější úlohu, jako byly např. veršované polemiky, satiry, popěvky, traktátová literatura, počali i literární mluvčí druhé strany přizpůsobovat svou tvorbu a sahali k obdobným prostředkům, aby mohli měřit své síly v ideových zápasech a stejným způsobem ovlivňovat veřejné mínění.

Zároveň s naplňováním nových úkolů literatury a s důrazem na tendenci, která se stala onou závažnou silou pohybuující dosavadními funkcemi i uměleckými hodnotami literatury, měnil se také způsob práce spisovatelů a básníků. Především v ní sílilo uplatnění češtiny vedle jazyka latinského stejně jako v jiných okruzích kulturního a veřejného života (srov. význam češtiny v bohoslužbě, administrativě). Měnila se i poetika. Důraz na široký společenský dosah literárních projevů a na jejich přímý vztah k dobovému dění vedly autory k přehodnocování tradičních norem středověké poetiky a také k vytváření nových. Ideálem se stala tvorba vyslovující obsah srozumitelně a výrazně, neboť na něm spočívala všechna váha slovesného projevu. Otrud snaha po oproštění výrazu a po zamlácení neobvyklosti nebo pestrosti samoučelých prostředků, jež středověká poetika tolik vyzdvihovala. Současně s tím pozorujeme i proměnu v uplatňování jednotlivých literárních druhů. V české poezii ztrácí např. svou životnost veršovaná povídka rytířská, legenda nebo dvorská lyrika, zato hojně se šíří popěvek, píseň, veršovaná polemika. V próze se vedle nových, pro dobovou situaci charakteristických útvarů, jako byl manifest nebo list, uplatnily zvláště některé starší druhy, především náboženské úvahy, kázání, kroniky, ale způsob jejich zpracování se proměnil. Staly se z nich projevy naplněné nikoli problematikou úzce náboženskou, nýbrž zasahovaly širše do události společenského dění. Tentýž přístup k literární tvorbě orientoval i práci kronikářů k současnosti a strupňoval v jejich dílech zřetel k aktuální problematice. Zatímco starší kronikáři pojímali své úkoly jako vyprávění zpráv týkajících se především dějin vládnoucí třídy nebo církve a obřadně svou pozornost k dávné minulosti, k níž připojovali zprávy z dějů své doby, řídila aktualizace v nových dílech zájem plně k nové době a k pokledu na události z hlediska jiných vrstev než vládnoucích feudálů. Zároveň pak snaha zdůraznit tendenci díla vedla k překonavání pouhého

řazení zpráv a faktů. Zcela do pozadí ustoupila v nových podmínkách tvorba dramatická, která nevykazuje podstatný přínos dalších děl. Přitom ovšem kritické stanovisko, které zaujímali někteří mluvčí strany husitské k dřívější tvorbě dramatické a k jejím dalším ohlasům, otlášlo středověkými koncepcemi dramatu i divadla natolik, že zastavilo jeho další vývoj v našich zemích.

Když autoři husitské doby vybírali slovesné prostředky zvláště vhodné k plnění závažné společenské funkce, dostalo se nového a vsutku širokého uplatnění poezii, kterou právě v této knize sledujeme. Veršovaná forma převažovala v předcházejícím vývoji český psané literatury až do druhé poloviny 14. století, kdy se počala souvisle rozvíjet také próza. Využití verše procházelo tehdy proměnami. Nadále se uplatňoval převážně v projevech lyrických nebo didaktických a naopak ustupoval v epice. K významnému jeho rozvoji došlo opět v době husitské. Především sevířenost, vhodnost k šíření přednese, účinnost rytmu, možnost spojovat slovo s melodií dovolovaly autorům užít jej k splnění důležitých úkolů, jaké měla literatura polemická, agitáční, bojová, aby mohla pohotově zaznívat přímo tam, kde se rodil a probíhal společenský zápas. Přitom se právě veršovaného projevu nejčastěji užívá také k tomu, aby plnil další závažný společenský úkol — aby poučoval na společenské základech co nejširší.

Začeme-li se do skladeb vydávaných v tomto svazku, ocitáme se přímo uprostřed dobového věení a zápasů. Napovídají mnohé z toho, co předcházelo výbuchu husitského revolučního hnutí, nebo zase ukazují, jak slovo veršovců provázelo na obou stranách vzájemná střetání, jak mělo působit na utváření stanoviska a názorů tehdejší společnosti.

Marně bychom hledali mezi vznikajícími skladbami některé z vyhraněných druhů starší epiky nebo lyriky. Pojetí literárního projevu vede v této době k stírání hranic mezi oběma žánry. Výraz citů, názorů a nálad prolíná se s prvky dějovými v nové specifické útvary ovládané vyhracenou tendencí, jakou vytvořila právě tato doba. Přitom epické prvky skýtá autorům sám život, události, jimiž den ode dne jsou vzrušováni; náлады, city nebo myšlenky, které tlumocí, jsou vyvolány

kollektivní reakci na dobovou problematiku. V této situaci rozvinulo se i historické veršování, čerpající látku ze současnosti.

Nejvýznamnější a také nejlidovější formou veršovaného projevu doby husitské byla *píseň*. Především výsledky rozsáhlého studia Zdenka Nejedlého ukázaly její společenský význam a místo ve vývoji naší literatury i vokální hudby.¹ V písni se odrážel mnohostranně životní názor tehdejšího člověka, jeho zážitky i zkušenosti z událostí, jichž byl účastníkem. Protože píseň obsáhla vlastně celou rozlohu života, měla k ní blízko svou problematiku i veršovaná tvorba mluvní, tj. určená k recitaci. Není proto náhodou, když se nejednou setkáme s doklady těsné souvztažnosti mezi písni a veršovanou tvorbou recitační. Ukazují to různé případy. Tak např. známe ve dvojím znění — písňovém i mluvním — zveršované argumenty pro přijímání podobojí, a to ve skladbě počínající slovy *Otáška nyne taková běží?* a v její písňové úpravě se začátkem *Kristovot jest ustavenie*.² Jinde nalezneme blízký vztah mezi protihusitskými motivy v jejich písňovém zpracování, které po Palackém označujeme souhrnně jako *Žaloby na husity*,³ a mezi polemickými veršovanými skladbami, jež dále otestujeme. Podobné vztahy lze dokumentovat i mezi jinou písni, *Slyšše všichni, posluchajie*,⁴ a básni *Slyšše všichni, stari i vy, děti*.⁵ Takového dvojí zpracování téže problematiky ukazuje, že oba kruhy spojoval především agitační cíl a určení proniknout co nejvíce do širokého okruhu posluchačů, popřípadě čtenářů. Zároveň však srovnáním zjišťujeme i závažné rozdíly, které vyplývají z celkového pojetí funkce skladeb. Píseň vede svými základními rysy k účinné zkratce, k zhuštěnosti a lapidárnosti ve vyjádření obsahu. Přitom dává možnost šířit se rychle, uplavit se v každé situaci a stát se při spojení slova s melodií zvláště oblíbeným projevem kolektivu. Tvůrci českých písní doby husitské vycházeli z těchto možností a viděli v nich útvar vhodný pro nejšířší kruhy, které je vskutku brzy přijímaly za své. Naproti tomu obsah i zpracování, a tedy i společenské rozšíření veršovaných skladeb recitačních, které známe z doby

1 Z. Nejedlý, *Dějiny husitského zpěvu*, 2. vydání v šesti svazcích, Praha 1954 — 1956.

2 Text je otištěn v tomto svazku na str. 90n.

3 Píseň je vydána v citovaném díle Z. Nejedlého, díl 6, str. 258n.; tam je rovněž odkaz k rozboru.

4 *Vybor z literatury české*, 2. díl, Praha 1868, sl. 239n.

5 Vydal J. Sedlák, *Studie a texty k náboženským dějinám*, Praha 1919, str. 105n.

6 Text je otištěn v tomto svazku na str. 102n.

husitské, jsou už jiné. Autoři se tu nespokojovali jen s jednoduchým nebo stručným vyslovením myšlenky, jak to známe z písní, nýbrž formulovali myšlenky obsáhlejší a snažili se rovněž obsáhnout v jedné skladbě rozsáhlejší problematiku. Proto u nich hraji tak důležitou úlohu argumenty, citace, rozbor nebo příklady, čímž tyto skladby nejednou připomenou tehdejší odbornou, převážně latinskou tvorbu polemickou, traktátovou. Taková veršovaná díla polemická nebo dobové politické projevy nemohou se už vynořovat v každé situaci a zaznívat tak bezprostředně v souvislosti s událostmi, jak jsme toho svědky u písňové nebo kazatelské tvorby, která se tolik šířila mezi zástupy lidu venkovského nebo městského. Naopak, žádají určité soustředění, velkou pozornost a čas posluchačů nebo čtenářů. Nejsou už projevem určeným, aby koloval v ústech kolektivu, nýbrž aby mu byl přednášen — mají tedy po mnoha stránkách jiné místo v tehdejší životě. Vskutku ve většině dochovaných skladeb určených k přednesu lze zřetelně pozorovat snahu autorů přenést hlavní váhu do podrobných rozborů a osvětlování ideových nebo společenských otázek, aby s nimi byli posluchači podrobně seznámeni. Přitom se veršovci soustředovali hlavně k některým stránkám dobového dění a myšlenkového kvasu: politický zápas mezi přívrženci Zikmundovými a stranou husitskou, snaha o nové uspořádání poměrů v zemi nebo zase problematika oddálosti církvi římské, závaznosti jejích ustanovení, přijímání podobojí, vzájemná kritika jednání a činů příslušníků obou táborů — to jsou některé z hlavních námětů těchto skladeb. Zároveň nelze přehlédnout v protihusitské literatuře, že při úrocích na husity jsou stíhány především ty názory a činy, které nejvíce otrásovaly starými řády a životními hodnotami středověké společnosti — tedy zvláště táboorské. Ale všechna tato tvořba nezanamennává, nekonstatuje nebo neshrnuje pouze, nýbrž je zároveň — a vlastně především — vášnivým výrazem stanoviska autora, popř. jeho strany. Proto většina z nich má tak blízko k řeči dobových polemik, politických projevů nebo traktátů. Nejednou dokonce autoři veršovaných skladeb přímo oživovali závažná místa latinských disputací, traktátů, manifestů, různých usnesení apod., aby v nové formě a v českém zpracování širší ty myšlenky a argumenty, které ze svého hlediska pokládali za nejzávažnější. Touto cestou chtěli ovlivňovat stanovisko širších vrstev, mezi něž se nemohly dostat přímě

ohlasy těch latinských projevů, které se hojně vynořovaly během církevních a politických jednání. Mnohdy přitom veršovci své prameny ani podstatně nepřetvářeli, poddržovali často formu disputace, hádání, obžaloby apod. nebo dokonce podávali ve verších pouze závažné citáty z polemik bez dalšího rozvádění, jak můžeme pozorovat třeba u skladby začínající slovy *Ordžka nymne taková běží*.

Obsah a funkce těchto veršovaných skladeb rovněž objasňují, proč většina z nich spadá vznikem do doby největšího ideového kvasu od smrti Husovy do poloviny druhého desetiletí 15. století, kdežto později už převážují náměty historické. Za touto hranicí rozkvět mluvní poezie ustává a v dalším vývoji literatury plní její základní společenskou funkci převážně prozaické polemiky, výklady nebo kronikářské záznamy. Naproti tomu píseň zůstávala i potom stále vyhledávanou formou jako výraz živé reakce na dobové problémy; v ovzduší vojenských událostí a pokračujících jednání dokonce její význam ještě rostl zvláště mezi skladateli strany husitské. Z pozdější veršované produkce je známa ještě rozsáhlá báseň Vavřince z Březové *Carmen insignis coronae Bohemiae* — ta je však latinská.⁷

Toto rozlišení funkcí a forem písní na jedné a básnictví recitativního na druhé straně se odráží také v rozdílné účasti husitů a strany protihusitské na jejich rozvíjení. Písněová tvorba docházela v celé šíři ohlasu hlavně v táboře husitském, nikoli u příslušníků opáčného tábora, neboť těm oficiální názory bránily uplatnit českou píseň jako součást obřadů nebo jako souhrn věroučných zásad, zatímco husité ji právě v těchto funkcích rozvinuli. Zato částěji volili v protihusitském táboře veršované zpracování recitační jako prostředek boje a agitace. Můžeme dokonce pozorovat, že právě v básních s protihusitským zaměřením byla spatřována protiváha nejedné husitské písně polemické, satirické nebo věroučné. Proto také v okruhu veršovaných skladeb určených k přednesu můžeme sledovat častější střetání názorů obou stran než v oblasti písně.

Společenské určení i obsah veršované tvorby jak husitské, tak i protihusitské měly patrný vliv na způsob zpracování skladeb a přinášely

⁷ Skladba byla vydána v latinském znění i v českém překladu pod titulem Vavřince z Březové, *Píseň o vítězství u Domažlic*, připravili K. Hrdina a B. Ryba, přebásnil J. B. Čapek, Praha 1951.

tak hojně podněty k volbě vhodných prostředků básnické tvorby. Stejně jako v každém období závažných vývojových proměn pozorujeme také tady, že vedle odvratu od starší tradice a hledání nového obsahu i způsobů tvorby nezůstávaly ovšem bez významu pro vývoj poezie doby husitské ani některé podněty starších básníků. Např. už dříve vznikaly pokusy přiblížit i literaturu konkrétním životním situacím tím, že se v ní obrážely přímo některé jevy současného života nebo byly rozbrány jednotlivé společenské a náboženské problémy. Již tehdy objevovali autoři cenu satiry jako účinného prostředku literatury, nacházeli v ní nové výrazové možnosti, na něž básníci doby husitské navázali.

Základní tvůrčí princip umění doby husitské — vytvářet hodnoty aktuální, živě navazující na dobové dění, tedy hodnoty vyjadřující vyhraněné stanovisko střetávajících se společenských tříd nebo stran — nesl s sebou požadavek výrazové srozumitelnosti a názornosti. Šlo přece o to získat názorům v dělech vysloveným široký ohlas. Proto autoři neformulují své myšlenky obecně ani zase nesaňají k vyjádření obraznému, nýbrž snaží se dosáhnout účinnu především konkrétností, užitím obecně srozumitelných prostředků výrazových, uváděním skutečných událostí nebo opřením o citáty a argumenty z autorit. Sledujme jen, jak často sahali k příkladům nebo k dokladům ze živé současnosti, např. v *Žalobě Koruny české*, v *Poroku české Koruny* nebo v hádání *Václava, Havla a Tábora*. Pod vlivem této tendence se proměňuje i staročeská satira. Autoři překonávají středověký způsob typizace určitých jevů, jakého užívali básníci doby předhusitské, nevolí cestu abstraktního zobecnování, nýbrž cestu blízkou novodobému umění: zobecňují prostřednictvím konkrétního obrazu, uváděním konkrétních událostí a činů osob, aby na jejich osudech, jednáních nebo vlastnostech ukazovali určité stránky soudobého života.

Strhávat a vzrušovat měla především myšlenka, nikoli výrazový patos; nezhaloval ji ani symbol, ani složitý obraz, oprostila se od různých tehdy oblíbených „ozdob“. I po této stránce se nejednou projev sblíží s prózou, např. kazatelskou, traktátovou nebo i s kronikářskými zprávami, od nichž mnohdy poezii odlišuje pouze úprava do veršů, z velké části bezrozměnných (srov. veršované traktáty nebo některá historická veršování). Ovšem tendence k záměrné jednoduchosti neznamená, že

by se autoři zभावovali všech tradičních výrazových prostředků, šlo-li o poslení názornosti a účinnosti jejich projevů. Studujeme třeba, jak často bývá přirovnání, které stupňuje názornost projevu; autoři pro ně sahají přiznacíně do dvou okruhů blízkých svým posluchačům, do bible nebo do soudobého života. Stejně tak dovedli někdy osobitě najít oporu nejen v látkové tradici, jak ukazuje např. námet *Rozmlouvání Zlomečka se smrtí*, ale i ve starší poetice, jak zvlášť názorně dokládá zpracování českých skladeb tzv. *Budýšinského rukopisu*, v nichž nalézáme např. etymologizování, syntaktické paralelismy, promyšlené využití exklamace, apostrofy, ba i zvukové stránky slova apod.

Obilbeným prostředkem autorů doby husitské bylo využívání rytmických kvalit jazyka, a to je právě přivádělo tak často k verši. Z dochovaných textů můžeme soudit, že volili dvě cesty, jednak verš pravidelný, převážně osmislabičný (popř. s malými odchylkami od tohoto rozměru v některých verších, jak bývalo tehdy obvyklé), nebo verš bezrozměrný, tedy o nepravidelném počtu slabik. První typ měl nepochybně vedle starší literární tradice (v poezii ze 14. a ze začátku 15. století převážoval ve veršované epice, ale objevoval se i v didaktických skladbách lyricko-epických, jako byla např. *Nová rada* Smila Flašky z Pardubic, nebo v satirách) oporu i v ústní slovesnosti, která žila v prostředí, jemuž veršovci doby husitské především určovali svá díla. Osmislabičným veršem jsou zpracovány skladby *Žaloba Koruny české*, *Porok české Koruny* a *Hádání Práhy s Kutnou Horou* z Budýšinského rukopisu. U památek vydávaných v tomto svazku volil tuto formu autor historického veršování známého jako *Zlomek rymované kroniky*. Snaha o pravidelnost rozměru hlásí se i ze skladby *Rozmlouvání Zlomečka se smrtí*. Převážuje v ní rovněž osmislabičný verš, i když se někdy objeví odchylky; ale ani v případech těchto odchylek autor neizoluje jednotlivý verš, nýbrž ve snaze o pravidelnost spojuje ve větší celek několik veršů (alespoň dva) o stejném počtu slabik (bud sedm slabik nebo devět až deset)⁸. Rovněž ve *veršovaných traktátech* o přijímání podobojí a proti pouhým převážují partie osmislabičné. Na druhé straně v některých částech skladby *Otázka rymie taková běží* se naopak výrazně hlásí

⁸ Podrobně tuto otázku sleduje J. Hrabák ve *Studiih o českém verši*, Praha 1959, str. 104. Při závěrech je třeba mít na mysli, že Rozmlouvání Zlomečka se smrtí známé ovšem až z verzi 16. století, takže nejsou vyloučeny pozdější zásahy.

verš bezrozměrný. Odklon od pravidelného schématu tu není náhodný, nýbrž takto je zpracován vždy uzavřený celek, celý citát (srov. citát z *Cypriana*)⁹ — Druhý typ, verš bezrozměrný, se uplatnil nejčastěji v polemické, satirické a historické tvorbě, kterou vesměs přináší naše edice. Volný jeho rámec zajiště vyhovoval více potřebě zpracovávat v přístupné formulaci soudobé náměty a zároveň sblížoval obdobně jako jiné prostředky tuto tvorbu s prózou, k níž měly — jak víme — tyto skladby obsahem velmi blízko. Nebyla tedy ona polemická a kronikařská próza, o kterou se veršovci opírali, bez vlivu ani po této stránce a podobla se tak na prozaizaci básnictví své doby. Ba zdá se, že rozpad pravidelných veršovaných útvarů šel ještě dále, neboť např. ve skladbě *Slyšše všickni, staří i vy, děni* můžeme pozorovat i nepravidelnost v dořizování schématu rymovaného dvojverší. Rozšířením tohoto typu během 15. století se podstatně mění dosavadní význam bezrozměrného verše v mluvnici poezii české.

Pro svůj obsah staly se veršované skladby doby husitské cenným historického poznání. Historikové oceňovali výsoko jejich dokumentární význam, ale přitom zřetel k dokumentární ceně památek zastihoval nejednou zájem o jejich slovesné hodnoty. Přehlížení nebo podceňování této složky dochovaných památek se projevovalo i v některých starších závěrečných literárněhistorických. Bylo to proto, že se kritéria pro hodnocení literární produkce celé starší doby vyzorovala nehistoricky z literárněuměleckých principů tvorby 14. století, nebo že se na tuto tvorbu přenášela kritéria novodobá. Výsledkem pak byly závěry o malé poetičnosti, o výrazové jednoduchosti husitských skladeb apod. Nejednou tak docházelo k rozporům mezi vysokým hodnocením ideové stránky těchto děl a jejich dokumentární ceny na jedné straně a mezi odsuzujícími výroky o literárních kvalitách na straně druhé, jak ukazují např. i některé názory Palačského, Vlčka nebo Pekaře. A přece právě v opoštění námětů i výrazu lze nalézt u nejvýznamnějších děl husitského období projevy tvůrčí síly, která byla vývojem celkové společenské situace uvedena na nové cesty a vyvolala i jiný přístup k některým otázkám pojetí slovesné práce a jejích estetických hodnot, jak jsme se už výše nad tím zamýšleli.

Jména těch, kdo veršované skladby husitské doby tvořili, zůstávají nám většinou neznáma. Je vskutku obtížné dosáhnout jednoty v názorech nebo se dobrat jména některého z veršovců tam, kde prameny mlčí a kde znalosti o literární tvorbě jsou stále mezerovité. Cestu ovšem neztěžuje pouze anonymita, která je zvlášť častá u každé tvorby rodící se

⁹ Srov. k tomu ještě dále výklad na str. 24.

a působící uprostřed bojištního vývoje událostí, ale i celkový ráz skládek. Už při obecných charakteristikách veršované tvorby doby husitské jsme poznávali blízkost obsahu, který se v různých obměnách vracel stejně v latinské literatuře (srov. traktáty, výroky univerzity, výnosy arcibiskupa, záznamy z disputací aj.) jako v českých zpracováních prozaických a veršovaných, když je počal ovládat okruh námětů vyvěrajících přímo z ideologických a společenských bojů doby. Důležité myšlenky, argumenty nebo citáty se znovu a znovu objevovaly v dílech různých autorů a stávaly se tak obecným majetkem. Nalezáme je dokonce někdy aktualizovány různým způsobem v soulase s koncepcí jednotlivých památek, ba někdy bývají využity a uzpůsobeny podle potřeby obou nepřátelských táborů. Proto se s takovýmto shodami setkáme i u nejvýznamnějších literátů a učenců polemiků doby, jako např. Jana Husa, Jakoubka ze Strážbra, Mikuláše z Dráždán, Šimona z Tišnova a na straně katolických vzdělanců u Štěpána z Dolan, Ondřeje z Brodu, Matřka Rvačky a jiných. Ale nejen to, byly přebírány i ustálené motivy, přirovnání, obrazy (srov. např. v protihusitských polemikách označení „bledí kacíři“ nebo jiné rysy charakterizující kacíře, spojení křesťanů-kazatelů, předávka „viklef“, „machometa“, a v literatuře husitů papež-kuběnáš, motiv „lůtky“ při kritice obrádků, oslavná epiteta u jména města Prahy).¹⁰

Právě tyto charakteristické motivy nebo prostředky veršované tvorby doby husitské upoutávaly pozornost badatelů a staly se v poslední době důležitým kritériem při určování autora, popř. při řešení otázek, co z dochovaných památek lze připsat jedné osobnosti autorské. Zájem badatelů obrátil v poslední době pozornost k některým osobnostem známým ještě odjinud z veřejného i literárního života doby husitské, a v nich jsou hledání i autoři anonymních veršovaných skládek. Tak se objevuje jméno M. Vavřince z Březové, M. Matřka Rvačky,

¹⁰ Přiřadí tedy k typickým znakům této literatury, že její autoři vědomě vycházeli z obecně přejímaných a rozšiřovaných myšlenek i citátů a dávali jim specifický umělecký výraz. Proto nelze spokojit se s určením místa v bibli nebo v jiném díle, neboť autor je převážně přejímal nikoli z původního pramene, nýbrž z druhé ruky. Zato je však třeba si všimnout případů, které dokládají souvislost s ostatní dobou literaturou. O to jsme se právě pokusili ve výše uvedených k jednotlivým textům (str. 186n.). Očsem přitom nebylo možné vždy jednoznačně rozhodnout otázku přímého ztroje myšlenek nebo citátů pro jejich obecnou rozšířenost a hojně tradování.

kněze Jakuba Trcha a Prokopa Písaře.¹¹ Ale domněnky o jejich podílu na veršované tvorbě nedosáhly zatím všeobecného přijetí. Stačí např. srovnat rozdíly v nejnovějších závěrečích o autorství některých skládek, jak je podávají výsledky studia dvou významných znalců doby husitské R. Urbánka a F. M. Bartoše, abychom si uvědomili neshodnost řešení. Toto řešení je tím obtížnější, že shoda myšlenek nebo výrazových prostředků nemusí být v těchto případech — jak vyplývá z výkladů — vždycky dostatečně pevným vodítkem nebo hned dokladem pro autorství či pro přímou filiaci textů. Přitom v dochovaných zápisech veršovaných skládek nebo ve starých zprávách o nich setkáváme se pouze ojediněle s uvedením jména některého autora. Tak např. je uvedeno jméno kněze Jana Čapka u skládky *Otáška rymie taková běží*, a to u opisu uloženého dnes v basilejské knihovně; nebo z latinské kroniky Prokopa Písaře se dovídáme v letmé zmiňce o knězi Trškovi (patrně Trchovi), autoru českých skládek, z nichž je v Prokopově kronice uvedeno několik veršů.

Veškeru je tedy nutno konstatovat, že při dosavadním stavu poznání můžeme o autorech skládek tohoto svazku vyslovovat zatím pouze dohady.

Přes ničivé stopy mnoha staletí, i přes záměrné vyhlazování husitské tradice v minulosti dochovalo se nám vedle nepřímých zpráv a zlomků několik cenných českých památek veršované tvorby mluvní. I z tohoto torza je možno poznat ráz poezie doby husitské, její funkci a ideové nebo literární hodnoty. Přinášíme tu většímu dochovaných textů až na rozsáhlý celek husitských skládek z tzv. *Budyšínského rukopisu*, které byly před časem vydány samostatně J. Daňhelkou; teprve s nimi je obraz této tvorby ucelený. Ale nestačí přihlížet jen k tomuto okruhu, chceme-li poznat celkový ráz poezie doby husitské, je třeba vzít v úvahu stejně závazný okruh veršovaných skládek a písní latinských, které jsou

¹¹ R. Urbánek, *Saminická skládání Budyšínského rukopisu M. Vavřince z Březové z roku 1420*, Věstník Král. české společnosti nauk 1951; tam je uvedena i předcházející literatura. — Tyž, *Matřka Rvačka, jako protihusitský saminík*, Časopis Společnosti přátel starožitností 63, 1955, In. — Tyž, *O volbě třetího z Poděbrad za krále českého*, Praha 1958, str. 46n. (kapitola nazvaná Veršovaná kronika Prokopa Pražského, písaře novoměstského). — F. M. Bartoš, *Z politické literatury doby husitské*, Sborník historický 5, Praha 1957, str. 21n. (kapitola 1. Protihusitský veršovec Jakub Trch, 3. Vavřinec z Březové).

zatím málo přístupné dnešním čtenářům a vedle nedávno vydané velké básně Vavřince z Březové, věnované vítězství husitů u Domažlic, čekají na novodobé vydání.

Skladby, které vydáváme v tomto svazku a nad nimiž se dále budeme podrobněji zamýšlet, jsou seřazeny chronologicky, někdy ovšem jen na základě pravděpodobných závěrů o dataci. Přitom se dostaly k sobě na začátku skladby husitských autorů, k nimž je třeba připočítat celou skladbu z Budyšského rukopisu, a za nimi pak následují skladby protihusitské.

Motiv sporu duše s tělem, který je východiskem autora ROZMLOUVÁNÍ GLOVEKA SE SMRTÍ, byl ve středověkých literaturách oblíbeným prostředkem pro rozvinutí moralizujících úvah. Ještě v pozdějších státech můžeme si znovu a znovu ověřovat jeho životnost v literatuře i v lidové slovesnosti. Východiskem nejstarších z těchto skladeb bývalo latinské Colloquium inter mortem et Polycarpum, ale později se rozšířila a na další tvorbu působila i jiná zpracování. V zastavení nad umfrajícím člověkem mohl skladatel středověké morality připomínat nejednu stránku tehdejšího života, nejednu záporný rys a vyslovovat se k nim. Bylo možno obsáhnout v takovém pohledu celou strukturu středověké společnosti nebo se zastavit jen u některé její vrstvy. Také staročeští veršovci ze 14. století volili tuto látku k zpracování, jak ukazují např. *Spory duše s tělem* nebo skladba zvaná *O boháči* aj.

Znovu tedy ožila tato látka během 15. a 16. století, jak lze soudit právě z *Rozmlouvání Gloveka se smrtí* a jeho dalšího ohlasu.

Tentokrát ji pokáváme ovšem v nové podobě, neboť neznámý český básník ji dovedl osobitě přetvořit, když oživil tradiční námět prvky vyrůstajícími z ideologie rodícího se hnutí husitského. Dílo je nám dnes známo jen z tisků 16. století a celkovým rázem má blízko k tehdejší rozmanité mrávkárné literatuře v próze i ve verši (vzpomeňme např. na typické „tance smrti“). S mnohým dílem toho druhu má společné i kritické stanovisko proti římské církvi. Ale základním pojmem, zvláště pak narážkou na Jana Žižku, vrací nás dochovaný text do doby husitské. Skladatel nepatří k těm, kdo pod vlivem situace a vztahu k tradici hledali nové náměty i prostředky a tak podstatně proměňovali ráz literatury. Námět jeho skladby i některé stránky jeho zpracování ukazují, že byl ještě silně vázán starším literárním vývojem. Zato novum je

v celkovém pojetí díla, které tradiční středověkou morálnímu méně v protest a kritiku. Na místě pouhých výčtů a výtek stíhajících přestupky přislušníků různých společenských vrstev proti obecným příkazům křesťanské morálky hlásí se tu v ohlednutí smrti po životě tehdejší společností stanovisko usměrněné názory šířícího se hnutí husitského. Pro poznání autorovy koncepce je závazné všimnout si, že hlavní váha jeho kritických útoků míří proti církvi, proti jejím představitelům a institucím. Všimá si hlavně života duchovenstva, ostře vystupuje proti papeži, proti majetku církve a proti způsobům života v klášterech, stihá prodávání odpustků, odsuzuje almužny dávané církvi. Z jiných příznačných stránek ideologických sporů tu nalezneme ohlas otázek, k nimž se tehdy obracela pozornost, např. očistce, významu proseb za zemřelé, procesí, milostivého léta — a nechybí ani zmínka o papežské klatbě. Na všech těchto místech je dílo spjato se soudobými problémy a má tak blízko k projevům, které jsou známy už z doby Husovy a které zanechávaly nejednu ohlas v literatuře (uveďme hlavně kazatelské projevy, z veršovaných zvláště skladbu o *Pravdě*). Vedle toho básnickovy verše stihají na různých místech skladby i světské vládnoucí vrstvy, ovšem tady je ve srovnání s útoky na církev v jejich kritice více neurčitosti blízké staršímu moralizujícímu pojetí, jak ukazuje autorovo podání ústřední postavy. Vybral si — jako mnozí jiní zpracovatelé tohoto sporu — „boháče“ charakterizovaného v prvé řadě majetkem; v majetku spočívá jeho moc, postavení i životní jistota (někdy jej nazývá „hospodářem“). Obrácejí se k němu ústy smrti, ukazuje mu spíše cestu k nápravě, hlavně požadavkem, aby plnil povinnosti náboženské a nalezl lidský vztah k bližnímu (žádá např., aby chudým dával almužny, srov. v. 1073n.). Nepochybně tedy se stejnou důkladností a názorovou vyhraněností jako činil v kritikách církve, když odsuzoval nebo se snažil dobrat přičin odsuzovaných jevů. Útok na římskou církev stál v popředí jeho zájmu (také Žižka je v textu vzpomenuť především jako nepřítel církve); širší společenské rozpory a jejích dobový ohlas v jeho pohledu však nenašel místa. Tento autorův rys není náhodný, uvědomíme-li si celkový odraz krize české společnosti v životě a literatuře, zvláště z období Husova vystoupení a po jeho smrti. Tehdy se zvedal útok světských vrstev především proti církvi. Při něm se mnohde na čas dokonce ztrácely rozdíly stanovisek a zájmů jednotlivých společenských

tříd, které se k tomuto útoku proti církvi spojovaly. Zvláště v kruzích slechtických vznikaly přímé útoky, jejichž cílem bylo hlavně zabránění církevního majetku. Právě v takovém ovzduší se asi rodilo *Rozmlouvání Slověčka se smrtí*.

Svěrázný skladatelův přístup k středověké látkové tradici, kterým proměnil oblíbený námět v aktuální dílo, pronikl i jeho proslulky. Sledujme způsob, jak zbavuje skladbu abstraktnosti středověkých moralit, třeba když zobrazuje situace nebo děje, o nichž je ve skladbě řeč. Srov. např. až naturalistické líčení umírání se všemi podrobnostmi, jímž se vyrovná pozdějším barokním básním na totéž téma; nebo jak nabyly problémy konkrétnosti a životnosti stykem s českou situací, třeba vyhracené formulovány útoky na kněze a mnišky, v nichž proniká výrazně emocionální podbarvení.

Rovněž v jeho jazyce stává se úsilí o výrazovou názornost a účinnost určujícím činitelem při volbě prostředků. Skladba, zpracovaná ve formě dialogu, stává se skutečnou hádkou, mísy hodně vzrůsenou: je naplněna řečnými, úslovními, přirovnáními (srov. odkazy ve vysvětlivkách na str. 186), objeví se i nadávky nebo jiné prvky běžné řeči hovorové. Ale autor dovede těžít i ze zvukových stránek slova a uplatnit je tak, aby jejich prosodicitvím dosahoval ještě většího účinku na závažných místech (někdy dokonce s využitím humoru). Zvláště často uplatní tento postup v rýmech (srov. např. ve verších, kde se dotýká mniců, rýmuje: *řehala — hlava hald*, v. 439—440; *mnic — mch*, v. 429—430, srov. k tomu i pozn. na str. 187; z jiných případů: *mladost — marnost*, v. 719—720; *rekové — lekové*, v. 585—586; *konšely — buvoly*, v. 663 až 664).¹²

V soulase se staršími moralitami a společensko-kritickou literaturou podržuje si skladba místní i dobovou neurčitost a s tím i ráz jakéhosi souhrnu všeobecně platných životních principů, tedy něco, co je v dalších typických skladbách husitského období vystříháno záměrnou snahou o aktualizaci ve vztahu ke konkrétním problémům a událostem doby. Pouze na jediném místě je tento celkový ráz Rozmlouvání porušen, když se ozve přímá zmínka o Žižkovi (srov. v. 1059n.). V kon-

¹² Vyznájeme-li o jazykových prostředcích, nelze zcela přejít, že je někdy nutno počítat i s možností pozdějších zásahů do této stránky díla, zvláště jde-li o tisky ze 16. století. Srov. výše pozn. č. 8 týkající se rytmické složky díla.

textu díla působí tato narážka na konkrétní osobu neobvykle; představuje totiž jiný stupeň aktualizace nežli ostatní zpracování. A nejen to, hrozba tresty a vojenskou mocí vnáší do textu náhle vlnu vzrůsení, které rovněž odlišuje toto místo od předcházejících i následujících částí skladby. Působí to jako odbočka (nebo dokonce snad nějaká vložka, vřazená sem později?), která měla ještě prohloubit tendenci díla a vyhroutit jeho husitské stanovisko.¹³

Možnost dodatečného vřazení místa o Žižkovi posouvá by složení spíše zpět do druhého desetiletí 15. století, tedy více k rozhraní vývojové epochy husitské a předhusitské, kam se také hlásí nejedním společným rysem souvisejícím se středověkou literaturou, jak jsme si uvědomovali výše. Ale i v případě pozdějšího vzniku — tedy v době Žižkova vojenského vystupování († 1424) — je skladba cenným dokladem trvajících vztahů a vyrovnání husitské tvorby se starší tradicí. O přesnější datování vzniku skladby se pokusil polský badatel J. Woronczak, který pomýšlil na období kolem roku 1423, neboť se ve skladbě připomíná jako významná událost v životě křesťana milostivě léto (srov. v. 1001); to právě připadalo na uvedený rok.¹⁴ Ale zmínka o milostivém létě v souvislostech osamělého textu není o nic konkrétnější než narážky na jiné církevní zvyklosti, které zároveň s tím autor odsuzuje. Nelze je proto interpretovat jednoznačně jako konkrétní narážku, i když by blízkost roku 1423 k tomu sváděla.

Další vyváděvané skladby uvádějí nás už přímo do středu složitějšího ideového vření, do ovzduší střetání názorů a brzy i zbraní. U prvních dvou, u VERŠOVANÝCH TRAKTÁTŮ věnovaných otázce přijímání podobojí a tehdy oblíbeným náboženským poutím, můžeme pozorovat, jak husitští autoři usilovali prostřednictvím českých veršovaných skladeb získat mezi širšími vrstvami zájem o některé závažné věroučné spory, které byly mezi husitskými kněžími a římskou církví. Dosah těchto sporů neuznával totiž omezen pouze na oblast teologickou, nýbrž stanovisko husitských mluvčích zasahovalo ve svých důsledcích přímo základy vztahu věřících k římské církvi a k jejím představitelům, jak ukazují např. spory o kalich, o majetek církve atd. Proto kazatelé a literáři usilovali, aby některé z těchto otázek pronikaly i do projevů

¹³ Pozornosti zasluhuje, že v druhé z dochovaných verzí skladby toto místo s narážkou na Žižkovy činy není. Je možno konstatovat, že to odpovídá celkové koncepci druhého dochovaného znění, v němž právě útoky proti římské církvi jsou méně vyhraněny a skladba má proto blíže k obecným moralitám středověku.

¹⁴ J. Woronczak, *Starý umělecký, nejstarší přezkazy i obce vzory*, Pamětník literární 39, 1950, 166. — Na možnost této datace upozornili už před Woronczakem J. Peřák, ale zamřl ji (*Žižka II*, str. 232, pozn. 2 ke str. 73).

určených laikům, jako byla kázání nebo jiná slovesná díla, aby i takto získávali oporu širších vrstev, působili na jejich stanovisko a na jejich rozhodování v době rostoucího napětí i pozdějších bojů.

Traktátový boj, jehož ohlasem je skladba začínající slovy *Otázka nymie taková běží*, začal zároveň s veřejnými disputacemi koncem roku 1414.¹⁵ Od té doby až do rozhodování kostnického koncilu o těchto otázkách snesli už teologové na obou stranách obsáhlý soubor citátů z bible nebo z jiných spisů církevních autorit doby starší i nedávné a zároveň formulovali nejzávažnější závěry k tomuto sporu, takže byl shromážděn materiál, který byl pak nejčastěji v různých zpracováních už pouze přejímán a jen zřídka byl dále rozšiřován nebo komentován. Z těchto zdrojů čerpal také český veršovec, který neusiloval ve své skladbě o více, než aby podal několik závažných citátů formou vázanou. Proto nerozváděl ani nekomentoval a rovněž se nesaňil o nějaké osobitě zpracování této látky. Naopak, co nejvíce se přimkl k latinskému originálu, z něhož převáděl do češtiny, a spokojil se s krátkým úvodem a s několika stručnými větami, jimiž jednotlivé citáty uváděl.

U této skladby je možno zamyslet se vážně i nad otázkou autorství. V jednom ze zápisů, které nám ji uchovávaly, v rukopise basiljeuském¹⁶, je — jak jsme již vzpomněli — za jejího autora označen známý tábořský kmeň a skladatel husitských písní Jan Čapek. Toto určení je možno podpořit ještě jedním pozorováním. Zpracování některých míst z církevních autorit formou veršování nenalézáme pouze v zápisech naší skladby, nýbrž je také zařazeno do prozaického textu jednoho z dochovaných českých husitských traktátů o bohoslužbě a přijímání podobojí. Za autora tohoto traktátu v jiné souvislosti označil F. M. Bartoš právě Jana Čapka.¹⁷ Zastavíme-li se u některých veršů vložených do tohoto traktátu, poznáme, že jsou — až na drobné odchylky — shodné. Zdá se, že Čapek uplatnil v prozaickém traktátu formu vázanou jako

¹⁵ Základní data k počátkům kalicha podal J. Sedláč, *Počátky kalicha*, Časopis katol. duchovenstva 1911, 1913, 1914 (pokračování) a F. M. Bartoš, *Husitsví a církev*, Praha 1931, str. 59n. (stat Počátky kalicha v Cechách).

¹⁶ Stov. F. M. Bartoš, *Husitka a bohemia několika knižoven německých a švýcarských*, Vestník Král. české společnosti nauk 1931, zvl. otisk str. 57. K tomu stat citovaná výše v pozn. č. 15.

¹⁷ Viz výše poznámku č. 11. — Podrobné srovnání těchto dvou památek spolu s výkladem o vztahu k některým místům v jistebnickém kancionálu stov. ve studii F. Svejkovského *Z básnické činnosti Jana Čapka*, LF 85, 1962, str. 282n.

prostředek k zdůraznění závažnosti některé myšlenky čerpané z autorit. Tak se setkáváme dvakrát s verší tétož znění, přitom pokaždé v jiném druhu literárního projevu. V prozaickém zpracování užil převážně verše bezrozumného. V téže úpravě nalezneme některé citáty i ve skladbě *Otázka nymie taková běží*. Naproti tomu ty citáty, které v prozaickém traktátu zvešňovány nejsou nebo se v něm vůbec neobjevují, nalezneme ve veršovaném traktátu upraveny do verše osmislabičného; pouze citát z díla Tomáše Akvinského je už v prozaickém traktátu upraven do veršů s tendencí k osmislabičnému schématu, k němuž se další malou úpravou ve skladbě *Otázka nymie taková běží* ještě více přiblížil.

Závěry o vztazích obou zpracování mohou být i podnětem k řešení datace: prozaický traktát z roku 1417 patrně předcházel vznik veršované skladby *Otázka nymie taková běží*. Autor z něho vyšel, jak ukazují shody některých veršovaných částí. Ovšem tam, kde neměl oporu, sáhl při zpracování našeho veršovaného traktátu k osmislabičnému roz-měru, často užívanému v českém básnictví, a zvešňoval tak další části skladby. Určitá samostatnost jednotlivých částí — citátů z různých autorit způsobovala, že asi nepočítal při práci nad skladbou *Otázka nymie taková běží* potřebu sjednotit úplně rytmickou stránku skladby jako celku. Stanovit přesnější dobu, kdy tato skladba vznikla, nelze. Je však možno soudit, že spíše než doba počátků sporu o kalich na konci roku 1414, kam ji klade F. M. Bartoš v citované studii o Čapkovi a kdy šlo především o problém teologů, padá v úvahu pravděpodobně až doba kolem roku 1417, na kterou nás upozornily závěry o souvislostech s prozaickým traktátem. Právě v roce 1417 je možno pozorovat, jak ohlas pře o přijímání lajků podobojí pronikal působením duchovenstva v širší známost. Z významných projevů, které přímo dokládají, jak se v tomto údobí dostávala otázka kalicha do veřejného života, lze uvést zvláště deklaraci pražské university z 10. března 1417, v níž je schvalováno přijímání z kalicha; rovněž na sjezdu husitského panstva v červnu tétož roku byla otázka předmětem zvláštního jednání a vyvolala novou žádost, aby o ní jednal kostnický koncil.¹⁸ — Vezmeme-li v úvahu

¹⁸ Zprávan o těchto událostech věnovali pozornost J. Kejí ve studii *Deklarace pražské university z 10. března 1417 o přijímání pod obojí a její historické pozadí* (Spomnk historický 8, 1961, str. 133n.) a F. M. Bartoš, *Do činy pražských artikulů*, Praha 1940, str. 25n. K otázce datace stov. ještě studii citovanou v poznance č. 17.

některé důvody, ke kterým jsme došli rozbořením textu i zamyslením nad historickou situací, můžeme uzavřít, že verše skladby *Otáška nymie taková běží* se vynořily nejspíše v ovzduší událostí kolem roku 1417.

Z Pisma a ze známých církevních spisovatelů vybral několik závazných citátů také tvůrce dochovaných českých veršů *proi pouitm*. Jeho způsob zpracování je shodný s předcházející skladbou; citát z latinského originálu se sítí dá s českým převodem, který je někdy volnější, jindy se váže těsněji k předloze. V mikulovském rukopise, který nám dochoval jediný záznam této skladby, následují za textem věnovaným pouitím ještě latinské citáty týkající se např. pohřbů, uctívání ostatků aj. Také k nim je připojeno české znění, ale nikoli už ve verších, nýbrž prozaické. Tato část spolu s textem proti pouitím tvoří jediný celek. Přitom celková koncepce i shodný způsob zpracování je ještě přiřazují do blízkosti skladby o přijímání podobojí *Otáška nymie taková běží*, která dokonce předchází v mikulovském dochování zápisu těchto textů. To vybízí k úvaze o možnosti společného autora.

Určení doby vzniku této památky nemůže být zatím přesné, ale lze předpokládat, že česká úprava vznikla v době blízké zpracování skladby *Otáška nymie taková běží*, s níž má tolik společného i po stránce techniky zpracování. Je to tedy ne příliš daleko od smrti Husovy, v období formování závazných názorů husitského hnutí. Tehdy totiž byla i problematika trojicí obsah našich veršů živá, jak opět nejlépe dokazují zpracování těchto otázek v latinské traktátové literatuře.

Vrcholné projevy husitské polemické poezie — skladby *Žaloba Koruny české*, *Porok české Koruny* a *Hádání Práhy s Kánonu Horou* z roku 1420 — uzavírají vývojovou řadu nám známých husitských veršovaných děl z tohoto období. Ostatní soudobé dochované památky vyšly z kruhů protihusitských. Jak jsme viděli výše, byli i obhájci protihusitských pozic přes zásadní názorovou rozdílnost přivedeni situací k tomu, aby se chopili rovněž zbraně slova a uplatnili ji v ideologických sporech nebo v politickém boji. Stejně jako v projevech psaných latinsky vynutila si husitská tvorba odezvu reagující nejen na problémy ideové, ale i na různost jejich slovesných forem. Rovněž protihusitsky orientovaní veršovci se poddali pod tlakem potřeb doby v okruhu agitací nebo polemické literatury na hledání nových výrazových možností a dávali tak zase z jiné strany nahlédnout do událostí. Protože tyto projevy obsahují

typické motivy protihusitské propagandy, seznamují nás především se způsoby boje proti husitům. Zároveň však přináší i pozorování cenná pro obhacení zpráv o husitech, neboť přes tendenci vyhnocení lze v této literatuře mnohdy nalézt fakta, která nám mohou osvětlit nejen jeden dobový rys jasněji než jiné tehdejší prameny. A je-li přitom ještě řeč jiných dochovaných pramenů někdy kusá, pak jsou takovéto literární zdroje zvláště závazné. Pro příklad jdeme třeba do protihusitského textu tzv. *Zlomek rymované kroniky*; její známé verše výstižně postihují atmosféru pouí na hory:

Ale omi na Beránku
shrnuchu svú boží stránku,
na Táboře, jinde také,
jmiechu sňatky nejednaké.
U pokoře, v náboženství,
v lásce i bratrském svorenství
jeden s druhým i vajččko
dějil, i chleba maličko (v. 1—8);

obdobně ve skladbě *Václav, Havel a Tábor* lze ze stručných charakteristik Tábořa nebo Havla Vrtocha až do podrobností vyčíst ledaco přiznací pro poznání dobových názorů na lidové hnutí tábořské a na jeho představitelé; v osobě Havlové je možno zase poznat autorem ze života dobře odpozorovaný typ lidí, kteří se se svými sobeckými zájmy dovedli přizívat na sporu obou stran. Ale nejen o událostech nebo o nuyšlenkovém věení můžeme tu získat takovéto dličí pozorování. Někdy dává skladatel pocit i zaujetí a odpor, které naplňovaly zařtance té či oné strany a které vytvářely onu vznětlivou a bojovnou atmosféru doby. A tak z veršů můžeme vyčíst nejen odhodlání, nenávisť nebo vzdor, ale i nejistotu, úzkost, která je rovněž příznakem doby, jak napovídá na některých místech např. skladba *Slyšše všichni, staří i vy, děti*.

Obdobou satirických popěvků a písní husitských, které hned od počátku provázely vznikající hnutí proti římské církvi a proti jejím představitelům, je satira VLKA POZNAŠ PO SRSTI, kterou Palacký nazval *Zbarvení mnicichové*. Několik událostí ze života tří bývalých mnicichů — vlastně především dvou z nich, Filipa a Otky —, kteří se

přidali na stranu husitskou a získali fary na rožmberském panství v Soběslavi, je autoru příležitostí k tomu, aby znevažoval nejen jmenované postavy, ale vůbec mnichy přešle k husitům, a zároveň s tím některé husitské zásady. V pozadí výčtu špatných vlastností přičítaných kritizovaným mnichům jsou tehdy časté výkyvy zhyřalosti, chamtivosti, loupeživosti a bezbožnosti, které mají dokládat rozpory mezi husitskými zásadami a skutečnou životní praxí. Tady se autor opět nejednou o soudobé názory, popř. i o jejich běžné formulace, které známe z tehdejší literatury. Každý z motivů umožňuje mu rozvinout řadu satirických útoků, podtrhovaných také několikrát se vracejícím přirovnáním s vlky, motivem čertů a na počátku i motivem „přebarvení“ mnichů. Útočnost a výrazovou účinnost projevu vystupňoval pohotovými skladateli až k výrokům naplněným hojnými slovy expresivními, která ještě více zvýrazňují jeho stanovisko. Za stejným členem volí i rčení a přísloví čerpaná jistě přímo z běžné mluvy¹⁹. Celkový účinek díla je proto vskutku působivý a skládá patř mezi nejsamostatnější a nejživější projevy protihusitské literatury.

Uvedení konkrétních postav působících v Soběslavi umožňuje skladbu datovat do druhé poloviny roku 1417, kdy byly na rožmberském panství obsazovány fary husitskými kněžími.²⁰ Tyto události vyvolaly nespokojenost a odpor katolických duchovních, jak také naše satira jasně ukazuje. Mezi nespokojence patřil patrně i autor skladby, znalý poměrů v těchto končinách. Z toho také vycházejí pokusy Urbánkovy a Bartošovy určit autora. První její hledá v Matějku Rvačkovy, druhý v knězi Trchovi.²¹ I když nelze otázkou zatím jednoznačně rozhodnout, je možno upozornit, že u Trcha máme doloženy v dvou jiných skladbách narážky na situaci jihočeských katolických kněží;²² neznamená to ovšem, že by byl v jihočeských končinách jediným literátem,

¹⁹ Na doklady upozorňují dále v poznámkách (str. 188).

²⁰ K tomu J. Peška, *Zižka I*, Praha 1933, str. 216, poznámka 2 ke str. 24. — R. Urbánek na str. 11n. starí o Matějku Rvačkovy, citované výše v poznámce č. 11.

²¹ Srov. studie citované výše v pozn. č. 11.

²² Autorství Trchovo lze doložit akrostichem u dvou skladb, který nebyl dosavadními badateli pozorován: Předně u latinské, která už v nadiše připomíná tuto osobu — *Lucius Trchonis* (naposled o ní u F. M. Bartoše v cit. kapitole o Trchovi, srov. výše pozn. č. 11). Zadržuhé u české písně *Truchle k nebi*, kterou úplně vydal J. Sedlák v *Hilfice* 28, 1911, str. 15n. I v této skladbě objeví se stejně znění jména „Trcho“ jako v latinské. K otázkě akrostichu v těchto dvou skladbách se vrátím ve zvláštním článku.

kteřý by mohl zpracovat takovouto obžalobu husitství s využitím tradičních motivů a který by proto musel být nutně i tvůrcem naší skladby.

Obdobně jako v latinských básních napsaných protihusitskými autory nacházíme i mezi českými psanými veršovanými díly projevy, které se neobírají pouze některou stránkou tehdejších sporů nebo jen některými otázkami, nýbrž mají obsáhnout v hlavních rysech všechno podstatné, co především vzrušovalo a bylo v popředí zájmu i boji. Obvykle tu autor konfrontuje stanoviska obou táborů, ovšem s tendencím vyhronecům, takže už z formulací je patrné, na kterou stranu se přiklání a kterou odsuzuje. Toho druhu jsou dvě z dochovaných památek: *Slyšite všickni, starí i vy, děti*, a hádání *Václav, Havel a Tábor*.

Ve skladbě *SLYŠTE VŠICKNI, STARÍ I VY, DĚTI* je na ploše téměř pět set veršů připomínána nejedna stránka „nového zákona“, jak říká autor po tehdejšímu způsobu nauce a názorům husitů. V charakteristice husitů shrnul všechny nejčastější motivy a argumenty, s nimiž se setkáváme v tehdejších protihusitských projevech. Úročí především na ty stránky husitských zásad, v nichž se jejich hlasatel rozcházejí s vládnoucími názory středověké společnosti a církve. Proto může vyústit v označení husitů jako nepřítel trvalého pořádku. Většinu z jeho myšlenek nalezneme i v latinské literatuře vznikající u nás už za života Husova v souvislosti se spory o odpustky, o Viklela (staří připomenout projevy univerzitních mistrů, polemické spisy, žaloby Štěpána z Dolan aj.)²³ nebo o něco později v bohaté literatuře z období kosmického koncilu. Je pochopitelné, že v básni nalezneme také ohlasy reakce na rodící se hnutí lidové, které v revolučních názorech a ideálech společenských i náboženských vztušovalo svou dobu nejlépe. Tak je vedle úvah o poslušnosti církve, o autoritě papeže a jiných duchovních, o přijímání podobojí nebo o dávkách určených církvi probíran také odpor proti různým tradičním zvykům a obřadům, jako je uctívání obrazů, poutě, svěcení předmětů, prosby za mrtvé aj. Autor neopomene uvést ani útoky na zjevnou laicizaci náboženského života, známou nám především opět z lidových hnutí. Objeví se ohlasy znevažování křtu, funkce duchovního a především často tehdy opakovaná výtka, že se řemeslníci stali kazateli, a že se rovněž ženy podléjí nebyvalou měrou na náboženském životě. Obdobně jako jiní autoři spojuje

²³ Srov. výčet hlavních pramenů na str. 44n.

tu náš básník v celkové charakteristice husitství a jeho působení ohlasy různých tendencí, které vyvolával v jednotlivých společenských vrstvách sociální a ideologický kvas pod vlivem nového hnutí. Pojal husitství jako jednotný kacířský proud, jehož obraz buduje na vytváření několika závazných rysů, které je mají ukázat v nejtemnějších stránkách, a tím i vyhroutit hrozbu nebezpečí, jaké v něm viděli nepřítelé. Jako nejvýraznější důsledek husitského hnutí zdůraznil věroučné rozpory s oficiální naukou a především projevy lidového kacířství, jehož ohlasy se tehdy stávaly už šife známé a budily zájem stejně mezi duchovenstvem jako mezi světskými vládnoucími kruhy, neboť v něm poznávali nebezpečí pro dosavadní společenské řády a názory. Přitom nelze v naší básni přehlédnout, že autor vidí počátky vzniku a rozšiřování „nového zákona“ zjednodušeně, když podněty k němu hledá jen v duchovenstvu. Kneží podle jeho mínění působí na pány a zároveň pobuňují lid. — Také tímto názorem je autor blízký závěrům mnohých tehdejších vzdělanců (nevýjimaje ani některé husity), kteří uvažovali o zrodu husitského hnutí a chápali je pouze jako otázku názorových rozdílů s církví.

Své argumenty opírá básník převážně o bibli. Pozoruhodné přitom je, že neuvádí doklady z autorit, ač to byl tehdy obvyklý způsob, a také literatura, která mu byla vedle vlastních zkušeností jistě velkou oporou, přináší pro jejich uplatnění dostatek materiálů i podnětů. Proto jsou zcela ojedinělé citáty z Bernarda, Jana Zlatoustého a Augustina, — ostatně i ty podává autor v upravené formuli. Tak asi na něj zapůsobil vztah husitů k biblí, která byla právě pro ně rozhodnou autoritou. Zároveň se vyhýbal tomu, aby zdůrazňoval husity odmítané „nálezký církev“ a myšlenky přejaté z některých církevních autorů, kteří rovněž nebyly jako rozhodující autorita v husitském táboře uznáváni.

Vedle biblických citací snaží se tento protihusitský veršovec uplatnit ještě příklady a zkušenosti ze soudobých událostí. Připojuje je — podobně jako citáty z bible — k jednotlivým probíraným myšlenkám a výtkám jako fakta dotvrzující vyslovené názory. Zvláště podrobně přitom rozvedl zmínky o dvou událostech, o odvolání protihusitského stanoviska M. Petrem z Uničova (v. 187n.) a o svěcení husitských kneží na Lipnici (v. 421n.). Dále se několikrát zmiňuje o postoji krále Václava IV. a královny Žofie k rozvíjejícímu se novému hnutí. Na krále se dívá jako na příznivce husitů, který podlehl hlasům některých husitských kneží

a světských rádců. Přitom naráží hlavně na Václavův vztah k římské církvi a na to, že podporoval útoky proti církevnímu majetku.

Ve skladbě *Slyšte všichni, staří i vy, děti*, máme dlo, jehož autor se pokusil obsáhnout všechno podstatné, co bylo sledováno na vzrůstajícím se hnutí husitském a co už našlo i své ohlasy v písemnictví, především v latinských disputacích, traktátech, ba dostalo se i do výnosů koncilu, synod, listin veřejné povahy atd. Ale autor se nezastavil u pouhého shrnutí jednotlivých jevů, nýbrž dovedl tento materiál uspořádat ve svérázný projev, neboť svým dlem nechtěl působit jenom na rozum, ale i na cit. Tak chce kolem sebe šířit protihusitské zaujetí a zároveň překonávat strach a depresi, které se už v protihusitském táboře projevují (srov. zvláště v. 446—453). Proto se obrací k bohu, ke králi i ke všem „starým i mladým“, žijí na všech stranách nedůvěru k husitům a burcuje k odporu proti nim.

Skladba je stylizována jako promluva, vlastně jako obžaloba husitů opřená o rozbor jejich názorů a činů. Takovouto úpravou do přímé řeči se otvírala cesta výrazům citového zaujetí k událostem i k úvahám o nich. Autor využíval bohaté zkušenosti řečníka a kazatele, aby dosáhl co největší účinnosti. Sledujeme jeho přímý vztah k posluchačům; neustále s nimi udržuje styk oslovováním a vířivými různými odbočky, především komentáři. Časté je uvádění vět citoslovcůi uvozujícími různá žalující zvolání (zvláště citoslovce O!); ozývají se opět a opět, a tak člení skladbu v uzavřené menší myšlenkové celky, v jakési vytklky, jejichž vyvrcholením je modlitba s ohlaselem známých českých náboženských písní (srov. v. 454n.). Autor po nejedné stránce osvědčil smysl pro působivou kompozici skladby. Jinde opět ve vzrušených větách naplněných řečnickými otázkami a množstvím expresivních výrazů přímo oslovuje husity. Dokonce jim dává vystoupit a formulovat některé názory v přímé řeči, aby dosáhl účinnějšího vyhracení myšlenky a mohl na to vyslovit svou ostrou kritiku. — Ještě nad jedním příkladem si připomeňme tento přístup ke zpracování díla: když chce autor vzpomenout současných rozbrojů, volí obraz častý v tehdejší polemické a výkladové literatuře, obraz rozkladu života rodiny, aby jím zavřel především na cit svých posluchačů (srov. verš 85n.).

Snad právě tomuto vzrušenému tónu skladby lze připsat i zvláštnosti v její rytmické stavbě. Oba dochované zápisy (navzájem v textu poně-

kud odhlyně)²⁴ ukazují, že autor volil verš bez pravidelného počtu slabik, který mistry připomíná rýmovanou prózu (srov. v. 296n.). A stejně tak se možná nesažili dodržovat přísné pravidelné schéma dvojeverší spojovaného rýmem, neboť se setkáváme jednak s ojedinelými verši bez rýmujících se protějšků, jednak zase s větším počtem veršů spjatých stejným rýmem (trojeverší). Ovšem při těchto úvahách nelze nepřipomenout, že obě rukopisná dochování nejsou přesná, což může mít vliv i na konečné závěry týkající se rytmické stránky skladby.

Uvedení dvou příhod z r. 1417 (případ M. Petra z Uničova a události lipnické) je rozhodující i pro datování veršů, a to ještě do téhož roku, kdy k událostem došlo (tak soudí např. Pekař a Urbánek); vedle toho uvažuje Pekař i o možnosti pozdějšího vzniku v roce 1418 nebo 1419. Ostratně také R. Urbánek upozorňuje ve své studii o M. Matěku Rvačkovi na místo, které už připomíná boje husitů (srov. v. 335—340), tedy spíše události o něco pozdější, ale přece jen podzřívá dataci do roku 1417, neboť tyto „verše... nemusejí být pokládány za ještě nečasové v roce 1417, protože možno předpokládati, že se takové bouřlivé scény dostarovaly již dříve“.²⁵ Na váhu padá i to, že se autor několikrát vrací k jednání Václava IV. Ta přímá oslovení krále, s kterými se setkáváme v textu, měla aktuální smysl jen za jeho života, tedy ještě před výbuchem revolučního hnutí. — K rozvinutí přímých bojů i k rozšíření nových názorů, které skladba připomíná, došlo teprve po Václavově smrti (r. 1419) nebo přesněji v poslední fázi jeho života.

Za zvláštní pozornost stojí u této skladby ještě vztah k tvorbě písňové. Je jedním z dokladů těsných souvislostí mezi písňovou a recitační poezií doby husitské, o níž jsme už výše uvažovali. Obdobu k naší skladbě je možno nalézt jednak v písni *Slyšte všichni, poslouchajte*, která dokonce shodně začíná, a částečně v jiné písni, *Všichni poslouchajte*.²⁶ Jednou z nejobsáhlejších polemických skladeb, do níž soustředil katolický vzdělanec — zajiště nějaký duchovní — ohlasy společenských a především náboženských sporů své doby, je veršované hádání VÁCLAV, HAVEL a TÁBOR nebojí *Rozmlouvání o Cechách roku 1424*, jak je nazval

²⁴ Popis je na str. 176.

²⁵ K dataci srov. u Pekaře, *Žižka I*, str. 22, pozn. 4 na str. 216, a na str. 12 staré R. Urbánka o Matěku Rvačkovi, citované výše v pozn. č. 11.

²⁶ Srov. na str. 20 citované staré Urbánkovy. — Skladbu Všichni poslouchajte vydal Erben ve *Výboru z literatury české II*, Praha 1868, sl. 239n.

Fr. Palacký. Stránkou obsahovou i způsobem zpracování jeví se nám tato skladba jako protiváha známého husitského *Hádání Pravy s Kunou Horou* z roku 1420. Ovšem mezi vznikem *Hádání Pravy s Kunou Horou*, které zaznívalo do počátků husitských bojů, a mezi složením této skladby uplynulo několik let naplňených událostmi pro vývoj dalších poměrů v zemi nad jiné závažnými. Je to doba velkých vítězství Žižkových, doba největšího rozmachu lidových revolučních sil a slávy Tábora; na straně protihusitské se tehdy střídaly naděje s úsmí a strachem po zklamávané důvěře ve vítězství Zikmunda a jeho evropských i domácích vojenských spojenců. Vývoj přinesl zatím také s vyhraněním třídních stanovisek v přístupu k řešení ideologických a společenských problémů ostřejší diferenciaci mezi husitskými stranami. Začaly se objevovat i hlasy kolsavých, hledajících kompromisy především s ohledem na osobní prospěch. Husitský program už dostal výraznou formulaci ve čtyřech artikulech pražských a radikální názory vykrystalizovaly v chiliastické články tábořské, které byly výrazem revolučního úsilí chudiny. Zatímco se sřežejní ideologické spory mezi husity a druhou stranou už v zásadě vyhranily v řadě jednání, disputací a literárních prací, takže další literatura toho druhu už z nich v převážné části vycházela, — řešily se teď nejzávažnější problémy na bojištích a v jednáních politických.

Životní zkušenosti a důsledky vývoje události priměly asi v první polovině roku 1424 některého blíže neznámého básníka k napsání skladby zvané *Václav, Havel a Tábor*.²⁷ Ovšem ohlas události a ideové problematiky doby je v jeho díle určován stanoviskem autora proti husitům, neboť výrazná tendence — tato významná síla tvorby doby husitské — byla i v naší skladbě rozhodujícím činitelem při jejím vzniku. Básník volil osvědčenou formu pře a dal v ní přímo vyznívat a zároveň se střetávat různým protichudným názorům. Aby posílil tento jednoduchý rámec disputace, rámoval ji prostým dějem. Ve vypáleném kostele se setkávají tři postavy, z nichž dvě — Václav a Tábor — vedou spor o pravdu stanoviska katolického a husitského. Spor je nakonec vystupňován tak, že Tábor chce přejít k násilí. Ale na hádání se podílí ještě další

²⁷ O přesnějším určení doby vzniku uvažuje R. Urbánek na str. 23 několikrát už citované staré o Matěku Rvačkovi. Tam naznačuje rovněž možnost autorství Matěka Rvačky, ovšem otázkou se dále nezabývá. K tomu F. M. Barroš v článku o J. Trchovi, citovaném výše v pozn. č. 11.

osoba. Snaha postihnout vskutku důkladně podstatné rysy českých poměrů vedla autora k tomu, že přibral ještě třetí postavu — typ člověka názorově i povahově nestálého, hledícího těžít jednou z požadavků husitských, podruhé zase ze stanoviska jejich odpůrců. Ve skladbě je Havel příznačně nazván Vrtochem. Autor jej charakterizuje ústy Václavaovými takto:

Ty toliko jedno o pokoj zemský stojíš,
neb se života svého a zbožie ztrátiš bojíš.

Vrtochu, zlý ještě svojo úmysl máš,

když na vieru a na dobrotu málo tbaš.

S Táborem držíš, aby také cizé držal zbožie,

se mnú držíš, nebo věrní křesťané také hrozie....

(stov. v. 773n.)

— Katolík Václav již svým jménem připomíná autorovo pojetí české země jako země knížete Václava a nenechává nás ani na chvíli na pochybách, že na jeho straně jsou básňkovy sympatie. Jeho krédo lze vyjádřit ve zkratce asi těmito verši z promluvy Václavovy:

Nelzet jest jinak mieti takového pokoje,

než v starý řád vstúpiti, nechajice rozbroje,

nových zámysluov nechati, po něž jest tato nechville,

s uobecnú věru držeti věrně, právě a milie. (v. 787—790)

Jestliže jméno jeho protivníka je Tábor, není to v roce 1424 náhodně ve srovnání s Hádáním Prahy a Kuné Hory, kdy za typického představitel husitství vybral autor — příslušník pražské měšťanské složky husitů — Prahu. Chtěl-li neznámý původce skladby *Václav*, *Havel* a *Tábor* vyhroutit útok proti husitství, ukázat je v nejnebezpečnější podobě, nemohl volit lépe, než vybrat Táboru-sedláka, tak jako jeho předchůdci i následovníci mezi katolickými autory nacházeli právě v táborství nejvýraznější znaky nového hnutí a především ty také napadali. Nejradikálnější projevy lidového hnutí mají se stát oporou pro vytvoření nepřátelské nálady, mají osvětlovat a podněcovat odpor proti husitství vůbec. Autor nečiní výslovně rozdíly mezi jednotlivými stranami. Pouze ojedíněle — když to může posloužit tendenci díla — připomene rozpor mezi tábořským a pražským stanoviskem v některých otázkách (stov. zvl. v. 924n.), aby z toho mohl těžit a aby mohl ukázat nejednotnost jejich ideologie. — Dále věnuje hodně pozornosti otázkám věro-

ným (např. o nauce eucharistii), aniž v nich ovšem rozlišuje mezi názory jednotlivých husitských složek.

Ve skladbě *Václav*, *Havel* a *Tábor* nenacházíme ovšem přímý ohlas oněch událostí, které autora vzrušovaly a vyvolávaly jeho odpor, jeho strach i naděje. Ty mu byly jen podnětem, neboť všechno, co na něj a na jeho stranu doléhalo, převáděl především na základní otázky ideologické. V nich vidí začátek a také těžší problémů své doby stejně jako mnozí jeho současníci, hlavně z kruhů duchovenstva, kteří pojmali celý spor jako otázku věroučných a náboženských sporů vůbec. Způsob, jak autor vyjádřil ideologické problémy, dobře vystoupí při srovnání se starší skladbou *Slyšite všechnu, staří i vy, děti*, o níž byla výše řeč a která je mu pojetím situace i tendencí blízká. Tam připomínal skladatel odraz husitských názorů a činnů v životní praxi, aby jejich kritickou úrovní na základy husitství; v hádání Václava, Havla a Táboru přechází naproti tomu hlavní váha na analýzu myšlenek, na mluvu argumentů a citů ihned, jakmile byl vytvořen rámec dialogu a bylo charakterizováno prostředí i jednající postavy. Proto tu nemůže vystoupit do popředí ani subjektivní prvek, tak charakteristický pro druhou básně. Skladba se blíží učené disputaci, v níž jen máty zazní osobní a živější tón, když autor uvádí jednotlivé promluvy a naznačuje způsob, jak jednají jednotlivé postavy, nebo když dává alespoň zčásti proniknout do jejich promluvy výrazům rozhořčení, nepřátelství apod. Vskutku, celkové zpracování ukazuje, že látku své básně hledal autor spíše v ovdůšší polemické literatury než přímo v životě.

Své literární prameny obsáhl ve velké šíři. Zná přirozeně nejen literaturu vznikající v táboře, ke kterému patří, ale i práce husitských autorů, což ostatně u polemické literatury ani jinak být nemůže. Proto v jeho díle mohou vystoupit všechny složky příznačné pro dobové spory a boje, jako např. husitský výklad vzniku bojů pro zlořády v životě církve, rozsáhle založené střetání autorit pro kalich i proti němu a nechybí ani zmínka o přijímání dětí; z katolické strany se hlásí zdůrazňovaný požadavek jednoty církve a z toho plynoucí nutnost poddat se Římu, dále odpor proti třetímu článku čtyř pražských artikulů, týkajícího se světských statků církve atd. Autorovy útoky připomínají některé hojně uplatňované motivy, kterými bývají tehdy charakterizovány husitské názory. Uvádí lakomství, zabírání církevních statků, vraždy kněží,

mnichů a jeptišek, boření kostelů i klášterů, ničení knih, obřadních před-
mětů a rouch, zneuctívání těla božího atd. K husitským útokům na
duchovenstvo připojuje autor už ve vstupních verších i útoky na panstvo,
aby tím vyzdvihl další stránku ideologie husitského hnutí. Úsly Vrto-
chovými pak dá promlouvat o situaci těm, kteří se chtějí především
obohacovat zabíráním majetku církve a zaisiit si klidný život bez
obětí a odříkání. Jemu dává argumentovat také důvody vlasteneckými.
Snad právě tadý — ve vystoupeních Vrtochových proniklo do skladby
nejvíce z přímého pozorování lidí, nezastřeného učenými úvahami a
argumenty.

Pečeť vzrahu k polemické a traktátové próze nese i autorovo úsilí
o slovesné vyjádření hlavních problémů, jimiž se skladba obírá. Těžšíště
své práce přenesl do zpracování jednotlivých názorů životních a nábo-
ženských formou disputace. Právě v této úpravě může vedle sebe uvést
několik různých názorů, přičemž se výslovně nestaví na stranu žádné
z jednajících postav. Chce, aby si čtenář sám odvodil stanovisko z kon-
frontací názorů a částečně i z jednání postav. Proto značně omezuje
funkci vyprávěče a vzdává se možnosti využít širších komentářů. O to
větší péči věnuje rozvoji dialogu nebo trialogu. Nejednou dokáže účinně
vyhroutit napětí mezi jednotlivými promluvami, aby nakonec polemika
vysílala proti husitství. Tak např. si k tomu připravuje cestu, když dává
Táborovi vyložit, co je „zákon boží“, a pak Václavovi rozvádět, že
katolíkům nestačí jen víra, nýbrž spojení víry s láskou k bližnímu,
která právě husitům chybí. Nato pak pointuje Václavovu promluvu
obžalobou husitů z tvrdosti a bezcitnosti. Podobně usměrňuje své
publikum řídkými a roztroušenými zmínkami o zevnějšíku, povaze, jed-
nání, způsobu mluvy jednotlivých postav, které ovšem formuluje jako
výsledky objektivního pozorování. Přitom i tyto drobné charakteristiky
jsou prodchnuty snahou, aby se Tábor jevil jako člověk hrubý, prchlivý,
jako násilník, Havel Vrtoch jako vypočítavý a zřetný, kdežto Václav
i po osobní stránce jako ztělesnění nejlepších vlastností. Charakteris-
tika prostředí, v němž celé hádání probíhá, je rovněž stručná, ale pře-
výmluvná a plně v souladu s tendenčním využíváním literárních pro-
středků: dostáváme se do vypáleného kostela. Už na počátku skladby
vrhne tento detail světo na celkové ovzduší a začíná působit na postoj
publika, neboť není pochyb o tom, že vypálení kostela je dílem husitů.

Rozbor skladby napovídá, že máme před sebou dílo autora, který při
snaze vyčerpat všechny podstatné problémy nepřesávil si být vědom,
že jeho úspěch u publika závisí i na způsobu ztvárnění této látky.
Přestože ho celková koncepce skladby a snaha přiblížit materiál z pole-
mické a traktátové literatury ve znění téměř doslovném vedly především
k interpretaci různých názorů a zároveň k výtčtím a citacím, vytvořil
dílo umělecky působivé, které dosvědčuje literární dovednost svého
neznamého původce. Jestliže jsme se už jednou obrátili ke srovnání
s husitským *Hádáním Práby s Kannou Horou*, vračme se k němu
závěrem ještě jednou. Skladba *Václav, Havel a Tábor* jistě upoutá
i svými slovesnými hodnotami, přesto ovšem nedosahuje působivosti
svého protějšku. Příčinu toho lze nejspíše hledat v základech inspirace
obou básníků a v podnětech jejich práce. Autor hádání *Václava*,
*Havla a Tábor*a musel především obhajovat, bránit, se strachem očeká-
vat zvrát poměů. Svou polemiku s husity opřel především o přesvědčení,
že těžšíště problémů je v ořtesení ideovou jednotou, která vznikla odtrže-
ním husitů od římské církve. Proto jeho hlavní oporou v díle se staly
literární a spekulativní zdroje, které také omezily rozvinutí uměleckých
prostředků do plně šíře. Naproti tomu autor husitské skladby stál po
boku těch, kdo cítili svou sílu i příznivou situaci pro dosažení cílů,
které se už zčásti naplňovaly. Proto do jeho díla, obracejícího se k širo-
kým zástupcům husitů, pronikaly vedle podnětů latinské předlohy daleko
bezprostředněji také ohlasy současných událostí a nálad. Právě sepětí
s tímto děním i společenské určení skladby byly tím rozhodným pod-
nětem, který přivedl básníka skladeb Budyšského rukopisu k vytvoření
onoho vzrušeného odrazu v literárně uměleckém tvaru. —

Jestě jeden typický veršovaný druh pěstovali autoři doby husitské
vedle satir a veršovaných polemik nebo traktátů, a to veršovaná zpraco-
vání soudobých historických událostí. Ovšem takováto díla nejsou pou-
hou kronikářskou zprávou, nýbrž historická látka se tu mění v projev
aktuální a tendenční, v zrcadlo i výzvu doby. Jejich tvůrci nebyli
pouhými pozorovateli, nýbrž mluvčími určitě strany, obhájci i kritiky
v duchu jejich názorů.

Když husité zpracovávali historické téma veršem, sahali s oblibou
k písni. V ní reagovali na události bezprostředně, s malým časovým
odstupem, a proto se v písni obvykle setkáváme s ohlasem jediné udá-

losti. Naproti tomu mluvní historické veršované skladby psané česky jsou převážně dílem autorů katolických a na rozdíl od husitských písní svědčí o snaze obsáhnout delší časové úseky, přirozeně už s odstupem od líčených událostí. Tento pozoruhodný přístup k historické látce měl patrně přičiny v tom, že autorům nešlo pouze o zveršování zpráv, ženechtěli jen bezprostředně reagovat na dobové dění. Ve svých projevech se snažili — jak se zdá — postavit do popředí kritiku husitství vůbec, boj proti husitské ideologii, který trval i později, když události ve verších vzpomínané zapadaly do minulosti. A tu tendenčně protihusitsky vyhrocená úprava výkladů o historických událostech měla sloužit konkrétnímu cíli některých rysů husitství, proti nimž se hlavně obracely útoky nepřátel. V některých případech je dokonce agitaci a kritické hledisko autorovo přímo vyjádřeno.

Především jsou známy tzv. ZLOMKY RÝMOVANÉ KRONIKY Z LET 1419—1420, jak označil dochovaný text Fr. Palacký. Tato památka je dnes často citována, hlavně pro počáteční verše věnované povstáním pouťm lidu na hory. Text je zapsán na dvoulistě a obsahuje 150 veršů. Je to zlomek, který nedovoluje vyslovit přesnější závěry o celku, jehož součástí byl. Je to ovšem zlomek tím cennější, že nám výjimečně dovo-luje nahlédnout do dílny básníka husitského období, básníka orientovaného protihusitsky. Máme tu totiž možnost sledovat přímo zdroj nových veršů, neboť jde o zachovaný koncept. Škrty a úpravy ukazují, jak se původní znění dalšími úpravami proměňovalo a vyhraňovalo. Autor se snaží obsáhnout přiběhy z delšího časového úseku, z let 1419 a 1420. V podstatě zachycuje ve shodě s jinými kronikáři sled hlavních událostí; přitom se v první části zvláště podrobně zastavuje u jednání Čechů se Zikmundem o jeho nastoupení na český trůn a v druhé části u založení Tábora a u počátků jeho rozvoje.

Autorův přístup k materiálu ukazuje, že chtěl vyličit především závažné události a zároveň vyjádřit k nim i k dalšímu jejich vývoji určité stanovisko²⁸. Nehledal osobité výrazové prostředky. Svůj styl přizpůsobil stylu tradičních letopisných vyprávění, pouze místy vřadil mezi líčení událostí stručnou, zřídka obsáhlejší úvahu. V těchto úvahách

²⁸ Pozoruhodné je, že také ve změnách, které jsou prováděny v zachovaném zápisu textu, obrací pozornost jen k této stránce a upravoval především věcné (jednotlivé změny jsou uvedeny v poznámkách na str. 183n).

— zdá se — jakoby vystupoval názor někoho, kdo sleduje líčené události už s odstupem doby (např. když v závěru vyprávění o pouťích na hory vyjadřuje náznakem to, co vyrostlo z lidového hnutí, nebo když uvažuje o důsledcích Zikmundova stanoviska k pražskému poselstvu). Především ovšem autor vyjadřuje ve svých odbočkách od děje kritické stanovisko k husitům, což se projevuje hlavně v partiích charakterizujících husity a jejich hnutí. Na těchto místech se nám znovu vynoří motivy známé i z jiných tehdejších kritik; husité jsou označováni za zhoubce klášterů, kostelů a jejich zařízení (v. 29n., 89n.), jsou připomínány některé husitské názory, zvyklosti a stránky obřadu (v. 128n., 121n.). Básňkovu záměru zpracovat závažné události doby především pro přednes vyhověla vřítá forma pravidelného osmislabičného verše. K zvláštnostem rytmické složky skladby patří přesahy, které neshodou rytmického a věmného členění oslabují výrazné hranice veršů.

Dobu sepsání zlomků nelze přesně určit. Události, o kterých se tu vypráví, nemožňují nám orientovat se zcela jednoznačně, ba naopak. Už výše jsme si uvědomili, že autor k nim někdy přistupuje tak, jako by je pozoroval se zkušenostmi nabytými během dalších let, možná desetiletí. O možnostech přesnějšího označení uvažoval podrobně J. Pekař. Rozhodl se pro datování do doby po roce 1437, a to pro zmínku, že se Zikmund při jednání s Pražany nepřiklonil k myšlence kalicha; ovšem letmo uvedl Pekař i možnost vzniku v druhé pol. 15. století. S uvedeným datováním do konce třicátých let je třeba se spokojit, nelze-li všik onu poznámku českého veršovce o Zikmundovi vztahovat na události z počátku dvacátých let. Šlo by buď o rok 1420, kdy někteří mluvčí strany Zikmundovy, zvláště papežský legát Fernando, byli nakloněni k jednání ve věci kalicha; nebo by bylo možno uvažovat o roce 1421, kdy sám Zikmund alespoň tvrdil, že je nakloněn dohodám o čtyřech artikulech a s tím i o otázce přijímání podobojí.²⁹ Pak by nebyla vyloučena ani možnost dřívějšího vzniku. — Pekařův názor o možnosti vzniku až ve druhé polovině 15. století vychází asi z některých shod textů v detailech s kronikou Eneáše Silvia. Jde však pouze o jednotlivosti, které nelze přeceňovat; spíše vzniká otázka společeného pramene jednotlivých těchto motivů nebo obrazů, které tak

²⁹ K tomu stov. poznámky na str. 205 a k v. 219n. a 316n. skladby Václav, Havel a Tábor.

často migrovaly z díla do díla, jak známe z jiných případů literatury této doby.

Dohady o době vzniku *Zlomků rýmované kroniky* provází někdy ještě myšlenka tradovaná už od vyklada Palackého, že snad autorem je Prokop Písař,³⁰ jemuž se v jednom z rukopisů mikulovské knihovny připisuje autorství české kroniky v souvislosti se zápisem dvou veršovaných historických celků. Dohady o Prokopově autorství našeho zlomku nebyly však zatím přesvědčivě potvrzeny a už Pekař vyslovil k nim vážné pochyby. Jednoznačné rozhodnutí je zatím obtížné. Mezi veršovanými skladbami z mikulovského sborníku a mezi Zlomky jsou některé závazně rozdíly, např. už ve vzájemném poměru dějového a úvahového prvku. Naproti tomu shody jsou spíše formální, především ve stejném rozměru verše. K otázce bude proto třeba se vrátit při detailnějším roznávání s dalšími historickými zlomky dochovanými z 15. století. —

Zlomky rýmované kroniky nejsou jediným dokladem pokusů o zveršování historického dění v době husitské. Hlavně kronikářům vděčíme za možnost poznat alespoň zčásti šití historického veršování, i když se nám všechny památky v doslovném znění nedochovaly. V letopisných dílech čteme vedle zmínek o písničkách nebo o satirických popěvkách třeba jen v krátké citaci úryvku skladeb jinak neznámých. Tak nám připomene Prokop Písař ve své latinské kronice existenci nějaké básně týkající se svěcení husitských kněží biskupem Heřmanem. Dokonce uvedl i jméno autora; mluví o Trškovi, což je patrně kněz Jakub Trch, jehož autorství máme vedle toho přímo doloženo u jedné latinské a jedné české skladby.³¹ Z Trškovy tvorby cituje Prokop tyto verše.³²

Světili se na Lipnici,
budů z nich kati, biřici.

Čeněk kázal kněží světili
v Lipnici na hrady,
učínilť jest šermíci,
nenie kto rozvadie?

A dále:

³⁰ Přehled názorů starších badatelů podává J. Pekař, *Žižka II*, str. 78, 246 (v pozn. 3 ke str. 108).

³¹ O tom výše v poznámce č. 20.

³² Prokopovu kroniku vydal K. Höfler, *Geschichtsschreiber der husitischen Bewegung in Böhmen*, Praha 1856; citované verše jsou tam na str. 72 a 73.

Velikét jest znamenie
země zkaženie.

Druhý citát je patrně z nějaké písně. Stejně tak i v několika dalších verších citovaných Prokopem lze vzhledem k pětiúhelníkovému celku (snad jedné strofě) předpokládat, že jde o část nějaké časové písně, neboť v písňové tvorbě byla právě pětiúhelníková strofa často užívána.

Voksa, Racek Kobyla,
ta jsta sobě dobyla,
aby kněžie lúpila.
Sama oběšena byla
vedlé pana Zaula.

Snad tedy alespoň v prvním citátu máme doklad další veršované tvorby s historickou tematikou, není-li to ovšem citát z nějakého veršovaného projevu polemického nebo satirického, v nichž — jak víme — užívali skladatelé často příklady čerpané z historických událostí (v polemičké literatuře protihusitské nalezneme např. nejednu zmínku o událostech na Lipnici, kde byli svěceni husitští kněží biskupem Heřmanem zajiřným od Četka z Vartenberka); ostatně Trch, který je asi autorem těchto veršů, zmiňoval se o lipnické události i v dalších svých skladbách, které máme dochovány.

Ohlasy básnické tvorby můžeme však nalézt nejen u Prokopa, nýbrž i jinde v kronikářské próze. Takovým zdrojem jsou nám na několika místech i *Staré letopisy české*, v nichž nalezneme veršované vložky. Doslovné shody se nám objeví mezi úvodní částí ze skladby *Václav, Havel a Tábor* a jednou ze *Starých letopisů českých* otištěnou Palackým (viz na str. 181); nebo zase v jiném rukopise *Starých letopisů českých*, v Křižovnickém, je citována celá rozsáhlá písňová skladba o kardinálu Karvajalovi.³³ A konečně v Oseckém rukopise téhož díla a zároveň v dalším, Vratislavském,³⁴ nalezneme doslovnou shodu s poměrně rozsáhlou částí veršů, které v obšírnějším znění známe ještě z tzv. Vyšehradského rukopisu a které bývají připisovány Prokopu Písaři jako autoru.

³³ F. Šimek, *Staré letopisy české z Křižovnického rukopisu*, Praha 1959, str. 182n.

³⁴ Vydal F. Šimek, *Staré letopisy české z Vratislavského rukopisu*, Praha 1937. — K shodám textů viz poznámky dále na str. 185.

Tímto souborem protihusitských historických skladeb z Vyšehradského rukopisu jsou jakési VERŠOVANÉ LETOPISY, které Palacký shrnul pod tituly *Počítkové husitsví* a *O sekřě lidborské*. Máme v nich dochovány texty cenné historickou látkou, neboť jsou tam uváděna některá zajímavá fakta, zvláště k historii zrodu husitského hnutí a k situaci na Tábore v prvních dobách po založení. Ale neméně pozoruhodná je i složka literární. Především lze v těchto textech posítnout odjinud nám už známé sblížování oblastí poezie a prózy. Styl se vyznačuje výrazovou strohostí a odpovídá stylu soudobých prozaických letopisů, jejichž autoři usilují zachytit v úsporné a věcné zkratce události nebo osoby a podat charakteristiku názorů (srov. např. i celkové uspořádání a řazení jednotlivých událostí; obvykle jsou úseky k sobě přiřazovány počátečními „Potom...“). Přitom autor stojí na rozdílu od tvůrce *Zlambků vymocované kroniky* v pozadí jako pozorovatel (ovšem zaujatý protihusitsky). Není tu však zvláštních úvah ani komentářů. Protihusitská tendence není výslovně zdůrazňována na rozdíl od opačného způsobu, který byl obvyklý v tehdejší literatuře. I tento rys sblížuje verše s letopisnou prózou. Obdobně se projevil vztah k próze i v rytmickém plánu. Volba bezrozměrných veršů dovolovala libovolný jejich rozsah. Ve skladbě je toho plně využito především tak, že autor nemusel omezovat své sdělení (hranice věty se obvykle kryje s hranicí verše), a tím deformovat myšlenku. Mnohdy dokonce přechází bezrozměrný verš až v prózu. Prozaizace poezie je tedy vskrutku výrazná, zvláště když ani základní schéma rýmů není plně dodržováno. Obvyklá tendence vytvářet ve skladbě dvoiveršové celky, které se rýmují, je sice vcelku patrná, ale přesto je často porušována buď osamostatňováním jednotlivého, s ničím se nerýmujícího verše nebo větším počtem veršů se stejným rýmem. Rým je přitom převážně nehlédaný a gramatický, jak to vyplývá z paralelní stavby vět v jednotlivých verších. A tak i rým podporuje celkovou tendenci básně k prozaizaci. — Není proto divu, že verše splýnuly zčásti v některých rukopisech *Starých letopisů českých* s prozaickým textem, jak o tom byla výše řeč.

Ještě je třeba zamyslet se nad dobou vzniku textu a nad určením autora, které s tím souvisí. Řešení těchto problémů je závažné pro charakteristiku dochovaných veršů, ale přitom obtížné, jak ukazuje několik dosavadních pokusů. Především je třeba vzít v úvahu, že celá dochovaná

památka má některými závažnými detaily nebo ohlasy blízko k dílům spadajícím vznikem do druhé poloviny 15. nebo na začátek 16. století. Tak nalezneme závažné shody s kronikou Eneáše Silvia, která vznikla v padesátých letech; ovšem akademik Urbánek předběžně upozornil, že se shody týkají asi až tištěného vydání z roku 1475. Dále je možno nalézt ohlasy našich veršů ve *Starých letopisích českých*, ale teprve ve Vratislavském a Oseckém rukopise z konce 15. století; Vyšehradský rukopis, v němž jsou verše zapsány samostatně, pochází příbližně z téže doby.³⁵ Na druhé straně nelze ovšem přehlédnout, že text zahrnuje události z doby Husovy až po rok 1422. Přitom na jednom místě v textu čteme: „O tom se kněží rozliti a od krále se odtrhli a k své vůli činili, jak chtěli, i *podnes, a to léta 1416 na hromnice*“, což varuje před příliš pozdní datací. Proto Pekař přijímá jako nejzášší mez doby vzniku rok 1448 a uvažuje spíše o době lipanské. Stejně tak je nutno přistupovat opatrně k shodám se Sliвіovou kronikou. Shledáme je někdy v celkovém řízení, jindy v detailu, ale objeví se nám rovněž rozdíly, které jsou při řešení stejně závažné. Pro některá místa našich veršů naopak vůbec nenalezneme obdobu v jiných dochovaných památkách. Proto je těžké dobrat se jednoznačných závěrů o vzájemné závislosti, zvláště když víme, že Sliвіus měl při práci k dispozici zprávy a prameny od českých pomocníků a znal nejen latinská díla, nýbrž v překladech i díla česká, mezi nimiž mohl být také pramen, který byl v nějakém vztahu k naší veršované památce. Tím by se objevil i zdroj některých shod.

Ještě pro jeden důvod posunuje se někdy zrod těchto veršů do druhé poloviny století, a to pro dohad, že autorem je Prokop Písař. Vyslovil jej už Palacký a nejnověji se k němu vrací akad. Urbánek.³⁶ Z díla Prokopova zatím známe bezpečně jeho nedokončenou latinskou kroniku, jejímž pramenem byla — jak se soudí — vedle kroniky Vavřince z Březové právě kronika Eneáše Silvia. Toto pozorování je v souvislosti s předcházejícími poznámkami významné, neboť víme dále (z výše už vzpomínané poznámky v mikulovském rukopise), že Prokop asi zpracovával ještě nějakou českou veršovanou kroniku, v níž

³⁵ K popisu rukopisu srov. poznámky na str. 184.

³⁶ R. Urbánek, *O volbě Jiřího z Poděbrad za krále českého*, Praha 1958, str. 46; též F. M. Bartoš, *Počátky kalicha*, Casopis Českého muzea 1923, str. 164, pozn. 25. — Přehled starších názorů shrnul J. Pekař, *Žižka II*, str. 246 (pozn. 3 ke str. 108) a tamtéž str. 244n. (pozn. 3 ke str. 107), str. 263 (pozn. 2 a 4 ke str. 146).

mohl jistě postupovat obdobně a užívat stejných pramenů. Kdybychom připustili, že obě tyto kroniky, latinská a česká, vznikly tedy ve druhé polovině 15. století, spadaly by do konce Prokopova života, takže by autor tvořil takto plně až ve velmi vysokém věku (zemřel asi na začátku osmdesátých let 15. stol.).

Ovšem ani eventuality, že je autorem Prokop Písař, nevyklučuje možnost staršího vzniku. Především proto, že Prokop se narodil koncem 14. století (asi kolem roku 1390) a měl tedy blízko svou činnosti i zájmem k tvorbě první poloviny 15. století. Kromě toho není vyloučeno, že ve *Veršovaných letopisech* jsou dochovány jakési ohlasy, resp. zpracování starší tvorby, kterou mohl Prokop znát a upravit podobně, jako tomu bylo u skladby v mikulovském rukopise. Tam totiž máme právě u českých veršů — Prokopovi výslovně připisovaných — možnost poznat, že jejich autor vyšel ze starší básně a tu přepracoval. Ukazuje to R. Urbánek v citované studii a zamýšlí se v jiné souvislosti šře nad tímto způsobem Prokopovy práce. Také z latinské Prokopovy kroniky víme, že dobře znal českou veršovanou tvorbu husitskou a dokonce z ní citoval. Máme tedy s dostatek dokladů pro vztahy Prokopovy k historickým veršovaným skladbám. A i kdyby skladby Vyšehradského rukopisu byly dílem pozdějším, jak se někdy soudí, mohou být jakými ukazateli k dalším, snad starším dílům tohoto okruhu. K definitivnímu řešení otázek okolo Prokopovy české kroniky a našich skladeb bude třeba ještě více podložit dosavadní dohady, neboť různorodé zlomky, které jsou pokládány za zbytky kroniky, obsahují řadu problémů. Vedle problémů obecných, které vyplývají z rozdílu mezi jednotlivými skladbami, připisovanými Prokopovi jako součást jeho kroniky, je třeba si uvědomit, že navíc ještě jsou přímo ve veršovaných textech z Vyšehradského rukopisu některé zvláštnosti hodné pozornosti. Není tu úplná kontinuita ve vyprávění, jednotlivé části tvoří spíše samostatné celky a snad i tak vznikaly. Ve dvou prvních úsecích se částečně vrací vyprávění o historickém dění zpět a zprávy o některých událostech se v jednotlivých částech opakují (srov. v. 56n. a 85n. o upálení Husa, v. 59n. a 87n. o novotě přijímání podobojí).

Zatím se nám zdá, že není důvodů, proč bychom v dochovaných verších z Vyšehradského rukopisu nemohli hledat souvislost s tvorbou, která byla psána v přímé reakci na události z první poloviny 15. století.

Přehledněme-li vývojovou linii veršované tvorby, která vznikala převážně v první polovině 15. století, tedy v jedné z nejvýznamnějších fází našich dějin, vidíme, že největší doba rozkvetu této větve české literatury byla v druhém a třetím desetiletí. Tehdy se stala především součástí ideologických a společenských bojů, které pak doznivaly hlavně ve verších historických. Její těsné sepětí s vyvíjejícími se událostmi předznamenávalo zároveň i její životnost. Byla určena především době, pro kterou vznikala, na jejíž podněty a potřeby reagovala — a když rychlý spád dějin přinášel nové otázky a nové úkoly, ztrácel postupně starší skladby svůj význam i ohlas. Tak zapadaly i verše, které ve své době měly širokou oblibu, jak ukazuje např. několik dochovaných zápisů veršovaného traktátu *Otázka nymie taková běží* nebo satira *Zbavení mnichové*. V tom se tedy odlišují veršované skladby mluvní od některých okruhů písňové produkce, která nepozbyla svůj význam ani v pozdějších dobách. Avšak ani některé veršované skladby se neztratily zcela v dalším vývoji literatury a vynořily se ještě později, jak ukazuje třeba pozdní zápis skladby *Václav, Havel a Tábor* nebo ohlas historických veršů v pozdějších dílech: Traktátový a protihusitský polemický ráz veršů *Václava, Havla a Tábora* plní znovu svůj úkol, když ožily teologické spory mezi kajíšňky a katolíky ve druhé polovině 15. století; ne náhodou nacházíme tuto skladbu v rukopise vedle polemických katolických děl Hilaria Litoměřického. Historické verše našly uplatnění ještě v některých verzích *Starých letopisů českých*; tak byly připřápnuty texty ve Vyšehradském rukopise a pronikají rovněž ve Vratislavském a Oseckém rukopise. Ve *Starých letopisech* se vedle toho dokonce ozvou i verše známé nám ze začátku skladby *Václav, Havel a Tábor*.

Ovšem význam těchto veršovaných skladeb ve vývoji naší literatury se neomezuje pouze na jejich aktuální společenský ohlas v době vzniku. Má ještě jednu závažnou stránku, a tou je celkový jejich vliv na pojetí a orientaci literární tvorby: skladatelé těchto veršovaných děl pomáhali svou koncepcí spolu s ostatními autory otvírat nové cesty a nové úkoly literatury — cesty, na nichž se snažili spojit těsně literaturu se životem a život s literaturou, i když zatím tak činili spíše přímým zpracováním ideologických bojů než zobrazením a typizací životních jevů. A to je jeden z nejzávažnějších přínosů pro další rozvoj české literatury, k němuž podněcoval revoluční kvas doby husitské.

Na závěr své práce pokládám za povinnost poděkovat všem institucím, zahranicím i domácím, které mi umožnily studovat rukopisy památek z originálů nebo fotokopii. Dále s vděčností vzpomínám práce obou recenzentů, akad. J. Maceka a doc. dr. J. Daňhelky, z redakce Památek staré literatury české prof. dr. J. Hrabáka a dr. D. Mareškové. Nemohu ještě v této chvíli nezpomenout zemřelého prof. dr. A. Grunda, který mne jako člen redakce Památek staré literatury české první vybědl, abych se zamyšlel nad přípravou vydání veršovaných skladeb husitského období. Vedení Ústavu pro jazyk český ČSAV děkuji za možnost ověřit si materiál ve sbírkách k chystanému staročeskému slovníku.

LITERATURA

Výčet základních pramenů a prací, k nimž bylo přihlíženo v této edici. Literatura k jednotlivým místům v památkách a přehled starších edic je v poznámkách a odkazech na příslušných místech.

1. Prameny

- Aeneas Silvius, *Historie česká*, překlad J. Vičara.
 Archiv český, red. F. Palacký, sv. I—VI.
 Bartoš F. M., *Manifesty města Prahy z doby husitské*, Sporník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy 7, Praha 1932.
 Fejfalík J., *Altdeutsche Leiche, Lieder und Sprüche des XIV. und XV. Jahrhunderts*, Sitzungsberichte der philosophisch-historischen Klasse der Akademie der Wissenschaften Wien, 39, 1862.
 Goll Jaroslav, *Quellen und Untersuchungen zur Geschichte der böhmischen Brüder*, Praha 1878—1882.
 Gratinaus, *Deerei*, vydal J. Friedberg (1879—81), von der Hardt Hermann, *Magnum oecumenicum Constantiense concilium pro reformatione ecclesiae*, t. I—VII, 1697 až 1700 (zvl. sv. III a IV).
 Häfler K., *Geschichtsschreiber der hussitischen Bewegung in Böhmen*, Wien 1856—1866.
 Loserth J., *Beiträge zur Geschichte der hussitischen Bewegung*, Archiv für österreichische Geschichte, zvl. 4. část ve sv. 74, Wien 1889.
 Macek J., *Kdož jsá boží bojovníci*, Praha 1951 (ukázky z některých děl nebo překlady latinských textů).
 Migne J. P., *Patrologiae latinae cursus completus* (1844—66).
 Nejedlý Z., *Prameny k synodám strany pražské a tábořské*, Praha 1900.
 Palacký F., *Documenta Mag. Johannis Hus*, Praha 1869.
 Palacký F., *Urbundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges I—II*, Praha 1872 až 1873.
 Sedláč J., *Studie a texty k náboženským dějinám českým I—II*, Praha 1914—1919.
 Siegl K., *Briefe und Urkunden zur Geschichte der Hussitenkriege*, Zeitschrift des deutschen Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens 22, 1918.

Starí latopisové českí, vyd. F. Palacký, Praha 1829; znovu v *Díle Fr. Palackého*, sv. 2, připravil J. Charvát, Praha 1941.
Staré latopisy české z rukopisu Vratislavského, vyd. F. Šimek, Praha 1937.
Staré latopisy české z Křižomnického rukopisu, vyd. F. Šimek, Praha 1959.
 Vavřínek z Bězové, *Husitská kronika*, přeložil F. Heřmanský, Praha 1954.
Výbor z literatury české II, připravil K. J. Erben, Praha 1868.
Výbor z české literatury od počátku po dobu Husovu, Praha 1957.

2. Literatura

- Bartoš F. M., *Husitství a cizina*, Praha 1931.
 Bartoš F. M., *Z politické literatury doby husitské*, Sporník historický 5, Praha 1957.
Dějiny české literatury I, Praha 1959.
 Hrabák J., *Studie o českém verši*, Praha 1959 (s přehledem starší literatury).
 Macek J., *Třbor v husitském revolučním hnutí I—II*, Praha 1952 a 1956.
 Nejedlý Z., *Dějiny husitského zpěvu*, Praha 1954—1956.
 Palacký F., *Dějiny národu českého v Čechách i v Moravě*, různá vydání, (zvl. díl 3).
 Pekař J., *Zižka a jeho doba, I—IV*, Praha 1927—1933.
Přehled československých dějin, I, Praha 1958.
 Svejkovský F., *Z básnické činnosti Jana Čapka*, Listy filologické 85, 1962, str. 282n.
 Tomek V. V., *Dějepis města Prahy I—XII*, Praha 1855—1901.
 Urbánek R., *Matěj Rucelka jako protivuhitský satirik*, Časopis Společnosti přátel starožitnosti 63, 1955, ln.

Pozn.: Podrobný výčet historické literatury osvětující zvláště některé události připomínané ve skladech přináší výše citovaný *Přehled československých dějin I*, Praha 1958, str. 780n.

TEXTY

ROZMLOUVÁNÍ ČLOVĚKA SE SMRTÍ

Člověk:

B (19)

1 ..... se jmenovala,
dobrous mi výstrahu dala.
Musím se na péči míti,
a tím lépe dveří přivíti.
5 Neb jakž by se ke mně vlončila,
bez škody by se nevypravila.

Smrt:

Vždyť prosím a radím tobě,
pusť mne bez nsnází k sobě,
těch šprýmů se mnou nechaje,
10 neb nevím, jakť to prospěje;
jakož se tak jiným stává,
žeť jim jích žert neprospívá.
Hrdšíť jsou než ty bývali,
všet v mé ruce upadali.
15 A pakli mne nechceš pustiti,
chciť tě mocí i právem honiti
a oznámím své ortele,
že se ztáhneš při kostele.

A 1^a

Člověk:

Smrti, slychal sem o tobě,
20 že moc připisuješ sobě
nad stvořením všelijakým,
kdež pak koli mnohoš nad kým.
A již slyším osobu tvů,
že se voláš i ku právu,
25 protož bych rád o něm slyšel,
at bych také pod ně slušal.
Pakli bych mohl zniknutí jeho,

ještě bych byl vděčnější toho.

Smrt:

30

Mé právo jest velmi tvrdé,
žeť sobě poddává hrdé,
a což koli má v sobě duši,
pod mé právo slušeti musí.
Já treskei všecky napořád,
buď pak kto rád nebo nerád.

35

Všeť já navštíeviti umím
i papežít neodpusťm,
ani jeho kardináloem,
všickni též musejí v | mojej duom.
Nestydímt se cesaře i krále
v jich velmi neustavičné chvále.

40

Vše i s jich hrdými pány
puojmu je do hrozné jámy.
Pekný, silný, mladí, staří
upadujít před mň tváří.
Každému zajedno měti,
též šarlartu jako šeři.

45

Člověk:

O těžkých mi práviach pravíš,
od koho je máš, to ty vieš.
Protož se tebe optati
musím, ač nevědk slyšeti,
aby mi to vše zjevila,
nebs mě velmi přestrasila,

50

že se tvých práv velmi lekám
a již nevím, co jsem sám.
Pověz mi něco libějšího,
at nezbudu smysla svého.

55

Smrt:

Věz, člověče, že má práva
jsou vždy i od stara dáva.
Když boh byl Adama stvořil,
dābel jej hřílechem porazil,

60

že přestupil přikázanie,
božího zapovědēnie.

Tu sem se ho hned zmocnila,
pro hříech k němu právo vzala.

65

I všecko jeho pokolenie
musí do mého vězenie.
Buoh spravedlivý to usúdil,
aby se nad člověkem pomstil.

70

Pro jeho hříech a nebázeň
dal jej v mou ukrutnú kázeň,
že jemu nikoli neodpusťm,
až se proto nad mň dobře pomstím.
Čím se pak chceš vyměřiti,
poněvažs účasten smrti ?

Člověk:

75

Já sem to pak slychal heslo,
že jest tvé právo již kleslo,
kdyžs se o toho pokusila,
od něhož si všicku moc měla:

80

syna božího nevinného
umořilas jako hřešného,
tu jsi sama škodně padla
a tvá moc jest již uvadla.

85

Protož | darmo hlavu zdvíháš,
neb již k lidem práva nemáš,
ale u pekelné skryši,
tam buď s svými tovariši
a nemut nás, zlé strážidlo,
at zde máme dobré bydlo.
Daj lidem veselu býti
a strachův žádnych neměti.

90

Smrt:

Ovšem, jakž dieš, jesti tak,
žeť sem tehdáz padla znak,
když ten syn boží nevinný,
bojovnk převelmi silný,

2^a

95 počal se mnú tu bitvu vésti.

Jeho moci nemohúc snésti,
poražena sem až k zemi
skrze jeho poníženi,

100 jenž mi se dobrovolně poddal,
a tudy jest mě chyťte zklamal.

Své věrné ode mne zprostili
a mne se již věčně zhostili,
že již nad ním i nad jeho
nemám práva nížádného

105 kromě Adamova dluhu,

tohoť dobývati mohu,
alby smrt těla podnikli
a tudy mne spíše znikli.

110 To když mi tak zaplalte,

hned z mé moci vyleťte,
neb jest jistý pomocník ten,
jenž pro ně těžce umrtven.

115 Ale ještěť mám moci dosti

já nad těmi, kteříž svých zlostí
neostali sú bohu k vůli,
těch se již nespustím nikoli,
neb ti musie věčně mřítí
a zlé bydlo se mnú mřítí.

Člověk:

120 Mílo mi jest slyšeti jedno,

však druhé mi velmi přesedlo,
neb dieš, že jsi přemožena,
jsúc až k zemi ponížena,
jako skrze oklamání
a od tebe vyhoštění.

125 Ale že vždy i ještěť moc máš

a své ukrutnosti nenecháš,
nad každým se hrozíš mstítí
a svou vůli provoditi,
protož se tebe velmi lekám

130 i radšit s tebu řeči nechám,

neb viem, | že mi málo přeješ
a mému se zlému směješ.

Dotud by ke mně mluvila,
až by mou duši vyjoudila.

Smrt:

135

Já sem zlá zlym, dobrá dobrým,
neboj se mne, tobět pravím,
nebo mé navštívení
jest dobrým k utěšení.

140

Tiť skrze mě ujdu strasti,
kterěž mají v světě dosti,
roboty, práce i ustáníe,
pláče, žalosti, pokušeníe.

Odejmu od nich zlé bydlo,
když přeskocíe mé osídlo.

145

Dám jim pokoj, miesto šťastné,
všech rozkoší naphněné,
radost plnú bez žalosti,
sytost hojnú bez lačnosti,

150

jakož se stalo mučedníkóm
i všem božím služebníkóm,
že skrze mě zlého ušli
a radosti v nebi došli.

Již se více mne nebojí,
aniž má moc o ně stojí.

155

Ale zlymť jsem hořká máti,
kteríž | na mě nechťtí tbatí,
aby se mnú vzali smlávu,
než je napomenu z dluhu;
ale mně se posmievají,
vždy svú vůli v zlém konají.

160

K těmť já přijdu nenadále,
žet jich ostane na malé,
zbavím je zdejších libosti,
puojdu s nimi do propasti.

3b

165 Tuť jim dám hořké koláče,
štěhot zubuom, očima pláče,
bolest všeho těla úduom,
když je uvedu v svojí duom.
170 Tuť uzrije mnohá divadla,
dřabelských tvářů strašidla.
Pozovuť jich na posvícenie,
na němž nic dobrého nenie,
než bolest, žalost, věčný plamen,
jemuž nebude nikdy amen.

Člověk:

175 Smrti, čím tě déle slyším,
vždy se tebe více straším.
Avšak poněvadž tě nezbytí,
chci s tebou ještě | pomluviti.
Ale neokazuj mi své tváři,
180 ještě mluv se mnú tak skrže dřeví.
Neb jakž bych tvú tvář opatřil,
snad bych se až na smrt zděsil.
Protož se tebe chci ptáti,
aby mi to dala znáti,
185 co jest to smrt a jaková jest,
a kde bytem a seděním jest.
Rád bych o ní docela věděl,
zda bych se s ní smluviti uměl.

Smrt:

190 Dobrý úmysl, člověče, máš,
když co jest smrt, vědění žádáš.
Smrt pak nic víc jiného nenie,
než duše s tělem rozdělenie,
kteréž se s libostí zde spojil,
potom se s bolestí rozdělil.
195 Jakož to pak i sám vídáš,
jestli při nemocných byváš,
jak nesnadně duše z těla
vystěhuje se docela.

200 Jako hospodář z domu svého
nepostěhuje se rád z něho,
leč jemu násilí přijde,
toť jej z něho ven vybode,
takt duše z těla bolesti
vyhnána bývá s žalostí.
205 A nejvíc se toho leká,
neb tu vidí svého soka,
dřábla, přehrozného vraha,
jenž na ni ukrutně sahá,
aby ji spíš vydřel z hrdla
a nesl v pekelná bydla.
210 Tot duši nejvíc rozpakuje,
žeť nesmí vyjít z šije.
Také hříšné tělo vaše
nerádo by zbylo duše.
215 Radče aby živo bylo
a v světě kochání mělo.
Od ženy, dětí i přátel
by nerádo, musí za kostel,
opustiti střibro, zlato
a lehnouti v mrzké bláto.
220 Jsa v rozkoši vychováno,
červům v zemi | bude dáno.
(4^{ab})
To rozdělení tak tripké
jest všemu stvoření těžké.
225 A bez divu jest člověku,
kterýž umí uživat dobrého věku.
Ját se na to neobráťm,
aniž se slituji nad kým.
230 Bud' mu již libo nebo žel,
musí jíti, kamž by nechtěl.
Protož se mne všickni bojís,
jenž o život zdejší stojís.
A těsou se mocní přede mnú,
když na ně svým prstem pokyvu,

235

an i ten syn boží drahý,
znaje mé těžké povahy,
počal se byl strachovati,
maje mé chvíle čekati.

240

A vídáš-li mocné pány,
krále, císaře, zemany?
Těž i ti bohatí preláti,

jak přede mnou nemohou státi,
když na ně vojensky táhnou
a pošli morovou ránu.

245

Každý běží, kam kdo věda,
kde by se skryl, místa hledá,
vybíraje lepší pověti,
nejedent zdechne nazajtí.

250

Utkajice s hradu na hrad,
a každý by se mně skryl rád.
I tuť je nejednou zteku
a odtud za paty svleku.

255

Protož od nich nemám] lásky
pro mé ustavičné (války).
A byt' mě mohli zahubiti,
nemohlat bych se vyprositi.

Zlata bych od nich dosti měla,
bych je jediné bráti chtěla.

260

I jest mi ta moc bohem dána,
že žádnému nejsem poddána.
Každý pod mě slušeti musí,
když koli přijdu, hned daj duši!

265

I ty také stuluj kvilky,
ať nešťelím hlízy v boky,
avšak tboj na to, což pravím,
ať tě za ucho neraním.

Člověk:

Ještě, smrti, milá máti,
chciť se na tobě dál práti,
aby mi více pověděla,

270

s čím jsi se ke mně vypravila.
Ač pak již mám dosti smutku,
slyše tvú hroznú rozprávku,
avšak se vždy ještě ohrožím

275

a tvého mlivenie poslyším,
zdat bych se aspoň polepším
a tvé přiči|stra(chy se) zprostiti.

Pověz mi již o své osobě,
o tvárnosti i o podobě.

280

I toho přede mnú nezatajiš,
kde máš svuj duom a kde bydlíš.

Smrt:

Ját sem u pekle sedéním,
na tomtoť světě nedědím,
ale semť přílezlá hosti,

285

všady lécejic své pasiti,
do nichžto každý uhodí,

necht' kudy chce koli chodí.
Neb na světě mám trváti,
dokavadž svět bude státi.

Ale když svět změněn bude,
mé právo v něm více nebude.

290

A tu vezma, což jest mého,
potáhnú do bydla svého,
již do pekelné propasti,

tamť budu na věky vlásti.
I chceš-liž mú osobu znáti

a mú tvář překrásnú vídati,
chodiz' častokrát k nemocným
a nahlédaj v tvář umrlým.

Tu uhlédáš mú postavu,
když uzřiš umrlčí barvu,

300

hroznú, smrdutú a zsinalú,
škaredú, žlutú a zčernalú,
nad nižto mrzčejšie není
ve všeho světa stvoření,

305 takže i svým milým zmrzí,
jeho se postavy shroží.
Pospiechají s ním přátelé,
aby spíeš byl při kostele.
310 Tot jest má tvář tak výřečná,
že i přátelom nevděčná.
Také nahlédaj do kostnice,
kdež jest mých přátel hostnice.
Tut já za roveň všecky skladi,
když je s tohoto světa svedu.
315 Uziš tu rozličné kosti,
podobné sobě v pěknosti,
hlavy, nohy, ruce, zuby,
vše obrácené naruby;
shnilé, zvadlé, práchnivé, suché,
320 též slepé, němé, mrtvé, hluché.
A nemuožeš tu poznati,
ani právě rozhádati,
které jsú kosti boharého,
které chudého neb moccného,
325 které mladého, krejré starého,
též pěkného nebo škarədəho.
Nebť já to smrt všecko srovnám,
do jedné komory schovám.
Všem jednostajnú posteli
330 v zemi a v kostnici steli.
Tut se již žádny nevýší,
ani jiného poníží,
aniž kto koho šanuje
neb se druhého liknuje,
335 ale kdež položim koho,
tut lehne do dne soudného.
Bycht měla vše vypraviti,
musela by chvíle býti.
Protož byvají při nemocných,
340 tu mne dobře uziš při nich.

Když tvář zbledne, oči se vyvrátí,
ano i žlly v těle se krátí,
nos obostí i uši hlechnú,
zuby černají, dásně prahnú,
345 chropot v hrdle, srdce vadne
a jazyk se v hrdlo táhne,
ruce opadnú, nohy klesnú,
již všecky moci těla hynú,
duch pospiechá, srydnú nohy,
350 trhají se v těle žlly, —
tu uslyšíš píseň smutnú,
kterúž já skládám, bolestnú:
„Auvech, běda, teskno, bolí,
bolesti u srdce kolí,
355 svatě Marije, ach, nastojte,
pomozte a polekujte.
Již mě bolí všecko všudy,
přineste svacené vody!
Najivceť mě bolí hlava,
360 žeť mi již nechutná ztrava.
Jiedlo, pitie, vše mě mrzí,
nebf mi hlíza v hrdle vězí.
Bolesti mě všudy kroutitě,
hřiechové mě najivceť moutie,
365 kteréž sem páchal z mladosti,
bojím se pekelné vlasti.“
To, člověče, smutné pěníe
uslyše, hned bez prodleníe
hled svých skutkuov polepšovati
370 a mne bezpečněji čekati.
Neb, což sú oni, to ty budeš,
a toho nikoli neujdeš.

Člověk:
Cožs mi, smrti, pověděla,
nesrozuměl sem docela:
375 že jsi u pekle seděním

a na světě putováním.
Toto chci od tebe znáti,
kde ty se umíš schovati,
že tebe člověk neucítí,
až tobě na ocas vstúpí.
Ukažž ty mi své skryše,
zdat bych mohl vyhnúti spieše.
Chci tvé rady poslechnúti
a před tebou pokoj míti.

Smrt:

385 Já sem smrt jakožto zloděj,
hned ty se toho nenaděj,
by mne mohl docela znáti
a z mých osidl se vybrati,
neb stojím za křem s palicí,
vás počestných čakající.

390 A když na mne najměň tbaté,
v moji ruce upadáte.
Neb mnozí pro minulé zbožie
rušíte příkázanie božie,
hledajíce velikých ziskuov,

395 by jakž koli nabyli statkuov,
opúšťjíc modlitby s věrnými,
zaměstknaje se věcmi časnými,
robotné cestami pracujíc,
ve dne i v noci přemýšlejíc,
kde by mohlo na čem přijíti,
byť i s hříchem všehoť dojiti;
chudého v nouzi utiskajíc,
jiného, kdež muož, oklamajíc,
ni se hříecha nevarujíc,
405 nic na boha zpomínajíc.

410 Tuť já vás smrtečně raním
a všeho, což máte, zbvavím.
Zbvavím sukně i kabáta,
že nazí půjdete do bláta.

Já sem také kosa britká,
jenž všecko napořád seká,
trávu, bylinu i sítie,
koření i rozkošné kvítie.

415 Takť i já smrt nevybíerám,
ale vše napořád sbírám:
mladá, staré, také děti,
neodpusťm babě, kmeti,
chudému ni bohatému,
420 urozenému ni sprosmému.

Budť svatého, neb hříšného
nestydím se i mocného.
Já najsvětějšíeho otce
svrhu s jeho pyšné stolice.

425 A | vezmúci jej v svú kázeň,
ztopím mu zádušň lázeň.
Nespomóžť mu jeho klarba,
ni trojjeho kráľovstvie sláva.

Kardinála, biskupa, mnicha,
vženut já do svěho mčcha
a schován je do dědiny,
nespomohout jim jich hodiny.
Vyslédimť já i bosáka,
430 toho kláštera ležáka,

sšakujit jej po trepkách,
uhodimť za ním i do Cách.
Nestyďec se jeho kápě,
uchopím jej do své sápe.

435 Neobráníť ho řehola,
ani jeho hlava hola.
Ale bosáky i konvriše,
všeckyt vženu do své vrše.

440 Uhodimť já i k vopatu,
vezmu jej na svú lopatu.
Děkan, farář i s proboštem
musiet býti pod mým mostem.

Nespmnožet jim jich zbožie,
když je pod kamenu vlozie.

450 Takét já i Krále najdu,
kdyžto v jeho pokoj vejdu.

Netěba mne opoviedati,
mohut s ním i obědvati.

Druhdy mu i v krmi vskočím,
až z něho duši vytočím.

455 Známt já také pány hrdé,
pyšné, ukrutné, naduté.

Bývámť s nimi v jich veselí
všudy i hleděc jich bezhrdlí.

460 Jedu s nimi v bitvu, v kolbu
a vždy hledím svého holdu.

Když své hrdinstvo ukazují,
často se se mnú potýkají.

A tak faráře, žáka, striedalka
najduť já, i kostelníka,

465 měšťana i také dvořáka,
rychtáře, palstuchu, sedláka.

Všeckyť sberu do své školy
a naphním jimí zmolý.

470 Nelzet žádnému ujíti,
ani se přede mnú skrytí.

Člověk:

Slyším tě, smrti, ač nerád,
však mi proto pověz pořád,
o čem jsem se počal ptáti,
nechtěj zápolé dělati.

475 Pověz mi, vždy kde se tajíš,
když člověka k sobě vnadíš?

Smrt:

480 Já, jako rybář na udici
anebo číhař na humenci
ryby a ptáky zklamává
a jim chytřtí vnađu dává,

tak já lidské pokolenie

zklamávám skrze stvořeníe,
kteréžto v světě mlíjují

485 a v něm utěšení mají,
jenž jest jim dáno k živnosti
i k rozličné pohodlnosti.

Dělám jim z něho nástrahu,
tudý i na jich život sahu.

Takt jsem Adama zklamala,
když sem se v jablku schovala,

490 v rozkošněn na pohleděníe
a v chutněn na Okušeníe;
jenž jest ho všetečně tkysil,

tudý se smrtedlně ztrávil.

495 Těž oni Židé na půšti,
žádajíce maso jiesti,

lakotně je brali v hrdlo,
v němž jest bylo mé osidlo,

že maso v zubiech vězelo
a množstvje jich zcepenělo.

500 Takt já podnes mnohým činím
a tudý je velmi lovím,

že opitím a obžerstven
víc jich ztrepu nežli mečem.

505 Někoho v lahodněn vlně
dočekám jako na ráně,
že se tak hanebně užje,

až spolu usne i umře.

Jiného napojím kvasnicemi,
až po něj přijidu s svícemi.

510 Někomu pak jedu dadie
a mne s ním smrtedlně svadie,
že než přijide třetí d(en),

vynesú jej ze dveří ven.

515 J(iného) | vodú napojím,
až z něho duši vytopím.

Někoho pak ohněm spálím
a na jiného se unáhám,
žet jej záha posede,
až pojednou duše zbude.
520 Jednoho skokem, druhého pádem,
jiného žalářem, jiného hladem —
umím já každému poléci,
žet trefi na mou stupici.
525 Někoho ve spaní zkradu
a za ucho jemu vsedu.
Večer, ráno, ve dne, v noci,
vždycky já mám dosti moci.
Ještět mám chytřé osidlo
530 a přejizevné žihadlo:
zlato, stříbro i peníze,
tot mi lidi tuze vieže,
žet jich tiem mnoho nalovím
a rozličnú smrtí zmořím.
535 Neb se někto pro ně zdeší
a s Jidášem se oběsí,
jiný po kupectví (b)ěží,
s pilností penězi těží.
Tuť já (sm)rt jej často potkám,
540 střelou neb (meč)em přivítám,
a tak jej školdně předěsím,
peněz i života zprostím.
Někto pro ně bývá umučen,
oběšen, spálen, utopen,
545 přijde o sílu i o zdravie,
i o čest mnohé připravie.
A bych měla vše praviti
a svá osidla zjeviti,
550 kteráž já lakomcuom skryvám,
bylo by dlúho — i ponechám.
Pozorujž dále, coť povím,
když se na vojnu vystrojím,

11^a

tuť dobře navostím meč,
žet vás bude mnoho přeč,
555 sekající na vše strany,
aží vámi naplním jámy.
A tomu já se zasměji
když množství krve vyliji. —
560 Ještě i toto znamenaj
a na toto pilně potbaj,
že to stvoření najkrassie,
podlé světa najmilejšie,
ženské pohlavie zdatilě
565 jest mně největšie pohodlě,
neb skrže ně mnoho činím,
lidi smyslu, zdravie | zbavím,
zbožie, života i pověsti
i té nebeské radosti.
570 Tuť se já smrt lstrivě kryji,
pod ženskú libostí utaji,
pod jich barvy, pod jich krásy
i pod rozkošnými vlasý,
pod ozdobami šperkovnými
575 i pod řečmi lahodnými.
A pro jejich libé skoky
zklamávám udatné reky,
nebtí já z nich nástrahy činím
a k sobě jimi množství vnađím,
že pro krásu a libost ženskú
580 potrácuji vážnost mužskou.
Vystupuji z svého smyslu,
jádce po ženském úmyslu.
Zapomenú řádu, stavu
pro ženskou hladkou postavu.
585 Mnozí mudrci i rekové
učinění jsou lelkové
a pro ženskú náhlú milost
vyđali se v nebezpečnost,

11^b

590 v bitvy, v kolby i v krádeže
i v rozličné lúpeže,

že jich mnoho život | ztratí
a uhodie do mých pastí.

595 Pyšného krále Eroda
žena zmámila jako veľblúda,
že on pro jejie plesanie
vsadil Jana do väzenie.

600 Šalomún, múdrec najväčší,
Samson, bitec najsilnejší,
David svatý, múdry kráľ,
ženskú podobú se zklamal,
pro ni boha k hněvu zbudil,
mnoho pomstí trpěti musil.

605 A slychal-lis v kronice dávné,
kterak Troja, město slavné,
pro ženskú krásu zkaženo
a lidu množstvie zhubeno,
viace než dvaďacetí kráľov,
a co zbito silných rekóv,
lidu nečíslné tisíce —
610 vše pro ženské manné llice.

Tyť jsem já smrt všecky vzala,
své domy jimi naphila
a jiných mnoho bez čísla,
kteří jsú neměli smysla,
615 skrze ty ženské nástrahy
pobrala jsem na své dráhlvy. —

620 Protož již, človeče, znáš,
kdeť smrt bydlí, poněvadž se ptáš:
že v stvoření najmilejšiem,
najkraššiem i najlibějšiem,
k němuž lidé zříc najviace
oklamajú se najspieše.
Když nechtie rozumem vlásti,
ve všem sobě miery klásti,

12^a

625 na boha zapominajú,
dobrého zle požývajú
a pro ľibost časného stvoření
potracujú své spasenie.

Človek:

630 Stýštie mi se poslúchati,
beřiz se pryč, šeredná smrti!
Dostit mám tvého kázani,
neb nemáš smieri v mluvení.
Chcít se tebe již zbaviti,
a tiem lépe se přivřieti.

Smrt:

635 Nepopúzej se, človeče,
však já netbám velmi na tě!
Viem, že na mě nevrážite
a na mě zubý škripíte, |
nebo k vám přicházám nevčas
a zbořuji vám libý kvas.

640 A když mne najměň čekáte,
u sebe mne hosti máte.
A jakož mluviš neunáďte,
by radši pomlčal moudřel!
645 Chceš se přede mnou zavřieti,
jako by se chtěl brániti,
a já zlezu města, hrady,
naleznu vás vždycky všady.

650 Tak směle na hrad potůtku
jako na sedlskú chalupu.
Tak do sklepu zamčeného
jako do domu pastušého,
přes pŕíkopy i přes valy
vlezu na vysoké skály.
655 Pány, krále vytáhnú ven,
sezpievám jim rekvieem.
Nevystřehou jich ni hlásní,
ani obránie ponocní.

12^b

13^a

660 Zbudím je z libého spaní,
ač péče na mě nemají.
Vejdutí také do měst pevných,
neoptající se branných.
Shledámí já městské konšely,
roztylé jako bulvoly,
665 jenž málo cti božie hledie,
jedno hojně pijí, jedie.
Nepomohouť jim ortely
na jich smrtedlné posteli,
jich práva i jich soudové,
670 lichvy i jich obchodové;
i jich rozliční šantroci
nebudouť jim ku pomoci.
Vlezut' do klášteruov pevných,
do těch stavení daremných,
675 mezi mnichy se přihlídám
a na hodiny je zbudím.
Vkradut' se mezi jeptišky,
chytře a pokryté lišky.
Sedrut' s nich kápě i vély,
680 neostojieť jim i cely.
Prijdut' také i mezi sedláky,
hlupé, zúfalé teláky,
závistné, zlostné, opilé,
spasenie svého netbalé.
685 Shledámí já je po zálesí,
pojmu je bezděky ke mši.
Dám jim konec masopusta,
žeť jim ostane ves pusta,
jenž činie skoky telecie,
690 když se jelita nalmečí,
tudížť já jim stavím skoky,
když se vsadím na jich boky.
Já smrt všecky cesty schodím,
proto nikdy nezabloudím.

13^b

B (9^b)

695 Přes moře, přes lesy, přes skalé
schodím veškeren svět vmále.
Vímť já cestu i do Říma,
kdež papežův dvůr obývá.
Chodívám tam často na pout,
700 svědomá jsem, kde který kút.
Žádám často i odpustků
od apoštolských náměstků.
A s ním se často radím,
a tudíž je jich chvály zbavím.
705 Nebudeť jim na pomoc
jich komonstvo ani moc. —
I ty se také neschováš,
ješto mi hrdě odmlováš.

Člověk:

710 Ó zlá, nešťastná smrti,
nechtějť tak hrdě mluvití!
Nevjedeš ke mně tak snadně,
mámť závoru dosti pevné;
mladost, síla, zboží, zdraví, |
715 dobrých lékařův lékařství —
můžet mne to pobránití,
že mne nebudeš moci ranití.

(10^a)

Smrt:

720 Nespomohouť tvé závorý,
když se vloudím do komory.
Nespoléhaj na svou mladost,
nebt' nic není, nežli marnost.
Nejsi mladší nežli dítě,
725 kterěz v matěřinském životě.
I toť často umořím,
hned z břicha do hrobu vložím.
A to také i sám vídáš,
když nastane morový čas,
co tu klesne mladíc, mládencův,
víc než starých bab a kmetiv.

725

A kdo na trhu bývají .....

730 tak mnoho dívčí mladého
zroubají jako starého.

Protož se nechlub mladostí,
neb tudíž přijdeš k starosti.

735 Než přijde osmadesát let,
bude z tebe baba nebo kmet.

Tuť já na tě dám jinú barvu
a udělám z tebe larvu,

když nos zčerná, tvář se svraská
a smrděti budú usta.

740 Oči hnijí, černá líc,
třeše se hlava, hrají ruce,

uši hlechnou, vlasy lezú,
nohy se po zemi vlekú,

745 krčie žily, hřbet se kloní
a zuba již v hrdle není,

hlava šediví, lysie čelo
a z nosa kape kyseló,

bolesti, nemoci, stýskanie,
diemota, od lidí posrkanie

750 — toť jest tvář, člověče, mladost,
kterakt' brzo ztratí radost!

Protož na ni nezpoleňaj,
ale mne, smrti, vždy čekaj.

755 I v svú sílu nedoufaj,
ale mně se raději daj.

Nejsi silnější Samsona
i trojanského Hektora,

neb sou ti již dávno moji —
i tvář síla neostojí.

760 Mněť tak snadno o reka
jako o starého kmejtka.

Neb já i silně porazím,
bradú je zhuoru obrátím.

Neobránít jich oděnie,

765 ani v pancíři choděnie,
jich mečové i jich střely,

byť pak na mne táhli s děly.
Podskočímť já jim pod kopie,

žeť tudiež lehnu, až zchropie.
Také tvému zdraví, zboží

770 tudiežť já konec uloží.
Dnes budeš veselý, zdravý,

zítra tě vnesú do trávy,
zítra tě vnesú do trávy,

775 dnes se v zboží těšís, kocháš,
zítra ho lekomus necháš.

Puoiďeš přerdse, otra ruce,
lehneš na fájšské lúce.

I tvěť mocnosti tu sejdú,
když již po tě s křížem přijdu.

780 Schovajíce tě do truhly,
položie v kostelní úhly.

Přestane tvé rozkazování,
hrozenie, bite i lánie.

785 Žádnýť tebe neposlechne,
ani se tvé moci lekne.

Nebudúť již na tě tbatí,
ale po tobě šlapati.

Nepomohúť taiké i lékari,
ani žádní babšit' čáři,

790 nebt' proti mé radě
neroste kořenie v zahrade;

pakli ty je umieš znáti,
nelenuj se ho kopati.

795 Nebť já najdu i lékaře,
toho chytrého ladaře.

Vytáhnú jej z apatěky,
netbajíc na jeho léky,

na traňky, na masť, na prachy,
nakrmímť já jej také strachy,

800 žeť se lekne, až oněmí,

neuslyšit ani zvonění.

Dámt já jemu svých pilulí,
ažt mu na marách ustelí. —

805 Jakúž pak máš, člověče závoru,
tak pevnou u svého dvoru,
bycht já jic nepřelomila

a k tobě se nedobyla?

Ale radimť tobě věrně,

puť mne k sobě dobrovolně.

810 Neb budeš-li se chtítet dáti,
ještět se vždy muož mllost státi.

Člověk:

Divnės ty, smrti, strašidlo,
věduć, | že mám zde ctné bydlo.

815 Nic sobě mne nešanjješ
a všeho mne zbaviti chceš,

ano všeho dobrého dosti,
jedla, pitie bez lačnosti,

špižierny plné i stodoly
a na dvoře tučné voly,

820 šastva v komorách, peněz v truhlách,
a co na zemi, na dědinách!

Mám pak ode všeho jiti
a ničimž toho nepožiti?

825 Měj nade mnú shtovánie,
šanj mého urozenie!

830 Cti aspoň mé veliké rody,
beť sobě ty chlapské ruody.

Však máš dosti lidí jiných,
chudých, nuzných, slepých, chromých.

835 Povol sobě s takovými,
s starými a s nemocnými,

pomoz jim z té biedy, psoty,
z chudoby i z roboty.

A mne nechaj u pokoji,
835 toť já tobě přikazuji.

15^b

Pakli by chtěla dary bráti,
chtěť bych zlata, stiebra dáti,
co by ho směla | požádati,
chtěl bych se holdovati.

16^a

Smrt:

840

Rozumiem, člověče, tvé hrdosti,
že nemiluješ spravedlnosti.

845 Chceš mě dary oslepiti
a od pravdy odhroziťi,

at bych tak škodně bláďila
a po osobách stáďila,

850 utiskující chudého
a šanjújc bohatého,

jakož vy tak v světě činíte,
neb se boha nebojíte.

855 Jáť mám spravedlivá práva,
jež sou mi od boha dána,

at bych takež bohatému
činila jako chudému,

860 touž měrou urozenému
měřila jako sprostrnému;

865 nevybierajíc škaredého,
vzala tež i výtečného,

tež starého jako mladého,
nemocného neb zdravého,

870 tak statečného hrdinu,
jako shnilého šedinu.

875 Známt každého chvíli i čas,
neuč mne tomu žádný | z vás.

880 Viem, každého kdy hledati,
pokud má na světě trváti.

885 Protož hled mne v každú chvíli,
v kterúž se koli přišpúli.

I ty také se nedvoře
890 otevři mi spieše dvěře!

16^b

865

895

900

905

910

Člověk:

- 870   Ó, jaks překrutná, smrti,
pohled aspoň na ty děti,
krásné, mladé a zdářilé
a mně přieliš velmi milé.
Necíš mi takých zámurkuov
a z dětí nedělaj sirotkuov.
875   Komuž je mám poručiti,
zdarilž je mohu s sebu vzíti?
Vostanou v sirobě, v psorě,
a to, smrti, všecko pro tě.
880   Pohleď i na tu ctnú paní,
mého domu hospodyní,
krásnú, věrnú a mně milú
a na mě přieliš laskavú.
Nezammucuj jje tak těžce,
885   ať jejie nezemdí srdce.
Komuž se již víc utěší,
když se mnú přiebytek zruší?!

17a

Již vostane vosičelá,
za mnohé časy plačtivá.
890   A snad, smrti, nevíš toho,
kterak já mám přátel mnoho
i chceš mne od nich oddělit
a všecky zde pro mne zkvělit?!

Smrt:

- 895   Nemut se, člověče, pro to,
však já často činievám to,
žeť i milé různu dělím
a na obě straně zkvělim,
otce od dětí, ženy od muží,
900   od přátel jiných i od zboží.
A toť já proto činievám,
neb na vás hovadnost vídám,
že se přieliš mlujete,
nad boha sobě přejete.

905

Lakomieval jsi pro své děti
a netbals jich k bohu věsti.
Protož ty jich již oželej
a ke mně se předsse stěhuj.

910

Nebť dětem otec zuostane,
buh, jenž o ně věrně stane,
jenž sirotky má v paměti,
budú-li se ho držeti.

17b

915

I želnyť jest opykati
a od nie se v zemi bráti,
s níž jsi své lhbosti mieval
a nad bohas ji mloval.

920

Kochaje se v jejiem těle,
netbals svého spasičle.
Nepomněl si na smrt, na mě,
žeť velmi nevrážim na ně,
kterž se přieliš mlují
ve zlém sobě povolují.

925

Přicházim k nim v nelibý čas
a zbořuji jich libý kvas.
Takět se žena neztratí,
ač se pak čas zamutí,
provoděci tě do hrobu,
najdet sobě hned svú dobu.

930

Dokud jsi v domu na marách,
dotud mívá smutek i strach.
Kvielš, pláče i ondlévá,
lomí rukama, líbá, objímá,
stará se a styšřtě sobě,
chtěc s tebu ležeti v hrobě.

935

A když tě odnesú s očí,
hned jje mysl jinam zatocí.
Zapomenúc umrlého,
oblíbí sobě živého.
Nepýč také | svých přátel,
že od nich puojdeš za kostel.

18a

940 Neb ač se sejdú okolo tebe,

žalostně litujíc tebe,

tiežice tebe: „Jak se máš,

co mi pamámého dáš?

Nerádt vidím, muoj přítelí,

že ležíš na té posteli.“

945 A když tě k hrobu provodíe,

hned se o tvé zboží vadíe,

soudy, práva osazujíc,

mnozí po smrti tě klnúce.

950 Dotud na tvú duši pomnie,

dokudž tobě hrany zvonie.

Protož se tiem nevymlúvaj,

ale předse se jítí chystaj!

Nebť já na tom nepřestanu,

ale dámt smrtedlnú ránu,

955 že u věčnú jámu puojdeš

a tu do dne soudu lehneš.

Člověk:

Ještě, smrti, prosím za to

a slibujiť věrně toto:

960 žeť již chci jinak živ býti

a na tě vždy pamět míeti.

Neběť mne tak vnaáhle, vskok,

965 polnech mne ještě aspoň rok,

nebt se polepšíti mnám,

zlý život v dobrý proměním.

Poznám svého stvořitele,

abych pak skonal vesele.

A ty, smrti, kdyžto přijdeš,

což jest tvého, tepruv vezmeš.

970 Nepospíchehaj ještě velmň,

ale daj mne na rukojmň.

Chcít rád pomalu platiti,

nerodť na mě tak kvapiti.

Smrt:

975 Slibem se blázni zpravuji,
ale mudiť se kárají.

Slychalat sem dosti toho,

980 žeť sou slibovali mnoho;

tehdy když sem já potlúkla

a svój strach na ně pustila,

že slíbili polepšiti,

985 aby mne mohli zniknúti.

A když sou z mých rukú vyšli,

zase v své mrzkosti vešli,

což slíbili, nezdrželi

990 a ze mne posměchy měli.

Protož já již slibóm vašim

tiem méně | věřiti muším

a nebjajíc vašich slibów

995 ukrátím vašich životów.

Člověk:

990 Ó smrti, šelmo nemilá,

vidím, žeš se rozlítíla,

že se na nic neobráťíš,

aniž mne již v čem uslyšíš.

Avšak ještě tebe prosím,

995 necht se s kněžími poradím,

od nichž dosáhnú odpustków,

a na odpustky hamfeštuov.

Popřej mi i putováníe

1000 pro mých hřechnów odpuštěníe.

Pakli množěš počekati

a delší prodleníe dáti

do léta milostivého,

byl bych velmi vděčen toho.

Neb bych tu všech hřechnów pozbyl,

1005 jako bych se dnes narodil.

Ať také svuoj statek zřiedím,

alnužny svatě učiním

1010 na kláštery i na mnichy,
necht' nasytím jich teřichy,
zdat' bych měl na nich přimluwce,
do|stanu-li se do očiſtce;
nebt' mi pomohú ven spíše,
služiſce za mne mše.

19^b

Smrt:

1015 Slychal-lis, človeče, příslovie:
pokánie pozdnie řiedko pravé?
Chceš se teprv hřechnov káti,
když jich nemuožeš páchatí.

1020 Toť nenie pokánie pravé,
když nenie z wuole swobodné.
Neb když by mohl déle hřešiti,
nechtěl by se ješče káti,
ale tehdyš hřechnov přestal,
když jest tebe sám hřechn ostal.

1025 I na zpověd nezpoleňaj,
ani se jí scestrně klamaj,
nebt' se jich mnoho zpovídá,
a málo kto polepšievá,
aniž za své proviněnie
hledají dosi učiněnie.

1030 Než když swuoi peniez knězi dá,
hned mnú, že již hřechnov nemá.
Nebot' jest to prava zpověd,
všech těžkých hřechnov odpovéd
a za ně přijma pokánie

20^a

1035 trváti v tom až do skonánie.
Zklamajít tě odpustkové,
lakomých kněží ziskové,
anižť pomohú tvé pouiti,
když sebu nemuožeš hnouti.
1040 Nebs měl prvé putowati,
od hřechnov se vzdalowati,
blížiti se k swatým cmostem,

1045 a tak k nebeským radostem.
Ba i na létu milostné,
od papežów zamyšlené,
radímť věrně, nezpoleňaj,
aniž se po světě šílaj.
Neb to nic jiného nenie
než popské zbohacenie.

1050 Ale dokudžs živ chwile této,
vždyckyť jest milostné létu,
tu hledaj boží milosti,
nebo ji móžeš nalésti:
když se koli bohu poddáš,
hned milostivé létu máš.

1055 Také i mši kupowánie,
na kláštery nakládanie
jest zbyrečné nakládati,
wysoká stawenie dělati,
kteréžto s pomocí boží
žízka bojowník obojí
a ty neužitěčné mnichy
zawazuje dobře v měchy.
Bosáky i křižovníky

20^b

1065 rozsadíma v řeky a v rybníky. —
Neklad také své naděje
v očiſtci na onom světě,
neb očiſtec nejistec
naplňuje kněžský měšec.

1070 Cíň zde době, dokudž máš čas,
nebo po smrti mine čas.
Hled' své hřechny zde čistiť,
almužny chudým činiti,
ne klášterským zahalečuom,
Kristowa čenie rthacuom,
1075 ale jiným věrným křesťánkóm,
nuzným, biedným nebožátkóm.
Dělaj sobě z těch přárely,

1080 jenž by při smrti prospěli.
Daj, dokudž máš sílu, zdraví,
prvé než tě smrt udáví.

1085 Neb tu stěžka platno bude,
když již tvého nic nebude
a teprv to rozdělujes,
čehož s sebou | vzíti nemůžeš,
aniž tiem již mnoho vládněš,

1090 když v nemoc smrtečnú vpadněš.
Protož všech šermův nechaje,
stěhuj se do mého kraje.

Člověk:

1090 Již, smrti, ukrutná zběhí,
vidím, žeť se nevyjmějí.

Chcít se již bezděky dáti,
byť mi se mohla milost státi.

1095 Kéžs mi to prvé zjevila,
své posly ke mně poslala,
at bych se některak zpravil,
k tobě, smrti, se připravil.
Než připadlas na mne vnáhle,
žeť mne již bude na mále.

Smrt:

1100 Věz to, člověče, docela,
žeť sem tebe nezmeškala,
bycht neslala prvé k tobě,
aby pomysli o sobě.

1105 Ale mnohými bolestmi,
zámurky, také tesknostmi,
také rozličnými strachy
dávalať sem své výstrahy.
Bolest | očí, hlavy, zubuor,
rozličných nemoci úduor,
zimmice i pakostnice —
1110 toť sou byly mé předchudce.
Toť sú i moji poslové,

1115 jsúť poslání pro dobré tvé,
na něž si ty tbáti nechtěl,
protožs již v mé ruce přišel.

1120 Jižs dosti dělal volokly,
umlkni nyní a stul kvilky,
nebt již slyšeti nebudu,
ale hned na hrdlo vsedu.

1125 — A s tiem smrt dveři vyrazí,
hned hospodáče porazí. —
Pokoj tobě, hospodáři,
již k tobě opravdu nazí.
Prvés na mě nechtel tbáti,
již mě musíš přivítati.

1130 Užival jsi svých libostí,
vzbuzuje boha k hněvivosti,
vesel jsi byl v mnohých časiach,
ztrávilš léta v marných kvasicach.

1135 Již tvé radosti míjejí
zámurci tě obklíčují.
Přestalyť sú již tvé hody,
ležíš nyní |strádaje vody
a tvá všeliká kochání
dnes budou mti skonání.

1140 Dostis již na světě chodil,
čas jest, aby se již složil.
Ját jsem tvé kroky čítala
a tvé stezky znamenala.
Stěhouc tebe každým časem,
seděláť jsem za tvým pasem.
A tys mne nechtel dbáti,
ani se svých hříchův káti.
Ale odkládal jsi k starosti,
že ku pokání bude chvíle dosti.
1145 Z jiných posměchy mívaje,
popuzuje, utrhaje,
nepomněl jsi na boha svého,

(15^b)

B (15^a)

1150 aniž dbal na posly jeho.
 Mněl jsi, že tak dlouho bude
 a žet tebe bůh nenajde.
 Můžeš-li, již spomoz sobě,
 neb at kdo retuje tebe.
 1155 Zvolaj z svatých k některému,
 aneb bej se na pout k němu.
 Porad se s přátely svými,
 zdať by co prospějí oni.
 Pozov kněží do svého domu,
 zdať by poradili k tomu.
 1160 Však také máš zboží dosti,
 užívaj ho k své libosti.
 Zjednaj sobě pítí, jídla
 a užij dobrého bydla,
 v šatech chození přemovaných,
 barev rozličných vymyšlených.
 1165 Všeckoť to, člověče, mine,
 cožs učinil, toť oстане,
 buď dobrého nebo zlého,
 nevezmeš odsud nic jiného,
 1170 než sami skutkové tvoji
 za sebou se postěňují.

Člověk:

Vítaj, ó nevděčný hosti,
 můj smutku i má žalosti,
 Smrti, přehrozné strašidlo,
 jak jest s tebou hořké bydlo!
 1175 Nemilostivá přišero,
 že mne umoříš tak skůro.
 Všech živých nepřítelkyně,
 proč ty se tak zlobíš na mne
 a žádného nešanjješ,
 1180 ale všecky pod se hrneš.
 A hořká jest tvá památka
 na nás hříšná nebožátka.

(169)

1185 Lép se bylo neroditi,
 nežli tebe okusiti.
 Ó, nešťastný jest ten den,
 v němž jsem já bídný narozen.
 I ta noc buď zlořečená,
 1190 v níž jest mne matka má počala.
 I ten člověk zlořečený,
 jenž o mně pravil noviny,
 otce mého obveselil
 říka, žeť se jest syn narodil.
 1195 Kéz jsem v břiše matky zmizal,
 než jsem svědlo světa poznal.
 Proč mne tam neumořila
 a v břiše hrobu neudělala.
 Přivedlas mne k hořké chvíli,
 k tomu smrtedlnému cíli.
 1200 Již se nevím kde ukryti
 před tebou, ukrutná smrti.
 Což mi prospějí přátelé
 stojíc okolo mé postele.
 Nemohut přítele mítí,
 1205 aby za mne chrěl umřítí.
 Kde jsou nyní již moji rodové,
 strejci, báby i dědové,
 sestry, bratři, žena, děti,
 bych mohl od nich pomoc mítí?
 1210 Kde jsou lékařská troškování
 anebo babská žehnání?
 Jižť se nelze odžehnatí,
 ni odprositi, ni odláti.
 Kde jsou nyní kněžské rady,
 1215 odpustkové i zpovědi?
 I to milostivé léto
 nespomůž mi chvilje této.
 Bych volal na pomoc k mocným
 nebo šel na radu k moudrým,

1220 bych žádal obrany silných,
 aneb vzal zprávu od moudrých,
 od bohatých založení,
 nic mi to již platno | není.
 Neb jsou ti již mnozí padli,
 sami sobě nespomohli.
 1225 Zhyнула jich moc i sláva
 jako letní rosa a tráva.
 Upadli v hlubokost nyní
 jakož to těžké kamení.
 1230 Kde má síla i mé zdraví,
 neb mne již nemoci dáví?
 Chtěl jsem prvé rekem slouti,
 již sebou nemohu hnouti.
 1235 Co mi má krása přivede,
 když má tvář zchudne a zbledne.
 Bvť někdy mnohým milý,
 již teď budu všem ošklivý,
 co jsou platné mé rozkoši,
 když do hlíny | jíti musí.
 1240 Tělo rozkošně chováno,
 od červuov bude sežráno.
 Již mé stíebro i mé zlato
 mrzí mne dnes jako bláto.
 Nemuž mi nic platno býti,
 ani mne již vykúpiti.
 1245 A bych pak měl svět vešken,
 již by mi nic nebyl platen.
 Již mne všecko milé mrzí,
 neb žalost v mém srdci vězí.
 1250 Obkličují mne strachové,
 přistupují zlí duchové.
 Bůh mne z počtu napomíná,
 dábel mi hříechy zpomíná.
 1255 Nelzeť se před bohem skryti,
 musí předěň duše jíti,

(16^b)

A 22^a

toho hněvivého soudce,
 upadnutí v jeho ruce.
 Ó, kam jest nyní ujíti,
 aneb kde se mohu skryti?
 1260 Peklo pode mnú otevřené,
 nebo nade mnú zavřené.
 Anjelé mě opustili,
 dáblové mě ostúpili.
 1265 Hryze mě vnitř zlé svědomie,
 kteréhož | již zbýti není.
 Ó, bych mohl býti hovradem
 v tento mnoj přehořký den,
 snadně bych tu smrt přeskočil
 a do pekla bych nevkročil.
 1270 Ó, přešastná sou hovada,
 neb jich ten strach nenapadá,
 ať by po své časné smrti
 měla v peklo věčné jíti
 jako my, hříšší a biední,
 1275 byváme ho často hodni
 pro své těžké zavínění
 a své zúfale nekání,
 že na boha nechcem tbáti
 a pekla se včas lekati.
 1280 Ó dušičko má jediná,
 drahú mzdú jsúc vykúpena,
 kteraks se zmařila lehce,
 jsúci vykúpena těžce.
 1285 Dražšie jsúc než vešken svět,
 budeš dábluom na posměch.
 Pro hubenú hříecha kořist
 ztratilas nebeskú radost.
 Byla jsi bohu podobna,
 budeš v dábla proměněna.
 1290 Mohlas nesmrtečdná býti,
 musíš v pekle věčně mříti.

22^b

23^a

1295 Neb když si v těle bydliela,
nedobřes je zpravovala,
svolujíc jemu v libostech
i také v rozličných zlostech.
Tudys sama se zavedla,
i tělo za sebu si svedla,
že obé dvě boha zbudě
a u věčný plamen půjde.

Smrt:

1300 Již té řeči dosti máš,
stroj se přede, neb je čas!
Zaplat' mi spíš, co si dlužen,
ač pak vidím, že jsi nuzen.

1305 A vydávaj bohu počet
ze všech svých minulých let,
nebí déle nechci čekati
a tvých řečí poslouchati.
Nebo jakžs zasluhoval sobě,
odplacenot bude tobě.

Člověk:

1310 Jakž rozkážeš, ztrádná smrti,
již tak musím učiniti.
Bud' pak vůlí neb nevolí,
musím býti po tvé vůli.

1315 — A hned člověk na muky vstúpí
a oči hro(z)ně vyhlúpí,
potratí svůj vešken zrak
a obrátí oči opak.

1320 Tu uši potratí svoji sluch
a z těla pospiechá duch,
neb jej bolesti ven ženú,
kterěz se v srdce zběhnú.

1325 Tělo mře, srydne, dřevěníe,
žlily se trhají, kosti se lomíe.
Ústa se otevrtá a hrozně chropí,
barva se umrlíče chopí.

23b

1330 Duše se rmutí, v hrdle lkvrá
a vyjítí se poskrvá.
Ale vidúc nepřítetele,
schovává se zase v těle.

1335 Strachuje se před se jíti,
neb se nevie, kam podieti,
kde první hospoda bude,
když z tohoto domu vyjde.

1340 Ale nemožúc ostatí
a bolestem odolati,
zatrěse tělem a je skrtití
a usta budú zévati;

1345 a vrom hned duše vystúpí,
stěhujíc se z své chalupy.
A kdež | sobě nynie ustele,
tu věčně bydliťi bude.

1350 A když ten hospodař vyjde,
duše se z těla vyběře,
ostane tělo člověka

1345 jako vyprázdnená písťka,
hrozná, smrdutá, otevřená,
nepoklidná, neveselá.

1350 Takéz i tělo člověče
bude po vyjítí duše:
usta otevřena strojje,
mlčie a s žádným nemluvie,

1355 oči hledie a nevidie
a uši zvuku neslyšie,
ruce se dotýkají a nečtíj,
aniž již chřepě vonějí.

1360 Ale jakožto obraz bezdušný,
bude slepý, hluchý, němý.
A již více ničemuž není,
než táhne k svému zkažení,
k porušení a k smradění,
červóm a žábám k snědení,

24a

a aby byl v zemi vložen,
z něž jest při počátku stvořen.

1365

A tu bude dotud spát,
dokudž buoh nekáže vstáti
všem zhuoru, zlym také dob|rým,
při svém příchodu posledním.

24^b

Dobré vzkřiesí k utěšení
a zlé k věčnému mučení.

1370

A když tělo v zemi puojde,
tu již konec všemu bude.

Když odplácí, odzpjevají,
vodzvonie i vodříekají,

1375

přátelóm zbožíe, tělo červóm,
strach, by duše nešla k čertóm,
zbožíe se rozejde sem i tam:

vono vranám, vono strakám,
vono kněžím, vono žákóm,

1380

ono mnichóm, ono žebrákóm,
ať by prosili boha za vás
jako vlk za kraví vocas.

Nětco se dostane přátelóm,
nětco k záduší kostelóm,

1385

a někdy pak všechno pánuom
a snad i nepřátelóm.

Tak ta památka zahyne
a s zvukem zvonuov pomine,
leč by pozůstala v kněžích,

1390

v jich hodinách a v slúženích,
žeť by památku činili
na to, | lépe jedli, pili,

pasúc se na umrlých duše
jakožto koba na mrše,

1395

majíc péci o umrlém
a netbavše nic o živém,
ať by v světě dobře živ byl
a v peklo hrozně neuhodil,

v němž jest muka, věčný plamen;
uchovaj nás, Kriste! Amen.

Konec.

25^a

VERŠOVANÉ TRAKTÁTY

OTÁZKA NYNIE TAKOVÁ BĚŽÍ

Počíná se řeč o přijímání těla božího podobným způsobem Čapková. 371^b

Otázka nyní taková běží
mezi světskými i také kněží,
sluší-li však věrným křesťanům,
ženám svěckým anebo mužům,
z kalicha přijímati krev boží,
čili jest to ustaveno toliko kněží.

Mathei 26°: „Cenantibus autem illis accepit Iesus panem et benedixit ac fregit dedique discipulis suis dicens: „Accipite et comedite, hoc est corpus meum.“ Et accipiens calicem gratias egit dedique illis dicens: „Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.““

Kristovoť jest ustavenie
všem věrným i ohlášenie,
svatý Matěj jest svědek,
že Kristus u Veliký čvrtrek |
vzem chléb žehnal, potom lámal 372^a
a svým učedníkům dával
a řekl: „Vezměte a jezte,
toť jest tělo mé zajiště.“
20 Potom také kalich jest vzal
a bohu otci chválu vzdal
i řekl: „Přte všickni z něho,
25 toť krev Zákona nového,
neb mnohým hříechom na obmytie
budeť této krve vyliťte.“

Prima Corinthiorum 11°: „Ego enim accipi a Domino quod et tradi di vobis, quoniam Dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem

90

et gratias agens fregit et dixit: „Accipite et manducate: hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur; hoc facite in meam commemorationem.“ Similiter et calicem, postquam cenavit, dicens: „Hic calix Novum testamentum est in meo sanguine: hoc facite quocienscumque bibetis in meam commemorationem.““

Svatý Pavel také píše
35 řka: „Jáť sem vzal od Ježíše
to, cožť sem Korintóm vydal.
Kristat sem v tom následoval,
žeť pán Ježíš před umučením
v tu noc a před svým zrazením
40 vzem chléb žehnal, potom lámal
a svým učedníkům dával
a řekl: „Vezměte a jezte,
toť jest tělo mé zajiště.“
Potom také kalich jest vzal,
45 když jesti byl odvečeřal,
řka: „Teď kalich zákonu nového
jestiť krve vyliťte mého.
Na mů památku to číte,
kolikrát se z něho napijete.““

Et quod durare debeat usque ad diem iudicii, Apostolus dicit: „Quocienscumque enim manducabitis panem hunc et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat.“ Glossa ordinaria: Donec veniat ad iudicium, quia hoc non mutabitur usque tunc. Et conformiter dicit Lyra: „Donec, inquit, veniat ad iudicium etc.“ |
55 A žeť to má státi a trváti do dne súdného, svědek jest toho sv. Pavel a Lyra. A najprvé sv. Pavel takto die:
Protož kolikrát kolivěk jiere
chléb tento neb kalich piete,
60 smrt Kristovu vyznávajte,
donidž nepřiide, a to važte.
Z položenie výklada řádného
máť to trvati do dne súdného.

Item sanctus Thomas parte 3^a, questione 76^a, articulo 2° dicit: „Quam-

91

vis totus Christus sit sub utraque specie, non tamen frustra datur sub specie utraque, quia hoc est conveniens usui huius sacramenti, ut seorsum exhibeatur fidelibus corpus Christi in cibum et sanguis in potum, quia corpus exhibetur pro salute corporis et sanguis pro salute anime.“

70 Proč má dávana býti a přijímána ta svätost pod obým způsobem, o tom píše sv. Tomáš a die:

75 Ačkoli věk Kristus celý
jesti pod způsobem obým,
však ne darmo dáván bývá
pod způsoboma obýma.

80 Ale jesti to podobné
a lidu velmi užitečné
zvláště tělo božie jesti
a krev svatú zvláště píti;
neb těla božieho přijímanie
jesti těla našeho na spasenie
a krve jeho svatě pítie
naši duši na obmytie.

85 Cyprianus, martyr gloriosus, in epistola 34^a ad Ceciliam de sacramento dominici calicis dicit: „Quidam episcopi vel ignoranter vel simpliciter in calice dominico sanctificando et plebi ministrando non hoc faciunt, quod Iesus Christus, Dominus noster, sacrificii huius auctor et doctor, fecit et docuit. Religiosum pariter et necessarium duxi de hoc litteras facere, ut, si quis adhuc in isto errore tenetur, veritatis luce perspecta ad radicem atque originem traditionis revertatur. — Nam si sacerdotes Dei et Christi sumus, non invenio, quem magis sequi, quam Christum debeamus. Quare, si in lumine Christi ambulare volumus, a preceptis et monitis eius non recedamus. — Et eadem, que magister fecit et docuit, discipulos docet observare et facere. Neque ipse Apostolus, neque angelus de celo annunciare potest aliter, preterquam quod Christus docuit semel et apostoli eius annuntiaverunt.“ Hec ille.

95 Svätý Cyprian o tom také píše, že moží pro to v bludy padají, když podlé Kristova ustanovenie nečinie:

Mučedník slavný a svätý Cyprian,

100 tenti jesti o tom také popsal,
že někteří biskupi nebo kněží jsú,
jenž pro sprostnost anebo hlúpost svú,
kalicha božieho když posvěcují,
věrným křestanóm z něho neudělují.
Však Kristus, svätosti té rozmnožitel,
činitel jesti byl i učitel:

105 „Protož užitečné mi se zdálo,
aby o tom něco bylo psáno:
Byl-li by kto v tomto bludu,
slyše světlú a zjevnú pravdu,
k vydání obyčejnému a k kořenu
110 navrátě se, i seznal pravdu.
Neb boží kněží a Kristovi
chcemy-li slúti, tak nalezuji,
že se jeho mámy báti
nad jiné i následovati.

115 Protož, chcemy-li v světle choditi,
od jeho ustanovenie nemámy odstúpati.
Neb kterěž jest věci sám mistr činil,
činiti i zachovávat i nás jest učil.
120 A apoštol již nižádný,
ani anjel s nebe poslaný
nemóž toho proměnití,
ale v téžl má podstúpati,
což jest Kristus ustanovil

125 a zbor apoštolský mluvil.“

Idem in eadem epistola dicit: „Sed, frater karissime, id quod constat Dominum fecisse, faciamus. Si quis autem de antecessoribus nostris vel ignoranter vel simpliciter non hoc observavit et tenuit, quod nos Dominus facere exemplo et magisterio suo docuit, potest simplicitati eius de indulgencia Domini venia concedi; nobis vero non potest ignosci, qui nunc a Domino moniti et instructi sumus.“ Hec ille.

Rada svatého Cypriana:

Protož Cecilí, najmilejší bratře,

135 božie ustavenie i se mnú spaťte,
Pánu se v tom neprotivný,

ale též i sami činný!

A jestliže naši předci

z hluposti aneb z sprostosti

toho sú dřev nedrželi,

140 ani také zachovali,

což jest Kristus ustavil

a nám na příklad ostavil,

pro jich hlupost a sprostost

dát jim pán bůh svú milost.

145 Ale nám, pán bůh kteráž jest

již napomenul a vystřehl jest,

nebude viny odpušćenie

pro naši zlost a zapeklenie.

150 Idem in epistola 13^a ad Thibartanos dicit: „Scire debetis et pro certo
credere ac tenere pressure diem super caput cepisse et occasum seculi
atque Anticristi tempora appropinquasse, ut parati ad prelium omnes
stemus nec quicquam nisi gloriam vite eterne et coronam confessionis
dominice cogitemus, nec putemus talia esse, que veniunt, qualia fuerunt
illa, que transierunt. Gravior nunc et ferocior pugna imminet, ad quam
fide incorrupta et virtute robusta parare se debeant milites Christi, |
373^b considerantes idcirco se cotidie calicem sanguinis Christi bibere, ut
possint et ipsi propter Christum sanguinem fundere. Hoc enim est
velle cum Cristo inveniri, secundum (?) id, quod Christus et docuit et
fecit, imitari; secundum Ioannem Apostolum dicentem: „Qui dicit
se in Cristo manere, debet, quomodo ipse ambulavit, et ipse ambulare.“
160 Hec Cyprianus.

Totož také píše sv. Cyprian a die:

Máte také ovšem věděti,

držeti i jistě věřiti,

165 že nesnáze mnohých náiskův

rozmohly se za našich dnův

a že již světa ukřácenie

a Antikristovo ustavenie

170 před našima očima stojí;
budiž každý hotov k boji

a nechajíce všelikakého myšlenie,

chcemy-li dojíti věčného korunovanie,

ustavenie božie snažně vyznávajmy

a od něho se odstrčíti nedajmy!

175 Neměmy, byť nás též nesnáze potkaly,

kteréž jsou se za dřevních časův dály,

ale daleko otužnější

boj náš bude i těžší.

A rytieti, kteříž chtějí

180 hotovi býti k tomu boji,

mějte vieru neporušenu

a cnostmi mnohými upevnenu,

neb to rozvážiti mají,

kteríž krev boží často přijímají,

aby mohli hodni býti

185 pro Krista svú krev vyliti.

Neb ten chce s Kristem nalezen býti,

ktož i nesnáze chce podstřpiti,

drže se jeho učenie,

190 chopě se i následovanie.

Neb ktož die, by v Kristu přebýval,

hledí, aby se tiemto zpravoval.

Po jeho cestách máš choditi,

chceš-li účasten odplaty věčné býti.

Item Gelasius papa De consecratione, distinctione 2^a episcopis sic
scribit: „Comperimus, quod quidam sumpta tantummodo corporis
sacri porcione a calice sacraei cruoris abstineant. Qui procul dubio,
nescio qua superstitione docentur astringi, aut integra sacramenta
percipiant, aut ab integris arceantur. Quia divisio unius eiusdemque
mysterii sine grandi sacrilegio non potest provenire.“
200 Gelasius takto píše:

Papež Gelasius takto praví —

a to mámy v duchovním právě,

205 že jest do mnohých shledáno,
 když jim božie tělo dávano,
 stránku posvátnú těla božieho
 přijmúc, od kalicha posvěceného
 zdržují se krve božie.
 A tací bez pochýbenie
 210 anebt z purnosti to činie,
 neb z súženého naučenie.
 Protož aneb svátost celú přijímajte,
 aneb od celé zapuzeni buďte!
 Však též a jedné svátosti rozdělenie
 215 nemóž býti bez velikého svatokradenie.“

PROTI POUTÍM

Ioannes 4°: Mulier Samaritana dixit ad Iesum: „Patres nostri in monte
 hoc adoraverunt et vos dicitis, quia Ierosolimis est locus, ubi adorare
 oportet.“ Dixit ei Iesus: „Mulier, crede michi, quia veniet hora, quando
 nec in monte hoc nec Ierosolimis adorabitis patrem.“ Et infra: „Venit
 hora, et nunc est, quando veri adoratores adorabunt in spiritu et veritate,
 et pater tales querit, qui adorant eum.“

V čtvrté kapitole píše svatý Jan:

10 „Když s Samaritánkú mluvil Ježíš sám,
 řekl já: „Ženo, větiž mi,
 žeť ještě přijdú ty dni,
 když lidé přestanú po horách túlanie
 a do Jeruzalema putování.
 V duchu se budú bohu otci modliti,
 neb takové modlitebnky on chce uslyšeti.“

15 Augustinus De verbis Apostoli, sermone 66°: „Non corpore impellitur
 quis ad Christum venire, sed desiderio colligatur; sic et tu veni ad
 Christum et noli longa itinera meditari. Ubi credis, ibi venis; ad illum
 enim, qui ubique est, venit ut amando, non navigando.“
 Nemá žádný býti přinucen,

20 aby chodě tělesně Krista nalézti měl;
 neb Krista člověk všady nalezne,
 když dobrou žádostí jemu se zavleže.
 25 Takéž i ty ku pánu Kristu pod,
 nemysle mnoho o dlhých cestách, aniž jimi chod.
 Neb víeru svú skutky ozdočuje
 Ježíše nalezneš, srdcem se k němu přibližuje.
 Však poňavadž pán böh jest všady,
 mljuje jeho k němu přijdeš, neplavě se přes vody.
 Augustinus super Ioannem, omelia 32^a: „In toto orbe terrarum consti-
 30 tutum est regnum celorum. Qui vis per terram venire ad eum, qui
 implet terram, fidem habe in Domino Deo tuo et permane in loco
 tuo. Non gressu pedum, sed gressu morum querendus est Deus. Locum,
 non animum mutant, qui trans mare currunt.“

35 Jakož svět široký jest,
 tak království nebeské všady jest.
 Proč chceš tehda po zemi běhati,
 což můžeš doma jsa nalézti?
 40 Víeru měj o pánu bohu tvém,
 netlaj se ostaniž v domu svém.
 Neb ne tvých noh běháním,
 ale mravným chozením
 má böh hledán a nalezen býti.
 Ktož za moře běhají,
 45 polvětíe proměňují,
 ale svého nakvašenie
 nebrzo Římem proměnie.“

282^a

Item Augustinus omelia 15^a: „Si aliquem locum sanctum queris,
 intus exhibe templum Deo. Templum enim Dei sanctum est, quod
 50 estis vos. In templo vis orare: in te ora, sed prius esto templum Dei,
 quia ille in templo suo exaudiet orantem.“

Po chrámu božiem ptáš-li se,
 aby chrámem božím byl, priprav se.
 Však chrám boží při člověce jest,
 kterýž člověk svatě živ jest.

55

Protož, chceš-li boha cítí modlením,
připrav se, aby byl chrámem božím,
neb bůh v chrámě k němu podobným
uslyší člověka ve všem dobrem.

60 Jeronymus 12°, questione 2ª: „Crucis et resurrectionis loca non hiis
prosunt, qui solo corpore illic habitant, sed hiis, qui portant crucem
suam et cum Christo resurgunt a mortuis cotidie.“

65

Miesto, v kterém jest kříž stál,
a hrob, z něhož Kristus vstal,
ne těm, kteříž samým tělem tam bydlí,
jest prospěšno jin, ale
kteríž svůj kříž vzemše
a Kristu se poručivše,
z mrtvých s Kristem vstávají,
když se hříechův ostíhají.

VLKA POZNÁŠ PO SRSTI

186^a

5 Vlka poznáš po srsti
a mnicha po jeho chytrosti.
Když s sebe svrže kápi
a svěckého se rúcha chopí,
mní, by ho čert nepoznal
a v tom rúše se bohu dostal.

10 Musil by v srúpě stůci srdce
vše jeho, i ruce:
nemóž se tak měnit,
by ho čert nemohl poznati!
V Soběslavě je barvie

15 — jinde to všady pravie,
z bielého, šerého neb černého
tu učinie světského.

20 Protož jej čert zná dobře
u farářově dvoře i kóče.
Filip, apostata, scandal,
drahně lotův stříebra prodal.
Tež Otk, farář z mnicha,
jenž ženám popravuje břicha.

25 Mníš, by to bylo skryto,
což u Moravě činil? — Viem to!
Filipe, šenkovals v Znojmi s ženú,
ještěr tebe odsad požentú;
puols léta v žaláň seděl,
toť sem já dobře věděl.

I chceš jiné treskati zlosti,
máje jich sám do sebe dosti?
Mní, by jiné zkázal,

30 an ho čert svú moci svázal.
Požívá čertové chytrosti,
aby kázal jeho zlosti.
Co je proti cietkvi svaté,
to je kázal zde i jinde také,
35 proti mistróm zboru pražského
i také konstanského.
Slyševše to, pamatují,
avšak tomu nic nedějí.
Když kto což káže, zapíí,
40 máť před svú stranú dobrou při.
Však jest pán buoh přikázal,
aby pro žádnú věc nelhal
proti svému bližníemu,
toj' proti člověku každému.
45 To kázavše zpleváte,
však toho v srdci nejmáte:
Nepožádaš věci jeho,
ani obroka kterého.
Již by rádi pobrali
50 skopce, berany, by vám dali.
V kostely ste se uvázali,
koně i krávy pobrali.
Děv ste toho bránili,
již ste to vše sami pohýlili.
55 Protož se dobře opatřte,
na jiné to necpaňte;
chcete-li u boha býti,
mosíte všecko opustiti;
zbožie, ženy i děti,
60 a tak nikdiež nic neměti. |
To čtenie ukazuje
a tiem verše dva zavazuje:
apoštolé příkladem božím sú lásku kázali
a tu po vše časy mezi sebou zachovali.
65 Vy kážete sváry;

natešit vám v klášteře zpáry,
když se zase musíte vrátiti
a pokánie činiti.
70 Vedlé řeholy vašie
mosíte požívatí kaše.
Proč ste z klášteera vyběhli,
aby svú vůli měli,
aby starších neposluchali,
75 kudy chtějí, běhali?
Vlk z jámy vybera se,
nerád uhodí zase;
též mnich vybera se z nich,
nerad pójde opět do nich.
80 Črta když zaklínají,
do pekla poslari moc jimají,
ač voli svú nechce jíti,
však to mosí učiniti.
Musit mnich do kápě se bráti
85 a do smrti se kázati.
Již by ho rád ostal čert,
an běhá za ním vždy jako chrt;
nechcet jeho ostati,
mosit se jemu najposle dostati.
90 Sděla se o tuto řeč,
pak pójdeta z Soběslavy přeč,
Filipe s Prokopem,
spáriteč vás jako psy úkropem!

SLYŠTE VŠICKNI, STAŘÍ I VY, DĚTI

107^a

5 Slyšte všickni, staří i vy, děti,
co já vám chci povědětí:
o novém zákoně dvorné položení,
jehož k božiemu zákonu podobno není.
Neb mnoho dějí, byť byl zákon boží,
an jedno zlost a vraždy mnoho.
Ktož smysl má, móż rozumětí
a to dobře znamenati.
Předělit sú všecci zákon tomu,
kdež mají co pobrati komu,
10 nazývajíc jeho zlého protivníka k tomu,
a řkúc: „Králi, kacieřem tě nazývá! —
Pobrati jemu, což kolik má!“
15 Ale dne smrti nepamatují,
jedno den ode dne lži a lsti skládají.
V tom radost, utěšení velké mají,
na jiné nic netbají,
neb jim vše dobře prospievá,
to vše, co jim ukazuje viera nová.
20 Takéť jim nebrání toho,
protož vedú zlého přemnoho,
činiece se nad chudými vítězi,
lupíc chudú kněží právu stieží.
A tak dějí: „Naše milá králová,
25 tať jest zacelo pravá viera nová.
A ktož jje nechce s námi držeti,
mosie na svém zboží i na těle trpěti.“
A tak činie lidu velké bezprávie,
jiného tu není, jedno duší ztracenie.

30 Jižť nevědie, co v té vře držiece,
všecky pořád obecně lupiece.
Tot má črt po své vůli,
buď to v kostele, nebo na poli, neb kdežkoli.
35 Zlu jim radu vždycky dávají
a řkúc: „Poberte farářóm a kněží, kde co mají,
a k tomu všem zákoníkóm,
boha se nic nebojiece
a na žádného také netbajice.“
40 Také lupie měšťáky i sedláky,
chudú kněží, kaplany, kórnice záky.
Znamenajte, čím chtie zákon tvrditi,
mieniec všecky pořád lupiti!
V tom se velmi kochají
45 a již na jiné nic netbají.
A ti novověrci neb noví zákoníci
slovút všickni zánutnici,
jenž vieri pravú rušie,
zajisté toť na ně neslušie.
50 Nemajíť žádného poslušenstvie,
jehož na tom světě lepšího není
k lidskému zdraví i k spasení
i k věčnému životu zachování.
Však to všickni dobře vědie,
55 kteříž sú bez poslušenstvie.
Ó, přehrozné jich oslepenie!
Svatý Bernard tak die,
neb to duchem svatým vie,
60 pokládaje v jedněch kněhách o poslušenství
a řka: „Velký hřích neposlušenstvie
jestit prvního anděla z nebe strčenie,
neb jest hrdost a pýchu chtěl mieti.
Druhé: vyhnal Adama z ráje,
musil jiti ven i s Eví a lkaje.
65 Třecie: velikého Saula krále,
jeho královstvie bylo na mále,

neb starých nechť poslúchajú.
Salomon, kráľ veľiké múdrosti,
odličen jest bý božie milosti.“

70 Protož, což sú sobě novověci umyslihi,
že sú se dvorného zákona přijeli,
věz to každý, že jim to nestojí,
a říká, žeť biskup neb papež nic nenie,
nebo sami ostatí vždycky mienie,
být to jim mohlo ostati.

75 S staršími se nikdy netázali,
až sú se v nový zákon uvázali.
A toť nenie božím způsobem,
ani jeho zjednáním.

80 Jinak sú nemohli toho zdieťi,
musili sú k sobě svěckú ruku přijeti,
a to vše k lidskému pohoršení,
nebo všechno zle činie. —

85 Ó přebudný váš zákone,
skoro-li vaše bláznovství stane?
Již ste svádili syna s matěi,
i také otce vlastního se decei.

90 Toť lásky vše ubášení.
Také ste svádili kmotra s kmotrem,
kto nechce s vámi držeti, nazvali ste jeho lotrem.
Také ste lidi svěcké k sobě přichýlili,
neb ste je svým pokrytstvím zmámili.

95 Chťec se jim dále slibiti,
kázali ste jim krev z kalicha píti.
Toť řád apoštolský nikdy nenie,
jedno vaše křivé zamýšlenie.

100 O dvanácte apoštolův prvních nemáte psáno,
bý od nich bylo pod dvoji způsobů dávano,
jedno od těch, od kterýchž přišlo z nerozumu,
toť svěť doktorové chťe tomu.
Ale vy vše jinak obracetě,

neb písmu zle rozumiete,
i ti všickni, krož vás poslúchají
a vašeho bludu následují.

105 Také diete: „My poslúcháme Krista.“ —
ale toť jest řeč nejistá,
neb s vámi hřešnými nebude mluviti,
a toť každý z vás může věděti.
A jáť pravi vám všem zaceľo:
krož chťe přijimati božie tělo,
věz to, žeť jest tu krev, tělo i duše,
toť každému praviti slušie;

110 tuť jest plný buoh, jenž tě stvořil
i také pro tě svú svatú krev prolil.
Žádný nemá to jinak pověděti,
ač chce pravú viernu mieti.

115 I což ty, sprostný, na to tbeš,
když ty plného boha přijímáš.
Tuť nenie žádného umenšenie,
ani také kterého přivěšenie.

120 Pakli ty, sprostný, kterému knězi dieš:
„A proč sám božie tělo a boží krev píš?“ —
toť každý kněz činí pro troje obětování,
a tobě sprostnému třeba nenie:

125 První obět činí za všicku říši nebeskú,
i všech svatých, i také andělskú;
druhá obět za všechny křestany věrné,
ješto stojie u věře křestanské;
třetíe obět za všechny křestanské duše.

130 — Aj, tyť oběti na kněze slušie.
A na paměť jeho umučenie
jen obě, tělo i krev, bylo viděno zvlášťe.
A knězie to mají pamatovati
a to za zákon kázáno jim obětovati,
ať by jim dal böh nebeské kráľovství
i všem věřícím také.
135 Kterž to jinak pokládají,

tit plné viery nejmají,
 ale jedno viernu pravú rušie,
 pretože kacieteí vždy slúti musie
 ěkúc: „Ustavenie božie držeti máme,
 ale jiných svatých nic netbáme.“
 Věz to každý, žet jest to viery zlé položenie
 a jich dušiem věčné zatracenie.
 Tomu die svatý Jan evangelista
 145 — a toť jest řeč velně jistá —
 v jednom jeho svatém čtení,
 ještěť bývá před Božiem vstúpení;
 tuť Kristus v tom čtení sám die
 — a toť každý kněz dobře vie —
 a řka: „Mnohoť bych vám měl praviti,
 150 nyne nemóžte toho snesti ani věděti.
 A když vstúpím na nebo k svému otci
 svú pravú božskú mocí,
 pošli vám utěšitele ducha svatého,
 155 ten u vaše srdce podnese i naučení mnoho dobrého.“
 Skrze tuto řeč máme znamenati
 a tak svatých ustavenie poslýchati,
 najvíc ustavenie svatých apoštolův
 i také jiných prorokův.
 160 Neb to je v kněžách psáno,
 žet jim jest od milého boha dáno,
 majíť skrze ducha svatého naučení,
 všech zákonův svatých ustavenie.
 165 A to móż svatým čtením býti dokázáno
 o onom bohatci, ještěť máme psáno,
 ještěť řekl: „Otče Abrahame, Abrahame,
 pověz mým bratřím, ať se jim tež nestane!“
 Abraham jemu tak odpověděl,
 170 neb jest to dobře věděl,
 řekl jemu: „Pisate i proroky mezi sebou jímají,
 proč jim nevěřite, však je dobře znají.
 Protož mám já u plně za to,

108^a

tehdyť mně samému nevěřie nad to.“
 Po tomto všichni věrní znamenajte,
 a svěsti se s toho izádnému nedajte i
 175 Takét jest mnoho o protociích psáno,
 žet jim jest mocně od boha dáno,
 a tak sú světi řád a zákony ustavili,
 aby se dobří lidé i kněže v nich bohu modlili.
 180 Ale nenějši novověrci toho neznají,
 ještěť dějí, žet zákonové býti nejmají.
 Ó vy kněže zákona nového,
 činite v něm přieliš mnoho zlého.
 Tisknete lidi bezděky k svému zákonu,
 185 ano sám milý boh nechce tomu.
 I co vám mistr Petr učinil
 nebo v které věci vám provínil,
 že ste jeho svěckú rukú na rathaus jeli,
 potom ste jeho do své školy přijeli?
 190 Izádnýť jemu nemá za zlé mieti,
 žet jest nechtěl darmo umřieti,
 bohdá ještěť lidu prospějel!
 Věz to každý, žet jest veliký div,
 když jest mohl ostati živ,
 195 máje od nich tak velké muky.
 Musil jest učiniti, co sú jemu kázali,
 ani jeho mnohými hrózami svázali.
 To všechno sví bezděčnú mocí,
 což jemu kolivěk napsali,
 200 to jemu sú čísti všecko kázali
 a řkúc: „To všecko odvolati musis,
 neb nám naši viernu rušis
 a to vše proti naší vůli činis.
 205 Protož kaž to, což my kážeme,
 však vidíš, že tě v své moci máme.
 Nemóžš tomu jinak zdieti,
 musis s námi naši viernu držeti.“
 Řekl jest: „Chcít vaši viernu držeti

210 a s vámi u plně tovařstvo mieti.“
 A tak od nich nemoha pokoje mieti,
 musil jest s sebú jich knichy vzieti.
 To, co jest bezděky odvolal,
 to zase přivola,
 úfaje v Jezukrista, mlého boha. —
 215 Již tisknú mistry jímajíc,
 ižádné lásky k nim nejmajíc,
 neb od boha nejsú poslání,
 ani duchem svatým požehnáni,
 říká: „Musíte s námi držeti
 220 anebo vám jest ukrutně umřeti!“
 Znamenaj toho milování:
 Nedržt v tom božieho přikázanie,
 ale každého na jeho cí ranie.

225 Také káží-li co dobrého,
 tehdy uvrhú v to mnoho zlého.
 Kážíť svú zlu viernu držeti,
 chieec od králové i od krále lásku mieti.
 A toho služebníci jich dotiskují,
 230 nebo Davida proroka neposlouchají,
 jedno v své zlosti vždy trvají.
 David prorok v žalťáři die,
 neb to duchem svatým dobře vie,
 což jest kolivěk psáno
 a nám k naučení vydáno:
 235 „Dobrovolně budeš posvěcovati“,
 točiz věrné modlitby vzdávati;
 toť u plně sám bůh chválí
 a dobrovolného nikdy od sebe nevzdálí.
 Protož bych mluvil o tom do roka,
 240 varuj se každý nového proroka,
 neb jinak viernu převeracují
 a v tom vešken lid věrný zamucují. |
 Neb neprávě všickni vedú,

245 poznáte je s tváří bledú,
 velkým myšlením o to stojiece
 a lid pravý s viery svodiece,
 a takéť ti sprostně chodie,
 neb v tom pokrystvi mnoho zlého plodie.
 250 Vězte to všickni, bude-li toho děie,
 pohřechnu zlet se v Čechách smele,
 neb ti proroci noví ději
 — já to u plně řeci směji —
 říká: „Nemáte nic kněžím dávatí“,
 255 tak ději: „Nedávejte ofery ani od zpovědi,
 ani od svátosti, ani činite kterých svatých obětí,
 neb vám celé večere nedávají,
 jedno sami, když slúžie, přijímají.“
 Takéť ději: „Netřebat je obrazov,
 260 ani kterých v kostele mnoho oltářov,
 po zbití některých kneží i také kaplanov.“
 O tom jest skrze Davida v žalťáři psáno
 — a to móż býti samým bohem dokázáno —,
 die: „Nerodte urážovati kristov mých, jesť hřiech,
 265 ani zlostiti u mých prorociích!“
 Dějit také, žeť nemají putovati,
 jedno se doma vždy kochati.
 Takéť ději: „Netřebat je zvonov,
 ani vysokých kórov.“
 270 Potom ději: „Učiňte nad námi z dřeva svázanie,
 at by jedno mohlo býti vám kázanie.“
 A když by přivedli vše po své vůli,
 slúžili by ve všech strodolách i na poli.
 Potom by řekli: „Netřeba svěc světiti,
 275 ani se ženě které z postele uvoditi.“
 Také říká: „Netřeba světiti mazanov,
 ani beránkov, ani slanin, ani sýrov.“
 Ději: „Složme některé také hody
 a nebudeme světiti v neděli soli ani vody.
 Také složme některé svátky

280 a nebude se u vigílii postiti, ani u pátky.
Také nebudete činiti posvátných věcí,
ani kostelních práv, ani kterých obětí.“
A když by se jim prodílo ještě málo,
ještěť by se od nich horšie stalo.
285 Proti tomu jest v kněžách Machabeorum psáno
a to nám na příklad dáno,
že mají býti posvátné věci i také obětí.
Tot svatý Jan Zlatoustý svědčí
a dokazuje to z bible dobrou řečí,
290 žeť jest Judas Machabeus tak řečený
dával rád oběti své bez proměny;
pojednu dvanáct tisíc hříven stříbra poslal
a to milému bohu za mrtvé dušičky a své hříechy obětoval.
Tiemť u plně dokázáno,
295 že má býti od dobrých obětováno.
Také dějí novověrci: „Neslušie za mrtvé boha prositi,
ani kterých modlitev, ani obětí za ně činiti.“
V těch kněžách Machabeorum jest psáno
— a to jest u plně dokázáno — :
300 „Svaté a užitečné jest za mrtvé prošení,
aby měli hříchův zproštění.“
Také ti novověrci sů řekli: „Neřeba se zpoviedati,
jedno se u viere milovati,
u boze a také u viere
305 a najviac nyní, v této miera.“
Potom by řekli: „To hřiech nenie,
co jest těla počišćovanie.“
A na to svatý Augustin die,
neb to svatým duchem vie:
310 „Hřiech, kterýž nenie pokáním pravým shlazen tobě,
ihned svú těžkosť jiný tiche k sobě.“
Potom by řekli: „Nenie hřiech
křtiti děti v ledakakéž vode i u potocích.“
315 A ti novověrci jsůť velmi smělí,
již sů papeži všicku moc odjeli,

320 řkút: „Příd se zpoviedat ke mně,
dám tobě velmě malé pokámie.“
Budte mali nebo velicí hřieši,
všecky obecne rozhřeši;
rozhřešit lupěžníka i násilníka,
325 také morděče, žháře i proradníka,
rozhřešit lichvevníka
i největšieho všelikého hřešníkfa.
Blaze vám té pochvaly,
jesti v tom blud nemaly.
330 Ó, překraši ste kazareli,
vybijiete již kostely!
Ó, někdajší dobří poprávce
došli by s vámi veliké práce,
ani jedny topie i jímají,
335 druhé všie a jiné stínají.
Ó překrašie utěšenie,
ano od vás nic dobrého nenie! |
Chodite kázat s rukavicemi i s meči,
strojice lid vždycky k seči,
340 také s kordy i s dlúhými sudlicemi,
s velikými ošćepy i s palicemi.
A to činite kvatrem a mocí,
když chcete, ve dne i také v noci.
Svatý Pavel proti tomu die,
345 — a to každý z vás dobre vie — :
„Kdež bych slyšal Krista menovati,
ihned nechtěl bych tu kázati,
abych nekázal těm věrným,
od jiných na vieru obráceným.“
350 Ale vy diete, že bližnému křivdy nečinite;
v tom lež a lest u plně všickni pravíte.
A to jest známo, že moci obsedete,
a nepójde-li ven, ale vyženúc i stepete.
Znamenajte toho milovanie,
nedržiet v tom božieho prikázanie.

Potom ti noví proroci dĕji
— a toť smĕle řeci smĕji —
řkúc: „Nasadte se pro boží zákon a bite,
a ktož nechce s vámi držeti, zabíte!“
355 Ó kacieři, však bŕh nekázal zabiti,
ani kterému človĕku krev proliti.
Sám Kristus řekl: „Nechci smrti hřiešného,
ale aby živ byl a dostal se do království mého.“
360 I čm vy lidi dobré vinite
a sami nic dobrého činite!
Bylo-liť by na vaši vůli, kláštery by zbořiti kázali,
aby se s svěčkými v jich zbožie uvázali.
365 Protož věz to každý, žeť neníe při nich spasenie,
jedno mnoho lidu dobrého zatracenie.
Vĕzte to, lidé všichni viery nové,
u malých letech byli byste jako pohanové.
Ach, toť vás ta nová viera mylí,
již sami mníte, byste knĕží byli.
370 Neb ti knĕžie vaši nové viery
klamajít vás i bez miery.
Načiniliť sú z vás kazatelŕv,
z ševcov, krajcŕv i z knapcov,
k tomu z mlynáŕv i hrncieŕv i řezníkŕv,
375 z koláŕv, bečváŕv, z pekaŕv
i sedláŕv, z konváŕv i z urdáŕv,
z ustrožníkŕv, z koželuhŕv i z střelcov,
z lazebníkŕv, z pásaŕv i z jiných řemeslníkŕv.
380 Také sú ženám kázati kázali,
o to sú se s svatým Pavlem netázali,
neb v jedné v své epistoľe die
— toť každý knĕž dobre vie, —
v niešto prikazuje ženám, aby nekázaly,
ani také nad mužmi panovaly.
385 A vy to jinak obracujete,
učinite, což kolivĕk chcete.
Tak činite, což ráčite,

vĕrné slůhy božie tlačíte.
Blaze vám té pochvaly!
390 Žel se tobĕ, všemohúci pane bože, králi!
Také sobĕ skládáte mnoho nového,
ješto v tom jest málo pravého.
Mnozí dĕji z vás, milý králi,
žeť sú za mistra Husi mnoho penĕz dali,
395 a k tomu sú jemu žádneho slýšenie nedali.
A ktož mluví, buď starý nebo mladý, veliký nebo malý,
v tom sú všickni selhali.
Také jeho svatým nazýváte,
v tom se velice i jiné klanáte,
400 neb to nikdy neníe slýcháno,
byť bylo svatým jmenováno,
ježiť jest prvé v diviech poznán,
a potom zdvižen i kanonisován.
Také jiné divy činite,
405 všecky pořád dobre vinite,
a tak svú vůli v zlosti vždy plníte. |
Ó milý králi, již k své starosti
přepustíš-li vzniknutí té zlosti?
410 Již nás po všech zemiech za nic nemají,
a kudyž jedeme nebo deme, kacieře spielají.
Protož, milý králi, jestiť o tobĕ zlé domněnie,
mnĕjít mnozý, by to bylo tvĕ povolenie,
nebo tvoji milostníci právu stieží,
415 lúpiet pořád všichnu knĕží.
Bylot by o to mnoho praviti,
chciť té řeci všie ukrátiti.
Však novovĕrci pravie:
„Papež, biskup nic neníe.“
A chtiec svĕcenie na Lipnici mieti,
420 prosili pana Čenka, aby kázal biskupa jieti.
Po tomto se znáti dáte,
že i lidi i sami se klanáte.
Vidíte, že bez věčšie moci

425 nemôžte sobě nic spomoci;
a již vy mňte, byť ti byli svęcenci.
Ó pane Čenku, s kým si se o to tázal,
žes biskupa jieti kázal?
Byl by tobě lépe radli,
aby svú pečet z Konstancie vyvadil.
430 Ó přenesčastné vaše viery rozdrovenie,
v niežť lúpeži konce nikdy nenie,
jedno naše lásky vše uhašení!
Takéť sá mistři někteři zákona nového,
ještoť v něm činie mnoho zlého,
435 mluviac: „Králi, hřiechuť nenie vzieti,
což koli kněže mohnú jmieť.“
V tom mají viery zlé položenie,
a jižť mnějí, byť vedli právž,
a tak sobě ukrátie zdravie.
440 Nechtiet věděti zlého potkánie,
však smrt jim trpěti, aneb přijieti pokánie,
jedno chcie nade všecky býti,
úfajíc v lidi, by se mohli skryti.
Protož činie lidu veliké násilě
445 ovšem nynie, této chvíle.
Znamenaj to každý člověk,
nebyl nikdy takový věk,
byť se tak v Čechách dalo,
ještoť by se tak mnoho zlého stalo.
450 Protož již pohřiechu
neniet věrným do smiechu.
Aj, tot naše veliké zamúcenie,
jennúž rovně nikdy nenie.

Protož, milý pane hospodine,
jenž se k tobě svatá cietkev vine,
455 rač se smilovati nad námi,
nad svými věrnými křestany,
rač pomstíti na těle, nic na duši,

460 kteříž pravú viernu ruší,
nebt nečinie tvú svatú mocí,
ale jedno ďábelstú spomoci.
Protož, milá panno Maria žádúcie,
jenž róže z nebe přesktrvúcie,
465 pros za ny svého mlého syna,
ať nám bude odpúštena naše vina.
Také, Jezukriste, milý pane,
ať se tvá vůle stane,
dajž nám jednotu svatú,
470 zruš tu búři proklatú!
Skrze své milosrdenstvie svatě
rač smútiť lidi klaré.
Daj požiti své svatě milosti,
neposlušným zkas jich zlosti.
475 Nedaj jim panovati na dlúze,
zbavíš své věrné veliké núze. |
Ať tě věrní tvoji chválě,
Pána nebeského, Jezukrista krále.
Rač nám dáti dobré skončenie,
dobrú paměť i všech svatých požehánie.
480 Neodluč ny své svatě milosti,
daj nám, věrným svým, přiebyrek v nebeské radosti!

VÁCLAV, HAVEL A TÁBOR

Když čas bieše léta od narozenie syna božieho tisíc čtyřset čtrmezicetného,

tehdy země česká u veliké bieše biedě.

5 Co se zlého činieše, známoť jest, dobře vědě,
avšak na pamět a pro výstrahu slušie psáti,
ač mi budú snad mnozí změtenci z toho láti.

194^a

Když se sra roztržení veliké u viere křesťanské,
zahubeno by najprvé kněžstvo, potom zbožie panské.
Šibalské biechu tehdy moci silné,

10 náboženstvie tehdy bieše pokrytiské, velmi divné.
Ktož ukrutnější morděť, násilník, žhář bieše,

ten heslo to obránce zákona božieho jmějieše.
Kostely, kaply, kláštery, oltáře, to vše božiechu napořád,

lápniec, berúc, mordujíc diechu: „Toť jest dobrý náš rád.“
O boží zákon usly velmi pilně mluviechu,

15 zbožie cizieho zuby i nehly se pevně držiechu.
Česktí zemi mezi sebou na tré rozbrojiechu:
pražáci najprvé jednu rotu sobě strojiechu,

táboři, šielenci, Žižku za hlavu zvoliechu;
ten učini v české zemi mnoho zlého.

20 Osta Čechuov něco vedle Václava svatého,
ostřehajice se toho bludu prokletého.
Čtvrť také lid takový bieše,

ten se sem i tam mezi třmi stranami vrtieše.
Kterak se zdviže ta nechvilě tak hrozná,

25 kto bude chietí, (z) zjevného písma to pozná.
Tuto chci toliko trojí řeč položití,
budeť se, dá-li buoh, budúcím lidem hoditi.

30 Sta se toho léta, bieše jeden pátek,
snidechu se třie, a ten den bieše svátek. |

Václav první jméno křesťné jmějieše,
druhý Tábor, třetí Havel Vrtoch bieše.

(U) vypáleném se snidechu kostele
i vece Tábor bledý, hledě jako jiné tele:

35 „Bratřie, jáť mám vepřovú pečení,
v této peleši sediece snieme ji.“

194^b

40 Havel Vrtoš k tomu brzo odpovědě
a řka: „Co mám činíť, toho ještě právě nevědě,
snad jest hřiech u pátek maso jiesti.

40 Kmořie Václave, chceš-li vedle nás tuto siesiti?“

Václav vece: „Táboře, pohan-li si čili žid?

A ty, Havle Vrtoši, svú se řečí také stydí!

45 Čili nevieš, že se postiti máme dnes,
nebudť lakoten jako Tábor, hlavý pes.

Také v božím domu máme se bohu modliti,
neslušet nám u posvátném miestě stoliti.“

Vrtoch k tomu tak řka i vece:

„Jáť ještě dnes masa nebudu jiesti lehce,

50 ale rád bych, abychom byli za jednoho člověka,
jakož se jest dále od počátku starého věka.“

Tábor s palici stoji velmi křiče,
maje na sobě potvorné a zbledělé líce:

„Ty, Václave, vždy si protivník boží,
toť již vědie na tě bratřie naši mnozí.

55 A ty, bratřie Vrtochu, raziť, neposlúchaj jeho,
najez se masa, budeš dobře silen z něho!

Poveduť tě k našemu dobrému knězi,
ten vie dobře pravého božieho zákona mezi.

Dát ihned tobě tělo i krev boží,
jakoť činie světí lidé mnozí.

60

Pójděš s bohem a s námi na protivníky,
tu teprv právě shleďáš božie zákonky.
Budeš jmieti plnú svobodu a k tomu zbožie dosti, |
když zavítáme mezi protivnície hosti.
65 Pobež i spal, zabij s bohem vše naporiád,
tot písmo veľi a náš vešken svatý řád.
V jich krvi své ruce často umyješ,
a tudy zákonu božiemu velmi prospěješ.“

195^a

Vrtoch uslyšav to i podrba se v hlavě
řka: „Takto bylť sem v Čechách i v Moravě,
avšak u plně nejsem zpraven toho,
70 bych zabil nebo zláplil pro buoh koho,
bych také božie domy bořil nebo pářil,
do té chvíľe od toho ještě sem se vždy vzdáľil.
Božie krve také hzyditi vždy nemohu, —
75 popom zbožie chceš-li odřimati, tohot pomohu.
A přesto ještě bych rád právě prvé slyšel,
proč jest mezi námi tento veliký neklid vyšel.“

Tábor se rychle k své řeči ureče:

80 „Mlčiz ty, protivníče Václave“, to jemu vece,
„a jať Vrtocha snadně a upříemně zpravím toho,
nebt nenie k tomu řeči třeba přieliš mnoho.
Byliti sú papeži, legáti, kardináli, biskupové, mnišie, faráři
lakomí svatokupci, svatokrádci, nesmierní kuběnáři,
85 zatájili božieho zákonu pro svú nešlechetrnú lenost,
a tudyt se jest zjevila na ně ta jich všecka zlost.
I dal jest buoh ducha svého svatého
v dobrú kněži naši i v nás také, člověka všelikeho,
zjevně věděti, co jest z moci božie vuole,
90 protož boha brániece, své sme opustili všechny role.
By bohu nelbilo se, co my koli děľáme,
sám by to již stavil, za to my všichni máme.
To jest ta bůe a največči k tomu přičina,
na popy krvavé jde ta jistá všecka vina.

118

95 Protož ode mne přijmi tuto všichnu svatú správnu, |
chceš-li mieti svú hlavu bez bolesti a bez úrazu zdrávu.“
195^b
Václav odpověděv pěkně k této řeči vece:
„Chceš-li Táboře, ponechatí svých kritkuov a svého meče,
100 chciť se také k vaši řeči dobře přimluviti;
protož žádám, by pomoc božská ráčila se innú býti.
Tot vám i také sobě pravé naučenie dávám:
mluvmež spolu v dobroře, vážiec slova, tohot žádám.“
Vrtoch proti tomu vece: „Dávnoť sem žádal toho,
bych byl zpraven kdy té pře od někoho.“

Tábor k tomu velmi brzo odpovědě:

105 „Mluv, protivníče boží, tuto mezi námi stoji,
zdali mniš, bychom neumněli božieho zákona,
a tu se jest námi zjevil a námi se také dokoná.“

Václav spěšně odpovědě k tomu:

110 „Z toho, Táboře, tě trestati dobře mohu.
Svatý Pavel píše k Římeninóm v epistole,
snad vám toho nekáži vaši kněžie v tábořské škole,
že boží zákon přestupujíc, jím se chlubitě
115 a pod heslem zákona božieho českú zemi hubitě.
Zdali ste neslychali Jezukrista, pána svatého, čtenie,
kterěz sú měli světi apoštolé od toho pána řečenie:
„A řka: Když to vše, což jest přikázáno, učiníte,
120 rcete, že sluhvy síce nehodné, vpravdě se vinitě.“
A že mě nazýváš také protivníka zákona božieho,
pravdu pravíš, dotkni se také svědomí sám svého,
neb dieme-li my, že my hřeichu ižádného nemáme,
sami se v tom, jakož die svatý Jan, klanáme,
poněvaž každý hřeich jest proti božiemu rozkázání,
125 takéž si ty protivník boží i s jinými tábořany.
Pravý člověk má se najprvé sám viniti,
ani dobrým, ani zlým skutkem nemá se chlubití.

119

Protož chceš-li se mnú mluvíti o zákon boží, |
s rozmyslem mluv, jakož činie múdři lidé mnozí.“

196^a

Vrtoch pochvává řeči Václavovy:

130 „Právěť jest v tom pověděl,“ to vece Táborovi,
„ale poněvaž sta dotýkala božího zákona oba,
napřed povězta, co jest boží zákon, to jest naše doba.“

Tábor přijev otázku, takto k ní odpovědě:

135 „Poviemť o tom, také že Václav pochvává, dobře vědě.
Slušie to praviti i také vážití dosti draze,
tomut sem se naučil dobře dávno u Praze:

boží zákon božie jest přikázanie a k tomu svatě čtenie,
jiné, písmo bohem dané, v němž nic zlosti žádné není,
co jest popsal Mojiš a jiní proroci světí;

140 v kněžích bibli plný zákon jest, chceš-li za to mieti.

Vrtochu, chceš-li písmo božího zákonnu převěděti,
musíš se výkladov našich dobrých kněží držeti.

Chodť k nám na kázanie, na nižádného netbaje,
ač tobě kto po staru dávnu jinak baje.

145 Staříť sú nesrozuměli jako lidé hlupí,
z písma zvěz, kde najdeš drahou kupi.

Naše písmo a náš výklad proti všem starým osta,
zbožie kněžské, kráľovo, panské tudy se nám dosta.

150 Protož, Vrtochu, již slyšíš tuto všicku zprávu,
drž se nás chutně, nechaje toho starého stavu!“

Vrtoch vece: „Mnohoť ještě mám pochypenie,
ještěť tuto plně zprávy při mně není.

Necht k tomu Václav něco řekne také,
zda bych se ještě vřípil řeči jaké.“

155 Václavova odpověď zajisté bieše tato:

„Neměj, Vrtochu, ihned u plně za to,
coží Tábor radí, když tak chytře odpovie.

Toť na ně mnohý křesťan dobře vie,

120

že pěkně počnúc, avšak zle konají, |
pravdu povědúc, mnohé bludy kovají.

196^b

160 Najprvé sú božie přikázanie kázali,
ale již sú je svými skutky zámali a zmazali.

Duchem počavše, tělem konají,
ale svatého Pavla výstrahy netbají,

165 jakož ti lidé sami k sobě vyznávají,
když na lakomství svú řeč dokonávají.

Napřed dobře jest pověděl, co jest boží zákon,
týž počátek o zákonnu já pravím také jako i on.

170 Ovšem, boží zákon jest božie přikázanie a svatě čtenie,
jiné, písmo bohem dané, v němž nic zlosti žádné není.

Chciť to dále všecko rozšířiti,
v písmě svatém svú řeč pravú založiti:

175 Všecken zákon i všechny cesty božie
viera sú a milosrdenstvie, toť jest pravě zbožie,
jakož svatý David svědčí i jiní mnozí proroci,

proti tomu ižádný bludný nemá moci.

Boží zákon jest, aby pravú vieru měl o bohu,
bližního jako sám se miloval; to ještě řeči mohu,

180 že ve všem písmě svatém prvě jest rozkázanie,
tématoma se základoma všecko písmo klanie.

Neřebat jest těch čtyř kusnov pražských k tomu,
jenž sú mnohého křesťana vypudily z jeho domu.

185 Vierat jest nečítredlné a jisté božie poznánie,
láska pravá boha a bližního svého milovánie.

Proti viere dráhu táhnú pohané a všichni židé,
proti lásce kacieři, take die svatý Řehoř, a všichni zlí lidé,
ač také nalezáme v písmě mnohé kacieře,

190 ješto sú bludlii proti křesťanské pravě viere.“

Vrtoch vece: „Že v tom se oba zjednáváte,
zákon boží za přikázanie a písmo svatě máie,

195 a že viera a láska všecken boží zákon zaviera, |
viem, že na tom leží křesťanská naše viera.

Pověztaž mi, co mají věrní křesťané věřiti,

197^a

121

zdali bychom se mohli kdy všichni vespolek smieťiti?“

195 Tábor: „Kterak chceš mier mezi námi turo mieriť?

Čekaj, až nebudú v Čechách i u Moravě co mieriť žieti.

Teprv protivníci pod bratře slušeti budú,
až jim bratr Žižka dá kázeň tvrdu.

Chceš o viere věděti více a plněji,

věť v jednoho boha, toť jest najplněji.

200 Když sobě samého boha zachováš,

i co více na koho jiného tbaš?

Jedno vyvrz z sebe ten tvuoí starý kvas,

205 tak teprv věčně přijmeš nové viery hlas.

Na tomť sme ostali s pražany dávno množi,

že tělo zvláště a krev přijímáme boží.

Proti tomu izádný mistr mluviti nemuož,

210 kěz jim který doktor aneb jich písmo pomuož!

Tat jest viera v svatém čtení založena,

nepadneť nám, neb jest pevně položena:

215 Leč jiesti budete tělo mé a krev mň píti,

nemuožte jinak k životu věčnému dojiti.

„Všichni jezte tělo a krev píte mň!“ —

kdož tobě jinak praví, svedet duši tvú.

220 Majiť naši na to písmo přieliš dosti,

nebojiet se v tom kusu izádného hosti.

225 Ani papež, ani staří mistři, ani kardináli,

proti této viere sú nám všichni mali.

Kdež sú ti, kěz se s námi o to hádají,

230 naši knězie toho vždycky žádají.

By, bratře Vrtoši, děle se nevrtil,

235 tuto zpravu ote mne chutně přijel:

věz, že božie tělo a krev jeho svatá dobré jest, |

neniet přitom také izádná lest.

225 Když k tomu svým skutkem přistupjš,

jiných kusuov naše viery snadně koupjš.

Kěz se u plně s našimi kněžimi zjednajš,

230 neb druhé kusy svornosti nemajš,

ale když jest o najplnější věc ostálo,
230 o jiné kusy musíš nám přehověti málo.“

Vrtoch poče děkovati i kléce

235 a tak Táborovi odpověděv i vece:

„Toť jest jistě snadná a podobná správa,

že buoh tak snadně věčný život dává.

240 Kdož jiesti bude tělo jeho a krev píti,

nelze jemu na věky zatracenu býti.“

Václavovi se dosta také mluviti,

240 a tak vece: „V zákoně božím chci svú řeč založiti.

Vrtoši, jest psáno, v písmě božím

svatým Pavlem, známoť jest, toť dobře viem,

245 že sú množi nevěřiví a množi sú také zeměli,

všakť sú proto pravú viernu vždy věřili.

Ten každý, ktož tu velebnú svátost nehodně přijímá,

250 ten věčně zatracenie a peko před sebu má.

Jidáš přijav tělo a krev od Jezukrista, svého pána

však jeho duše na zatracenie jest dána.

255 A protož, ktož přijímá tělo božie neb jeho svatú krev a nehodně,

súd věčný sobě jie a krev boží pie přieliš škodně.

260 Protož die svatý Pavel: „Taktó sám sebe každý zkus,

a tak s božskou bázní té drahé svátosti okus.“

Táboři to sobě velmi lehce vážie i také pražáci,

neboť sú praví změtenci a satanovi žáci.

265 Netbaji nic na buoh, leda v křesťanstvu učinili roztrženie,

nebo jich práce o nižádné věci nenie,

270 jedno aby brali, lupili, pálii a dobré křesťany mordovali |

a potom se všem čertóm do pekla s těly i s duši dostali.

275 Protož radim nepřestúpiti řádu křesťanského,

ale drž se pevně u viere kostela římského.

280 Tábor jest taktó tobě dvojí řeč založil

a vuobec jest vešken zmatek položil

285 řka: „Taktó věť v jednoho boha samého, nedbaje na jiného
mnohého;

265 kďyz sobe zachovás jediného mocného toho,
netboj ani na duchovnie, ani také na světské.
Viz, žei blud mieni, srozumětiť nenie těžké.
Jakož nemuož pána boha milovati, jehož nevidí,
těz právě, ktož bratra svého nenávidí,
— die svaty Jan, — jehožo vidí,
těz nemuož se izádný člověk zachovati bohu samému,
ktož zpunost vede proti bližnímu svému.
270 Neb sám die buoh ve čtení: „Mnúť zhruzie, ktož zhruzí vámi“,
toť v zákoně psáno jest, viete to dobře sami.
Takét Tábor mieni svú řeči proklatú,
aby na svatě netbal, ani na pannu Marii svatú.
Druhě jest za vieru položití Istivé směl,
275 jehož jest izádný svaty za vieru nikdy neměl:
By to byla viera přijímanie těla a krve posvátné,
tehdy by byla apoštolská viera písmo známé.
Umiěš-li ji také právě pěti do konce,
nenajdeš o tom položeno jednoho slovice.
280 Ale že své řeči, Táboře, svatým čtením dovodíš,
nejdet dobře k tvému smyslu, když právě vyložíš.
Slyš výklad pravý našeho Jezukrista pána,
ten mluví sám řka ve čtení svatého Jana:
když sú řeči mé nesrozuměli lidé mnozi,
285 taktoť jim pán Kristus svú řeč tudíž vyloží —
„Řeč ta jistá, kterúz sem mluvil a řka k vám,
duch a život jest, toť vám svědčí syn boží sám.“
A toť jest také napřed svatým apoštolóm vyložil,
když jest jim nápoj své svatě krve za vieru položil.
290 Milování božské mieni jest pokrmem těla svého
řka: „Ktož jie mě, jde ke mně poslučaje přikázanie mého.“
Toť jest: ten pokrm jiesti a ten nápoj píti,
die svaty Augustin, Krista v sobě mieti a v něm býti.
Svaty Jan praví a rozum toho dává v své kanonice:
295 „Buoh láska jest, ten v něm jest, ktož bydlí u boží lásce.“
Toť jest vuole boha otce, toť jeho svatě přikázanie,
bychom věřili v syna jeho, majíc vespolek milování.

300 A na to také volá všechno písmo zákona starého:
„Podte, jezte chléb muij a píte víno smiešenie mého.“
Ktož takú věru pie a milováním jeho tělo jie,
život věčný má, toť písmo svatě zjevně die.
305 Toť také svaty Pavel světle v epištole svědčí,
že spravdivý věru živ jest; tak pokládá v své řeči.
Řehoř papež svaty podobensvie tato vydává:
jakož izádná ratolest bez kořene živa nezustává,
těz právě izádný skutek, zďaj se dobrý nebo zlý, člověči
živ nemuož býti, když na pravě vieře neklečí.
310 A když onen Iotr na kříži prosil věrnú žďostí,
obdržel sobě milost a spasenie věčné radosti.
Ačkoli nejedl ani pil těla božieho,
315 však hodněji jest než Jidáš, přijínav bydla věčného.
Protož všechno písmo právě tiehne na to,
všichni světi také svorně mají za to,
že podstata našeho spasenie i dokonanie
viera jest a skutečné božie milování.
320 O hádaní se dotýká Tábor i také o slyšenie,
že se s nimi naši hádati nesmějí — to pravda nenie.
Kral jím dával častokrát čas i miesto k slyšeni,
viklefi sú byli vzdýcky Istiví, k tomu léni. |
Protož radím, nechváťaj, milý Vrtochu,
325 všetečně nepřijímaj oboje způsobu, milý kmochu,
at také jako táboruov čert tebe neposede
a v zůfálě skutky opět tebe nepřiveđe.“
Uslýšav to Vrtoch vece: „Kterak se nemám vrtěti,
ponidž jistoty od vás izádné pravě nemohu mieti,
330 neb oba z písma mluvíta všechno podobně,
protož neviem, co mám právě držeti ještě hodně.“
Tábor zakaliv své oči velmi hrozně kříče:
„Hyběti tobě, Václave, krvavý a nešlechtný protivníče!
Bratřieť rukama lép nežli písmem dovědu toho,
světúl pravdu máme, k tomu písma přilíš mnoho.

335 Jižt o to ďale musím a chci mluvit
a pŕed Vtrocem také chci se s tebu súditi.
Bibli najprv otevrić, tu nalezneme psáno
Regum kapitolu, že proroku Eliášovi na posilu ďano
chléb a ěši vody, z nichžto posilenie mĕl;
čtyřiceť dni a noci na tu horu Oreb šel.
Tak v knĕhách Mojiššových psáno stojí,
když Abraham, vítěz isa, i vracoval se po boji,
Melchizedech, král Salem, sa Boha návyššieho kněz,
340 chléb a víno obĕtoval. — Ještě třetie písmo věz,
co v Novém zákonĕ svĕdĕcie evanjelisti,
čti v nich každý, to sú svĕdci evanjeličtí:
vezměte chléb mezi se, dělte, všichni z něho jezte
345 a z kalichu nápoj krve boží všichni z toho beřte.
Korintóm také píše o dvou způsobú svatý Pavel,
zda mniš, protivniče, byť tomu nesrozumĕl Vtroc Havel —
což jest tehdy pán Kristus učnil sám,
bychom též činli, to jest on přikázal sám
350 říka: „Taktó kolikrát to činite, činite na mŕ památku.“
Protož, Havle, nemáš v tom izádnĕho zmatku. |
K témuž máš Cypriana, Donata i jiných mnohých doktorov,
protož sú protivniči museli jiti od svých domnov.
Nadto také věz, podobné-li jesti a nepíti,
355 neslušiet po jedle izádnĕ žiezne trpĕti.
A ponĕvaž pod chlebuú způsobú přijímati sme hodni,
když také pod vínem přijmem, nebudem toho škodni.
Májit tu svátost všichni věrní křesťané přijieti,
starš, mladš, múdř, blázni i také všichny dětí.“

370 duši jimĕj a ěst celú radĕji nežli tu knoži.
Taktóť odpoviedám k tomu písmu o Eliáší:
Eliáš kněz byl, nemiet podobenství k řeči naší.
Melchizedech, Abraham, knězský sú vedli řád,
375 toť písmo k svĕtským neslušie všechno napořád.
Což píši evanjelisti i také svatý Pavel,
tomuť já dobe věřím i Vtroc náš Havel.
Viem to, když pán Ježiš chtĕl jiti s tohoto svĕta,
na poslední věčĕři svú památku ostavil — to oba vieta,
380 abychom jej vždy mĕli v naší pamĕti,
neb svú vieru a svú lásku chtĕl v nás mieti,
ale že jest nedal tĕla jesti a krve piti tehdy jiným,
jedno apoštolóm, svým knĕžím milým.
385 Matka jeho hodnějši byla než který jeho apoštol —
kĕž jest jimĕ zasadi než svú knĕži o ten strol?
Apoštolóm svým poručil svátosti rozdávati,
jakožto svatý křest, božie slovo, zpovĕd i pokanie. |
A neĕtem, by kdy lidu obecniemu svĕtí apoštolové
390 tak tu drahú svátost rozdávali, jako činie viklefové.
Psáno stojí, že sú chleby apoštolové lámali,
tĕlo božie lidu v jedné způsobĕ rozdávali.
Tak z naučenie a z daru ducha svatého
věrní křesťané to držie varujice se bludu proklatého.
395 V tom také, což svatým Korintóm píše,
když chceš jeho napřed právĕ čisti výše,
uztíš, že potřebný k spasení pokrm ten a nápoj
jiný mieni než posvátný, poslúchaj, ty Havle muoj!
Die svatý Pavel taktó: týž pokrm a nápoj duchovni pili starš,
400 prouž buoh věčným životem své sluby darš;
ještě nebyla ta svátost ustavena za věka starého
a týž pokrm a nápoj, aby pili jako my věka mladého,
když se svatý Pavel velí prvé pokusiti,
jest-li k prospĕchu viery a lásky, rozsúdití.
Neb buoh poslušenství a jednotu více než obĕť miluje,
když za to věčný život svým věrným slbujie.
Ale tiem přijímaním jde roztrženie od viery obecnĕ,

- zpuřnosti, mord, lupěž, páleníe, násilíe, zadrženie věčné.
 Svaty Augustin svědčí na Cypriana svatého,
 že svatá církev nevrtdi mnoho písma jeho.
 Protož die svaty Augustin: ,Také já jeho nevrtdim,
 co jest zle napsal, umučením jeho shlazenó súdím.
 V kronice to psáno jest svatého Donata,
 že konečně nebyla více dávána krev svatá;
 když [se] jáhnovi v rozdváraní kalich zlámal,
 přijav zprávu, více krve svatě nerozdával.
 K Silvestrovi papeži stala se jest z nebe řeč,
 když bieše na pomstu pán Buoh vytrhl svuoj meč:
 ,Silvestře, viz k tomu a patř velmi pilně,
 at přestanu rány mé hrozné velmi divně, |
 kterak velice lidé i také sami se urazují,
 když mŭ krev tak ohavně vždycky rozlévají.
 Krev mŭ nositi a tak ji trýzniti zapověz,
 neboť ji velice poskvřňují, to ty jistě věz.
 O tom Tábor chce dŭvod tělesný mieti,
 když die takto: ,Po jédlnu slušie nápoj vzéti.
 Svaty Pavel die tak: ,Duchovní každý člověk,
 jenž rozsuzuje právě a opatrně vešken věk,
 duchovní věc má řád k duchu přirovnati,
 tělesných věcí k duchovním vždy nepřirovnati.
 Neb v tom pokrmu jédlo i nápoj vešken jest,
 ač pravú viernu máš, v kteréž není izádná lest.
 Kdež jest tělo živé, tu jest krev toho těla,
 jakož vlášče viera jest, za to církev svatá měla.
 A jako ten zákon naphnil jest, ktož právě mlujie,
 takež ten, ktož jednu způsobu béře, písnoť za to slubuje.
 A pán Kristus o to mluvě v své řeči, učínil založenie:
 ktož ten chléb bez hñechu jie, život bude mieti bez skončenie.
 Také, Táboře, bláznivú řeč vždy mluvíš,
 když se hoden přijímanie jedné osoby činíš.
 Z své mlisosti nesmierné přál nám pán té svátosti;
 nikdy sme toho nezaslúžili, neb sme zlositi plni a chytrosti.
 Na skonánie řeči, Táboře, tak u plně svŭj blud dokonáváš,

to spomocí bojů: žijta bořovní
 oborjū: Aty nevjněcne miedy: 3/
 zamarguge dobre romiedy: Dofatŕ
 y Eryjovontŕy: rozřadim roietŕy a/
 vorvbnitŕy: Vřetlad tafe sŕe nađege
 wocifŕy na onom fŕovie: Mled oči
 fter negfŕeg: naphingge hřieřŕy nie
 fter: Eryñ zde dobre dořudŕi maře
 čas: nebo pořmni mine čas: Pled
 sŕe hřieedy zde čifŕiri, almujnŕy dŕu
 Dym čimti: Me hlařŕeřŕym řabale
 čimom: řřifŕonwa čenie rubacimom:
 Mle ginyim vbernym Eryřŕiantom:
 mujnŕym biednym nebo řatkom. Die
 lay řobereředy přatery: genjby přy/
 řmri prořpěli: řDoy dořudŕi mařŕy
 lu řdřandŕy: prve neř ie řmre vba/
 roj: Mled tu řieřŕta plarno řude:
 řDyř gij trebo niŕy nebude: A re/
 prw to rozřdugēs: čebŕŕj eřřbau

po jeho rozkazani šli, by se pak zdalo co lepšieho,
nebo tak die: „Ni na levici, ni na pravici neschylujtie,
jiného sobě zámysla pro nic nemilujtie.“

475 Neb by každý chtěl po své hlavě jíti,

a tak mnohý by neřád často v lidu musil býti,

jakož jest mezi pikharty a viklefy nastal,

takěž jest proti římské stolici mnohý povstal. |

480 Pán Kristus nám v svatém čtení přikázal,

k poslušenství zlých kněží nás jest zavázal

řka: „Těch, ktož na Mojžíšově stolici sedie,

ješto z úřadu k zprávě lida božieho hledie,

co vám pravie a rozkáží, to činiti máte,

485 a což oni činie zlého, toho vy zřieci nemáte.“

Protož svaty Augustin obecné křesťanské ustavenie

vází právě tak velmi jako svatě čtenie;

proti Faustovi takto jest psal a tu řeč mluvil:

„Čtení bych já nevěřil, by mě kostel nepřipudil.“

490 Innocencius k Decentinovi tak píše a přikazuje,

že ode všech má držáno býti, což kostel římský rozkazuje:

„Protož nám, biskupe Decentine, vzkaz,

kto jiné obyčieje proti kostelu římskému nalézá, nám to ukaz!“

Svaty Řehoř die k Topaciovovi: „Kto se chce kostelu římskému

protiviti,

495 jako zatracence od duostojenství slušie zapuditi.“

Anakletus svaty die: „Římský kostel apoštolský jmenován

od samého spasitele a svatého Petra jest nazván.“

Kristus řekl Petrovi: „Tys zajisté vyznavač můj,

a na tu skálu, kteris vyznával, ustavím kostel svůj.“

500 Na sobě syn boha živého kostel založil,

od Petrova jména přijmie kostel jest položil,

abychom, že Kristus jest buoh a člověk, věřili

a Petrovy apoštolské se stolice přidrželi.

505 Beda velebný kněz takéž tu řeč tvrdí,

že spasen nemnož býti, ktož se od římského kostela lúdi.

Obecně všichni světi doktorové na tom ostávají,

že ti všichni své duše na zatracenie dávají,

130

ktožkoli k rozružení který nový nalézají obyčej,
nebo lásku v lidu zatracují, za to jisté měj,
bez nič izádný spasen nikoli nemnož býti,

510 to svědčí svaty Řehoř, k jehož řeči opět chci jíti. |

Ten svaty směl v svém písmě tak psáti,

že kostel římský všech kosteluv jest máti,

od jehož zpráv křesťanu pro nic se děliti neslušie;

515 ktož spaseni chcie býti, jeho poslúchati musie.

Viz, Vrtochu, z toho písma napořád tuto psáno,

v Starém i v Novém zákoně nám dávno dáno

o ten zmatek posvátného přijímanie a pochybenie:

držáno má býti římského kostela utvrzenie.“

520 Tábora odpověděv k němu takto vece:

„Našit kněžie ten dóvod zavrhuji velmi lehce,

co nám popy dovodíš a papeži kuběňáti;

neboť sú praví svatokrádci a zli lháři.

Dóvod nám písmem Starého neb Nového zákona,

525 jinak se řeč naše nikoli nedokona.

Kéž Kristuv skurek a příklad nebo písmo toho máte,

proč nám přijímaní neslušie zvláště krve svatě.“

Václav takto odpověd da tábořskému:

530 „Vidím, žeš nedá zlost rozuměti slovu mému.

Zdali sem toho nedovedl písmem Zákona obého,

písmem zjevnyím nejednoho svatého,

že kněžstvo kostela římského, jež haníš z uobyčieje,

božskú moc má při svátostech usavovati obyčieje?

Neniet ona řeč Kristova k apoštolóm s cesty:

535 „Mnoho mám vám praviti, jehož nemnožte nenie sněsiti.

Když přijde duch spraviednosti, jehož vám pošli od otce mého,

ten vás naučí všemu, což jest potřebného.“

Protož ty, Táboře, svatě písmo i zákon boží zamietáš,

ponidž na ten dúvod málo nebo nic tšáš.“

540 Vrtoch vece: „Ponidž sie se na tom oba sjednali,

131

boží zákon přikázanie a písmo jeho nazvali,
povolta sobě ještě více té řeči,
chciť poslúchati, byť mi noci bylo tuto léci. |

Dosti podobná byla řeč Václavova,
žádost mi se také líbí Táborova.

Když chce Tábor ještě poslúchati,
nerod, Václave, jemu toho odpierati!''

202^b

Václav vece: „Když vám slyšeti teskno není,
nemát má řeč byti k tomu tak léně.

Ačť nemám bible a jiných kněh u sebe —
jedny ste mi spálili, druhé sú snad, Táboře, u tebe, —

přesto, cožť pomnieti mohu, toť vám poviem.
Jest psáno v druhých kněhách Mojžišových, toť dobře viem,

že pán buoh anjelský chléb na půšti lidu dal,
od něhož každé chuti požitek člověk vzal.

Tohoto pokrmu neslušalo izádnému hovadu jiesti,
neb jest měl božicho těla podobenstvie nésti.

Ale když buoh dal na půšti lidu píť vodu,
slušalo ji píť také hovadnému rodu,

nebo chléb z nebe dán, ale z země dána voda;
tot našeho podobenstvie k svátosti jistá doba.

A jakož lid svárem zhrěšil pro vodu i Mojžiš,
těž není lidé pro nápoj — chceš-li, zrozumieš.

V týchž kněhách lidu jest přikázáno,
aby obětovali beránka a jedli, tak stojí psáno;

o nápoji není zmienka izádná.
Že obětného nápoje svěščí nepili, to figura snadná:

jako David, když z Betléma vodu obětova bohu,
sám jje nepil, ani jiným dal, smělť řeči mohu.

V čtvrtých kněhách bohem Mojžiš přikázal,
aby obět rozplynuli sami kněžíe přijímati, rozkázal.

V pátých kněhách čtúc písmo tak nalézáme,
že obětná krev na oltáři ostávala, za to máme.

Opět jest nám to psáno na příklad,
jakož miení mnohých svatých výklad, |

132

že na oltáři měl byti chléb před tváří boží,
manna chléb zachován v arše, vědíť to dobře mnozi.

Chléb posvátný dán Davidovi od kněze,
tehdy když k němu utiekaje před Saulem. . .

V Králových sem také kněhách viděl,
co jest o Eli psáno, snad si také slyšel:

že budúcie jest, by byl s kněžstva ssazen,
oběti kněžské úřadu jeho byl jest zbaven.

A ktož z jeho rodu ostane, peniez knězi bude obětovati,
by k jedné stránce kněžské dopuštěn byl, orodovati.

To veliký mistr Albrecht vykládá v písmě o mši —
že příklad světským tu psán, řečiť muš, |

aby jednu stránku oběti žádali od knězi
pod podobenstvom chleba, na toť příklad běži:

V Novém zákoně, když patiš plině,
najdeš, že Kristus nakrmil chleby dvakrát divně.

V tom pokrmě měli moc všeho nápoje,
jako v těle božím krev jest, toť pravá viera moje.

Těž po z mrtvých vzkříšeni dvěma učedlníkoma
dal chléb jiesti v kaštrele Emaus lámaje oběma.

Svatý Augustin svědčí ná to svatě čtenie,
že jim tělo své dal, a jinak to není.

Rciž, žet jest Kristus tu byl svatokrádcem,
když jest nebyl tehdy své krve zvláštie dárcem!

Jedl opět ryby před učedlníky a plástek medu;
třetie na břehu u moře jedl, čteníť tobě vedu.

O píť tu písmo nic nepraví,
hleďte k tomu, viklefi leptaví!

Chceš-li čísti kniehy apoštolského ustavenie,
tuť svatě krve nepiši pro lid zachovánie,

jakož piší u plně o tělu božím:
o kalichu zmienky není, toť já tobě směle poviem. |

By za apoštoluov lidu svátost z kalichu rozdávali,
byliti by naučení jiným dali, kterak by ji schovávali.

Svatý Augustin světské přijímanie miení
pod jednu způsobu chleba, najdeš psáno, nebudeš-li léní.

203^a

203^b

133

615 Neb to v práviech máme a nalezáme psáno,
že kněžim, když mše neslužie, jako světským má býti dáno,
točiz pod jednu způsobu, vedlé toho výkladu
i také vedlé mnohých písem příkladu.

620 Na to máš mieti radu doktora mnohého,
Tomáše, Bedu, Lyru, Bernarta i mnohého jiného.
Chtěl-li by těchto a jiných mnohých písmo mieti,
musil by mi mnoho té řeči přieti.

625 Ale viklefi pro to snadně jidi zamierají,
ktož koli proti nim mluvie, toho nepřijimají.
Protož chci tobě příčinu pověděti,
proč svěcký oboje způsoby nemá přijieti.

630 Již sám slyšel, že nápoj viera, pokrm láska znamená,
ale zvláště má býti viera od kněze zpravena.
Světský má vieru prostě držeti, skutečně mluvati,
kněz má vieru mieti vyšší, rozjimati.

635 Protož tiem podobenství kněz každý na mši svatě
přijieti má dvoji zpusobu; již příklad ten snad znáte.
A jakož viera bez mluování dosti k spasení není,
též přijieti svatě krve neslušie bez těla smiešenie;
proto kněz vypustí v kalich stránku třetí,
ktož jinak činí, sú svatokrádcí prokletí.

640 Druhá jest také příčina toho,
aby nebylo při svátosti roztržení mnoho:
Když by jedni přijímali svatú krev zvláště,
druzí nemohú mieti dosti vína, kalichové dráste,
neb ne všechny země mají hojnost vína,
jakožto dácka, norvierská, livonská i mnohá země jiná.

645 By buoh dal ten zákon pod zatracením věčným,
dosti by také byl dal vína všem zemem viero vděčným.
Třetíe příčina pro počest té svátosti hrozná:
by se nestalo ulitiie na zemi té svátosti zbožné.

650 Tak Pelagius kacieř za to jistě měl,
by v tělu svatém krev nebyla, to řeči směl.
Snad by hlupí jidé téhož se domnievali,
by jim zvláště kněžie krev v usta vlévali.

655 Opět pro blud viklefov, kterýž jest položil,
by chléb hmotný a víno v té svátosti ostalo, obnovil.
To první krik obnovil byl všie buře této,
to kacířstvie od stara dáva vždy jest kleto.

660 Augustin, Jeronym, Ambrož, Řehoř a jiní svěcí
tupie vždy to s svatú cietkví, — máš i ty za to vzěti.
Když tu hmotná v ustech chut ostává,
hlupcóm pochybenie velmi snadně dáva.

665 Víno rozličné chuti více nežli chléb má,
protož to zblúzenie viklefovo někomu se podobno zdá.
Tit to držie, ktož stojie o přijímaní pod způsobú vína,
zvieš to, když otiežeš viklefova syna.

670 Opět tuto duvod snadný máš,
když málo něco svatého písma znáš.
Ktož hodně tu velebnú svátost přijimají,
ti vždy v dobrých skutciech prospievají,
ale kdož nehodně tu dráhú svátost žerú,
Judášem pohoršenie sobě škodně berú.

675 Judáš přijev tu svátost nehodně, |
krve prolitií inhed žádal sobě velmi škodně.
Doniž pikharti té svátosti tak nepřijímali,
u pokoji i také u viere i v lásce přebývali,
ale jakož se z kalichu napjieti počechu,
tak se krásti, páliiti, mordovati i rúhati jechu.

680 A pán Ježíš řekl, že po skutciech máme je poznati,
kto zlý nebo dobrý jest, ovocem rozeznati.
Viz, co jest v malé rotě roztrženíe,
pikhartuov, táboruov, pražan, viklefov, cafiruov vztrójenie.

685 Z nich právě tři není, by se u plně zjednali,
by svých bluduov rozličné vymýšlejíe nekázali.
Dobře se šelmé o mnohých hlavách přirovnávají;
ač se hlavami dělě, však ocasy se stovnávají.

690 Ale velká obec křesťanská v jednotě jest,
jeden je buoh, jedna viera, svátost, jeden křest,
neb v jedné čejedi má býti jeden obyčej;
kdež jednoty není, vše zlé jest, za to jistě jměj,

685 neb milost, láska a svornost záleží v jednotě,
 kdež jje nenie, nic dobrého nenie v žádném rotě.
 Protož každý věrný křesťan varuj se silně
 přijímati pod obů způsobů, přikazujit plně!
 690 Viz mnohé, domidž sú nepřijímati tak té svátosti,
 neměli v sobě mnohých zlych skutkuov ani žádosti.
 Ale jakž sú přijímati pod obů způsobů,
 jako Judáše ďábel je ihned posedl v tu dobu.
 Že svatú krev proti zřezení přijímai,
 proto křesťanskú krev směle vylévají,
 lupie, pále dobré lidi vše napařád, |
 695 praviet ještě, že v tom vedú pravý boží řád.“

205^a

720 Mnoho tisíc lidu jednoho dne zbil
 nebť jest siatečně božie křivdy mstil.
 Tež my také mstíme pána boha,
 neostanet krvavých protivníkuov jedna noha. |
 Zdali také nepřije David v žalťáři svém: |
 725 ,Radovati se budu spravedliví, tobě směle diem,
 když pomstu uzří nad zlym,‘ více slibuje,
 že v hřešného krvi spravedlivý své ruce umyje.
 Zdalis opět v žalťáři více nečítal,
 každý náš bratr to jest častokrát slychal,
 že oheň před bohem tak veliký pójde,
 730 až plamen okolo nich nepřátel i dojde.
 Zdali proto král Saul království neztratil,
 že jest hřešníkuv amalechitských u plně neshladil?
 Bil krále a mnohé jiné podle krále zachoval,
 protož nad božím lidem nemnoho jest kraloval.
 735 Finées, že jest meč cizoložtva a smilstva pomstil,
 skrze to kněžstva sobě věčně dostihl.
 Též my mstíme také zákona božíeho,
 právě netbajíc na nižádného jiného.
 Ty hubíme pořád, ješto se Bohu protivie,
 740 že jest to pravda, on sám dobře vie,
 neb jest řekl sám buoh v svém čtení:
 ,Nepřišel sem pokoje pusiti, ale meč v zemi,‘
 Protož lže Václav, bychme se pohoršili;
 745 přijímaiíc krev svatú tak sme se polepšili,
 že směle zákona božíeho snažnosť bráníme,
 božie nepřítelny napařád všechny dávíme.
 Aj, Vrtochu, že písmem dovodím tohoto skutku:
 750 beř napařád, netbaj otcova ani matěřina smutku!“

205^b

206^a

755 strojiti chceš za odpověď velmi škodné sečí.
Nelíbí mi se od tebe ta vaše pomsta náhlá.

Kež jest vaše moc na židy neb na pohany sáhla,
ješto se zjevně vieře a zákonu protivie;

žádný žid z kalichu nepije, to z vás každý dobře vie.

Jedno ste svú zemi zahubili a kázali jazyk svuoi,

k zahlazení všech Čechuov vy svuoi vždy strojíte boi.

760 Jižt jest opuštěna v Čechách mnohá dědina,
potom osadí ji cizozemská rodina.

Když zahubíte a zemdlíte zemi českú,

potom zvelebíte v zemi rotu německú,

a tak nás snadně z toho světa shladíte.

765 Učinite vy na tom velmi přieliš mladě
mniec, by byla jedna viera právě jako druhá,

byť nás nedotkla ještě túha.“

Václav vece: „Však sem napřed tobě to všecko založil,

bychom sobě k rozumu mluvilii, to sem tak položil.

770 Vidim, že se dlhá řeč nehodí oběma váma,
pomlč, Vrtochu, ať my krátce pomluvíme sama.

Ty toliko jedno o pokoj zemský stojíš,

neb se života svého a zbožie ztratiti bojíš.

775 Vrtochu, zly ještě svuoi úmysl máš,
když na viernu a na dobrotu málo tbaš.

S Táborem držíš, aby také cizé držal zbožie,

se mnú držíš, nebo věrní křesťané také hrozie. |

Zbožie se tobě líbí i všelikaké věci kněžské,
zahubení se tobě nelíbí ovšem také české.

780 Třetím jazykem chceš pokoj v zemi činiti,
a tiem jazykem nemož té řeči kliditi.

Zradě se rovná ten tvuoi jazyk třetí,

potom snad další řeč jinde budeš o tom mieti.

785 Ty s tiem držeti chceš, ktož ovšem ostojí,
žádost máš toliko k tělestnému pokoji.

Nelzeť jest jinak mieti takového pokoje,
než v starý řád vstúpiti, nechaíce rozbroje,

206^a

nových zámysluov nechati, po něž jest tato nechvíle,
s uobecnú věrú držeti věrně, právě a mlje.“

790 Tábore vece: „Pomlč mledle, kmoře muoi Vrtoši,
jižt se s protivníkem opravdu hádati mušil! —

Mluvíš, krvavý člověče, velmi opatně,

795 jáť tobě nebudu jako Vrtoch odpoviedati matně.“

Václav vece: „Tys krvavý Tábore sám, nebo o krve vylihtie stojíš,

o krvi své všecky řeči vždy strojíš.

800 Pověděl sem tobě mezi jinú takovú řečí,
ješto na tom proti vašemu přijímání duvod klečí,

že ste se po tom přijímání krve božie

805 tak málo polepsšii jako slaniny kozie.

Lupíte, mordy strojíte, boha vraždělníkem činíte,

pekla, ohně, věčného zatracenie se nebojíte

810 řkúc tak, že v tom boží vvoli plníte,
nejlepšího pána a věrného křesťana zlymi skutky viníte.

815 Protož to přijímání takové nenie hodné,
Protož to přijímání takové nenie hodné,
nám i také vám jest velmi škodné.“ |

Tábore vece: „Však sem odpověď dal již písmem na to,
a když ještě vždy nechceš mieti právě za to,

820 ukáž písmem, že zlé činíme pálec a mordujíc,
kostely boříc, tiem zákon nad jiné mlujíc.“

Václav vece: „Pán Ježíš zprávu proti falešným dal,
aby je po jích skutcích každý snadně znal.

825 Protož, pokrytci, doniž ste své zlosti nepáchali,
naši duvodové nezdáli se proti vám mali.

830 Také o skutky chci s tebtú dále mluviti,
neb pán mocný chce naše skutky súditi.

835 A ponevaž z každého slova matněho máme počet dáti,
což tehdy o skurcích našich chcem tak málo tbaťi?“

Tábore vece: „Znám to, že skutky naše pán buoh velmi váží,

840

845

850

855

860

865

870

875

880

885

890

895

900

905

910

915

920

207^a

820

takéť na to naši kněží ovšem plně kážl.

825 Ale kteříž sú skurci zlí, o to se nesjednáváme,
mýt vždy ještě u plně tak za to máme,
že to sú dobří skurci naši ještě,
žeť se bohu lhbje, zdalif se proto styžtě,
že protivnky božie napořád hublme;
a to se bohu lhbj, to my právě súdme.“

830 Václav vece: „Rekl si napřed Táboře, že ste svú při založili,
na božím přikázání své ste skurky položili,
protož tebe tiež, má-li držáno býti jedno přikázanie
a druhé zavřeno má býti božské rozkázanie ?

835 Svaty Jakub praví: „Ktož v jednom přikázání úraz činí,
takého přestupci božieho zákona viní.“
K témuž die Aristotileš pohan: „Ktož jedné nemá ctnosti,
ten žádne nemá, ale v sobě má přieliš zlosti.““

835 Tábor vece: „Téť řeči povoliti muším,
co z toho má jíti, vzdylť tebe zkúším.““

Václav vece: „Po potopě světa k Noe stalo se přikázanie,
aby nebyvalo člověčie krve prolévanie:

840 „Ktož koli vylé krev člověčj, die buoh pán,
,toho krev bude vyřita zaň,
neb člověk má podobenství božie.“
Protož morděřóm všechna hrozie.

Přikázal buoh svým písmem: nepožádáš, nepokradeš, nezabieš,
ani cizé věci žádne — co, Táboře, k tomu dieš ?

845 V Novém zákoně jest plně přikázáno,
abychom i zlym dobře činili, rozkázáno:
Jako buoh své slunce dobrým i zlym dává,
dešť a pokrm, kéž se od vás též jim stává!

850 Svaty Pavel die: „Jest-li lačen neb žiezniv nepřitel tvouj,
pokrm a nápoj daj ty jemu svuoj.“
Proti tomu vy, táboři, lidi tepete křesťanské,
pokrm a nápoj jim béřete; toť sú zlosti pohanské.““

140

Tábor vece: „Znám, že jest to buoh přikázal,

855 ale tohoto písma svých kněh nevykazal,
aby zločince neřpěl živa býti na zemi,
toť my sobě k potvrzení kážemy.

Jako jest Mojžieš křivdy božie mstil,
mnoho lidí pro modlosluženie zbil,
též my božie, ne své křivdy litujice
tepem zlé protivnky, tiem je mlujice.

860 A ponidž my bohu slůžime a zbožie jest jeho, |
za svú věrnú službu žold béřem od něho.

A tak sú činili staří Židě,
zbožie brali sobě, když sú od nich zbiti byli lidé.“

865 Václav vece: „Když znáš, že jest boží přikázání, aby nezabili

a cizé věci žádne sobě nevnadli,
čemuž proti tomu zjevně činíte, —

že ste proti pánu bohu, sami se viníte.
Jedno proti druhému nemie přikázanie.

870 Viz, žeť jest tvé nemúdre klevetanie:
písmem, kteréž k mordu a k lupěži přivodíš,
sám sobě a svým bratróm provaz na hrdlo strojíš,
neb ponidž jste zhubce české země i moravské,
buoh proti takým dal kniežecie moci i královské.

875 Žet kniežecká moc i královská jest od boha,
svaty Pavel svědčí a jiná písma mnohá.

Ne darmoť meč nosie králi a kniežata
ke cti dobrým a ku pomstě na zlá zvíěřata,
ješto i vinici boží spasují a kazie.

880 Svaty Augustin téhož se rovně házie
řka: „Coť jest vám, zda, bratřie, rozumu nemáte,
proč vyhnal jest Agar od Sáry neznamenáte ?
Když buoh chce moci proti kacieřóm popuditi,
odděnce cietkve, zkázce a rúhace odsúdití,

885 nedivte se, že buoh přepustil, aby Agar bíta byla od Sáry;
radit anděl: Pokoř se, Agar, Sáře, slož ty sváry!
Die svaty Augustin: „Kterak by z pansví počet dali bohu

141

králi a kniežata, smieť réci mohu,
že to slušie na krále svetské Křestánské, |
aby pokoj cirkvi dělajíc, shladili plémě kacierské.
Tak Mojžiš, že vývoda byl lidu židovského,
také král Nabochodonozor vydal byl súd,
kto by proti tomu bohu rúhanie vedl nebo blud,
aby byl na zatracenie dán,
jeho duom, zbožie i také on sám.
985 Pakli vy diete, že o tom od boha prikázanie máte,
který toho duovod nám o sobě dáte?
Když se před vámi jako před Židy moře rozstúpí,
ohnivý slúp v noci, oblak ve dne s nebe k vám (s)stúpí,
990 když vás Mojžiš, Žizka kat, s bohem bude mluviti,
udeři metlú v skálu suchú a pójdú vody ku pití,
když suše přejedete přes Dunaj jako Židé přes Jordán,
vešken kraj za Dunajem bude vám dán;
když sedmkrát Plzeň objedete a zti samy padnú,
budete nieti božskú válku velmi snadnú,
995 jako se stalo Židóm, když přijeli k Jericho městu,
když jim sám buoh činil do silbené země cestu.
Ale vy pro svoj zámysl, pych a lakomstvie
svú zemi pracnú hubíte, dobývajíc sobě panstvie.“

208b

pověz chutně, ještěť od tebe slyšeti musí.“
Václav vece: „Pražáci z toho se hněvali,
že sú druhé bludné jmenovali.
925 A ti to na vás svědčie sami,
že sú mnohá kacieštvá mezi vámi;
vypsalit sú na vás mnoho hrozného
ostřez buoh těch bludov každého zbožného!
930 Najprvé se vyvedte z toho pražákóm,
mistróm, knežím i jiným žákóm,
zejménať menuje Ambrože, Jakuba, Mikuláše,
Martina, Kyča, Markola, Kondráda, Jícna, knežie vaše.
Skutčit zí na vás ukazují,
935 klášteři, kostelové, kališi, obrazové žalují,
vsi, města mnohá i hradové
vdovy, sirotci, opálení v plotech kolové.
Všichnu ste zemi již ve psi učinili,
i pohané sú vás šílenstvím vinili,
940 jako die Šalomún: „Šielenci město kazie.“
Vizte, co ste udělali té někdy slavné Praze,
okrase, obrané, někdy radě, cí, koruně české!
Zkláli ste všecko dobré městské,
oltáře ste rozmetali, ornáty roztrhali,
945 zůpivše poklady obecné, ty ste rozmrhali,
božie tělo a svátost nolaní tlačili,
na oltáře cídili, kostely svate zmlátivše pátili.
Věrné křesťany iste rozehnali, zmordovali mnohé,
páléc, topiec, nosy, uši, prsy řežíc, líti lvové.
950 Panny bohu zaslibené jste porušili,
pojímati jsou sobě muže mnohé musily.
Falešný peniez tepete v ciziem rázu,
vši obci učinili ste v zemi velikú zkázu;
málo ste již v Čechách kottov ostavily,
955 neb ste všechno na falešný peniez obrátili.
Nemie div, že falešnú vieru i falešný peniez máte,
v tom sami se vinni znáte.

209b

960 Pro vás poklady české země sú utraceny,
 mmoží na těle i na duši zatraceni.
 Pověztež jeden svuoi dobrý skutek,
 nic dobrého v zemi není, jedno lúpež, mord a smutek.
 Maso u pátek i u postě žéžete sméle,
 hovadny život s pikharty vedete vy v svém těle.
 Smilně, obžerně bydlíte jako pohané,
 pikharti, cafúti, svatokrádci, šicleni rohané.
 965 Kto by mohl vaše zlosti vyčísti,
 co ste zlého učinili, zůfalci nečísti,
 co biedy trpie mmoží pro vás v cizích zemích,
 vešken svět již má Čechy u posměch.
 970 Na křestanskú ste zemi zlé vznesli slovo,
 po mnohých letech budúcím našim to bude novo.
 Nebude-li samé obrany božské,
 shlazenot bude pro vás všechno plémé české. |
 975 Budiz tobě, svatý Václave, žalováno,
 že tvé kněžstvo bludné jest nazváno!¹⁴⁴

210^a

1000 v tom my se jim velmi divíme,
 že břevna v oku svém nevidie,
 995 činivše více než my, mluviti se nestydie.
 Ale že nás vyniš našimi dobrými skutky,
 že sme zkazili v kostelech mnohé lútky,
 v tom sme nezhléšili,
 že sme mnohé pýchny umenšili.
 1005 Potom, že jest česká země v zlé pověstí,
 chcít k výmluvě tobě písmo přivéstí. |
 Jest ve čtení psáno:
 blahoslavení, když vám bude láno,
 radujte se, veselte se pro odplatu nebeskú.
 1010 Chcemeť my ještě zvelebiti zemi českú.
 Všechny skutky naše, kteréž si již vyčítal,
 více by jich zvéděl, kdyby mezi bratřie zavítal.
 Že maso u pátek jieme,
 v tom nehréšime, my dobře vieme.
 1015 A že v bohu mlují sestry bratřie,
 aby se bohu lid svatý plodil, k tomu patřie.
 A konečně, co činíme, to jest božie vuole,
 tomuť věřie ti, krožž sú v naší škole,
 neb vše činíme pro zákon boží
 a toť védie naši dobří lidé mmoží.
 1020 Že my bráti, páliiti musíme,
 neb tiem božie protivníky i naše dusíme.
 Nemohuť ke všemu odpoviedati pořád,
 vidíte sami, žeť vedeme statečně boží řád.
 1025 Znamenaj, co Machabeus a jeho bratřie jsú páchali,
 kterak sú statečně svými meči máchali;
 shladili (s) světa hříšné lidi,
 vysvobodili od pohanstva všecky věrné Židy.
 Tohož my se statečně držíme,
 že právě vedeni písmem, to súdíme.“

210^b

Václav vece: „Tiem se vždy táboři vymlúvají,
 že v svých skutcích dobrý úmysl mají.

- 1030 Svatý Pavel je již odsudil:
kto zlé pro dobré činí, velmi blůdi. |
,Ktož die: Činíme zlé věci, ať dobré vejdu z toho,
hodné jich jest zatracenie,‘ svatý Pavel svědek toho.
Zlost dobrého nennuoz činiti,
žádná lež pravdy nennuoz tvrditi.
Kterak chcete boží zákon zvésti,
ponidž základu jeho viery a lásky nebudete vésti?
Die buoh: ‚Ne oběti chci, ale milosrdenstvie‘;
nad oběti váží sobě pán buoh poslušenvie.
Vy obět vážíte jako zákon boží,
aby obět z kalichu pili lidé mnozi.
1040 Najvěčie přikázanie jest milovati,
nade všecko lásku má každý zachovati.
A pokoj jest skutek lásky pravé,
ktož jej rušie, ti viery nemají zdravé,
neb viera živá skutky vede milování;
proti vieře i lásce vaše jest krikování.
1045 Podobenvie svatosti chcete mieti,
že vás vešken svět pro zlost již smie kleti.
Kdybyste měli svatost apoštolůstú
pro lánie odplatu byste mohli mieti božskú.
Šalomún radí, aby o dobrú pověst pečoval,
svatý Pavel die, aby věrný s nevěrným neobcovał.
1050 Zda ste nečtli, že pán Ježíš kletbu založil,
abychme zřifalce neustupné za pekelničky měli, položil.
Takté svatý Pavel večí člověka kacieře
varovati se lidem, jenž stojí u pravé vieře.
1055 Vy ste horše než ďábel, ten žádného nezabie (z) své zlosti,
ale vy horší ste než ďábel, mordující lidi bez milosti.
O ukřutenstvi písma přivodíte, |
kež kdy k milosrdenstvi pána Krista hledíte!
1060 Píno písma o milosti máte,
ale vy pohřechu málo na ně tbáte.
Machabai zákona bránili proti pohanstvu,
vy svú válkú stojíte proti křestanstvu.“

211^a211^b

- 1065 Tábore vece: „Nemohuť ke všemu odpoviedati tobě,
uskrovniž, krvavý človeče, té řeči sobě!
Byť se bohu nelhbia naše diela,
neživiti by on dávno našeho žádného těla.
Kterak by často boj zdaril nám,
by nám nepomáhal pán buoh sám?
1070 Co činíme, vše jest božie vuole,
netbámeť, co nám proti tomu protivnici solé.“
Vrtoch vida, že Tábore oči zakalil
a své řeči pro hněv umáil,
vece: „Chťel bych rád slyšeti od Václava,
kterak na tvú řeč odpovéd svú dává,
1075 proč jest buoh dopustil hrdinstva tak mnoho
táborským popřieti, chciť slyšeti toho.“
Tábore vece: „Poněvaž buoh všecky věci předvėděl,
než se stanú, v svém poznání prve jměl,
a nennuoz se žádná věc bez něho státi,
což nám tehdy má pro naše skutky láti?
1080 Myť vždy boží vuoli plníme,
jako staří naši ďábly ničíme,
proti jeho zjednání my nic nečiníme.
Necht se proti tomu protivnik zavře,
1085 odoláť jemu v tom naše malé cařúce.“ |
Václav vece: „Tábore, již se vrtíš v jedné řeči jako na kolkú, 212^a
nebo nemá pravda s tvú při ižádného spolku.
Často se jednú řeči zamietáš
a v své řeči již najvěčii blud máš,
1090 že boha zlymni skutky viniš,
duchu svatému v tom rúhanie činíš.
Die svatý Pavel: ‚Buoh nenie rozumnožitel zlého;‘
neb on jest, die písma, stvořitel všeho dobrého.
1095 Žádnému nepřikázal zlé činiti,
žádného času nedal, by v něm měl hřešiti.“

Všeš-li, co jest řekl buoh zboru židovskému :
že mord, lež slušie k rozmnožení dábelskému.
Ten, ktož dábelské skutky plodí,
dábla otce má, jenž ho k tomu vodi.
Ač jest buoh dobrý předzvědětel zlost každú,
však se jí protiví, to máš jistú pravdu.
Pro oiplaru dal na vuoli stvoření rozumnému,
by bez přinucenie sáhl ke zlému neb k dobrému.
Jako ty vidíš, že já se tobě protivím,
nerad vidíš, žeť se ještě živím.
Tvé vědomie mně pomoco na překázanie,
těž pána boha o zlych skutcích převěděnie.
Zlosti přičina nenie žádna,
tot odpověd na tvoji blud velmi snadna.
1110 Táboře, tvrdých se bludnov chytáš,
proti dobrotě a múdrosti božské v kacieřtvie sméle saháš.
Šilenče, Táboře, již sem tvoji taras porazil,
k Vrtochovi chci mluvit, by se u plně neskazil. |
1115 Tiem se na věc horšie Vrtochové,
že v zlostech prospěch mají táborští kmotrové.
Ot svatého Pavla zli bludní svědectvie mají,
zli svuodce zle v zlosti a v bludu prospívají,
neb přepustí buoh duch bludný v jich v hlavy,
jimi své věrné treske, aby byli zdrávi,
jakož die svatý David v svém pění,
že buoh na dobré nedopúštíe zlych moci, to miení,
aby neztáhli k zlosti rukú svú,
jako ty syna kážeš na dobré metú zli.
1120 Často zlostní dobré silně pudili,
proroky, apoštoły, mnohé svaté jiné zhubili,
nadto syn boží od zlych chtěl umřítí,
aby zde spravedliví trpěli, to chce mieni.
Seneka na tělesném otci toho podobenstvie dává,
že od múdrého otce synóm se často treskrání stává,
aby zlosti nechali, ctnosti se přidrželi,
bázeň nad sebu aby vždycky měli;

212^b

tak die Seneka. Otcovský úmysl buoh proti dobrým má —
je (ve) všem užitečném mlíování silně chová,
aby prací, bolestí, škodami zčištění byli;
když to milie přetrpie, budú jemu věčně milí.
1135 Toť písma svatá věrně svědčície běžie,
že když mnohé zámurky trpie, do nebes se stěžie.
Svatý Petr die: „Ač málo musíme nyníe potrpěti
zde na světě, rozličná pokušenje mieti,
1140 aby naše viera byla pokušena,
jako zlato ohněm zčištěna a nezrušena.“ |
Nejdet se do nebes tělesnú rozkoš,
k radosti nebeské kro chce, zde trpěti muší,
nebo jako po mračnu jasnost jest světlejší,
1145 též po smutku radost každému jest vděčnější.“

213^a

Tábor vece: „Tehdy jest ještě má řeč práva!
Ponidž buoh na své lidi utrpenie dává,
1150 tak my v tom boha poslucháme,
bertú, pálec, tepúc, v tom se chutně známe.
Byť buoh nechtlé tomu,
nemohlit bychme spáiliti izádného domu.“
Václav vece: „Ještě, Táboře, nechceš svého bludu ostati,
musímť tehdy Vrtochovi další zprávu dáti.
1155 Viem, že se tiem nepolepšíš řečí mú,
zavtrzenu máš pevně zlost svú.
Neb, ktož poznav cestu kacieřskú, od nie se jest odvrátil?
Die svatý Pavel: „Nenie podobno, by se zase vrátil.“
1160 Protož pro Vrtochať odpoviem na ten zmatek
a svú řeč dokonám tento pátek.
Tak nám radí jinde svatý Pavel: „Po druhém napomennú i třetíím
má se věrný kacieře vysťiehati, ještě řeči smiem.“
Vie to každý dobrý, ktož rozum dobrý má,
že toho buoh nevelí, což zapoviedá.
1165 A všem lidem to za přikázanie položil,
u přirozeném zákoně to za právo uložil,

aby žádný druhu nečinil toho,
co sobě nechce kto od jiného koho.

Táboři nechťie, by je blii a pálii;

by dobrý smysl měli, jiných by také nedávili. |

Také, Táboře, chceš-li svoji duvod držeti,

nemajti tebe naše diela odporná mrzeti.

My bychom také nic nemohli proti vám,

leč by nám tu moc dal pán buoh sám.

1175 Ten žád staré viery křestanské,

jemuž se vždy protiví plémě kacierské,

božím zjednaním jest utvrzen,

proč tehdy od vás jest tak velmi súzen?

Ponidž tvoji duvod de proti tobě,

nehru ho vice, radimť, k sobě!

1180 Neb tvú řeči a tvým duvodem

svú při tak dobře jako ty povedem.

Každý žid, každý pohan bludu svého

brániti muož vedlé klevetámie tvého.

1185 Tvým tě mečem již porazím,

tvuoi blud tvú lži já snadně pokazím,

neb vída, že zle činíš, nechceš tbatú,

musíš se za to u pekla káti.

Et sic est finis.

213^b

Ale oni na Beránku

shrnuchu svú boží stránku,

na Táboře, jinde také,

jmiechu snátky nejednaké.

5 U pokoře, v náboženství,

v lásce i v bratrském svorenství

jeden s druhým i vajěčko

děli, i chleba maličko.

I krev boží přijímáchu,

10 tak po horách putováchu.

Řekl král Václav, když to zvěděl,

ktož tu byl, když mu pověděl:

„Znamenajte plně ten lid,

žet učíní v zemi neklid!

15 Jakž nyní s hólkami chodie

v pokryství, když se rozplodie,

ežt válku velikú povedú

a v bludy lidí uvedú.“

Múdré to královo slovo

20 potom, jakž řekl, bylo novo,

neb brzo to se naplni:

když se v procesí shrnuli,

konšely jeho smetali

v Novém městě, zmordovali,

25 z rathausu nemilostivě.

Král se smúti žalostivě,

ež od té žalosti snide;

tak horšie šelma přijide.

Sebrachu se dosti v mále,

223^a

30 v Praze placíc smrti krále,
kostely, kláštery také
i obrazy všelikaké,
ej, i stolice vybichu,
varhanóm neodpustichu.
35 Majíc na tom málo dosti,
rosypachu svatých kosti
v tom oltáři i ornáty;
musicu se dáti znáti.
Kartúsy klášter spálichu
40 a mnichy ven vyvodichu |
řkúce: „Hej, na ty němice,
leže jakž vepří v krmnice!“
— A na Křížkách tisíc mnoho
sebra se pak lidu toho,
45 lásku zevniř okazujíc,
s hólkami sprostné putujíc.
Ihned Sigmund, uherský král,
slavné listy Čechóm jest slal
mnohú řeči ozdobené,
50 aby i páni Pražené,
oněch bůřek nechájice,
v kostely nesaahájice,
řádem za král vzeli jeho
jakžho dědice pravého,
55 aby v zemi pokoj měli.
Když sú na to k němu jeli,
velmi se poddávájice,
za pána přijimájice,
s tiem žádali pilně jeho,
60 by krev kalicha svatého
Kristovým ustanovením
dopustil bráti poddaným,
ež to svědčí svatě čtenie
i skutky cékve prvotnie,
65 mnozí doktorové svěť.

223b

Král toho nechtě přijieti,
vida, že se mu modlicehu.
Čeho se bráni, pohřicchu
70 málo múdré rady maje,
potom to přijal pykáje
a svátosti mnoho k tomu
i zbožie českého domu
rozdal vojsku velikému —
neprospl úmyslu svému.
75 Krve vylihte mnohé vzjide,
nežli on k zemi přijide.
Radíť múdřec z mudrovánie:
„Přijmi rovné podávanie,
ač chceš v tom ctay prospěch jmieti,
80 potomť se muož jinak dieti.“
Běh ten v sobě se jamějče:
když král v Vratislavi biče,
i kázal konšely sieti,
měšřená z Prahy jieti... |

85 Lid z Prahy i s Vyšehradem
měl přiměřie s pražským hradem.
Ej, však tehda u Plzenštrě,
u Vltavstvě i v Bechynštrě
90 Žižka s lidem malým rotně
jezdil, pále neochotně
kláštery i kněžské domy;
mají v tom dvorné rozomy
slušné že jest protivničky
95 božie býti, zákonníky.
K tomu mu kněžie radichu,
že přemnohé kněží zbichu,
ež jich potom žádni byli
a falešní se v ně vlúdili.
100 Mnozí sůce řemeslníci,
zdeřali sú se kněžníci;

223a

105 u více sú se zblúdili,
mnozí kněží se změnili.
V úterý po masopustě
vskočichu do Ústie hustě,
ež mnichy, knězie ztopichu
a to město vypálichu.
V Hradišti se budováchu
a tam se osazováchu.
110 Ondě, kdež pána dobychu
na hradě, a jej zabichu,
dědicvie jeho odjechu
a tomu Tábor přezděchu.
I tu se jich sebra mnoho,
hájiec silně města toho,
ež z pustého uděláchu
115 nové, z něhož bojováchu
a mnohú škodu činichu,
když se silně rozmnožichu.
Lid ukrutný přieliš bieše,
neb kněží falešnú jmieše.
120 U více velmi blúdili,
bez ornátov mši slúžili;
zarostivše sobě pleše, ^{235b}
dluhá brada takých bieše,
jakžto ševci druzí holi,
125 nejsúc slaní boží soli. |
Což by náhoršieho bludu,
ten kázáchu i bez studu,
že mordy, oheň zvalichu
a mnoho křesťanów zbichu.
130 K tomu při božiem těle
hrozny blud kázali směle,
ež nechci toho praviti,
lépe toho zatajiti.
135 Města knězie i lid toho
žrali v puostě masa mnoho,

nedržiechu nic o poštění,
k svatým ni o jich prošeni,
muky také očiscové;
140 ti i jini tu bludové
a neřádi se kázáchu
a jinde se rozmáháchu.
— Potom v pátek u Veliký
Žižka, maje neweliký
145 králi proti lid sebrany,
porazi mu lid vybrany
rychle u Vožici v noci
ihned dále tu z té moci,
ač by množstvie proti němu,
150 však neodolachu jemu.

VERŠOVANÉ LETOPISY

Sluší každému věděti
a budúcím to pověděti,
kterak sú kniehy Viklefovy do Čech přišly

222^a

a mezi mistry vešly:

5 když mistr Matýk doktor u svatého Kříže v Praze byl,
ten toho Viklefa kulhavého dobře znal,
kterýž jest proti papeži i biskupuom i kněžím kněhy psal,
protože jeho kardinálem neučinil,
neb jeho bludným dobře znal.

10 V Englantě jedno město Viklef sloviše,
v němž ten Jan Viklef farářem biše;

také učený a slovitný biše.

Pak po jeho smrti mnoho divného
psaní a skládání nalezeno.

15 A proto jeho za bludného odsúdili,
také knižy jeho potupili.

A když mistr Jan Hus a Jeronym
a jiní mistři ty kniehy mezi sebou jmějichu
a rádi se velmi v nich učichu,

20 i poče mistr Hus proti papeži a proti všem kněžím kázati,
lakomce, svatokupce, kubenáře jim dávati;
a lidé počechu hned kněží v nenávisť mti.

Král Václav káza kněží lupiti
a sboží jim odjímati.

25 Voksa, Racek Kobyla
ta sta korektory byla.

Kněží velmi šacováchū,
a což sú měli, jim vše pobráchū.

Potom Racek Kobyla
30 do Hory jsta přijela
chtíce u svaté Barbory kněží šacovati,
klénoty a stříbro jim pobrati.
Když to havěti zvědlichu,

35 velmi se brzo sebrachū
a na Racka uderlichū
a v kusy jej rozsekachū

a sama dvanáctého v šachtu vmetachū,
nebo některé v domě zbilí
a některé z domu smetali.

222^b

A to se vše stalo pro kázání mistra Jana Husi, ješto kázal na
kázáních, aby kněží žádnych sboží neměli. A v tom král Václav zle
učinil, že k tomu svolil Rackovi Kobylovi. Potom král to i je chtě
staviti, i nemohl, neb dal jiskře uhlem býti. Potom se kněží rozlhtali
a od krále se odtrhli a k své vůli činili, jak chtěli, i podnes, a to léta
1416° na Hromnice.

Léta božieho 1413° mistr Jan Hus z Prahy pro kletby vyhnán biše,
ten na Kozím v stodole slůžše i kázše,

50 a mnoho na jeho kázání z Ústí byvše,
neb proti papeži, biskupuom, kanovníkuom velmi kázal
a napořád řád velmi duchovní haněl.

Tu kněz Věnek poče děti v rybníce křtiti
a křížmo svaté a olej tupiti
a vodu svěcení haněti.

55 Potom mistr Hus do Prahy se vráti
a král jemu na roce v Konstancí káza státi;
a odtud se zase nevrátí,
neb jeho tam upállichū

a mistru Jeronymovi po roce též učinichū.
Potom se v Praze kněží zbúřili
a krev boží rozdávali.

60 Mistr Jakůbek počátek učinil u svatého Michala.

85 Odnud až do Ústí přišlo,
tu se o to vadili
a kněží jedni druhé z kostela honili.
Tu u Johy pekaře sobě slůžičku
a bezmál do roka tu bydlíchu.
Pytel sůkenník tu bohatý bíše,
ten kněží na ztravě mějšě,
mistra Jičina, Věnka, Petra velikého,
Antoše, Petra ústského,
70 Pšeničku, Kániše, Bydlína.
I jiní kněží tu ztravu jmějšichu,
a jakž se jim zdálo, tak čínichu.
75 A skrze to město na tré dělěchu
a nikdy mřem s sebu nebíchu;
a mnoho lidí o životy připravichu.
A skrze to město zkazichu
a pusto je učinichu.

80 Potom kanovníci a faráři v hromadu se sebrachu,
o to plínú radu v(ze)chu.
Mistra Husi (do Říma pohn)achu
a v klebu jej vehnachu,
služ|bu boží po vši Praze stavichu
a potom z Prahy vyhnachu
85 a naposledy v Konstanci upálíchu
léta božíeho 1415 v sobotu v ochtáb svatého Petra a Pavla apošto-
luov.

90 Toho léta v Praze
Na příkopě u Cerné ruože
mistií a bakalářové drážďanští bydlíchu
a tu bursu mějšichu,
mistr Petr, mistr Milkuláš,
Engliš a Nikolaus Loripes.
Ti z Drážďan vyhnání bíchu,
neb tajně boží krev rozdáváchu.

95 Ti počechu mistru Jičínovi raditi,
aby počal krev boží rozdávati,
a Jičín se toho příchopi
a mistra Jakúbka k sobě namluvi
a jiných kněží mnoho,
100 aby se drželi toho.
A když počechu krev boží rozdávati,
ihned počechu od far utiekati.
Mniši z klášterův utřkách
a viklefové se jim posmieváchu.
105 Také mšštané pražští od svých domnov běžích
a viklefové na to netbáchu.
Potom pan Čenek Varmberský s Lipnice,
učíni v Čechách málo dobrého nebo nic,
jal biskupa Heřmana Planého,
110 na Lipnici nese jeho;
tu musí kněží bezděky světiti
a k vuoli jeho býti.
A by toho byl neučíni,
byl by život svój za to dal.
115 A cožkoli tu jich byl svěčil,
žádný se jemu nezdaril,
neb potom všickni proti němu byli
a vším zlým se jemu odplatili.
Nebo což on jim dobrého učíni,
120 že z nich kněží načíni,
pak když sú Příbenic táboři dobyli,
pak sú toho času biskupa pod mostem utopili
a za to svěcení se jemu dobrým odplatili.

125 Také pan Lacek Moravský
a pan Petr Strážnický
a pan Heralt Skalský
a pan Jan Tovačovský,
ti sobě kněží viklefův do Moravy nabrali,
aby tam krev boží (roz)dávali.

130

A | na ně biskupové moravští velmi reptali,
a oni na to málo tbalí.

223^b

Potom se v Moravě viklefové rozmnožichu
a mnoho zlého učinichu,
měst, hraduov dobývajíč,
kostely, kláštery velmi boříč.

135

Páni počechu se hněvati
a kacíř jim dávati,
protože sú kostely bořili
a nekřesťanský sú to činili.

140

Neb když (by) byli páni čeští i moravští biskupuom v právo jich
nessahali,

aby oni kněží sami trestali,
nikdy by bludové v Čechách nebyli.

145

Ale tepruv chtí staviti,
když tomu nemohú nic učiniti,
ano se již tak rozmohli biechu,
že již i po horách chodichu
a bez ornátuv mše slážíchu.

150

Léta božieho 1420° Pražané Vyšehrad oblehli
a přes celé léto před hradem leželi.

Tak dlhho tu ležichu,
až je hladem vyležichu,
že hrad musichu dáti,
a král Zigmund uherský měl je retovati.

155

I zmeškal jednu hodinu,
že jim nepřišel na retunk tu.
Té chvilie král v Říčanech podlé Prahy ležíše
a Vyšehrad retovati chtíše.

160

A když svatého Pangrací dojede,
tu se s Pražany sjede.
Tu spolu boj vzechu
a krále uherského tu bojem pobichu;
pánuv českých a moravských mnoho zbichu.
Tu zabichu pana Petra Konopišského

160

155

a pana Jindřicha Krumlovského,
pana Henricha Bechynského,
a pana Jaroslava Veselského,
pana Voka z Holšířna,
pana Mikuláše Zajíce,

170

pana Samvalského z Malenovic,
pana Černohorského a Michalce mladého
a Sobína, rytiče udatného,
a jiných pánuov tu mnoho snide

a král Z(igmund) s velikým hojem z Čech vyjede.
Potom (Pra)žané a Žizka Horú vládníchu

175

(a) vždy jim víru Viklefovú držeti velechu.

A (Horníci se) tím velice rmútiču
a králi uherskému | toho tůžichu.

224^a

Potom král po roce do Čech přijede
a Horníky s sebou z Čech ven vyvede.

180

Téhož léta 1420° stalo se na Tábore mezi kněžimi veliké roz-
dělení a mezi lidem bůření. Mistr Jičín a Filip, kněz Prokop Holý,
Chřenovský, Štěpán Pacovský, Abraham jednu stranu držíchu, ale
Martinek kazatel Húska z Moravy, Petr Kaniš a Jan Bydlišský, Bartoš
a Mikuláš slepý a Třásáček, ti počechu tělo boží modlí a moryčiem
nazývati a mnohé ohyzdy proti velebné svátosti počechu vynášeti a
vždy chtěje potlačiti a kněží zmordovati. Tak pak vespolek se vadíchu
a Martínka pikhartem nazýváchu, neb ta strana Martínkova pokútne
v hospodách počechu sobě kázati a divné obycěje neslychané mezi
sebou mieti.

190

Potom se s Tábora pryč bráchu,
s ženami i s dětmi do Příbenic se stěhováchu.

Třech lidí na tři sta biše,

a u víře divně ten lid blůdiše.

Tu na hradě i dole bydliču

a nepocitivě se scházíchu.

A jiní nazí běháchu,

neb sú již někteří smysla zbyli,

195

161

200 protože se mnoho postili,
chtíce, aby jim buoh svú vůli zjevil,
ano je byl ďábel přelúdíl.
Potom kněze Martínka na Tábore pozvachu
a tu se s ním hádáchu.
Potom musil v kostele státi
a na kazatedlnici odvolati.
205 Potom jim tu nedachu býti,
až musiechu do jednoho lesa jíti
proti Dražicóm nad řekú,
tu opět chvili bydlěchu.
A když to Žižka zvědě,
210 ihned na ně jede
a zjímav do Klokot je vede.
Tu dlího s nimi pracovali,
aby svého bludu ostali,
ale druzí nikoli nechťeli,
215 až jich tu čtyřmezčtíma upálili.
Ale ještě jich mnoho bylo
na bernatické lesy uteklo,
(ti tu) opět bydlěchu,
a zjímavše je, i (spálěchu). |

O naháčích

224b

220 Tehda jiní, kteříž utekše zuostali,
na Valovský les se brali.
Blíž od Stráže na jednom ostrově byli,
a tu (se) byli ohradili.
225 I počechu odtud mordovati,
lidi, muže, ženy i děti v kolebkách zabjieti.
Najprv u Veselí jedné noci městečko zapálili
a tu šestnác mužnov zabili.
Potom v Řečici, v Plešech a v Stráži mnoho lidí zbili
a jich domy spálili.
230 Šorce z Valu, panoši dobrého, jali

a na ten ostrov s sebou vzeli.
Potom jemu hlavu stěli
a do řeky uvrhše, za nohu přivázali.
235 Tento obyčej mějěchu:
naší všickni, muži i ženy, choděchu,
zkupíce se potom spolu lěháchu.
A když tak mnoho zlého činěchu
a tak ohavně bydlěchu,
240 že naší spolu tancováchu —
panny i paní krásné mezi nimi bíchu —,
tehdy Žižka posla lidu oděného
čtyři sta dobrého,
na tom ostrově je obehnachu,
245 ale oni silně se bráněchu.
Tu hajtmána Bořka Klatovského zabichu.
Potom jich vždy dobychu
a mnoho jich tu zbichu
a ostatek zpálěchu.
250 Tak to plémě pikhartské snide,
potom tak mocně vzhuru nevznide.

POZNÁMKOVÝ APARÁT

POZNÁMKY KE KRITICE TEXTU

ROZMLOUVÁNÍ ČLOVĚKA SE SMRTÍ

Tuto památku zachovaly tisky z 16. století, rukopisný záznam nebo jiný starší doklad nalezen nebyl. Oba dochované tisky jsou uloženy v knihovně Národního muzea v Praze: A Starší znění, asi z prvního desetiletí 16. století, sign. 25 E 2. — B Tisk z druhé poloviny 16. století, vydaný v tiskárně Jiřítka Dačického na Novém Městě Pražském, sign. 27 F 27; je svázan v jeden knižní celek spolu s jinými tisky z tohoto období. V obou exemplářích chybí začátek a vedle toho v A jsou i uvnitř mezery; rovněž titul obou není dochován. J. Jungmann zaznamenal ve své *Historii literatury české*, odd. IV, č. 1810 (2. vyd., Praha 1849) ještě další tisk z roku 1557, ale ten dnes znám není. Podrobný popis tisků přináší *Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVII. století*, kde jsou skladby zařazeny pod heslem „Hádání smrti s člověkem“, č. 2838 a 2841; neznámý exemplář uvedený Jungmannem je pod č. 2840. Dále je pod uvedeným heslem (č. 2839) zařazen leták z počátku 16. století, který je sice tematičnou Rozmlouvání blízký, ale je to skladba zcela jiná; vydal ji a tisk popsal Č. Zibrť v *Českém lidu* 28, 1914, str. 37—41.

Naše vydání se opírá o nejstarší známý tisk, který — jak se zdá — je i bližší původnímu znění skladby, a to nejen obsahem, ale i jazykem. Tisk B svědčí o dalších úpravách jazykových i věcných. Přes tyto rozdíly vřadili jsme v této edici znění z tisku B na místech mezer v A, aby neúplnost textu nebyla tak velká, a označili jsme je závorkami [ ]. Jsou to verše 1—16, 201—253, 691—734, 1132—1238; začátek osmém chybí v obou tiscích. V exempláři A je třeba všimnout si ještě jedné zvláštnosti: veršem 155 a částí verše 156 jedna stránka končí a druhá jimi začíná (jsou to slova „*ale zjívni jsem horhá máti, kretič^o*“). Nelze vyloučit možnost, že tu byly spojeny dva různé tisky, jak soudí ve výkladech ke své edici tohoto díla St. Vrtel-Wierczyński, kterou připomínáme níže. Dochovaný exemplář A byl svázan v minulém století, přitom prvních pět listů je přeházeno (jejich pořadí je 4, 5, 1, 2, 3). Vedle ztracených listů je tisk A ještě na některých místech drobně porušen, proto i v takových případech bylo nutno přihlídnout k tisku B, ačkoli v většině případů lze několik písmen nebo ojedinelá slova z kontextu lehce doplnit. Tyto případy neuvádíme v poznámkách, nýbrž v textu jsou označeny kulatou závorkou ( ). Verše nejsou v tisku oddělovány v samostatných řádcích, jsou psány nepřetržitě a jsou označovány většinou dvojtečkou. Přitom každé dvojverší začíná velkým písmenem.

V následujících poznámkách upozorníme především na závazně věcné změny mezi oběma dochovanými verzemi, ale nezaznamenáváme rozdíly, které vznikly jazykovou úpravou mladšího textu, hlavně úpravy hláskoslovné, tvaroslovné, různé užívání příklonek -ž, -ř, předpon, vynechávání pomponného slovesa u tvarů minulého času, změny

v pořádku slov. Při transkripci se řídíme běžnými zásadami pro vydávání starších tisků a ulohováme bez zásahů původní verzi, pouze v jediném případě bylo třeba částí-
ších zásahů a úprav, a to u dlouhého *ie*, které se v tisku objevuje nenahleženě na místě *i*.
Jde tu o jev častý v textech 15. a 16. století, který provázal úzení *ie* v *i*, neboť mnohdy
písari (popř. tiskaři) místo vyslovovaného *i* psali *ie*. V těchto případech upravujeme
na *i*. O přepisu *-i-ij-* zvl. u slova *musiti* stroj. pozn. na str. 177.

Zatím bylo Rozmlouvání vydáno pouze jednou, a to původním pravopisem. Edice,
s úvodním výklady připravil Sr. Vrtec-Wierczyński ve *Sborníku filologickém* 9,
1931, str. 17–66, pod titulem *Staroveselí dialog morališující z pozdějšího věku* XVI.
(dále *W*). V úvodu je tam vedle literárněhistorických poznámek podán i popis obou docho-
vaných tisků. Až na několik ojedinelých opomenutí je vydání velmi přesné a lze k němu
odkazat jako k základní transkriované edici; stroj. k tomu F. Šimek, LF 60, 1933,
200n. Také tady postupoval editor tak, že vyšel z textu *A* a doplňoval mezery z tisku *B*.

Začítá v A i v B chybi. — 1–16 text z tisku B.

*Text z tisku A: 17 oznámím] oznámí A, oznámí W — 32 slušeti muší A] všechno
sluší B — 38 všickni též A] ba všickni B — 40 chvále A] sláve B — 47 pravieš A —
54 a A] takže B — 65 i všechno jeho A] takže všechno B — 68 v B: by se člověk v postě
trouhl — 71 že jemu nkoli A] A já mu toho B — 72 proto není v B — 74 v B: když mi
dáno vše zmořit — 78 měla A] vzala B — 87 nemut A] nermut B — 92 padla A] upadla
B — 95 tu není v B — 103 již není v B — 107 před tímto veršem v B: skrze bolest, tesk-
nost, pracnost i rozličnou nevhodnost — 109 tak A] kolivěk B — 111 jest jistý A]
jim jest B — 114 já není v B — 116 těch A] těch já B; již není v B — 118 zlé bylo A]
zle se B — 119 jest není v B — 120 však A] než B; mi není v B — 125 v B: Ale vždy
sobě moc přičítáš — 126 a není v B — 129 velmi A] vždy B — 133 ke mně A] se mnou B —
137 nebo mě A] nebo dobrým mě B — 138 jest dobrým A] byvá vždycky B — 140 kteráž
A] kterýchž B — 141 i není v B — 149 mučedníkm A] učedníkm B — 155 hořká A]
přehořká B — 156 v B: jenž na mne nechti dbáti — 159 ale mně se A] Toliko se mně B —
161 nenadále A] v nenadále B — 163 když je A] když já je B — 171 Pozovut A] Pozvu B
— 174 v B: jemuž nebude konce. Amen. — 177 Avšak A] A B — 178 pomluviti A]
mluviti B — 180 ještě není v B — 191 více není v B — 197 jak A] kerak B — 200 ne-
postěhuje A] nestěhuje B.*

201–253 text z tisku B: 205 A B] O W

*254–690 text z tisku A: 258 v B: bychť jediné bráti a přijímati chtěla — 261 pod
mě slušeti A] pod mé právo slušeti B — 273 avšak A] však B — 274 trého mluveňte
A] třech řeči B — 277 již není v B — 278 i o podobě A] a podobě B — 279 I toho A]
Větm, že B — 282 neděkm A] neděkm W — 283 v B: a sem k vám přijela jsem za
hosti — 291 A tu A] Tu pak B — užitš A (a dále) — 303 mrzčejš A] nic mrzčejš B —
305 zmruží A] mruží B — 312 hostnice A] hostinice B — 320 též slepé A] slepé B
— 322 rozhodati A] rozhodnouti B — 323 jsú není v B — 325 v B: též mladho
i starého — 326 též není v B — 338 by A] bych B — 343 i není v B — 347 v B: ruce
i údý opadnou — 348 již není v B — 354 moutie A] rmouti B — 367 pěníel] pinie A —
369 polepšovati A] polepšiti B — 378 umieš] vmeš A — 382 zdat] zdati W — 392 v B:*

tehďž mi v ruce padáte — 393 mnozi A] vy B — 394 přikázanie A] záповед B — 396
v B: dojíti jakž koli statku — 397 s věnyými A] věnyých B — 398 v B: žádost máte
věci časých — 401 v B: kde by co mohlo přijiti — 415 Takť i já A] také já B — 424
pýšně A] slavně B — 426 zadušiti] zadu]jimi W — 430 vženuti já do A] vezmuti ho do B
není v B — 435 jej po trepkách A] jej po trepkách B — 438 hleděc A] hledz W
— 433 A tak A] Těž B — 465 i není v B — 468 zmoly A] hroby B — 472 pověz A]
zvěstuj B — 474 zápolě] zapolie A — 475 Pověz mi A] a pověz B — 479 zklamává A]
oklamává B — 483 mlují A] mlují B — 488 i není v B — 489 Takť A] Takť B —
493 jest není v B; tkysli A] zakusil B — 494 mají A] magi B — 495 oni A] ani W —
507 užie A] užie B — 509 kvasnícemi A] kvasnícem W — 514 jej A] ho B — 515 ji-
ného roh stránky je určen — 519 zňhal] zhaha A — 522 jiného žalátem A] jiného pak
žalátem B — 530 zňhalo A] zňhalo B — 535 někto pro ně A] někdy mnohý B — 538
perězi tež A] peníze trží B — 539 Tui A] Tam B — 543 umnučen A] zmúčen B —
545 i není v B — 550 ponechám A] zanechám B — 551 povim] poviem A — 558
množství A] mnoho B — 561 najkraššie] naykra]jve A — 562 najmliešie] naymliey-
]jve A, naymlieyse W — 569 se já A] i já B — 579 libost] ljubot] A — 585 i není
v B — 594 jako A] co B — 595 plesániel] plie]anie A — 617 znáš A] vše znáš B —
618 poněvadž A] jakož B — 621 zřiee A] zřieni mají B — 622 oklamaji se A] oklamá-
vaji se tím B — 631 kazani] kazanie A (aprovieno pro rym podle úprav) v následujícím verši
632–632 v mluvevni] v mluvevnie A — 638 na mě A] zlobně B — 648 naloznu A] a na-
leznu B; vždycky A] tam B — 664 rozryle A] rozpřijím je B — 668 v B: žet se
mne napořád zléši — 689, 690 koncovky v rymech jsou ponechány, neboť na konci v. 690
pohráváje verze z tisku B (išk A je určen); — 690 když se jeltia A] kdyžto se jelti B.

691–724 text z tisku B: 695 skakel] skale B — 729 za tímto veršem část textu chybi

*735–1131 text z tisku A: 736 já na tě dām A] dām na tě B — 741 v B: hlava se třese
i ruce — 744 v B: žily se krčí; hřbet kloni — 747 kape A] teče B — 748–749 v B:
Bolest, nemoc i dřimání, tesknost, od lidí zhrdání — 751 kerakť A] keradž B — 753
v B: se mnou se raděe umlouvaj — 769 lehnou, až A] padnouce B — 770 zdraví (v A
zdravie), zboží A] zdraví (v B zdravij) spolu s zbožím B — 788 také není v B — 789
v B: ani žádne babské čary — 790 proti mé A] proti této mně B — 799 já není v B —
804–805 v B: Nemí tak pevná závora, v níž doufáš u trého dvora — 810–811 v B:
Neb chceš-li mi se podati, může se ještě mlóst státi — 813 zde chtě A] dobrě B — 837
stičera dáti A] stičra dosti dáti B — 839 se holdovati A] se rád holdovati B — 852 v B:
abych tak bohatému — 862 chvilij] chwileli A (stějně i dlie) — 867 přispúli A] při-
toulí B — 872 a není v B — 875 dětí] dětie A — 884 Nezamucuj A] Nezamucuj
B — 885 nezemdi] nezemdie A — 898 dětí] dětie A; v B: ženu od muže, otce od dětí —
899 jiných A] jejich B — 905 v B je za tím ještě další dvojverší: Ale všeho povoluje,
o jeho spasení nechboje — 906 oželi A] oželuj B — 913 v zemí A] v zem hned B —
— 923 zbrovíj jih libý A] zbrovíj jim jih libý B — 925 pak čas A] pak na čas B —
933 chtěel] chcez A — 937 oblihi A] i oblihi B — 942 tieziece tebe A] tížce se tebe
B — 943 dáš A] necháš B — 944 mnou přieteli A] můj miý přieteli B — 947 zboží]
zobží A — 948 práva A] a práva B — 956 puojdeš] puođeš A — 957 soudu A] soud-
ného B — 964 míním] míniem A — 965 proměním] proměním A — 970 velně A]*

velmi B — 973 nerod na mě A] nechťj na mne B — 978 tehdy A] teház B — 996 od nichž A] od nich B — 1006 At A] A at B — 1010 zdát A] zdali B — 1013 máš před tím B často — 1020 Neb když by A] nebo kdyby B — 1025 jí je A; seestně A] scene W — 1029 hledají A] nehledají B — 1044 — 1065 v B čítme na místě těchto veršů: Ba i na léto mlostivě, od lidí lakomými zamyšlené. Neb nevíš, jak ho docekáš, od zlého přestati vždycky čas máš. Když se koli bohu poddáš, hned mlostivé léto máš. — 1050 chvilte chvilce A — 1068 — 1069 toto dvojevíš je v B vynacháno — 1071 nebo A] neb již B — 1074 klášterským A] některým B — 1075 čtenie A] evangelium B — 1076 křesťánkóm A] křesťánóm B — 1087 vpadneš A] padneš B — 1091 žet se nevyrnějí A] žet se žánny nevyrnějí B — 1094 Kéžs] Kes A — 1098 Než připadáš A] než žes připada B — 1099 žet A] protož B — 1114 ty A] nic B

1133 — 1239 text z říšku B: 1133 ležší ležš A — 1136 Dostit B] Dostit W — 1145 chvilte dosti v říšku se neopakují slaběky z kusodu — 1222 založen] založenj W — 1232 slouti] byti B (upraveno pro rým)

1239 — 1399 text z říšku A: 1257 upadnouti] vpadnouti A — 1260 pode mnú A] přede mnou B — 1263 ostupili A] obstupili B — 1272 at by A] aby již B — 1274 biední A] bídní B — 1276 zavrhěníe] zavrhěníe A — 1281 jsic vykupena A] isi... vykupena B — 1285 v B: budeš již dábílím v posměch — 1289 budeš A] budeš již B — 1294 Svolujíc jemu A] Povolujíc jemu zde B — 1297 v B: tělo své za sebou svedla — 1298 obé dvě A] oboje B — 1301 za tnu je v B ještě další dvojevíš: Nechajíc svých rozpakování, však jsi měl čas k zastuhování — 1303 jsi nuzen A] jsi velmi nuzen B — 1304 A A] Protož B — 1309 v B: takt bude odpácceno tobě — 1314 A hned A] Ihned B — 1315 hrozně] hrozně A — 1316 vešken A] veškereň B — 1325 za umrlčie je v B hnedky — 1328 za viduc je v B světo — 1330 Strachuje se A] straši se B — 1332 kde první A] a kde její první B — 1333 domu A] světa B — 1342 A A] Něb B — 1344 ostane A] zůstane B — 1347 za nepoklidná je v B — 1348 Takéž A] takovéž B — 1349 v B: bývá po duši vyřít — 1350 za usta je v B jsouc — 1353 a uši A] uši také B — 1357 za hluchy je v B i — 1358 není] nemie A (upraveno pro rým se správným rozením slova z následujícího verše) — 1359 k svému zkažen] zkažení A — 1360 k smradění A] k smrazení B — 1361 v B: žábám, červům a hadům k snědení — 1365 dokudž buch nekáže A] dokudž mu bůh nerozkáže B — 1370 A když A] Když pak B — 1372 za odpácti je v B a — 1377 vono strakám A] jiné strakám B — 1378 vono... vono A] jedno... druhé B — 1379 ono... ono A] třetí... čtvrté B — 1380 at by A] aby B — 1381 kravi A] křavský B; vocas] wočas A — 1383 nétoo k záduši A] néoo pak záduši B — 1385 a snad A] snad také B — 1387 před pomine je v B časně — 1390 žet A] takže B — 1392 pasuc se A] pasouce B — 1396 at by A] aby B

OTÁZKA NYNIE TAKOVÁ BĚŽI

Skladbu známe ze čtyř zápisů vzniklých v 15. století: A V univerzitní knihovně basilejské, sign. A X 66, folio 371^b — 373^b; popis rukopisu podává F. M. Bartoš ve stati *Husitika a bohemika několika knihoven německých a švýcarských* (Věstník Král. české společnosti nauk 1931, č. 1, str. 55n). — B Ve vídeňské Národní knihovně, rukopis č. 4550,

folio 59^a — 64^a; obsah rukopisu v *Tabulae codicum manu scriptorum praeter graecos et orientales in Bibliotheca palatina Vindobonensi asseruatorum*, vol. III, str. 308 (Viedeň 1869). — C Tamatěž rukopis č. 4916, folio 12^a — 15^a; obsah rovněž v cit. díle, sv. 3, str. 417. — D V mikulovském rukopise uloženém nyní v brněnské Univerzitní knihovně, sign. Mk 108 (II. 24), folio 279^a — 281^a; rukopis popsal naposled V. Dokoupil v *Soupise rukopisů mitterlovské dieckristianské knihovny*, str. 190 (Praha 1954). — K tomu připojujeme ještě odkazy k traktátu, v němž nalezneme veršované části shodné s některými místy skladby Olázka nyní taková běží. V poslední době tento traktát připisal F. M. Bartoš kněžji Janu Čapkovi (srov. výše str. 17). Traktát je znám ze dvou zápisů: E Rukopis Národní knihovny ve Vídni, č. 4557, folio 76a — 88b (popis srov. ve výše cit. díle, sv. 3, str. 357) — F Rukopis arcibiskupské knihovny v Praze, sign. C 32, folio 66a — 81b (o něm srov. J. Annenkov — A. Patera, *O nové nalezeném rukopise spisů Petra Chelického*, Časopis Českého muzea 56, 1882, str. 270n., popis našeho traktátu je na str. 285 — 286); tento rukopis, obsahující především známé traktáty Chelického, je dnes nezvestný, proto jsem mohl použít pouze suňmku, které mi laskavě půjčil akad. F. Ryšánek. — Zbývá ještě připomenout varianty z písňového zpracování naší skladby, ale na ty zvlášť neupozorňujeme, neboť jde o jinou úpravu textu a uvedl je už Z. Nejedlý v *Dějinnách husitského zpěvu*, kniha šestá, str. 259 — 262 (2. vyd., Praha 1956).

V této knize přetiskujeme text z dosud nevydaného zápisu v obsáhlém husitském sborníku z 15. století, který se chová v Basiliji (sign. A X 66) a byl uveden do naší literatury F. M. Bartošem v citované práci. Při přípravě edice měl jsem k dispozici fotografické suňmky tohoto rukopisu. Shodami se text blíží znění z videňského rukopisu č. 4550. V dalších citovaných rukopisech nalezneme už více drobných odchylek od těchto dvou; z nich v poznámkách neuvádíme rozdíly hláskoslovné, tvaroslovné, změny v pořádku slov, v užívání příklonného -i, -ž, -to a některé další drobnosti vzniklé jazykovou úpravou jednohlých zápisů z 15. století. Latinské části skladby jsou úplně zapsány v A, B, D, kdežto v C uvádí pisat pouze začátek a konec latinských citátů — V basilejském rukopise podřazuje pisat v českých částech skladby členění na verše nebo dvojevíš tím, že každý je psán na samostatném řádku. Jinak je zvlášť neoznačuje a také interpunkčních znamének neužívá. Skladba je zapsána zřejmějším písmem, text je někdy opravený nebo škrtán; v pravopise už převládají diakritická znaménka. V jazyce památky objevuje se převážně jótace v dlouhých slabikách; ojedinelé je napsáno *ie* na místě náležejícího *i* ve slově *naši* (řádek 82), což je v edici upraveno. Na několika místech je v rukopise napsáno po sykavkách *s a e* (= *ě*), jinde ovšem už jótace v krátkých slabikách označována není. Proto lze tento způsob psaní pokládat za záležitost grafickou, zvlášťé jáde-li o psaní částece *sě* (ve všech případech), které je časté v tehdejších rukopisech, a o ojedinelý případ psaní *cie* (ř. 193 *Pogého ceftrach*). V přepise upravujeme tyto případy na *se* a *ce*. K charakteristickým jazykovým rozdílům, které se objevují při srovnání s ostatními zápisy skladby, patří v basilejském rukopise užívání koncovky *-my* u sloves v první osobě množného čísla. Shodně s jinými rukopisy 15. století nalezneme i tady v českém textu uplaněný běžné zkratky, které ovšem v latinských částech jsou daleko častější.

Dosavadní vydání: 1. Ferd. Menčík *Otski skladbu podle zápisu C* v *Časopise Čes-*

keho musa 53, 1879, str. 153—157 s titulom *Pisni o prijimani kalicha*; vydal však pouze české části bez latinské prózy. — 2. Z. Nejedlý vydal v *Dějinnách husitského zjevu*, kniha šestá, str. 260—262 (2. vyd., Praha 1956) rovněž jen české verše, a to podle B a v poznámkách uvedl některé varianty z C; dále tu nebyla přeřizena závěrečná část skladby, české prozaičké zpracování citátu z kázání papeže Lva (srov. dále v poznámkách na str. 173). — Zprávy o rukopisech podali vedle uvedených vydavatelů ještě J. Sedláček ve *Studiih a textech k náboženským dějinám českým* III, 1919, str. 109, a napsal F. M. Bartoš ve stati *Z politické literatury doby husitské*, 2. *Kněz Jan Čapek* (Sborník historický V, 1957, str. 32, pozn. 2). — Traktát označovaný zde E byl vydán dvakrát: Ferd. Menčíkem v *Rozmanitostech* I, str. 86—98 (Jiřín 1880) a J. Dobiášem v *Časopise historickém* I, 1881, str. 52—60.

4 křesťanóm A, C, D] křezčiankom B — 5 mužóm B, C, D (přijato pro rým)] mužím A — 28 accipit A, B] accipit D — 31—33 část textu Similit... in meam commemoracionem se v A *dvakrát opakuje, poprvé ovšem chybí slova quociens-cumque bibetis*; bibetis A, B] bibitis D — 40 vzem] vzmem A — 50 durare debet *neni v C* — 57 kolikrát kolivěk A, B, C, D, E], kolikrátkoli F, v A *převodně* kolikrát-koli a wick je *teprve dodatečně nadepsáno* — 61 v A a C je *po straně rukou pisate* rukopisu *připsána poznámka*: Glossa ordinata — 66 Cristi A, B] v D *však není*; sanguis B, D] sanguinem A — 67 pro salute A, D] in salutem B — 69 Proč A, C, D] Protož B — 72 obým C, D, E, F] obý A, B — 73 ne darmo A, B, C, D, E] nena darmo F — 74 zpodobna A, B, C, D] E, zpuj obem F; obýma A, C, E] oběma B, D (*psáno různými zpracováním*), wobogim F — 75 v E je *za to ještě velmi* — 75—76 v F je *místo textu těchto dvou veršů, ale gelfiti to velmi vříceno* (srov. *lat. text*); 76 lidu A, B, C, D] lidem E — 77 bože A, B, C, E, F] Kristo D — 78 svatí A, B, C, D] geho E — 79 *odlišně v E a F (tam jen s přehozem slov těla [wateho]: neb geho [wateho] těla gedenie* — 80 na spasenie A, B, D, E, F] napojilicem C — 82 naši] najie A; v F naji]i duje obzřevenie — 83 in neni v B, C, D — 86 Dominus A] et Deus B, et Dominus D; noster *chybí v B*; ac A] et B, D — 89 v B je *za tradicis ještě dominice* — 95 eius *neni v B* — 103 ne-udělují A, B, C] *nevdi telegi D, zápis slova v A vznikl úpravou a přešpiním jiného slova, je nečitelné* — 104 té *převodně této, ale druhá slabka je v A škrtnuta* — 110 obyčej-nému A, C, D] k obyčezegnemu B — 113 *za slůti je škrtnuto bráské slovo, snad zhratka XI; před tak je značka ukazující patrně, že slova tak naleznou patři ještě k předcházejícímu verši* — 119 i zachovávatí A] a zachovávatí B, C, i zachováti D — 123 *podstřípiti A, B, C] polhupiti D* — 124 *ustanovil no je v A nadepsáno nad přechodem vřavil* — 130 de indulgentia D] de ignorancia A, B (srov. s tím *české znění*, v. 144—145); *vero neni v D* — 134 i je *pisatelem dodatečně vsunuto do textu* — 135 neprotivny A] neprotivne B, C, neprotivce D — 136 činný A] czynne B, C, činnice D — 141 *ustavil A] učnil B, C, D (různým zpracováním)* — 146 *napomenul A] napomenul C, D* *napominal B* — 155 v B je *za incorrupta ještě další slovo omnes a škrtnuté ad preulum* — 163 Máte A, B, C, E, F] Mamie D; také *neni v E a F* — 168 *ustavenie A, B, C, D, E, F* — 172 korunování A, D, E, F] koronowanie C, kralowanie B — 175 *nenmžený A] nemnieme C, E, nemnemje B, D; nás neni v D; nesnáze A, B, C, E, F] nalifky D* — 176 v F je *na rozdíl od ostatních znění místo se...* dály byvali — 177 *otuznější A, B,*

C, E] *obuzněleji D, v A je upraveno s převodně otuznější tak i F* — 182 v F místo *upravená je na rozdíl od ostatních rukopisů ozdobenu i pewnu* — 189 — 190 v F *opět odchylné od ostatních rukopisů*; a ze je geho *vzemie chopije* y naljedovanie (srov. *latinský text*) — 194 *odplavy věčné v A je věno připsáno na konci verše a přetřazeno zmanekem vsuvky* — 196 *tantummodo neni v D* — 197 sacri A, B] sacra D (*pisat vztahuje k porcione*) — 202 *takto neni v B, C, D* — 205 *dáváno A, C, D] dano B* — 208 *zdržují A] vzdržují B, C, D (různým zpracováním)* — 211 z sůzčného I] *lužene A* — 213 v B je *za celé ještě [watofti* — 215 *před nemož je škrtnuto* Nebo z a *dále před svatobradenie kr* — *Na konci skladby je v C*: Finis huius opusculi. Amen. — V B *pokračuje ještě text rozsáhlým latinským citátem s kázání papeže Lva a prozaičkým převodem do češtiny se slojami rými; český text je i v E a F*. *Podávámé znění podle B na foliu 63a—64b (varianty z E a F jsou na konci v poznámkách)*:

Huius adversarii dolos non solum in illecebris gula, sed in proposito abstinentie caveamus. Qui enim scripsi humano generi mortem inferre per cibum, novit et per ipsum nocere ieiunium; et ad contrarium fraudem, famulis utendo Manichæis, sicut impulit interdica presumi, ita suadet concessa vitari. — Et infra: Et ob hoc diem nostre leticie, ieiunii sui merore condempnat. Cumque ad legendam infidelitatem suam nostris audient interesse conventibus, ita sacramentorum se communitate temperant, ut interdum, ne penitus latere non possint, ore indigno Christi corpus accipiant, sanguinis (63b) autem nostre redemptionis calicem haurire, declinant. Quod ideo vestre notum factum sanctitati, ut vobis huiusmodi homines et in suis manifestantur indicis, et quorum deprehensa fuerit sacrilega simulatio, a societate sanctorum sacerdotarij auctoritate pellantur. De talibus enim beatus apostolus Paulus ecclesiam Dei provide monet, dicens: „Rogo autem vos, fratres, ut eos observetis, qui dissensiones et offendicula preter doctrinam quam didicistis faciunt, et declinate ab illis. Huiusmodi enim Christo Domino non serviant, sed suo ventri; et per dulces sermones et benedictiones seducunt corda innocentium. — Hec Leo papa in sermone De Quadragesima, qui sermo sic incipit: „Predicatorus vobis etc.“

Papež Lev v jednom kázání posiluje oznamuje toto lidem všem pro rozličná zklamání: „Lsti a chytrosti našeho nepřítelce neotliko v píti a v jedeni neslušen se vysřie-hajme, ale i v zdržování. Nebť kterýž jest uměl lidskému pokoleni pokrman smrt způsobiti, tžž umie i postem uskoditi. A tu sví chytrost dvojnásobnů ukazuje a Manichéov, svých sluh v tom požívaje. Jakžž jest smělost dal při věcech zbraněných, takžžž radi se vzdžovati i od pójčěných. — A proto naj(64b) šeho obradovavanie den jich postem a truchlosti jest potupen. A pro přikrytie své zlé viery, mezi náš zbor kdyžž přicházejí, v přijimani posvátných věcí takt se uskovruvují, žet na čas, aby ovšem zevni nebyli, usry poškrvřěnými k tělu božiemu sú přistupovali, ale at by krve našeho vykúpenie nepili, od kalicech si se odchylovali. A protof sme toto vaše svatosti oznámili, at by od vás ti lidé po skutcech jich poznání byli, a kterýchž lidí bude nalezeno to pokrvi svatokradenie, mooi kněžskí zahání budte od svatých obcování. Nebť boží lid vysřiehlaje od takových, svatý Pavel říká velmi vřipně takto jest pověděl: „Prosím vás, bratře, pro rozličné vysřiehanie pamatujie na dávno přijaté naučenie, ač chcete mieti těch lidí poznání, kteříž sú vám na úraz a na roztrženie, a chcete-li jich přizdání býti, musíte se od nich odchýliti. Nebť

raci pánu Kristu neposluhují, než tolkové svému bříchu holdují; a jich řeč sladká a lahodná od přizhánání svodi srdce nevinná.“ Etc.

Poznámky k tomuto textu:

Latinský text kazání papže Lva srov. u Migne, PL 54, 278—280. — Varianty českého textu z rukopisů E (na f. 84^a—84^b) a F (na f. 77^a—78^b): **1n. uvozovací věta citátu z kazání papže Lva je v E a F jiná, neboť naznačuje na předcházející kontext. — 2 vy- stičujeme E]** vyřizkhati F — 5 v tom není v E; požívaje] požívaje E, požívage F, *Menzie tie* požívaje (srov. lat. uendo); zbraněných] zbraněních E, zbraněných F — 6 vzdžovari] zdžžovari E, F — 8 aby ovšem] at by owl'em E, aby owl'em F — 9 při- stupovali F] [u przi]lupali E — 10 odchylovali] vychylovali E, v F clybí — 11 jich] [wych E; lidi E] není v F (srov. lat. text); to F] toto E — 13 řka velmi vtipně, takto jest pověděl] velmi gefl vtipnie poviedel rzka E, velmi vtipnie gefl poviedel F — 16 bříchu E] v F toto slovo není — 17 v E a F následuje ještě výklad k tomuto citátu.

PROTI POUTÍM

Jediny dnes známý zápis této památky je v rukopise mikulovské diechtichstenského knihovny, uloženém nyní v brněnské Universitní knihovně pod sign. Mk 108 (II 24), folio 281b—282^a (dále A). Podrobný obsah tohoto rozsáhlého husitského sporníku podává VI. Dokoupil v *Soupisu rukopisů mikulovské diechtichstenského knihovny*, Brno 1954; rukopis je tu datován do let 1440—1460. Naše skladba navrhuje na zápis obdobně koncipovaného díla počínajícího slovy *Orážka nymě raková běží* (srov. výše str. 170). Obě památky jsou zapsány jedním pisárem, který ještě na následujících foliích 282^a—283^a připojil další citáty z autorit, týkající se uctívání obrazů a ostatků; české převody těchto posledních latinských citátů nejsou však už upraveny ve verších, nýbrž prózou. Text týkající se obrazů a ostatků má nadpis, kdežto verše proti poutím nadepsány nejsou.

Text je psán zběžným, nestylizovaným písmem, pravopisem diakritickým se staršími prvky pravopisu spřežkového; Měkkost je převážně označována tečkou nad souhláskou, ojediněle se objevuje také nad *c* ve slově *přinučen* (v. 19) a nad *z* ve slově *chozením* (v. 43). Tak jako v některých jiných památkách vydávaných v tomto svazku objevuje se místo *e* ojediněle v zápisu veršů proti poutím *ie* po *s*; částice *se* je soustavně psána *še* (v. 14, 22, 26, 28, 39, 51, 56, 67, 69). Ve slovech *uzemě* (v. 66) a *porušíše* (v. 67) není jotace zapsaná v rukopise na místě, ovšem nelze vyloučit, že tu písař označoval podle staršího zápisu pouze měkkost předcházející souhlásky, neboť právě v těchto dvou případech není *š* označeno tečkou nad *-i* jako jinde. V dlouhých slabikách je *-ie* ještě zachováno. Kvantita označována není. Písař užil v latinštině, ale nekolikrát i v českém textu zkratek. Latinský i český text je bez interpunkce; rovněž členění na verše není zvlášť vyznačeno.

Skladbu uvedl do naší literatury J. Seidlák a vydal ji ve *Studích a textech k nábožen- ským dějinám českým* III, 1919, str. 109—111 (dále S). Jinde zatím skladba přečištěna nebyla.

31 implet terram A] terram implet S — 40 běhaním] bítanie A — 47 před aliquem je *podčítkováním zrušeno* q's; — 48 sanctum A] clybí u S — 57 v chrámě A] v chování S — 69 když se hřiechov ostřehají A] když hřiechov se ostřehají S (*přehození slov je v A naznačeno znaménkem*).

VLKA POZNÁŠ PO SRSTI (Zbarvení mnichové)

Text je dochován ve dvou zápisech, jednou úplné a jednou částečně (do v. 64). Oba zápisy jsou v jediném rukopise, uloženém v knihovně pražského Národního musea, sign. I E 6. Celý text je tam zapsán na foliích 186^a—186^b (dále A) a neúplný na f. 241b (dále B). Celkovou charakteristiku rukopisu podává F. M. Bartoš v *Soupisu rukopisů Národního musea v Praze*, I, str. 28n. (Praha 1926); pozoruhodné požámky k němu přinesl článek R. Urbánka *Matka Roačka jako protihusitský satirik*, Časopis Společnosti přátel starožimosti 63, 1955, 1n.

Oba zápisy jsou psány stejnou rukou. Písmo je zběžné, na jednom řádku jsou napsány vždy dva verše, oddělované uprostřed svislou čárkou. Některé iniciály jsou červené, červené jsou též přetřezena začáteční písmena na každém řádku; červené čára podtrhává některé řádky, nelze v tom ovšem nalézt zvláštní vztah k celkovému členění básně nebo k jejímu obsahu (srov. poznámky na str. 176 k jiné skladbě tohoto rukopisu, Slyšite všickni, staří i vy, děti, kde je situace obdobná). — Pravopis je spřežkový, kvantita a interpunkce označeny nejsou. Nekolikrát je užito běžných zkratek. Ojediněle se v zápise setkáváme s jotací v krátkých slabikách, ale její označení je zcela náhodné a reflektuje pouze kolísání v pisárově grafice. Tak píše *ie* ve všech případech zvatného *se* a dvakrát u příslovce *zase* (v. 67, 76); výjimečně je *že* psáno *zie* ve slově *kaže* (v. 39). Kdežto jinde je v těchto případech rukopisné *ze*. Soustavně užívá psaní *šie*, *šie*, *šie* k označení *še*. Také psaní slabiky *je* kolísá, vedle *ge* máme nekolikrát *gie*, aniž ovšem šlo o náležitou jotaci (v. 2 *gího*, 20 *popravangie*, 33 a 34 *gie* = jest, 61 *ekazangie*). Jotace v dlouhých slabikách je ještě převážně zachována; ojediněle je zapsáno *ie* na místě náležitého *i* (v. 58 *mojéie*), což je v edici upraveno.

Báseň byla dříve otištěna V. Nebeským v *ČČM* 26, 1852, sv. II, 76—78 (dále N) a s některými rozdíly v přepisu K. J. Erbenem ve *Výboru z literatury české* II, sl. 235—238 (Praha 1868; dále P); omyly dřívějších vydavatelů a úpravy, hlavně hlásko- slovné, v poznámkách výšlovně nezaznamenáváme.

4 se rúcha A] rúcha [ie B — 7 v stupě A] w]lupie B — 11 V Soběslavě 4, P] w]lobelawy B, v Soběslavi N — 13 černého v B je před tím předložka z, v A je [se stopami vyšetřadavání, takže asi ani rady nepatří do textu — 19, 20 tyto dva verše v B nejsou — 23 Filipe není v B; v Znojmí A, N] v Znojmě V — 27 treskatil] trzelkatil A — 34 i není v B — 35 v B zní tento verš: proto zboru mylrow pralkého — 40 máš N] máty A, máš V — 54 v B je to až za samí; pohýlili A] pohýtili B — 58 mošitel] mošiete A — 64 zde zápis B končí odkazem písaře k f. 186, tedy k textu A — 88 mošit se] možit [ie A — 90 z Soběslavy] w]lobelawy A.

Básň známe ve dvou rukopisných zněních z 15. století: *A* V rukopise knihovny pražského Národního muzea, sign. I E 6, folio 107^a–108^b a 94^a–95^b; popis a obsah rukopisu je u F. M. Bartoše v *Seopise rukopisů Národního muzea v Praze*, I, str. 28n. (Praha 1926). — *B* V rukopise pražské Universitní knihovny sign. XX B7 folio 37^a–44^b; popis podal V. Tille a J. Viličkovský v článku *Bohemika u klášterní knihovně v Admontě* (Časopis archivní školy 11, 1934, 117n.). — Text obou dochovaných zápisů není zcela shodný. Rozdíly ukazují, že v obou rukopisech je původní znění skladby částečně porušeno. K vydání volíme text po této stránce lepší — z rukopisu muzejního, který je ve srovnání s *B* také delší. Jen ojedinelé obsahuje naopak *B* verše, které v *A* nejsou, jak na to upozorňujeme v poznámkách. Bylo by proto možno uvažovat o doplnění *A* z *B*. Ale nejsem plně přesvědčen, že by začlenění dalších veršů bylo vhodnou cestou, jak se více přiblížit původní verzi. U poezie tohoto druhu, poezie aktuální, časové, nelze vyloučit možnost dalších proměn a úprav při novém a novém přednášení, což by mohlo vysvětlit některé rozdíly vhodněji než odvolání na nedbalost nebo přehlédnutí pisáče. Ani zřetel k rytmické stránce, k tendenci členit skladbu na sdružené rymované dvojverší nemůže být plně oporou, neboť jak v *A*, tak i v *B* je často dochován jednoduší verš bez rymujícího se protějšku; tak je tomu i právě v těch případech, které bychom mohli doplnit z *B*. Přitom častější výskyt jednodušeho verše nelze přejít, neboť není vyloučeno, že i v původní verzi nebylo dvouveršové schéma pravidelně dodržováno (srov. pozn. na str. 29n). Ve dvou případech se ovšem takové doplnění nabízí: v *A* je dochován jednoduší verš (v. 87 a 426) a *B* přináší druhý, textem vhodně navazující a rymem shodný (srov. dále poznámku k v. 86 a 425). Ale s ohledem na vyloučení ostatních případů nezadržili jsme ani tyto dva do textu. — Oba dochované texty liší se částečně také po stránce jazykové, ovšem v aparátu zaznamenáváme pouze ty případy, které jsou závažné pro charakteristiku a genezi textu památky. Neuvádíme proto takové odchylky, které vznikaly patrně zásahem pisatovými, jako jsou některé rozdíly hláskoslovné nebo tvaroslovné, vyplývající z vývojových proměn češtiny 15. století, nebo změny v pořádku slov, rozdílné užívání příklonky -*t* apod.

Muzejní rukopis I E 6 je cenným souborem latinské a české literatury doby husitské; nedávno ocenil jeho význam znovu R. Urbánek ve studii *Matěj Rudačka jako protivník husitský satirik* (Časopis Společnosti přátel starožitností 63, 1955, str. 1n.). V naší edici je z tohoto rukopisu vydávána ještě další skladba, *Vlka poznáš po srsti* (srov. výše str. 99n.). — Jíz výše jsme uvedli, že text básně *Slyšte všichni, staří i vy, děti*, je zapsán na dvou místech. První část je nadepsána *De novis hereticis pusilla* (f. 107^a); v *B* je básně charakterizována explicitem: *Explicit processus contra hereticos videlicet complutus in Constantinia etc.*

Text, který vydáváme, je napsán zřejmějším písmem, verše nejsou oddělovány na samostatné řádky, pouze jejich konec bývá obvykle označen tečkou. Jednotlivé části skladby počínají červenou iniciálou a červeně jsou také podtrhány některé řádky textu, ovšem bez zřejmého vztahu k obsahu skladby. Text je na konci prvé části, na f. 108^b uzavřen odkazem k pokračování: *finis huius aritiani folio 94.* — Pravopis je spíčekový,

kvanita označována není, rovněž tak interpunkce. Zřídka užil pisar běžných znaků. V některých případech po souhláse *j*, po sykavkách a po *r* bývá v krátkých slabkách označována jotace. Je to však záležitost pouze grafická, jak ukazuje rozbor pravopisu památky, neboť vedle případů, kdy je starší jotace zaznamenávána, jsou jiné, kdy je takové označení nenalezneme nebo kdy jde o označování některosti předcházející souhlásky. Tak ojedinelé je zapsáno *gie* (v. 58 *pokladacie*, 62 *z rogie*, 91, 160, 171, 244 *gie*, 214 *ufacie*; nenašle 192 *profiegie* a 223 *na gielo*). Po *s* je jotace označena pravidelně a ve shodě s běžným usem tehdejších pisarů v zvrátěném se (*ie*); vedle toho nalazeme ještě několik dalších případů (v. 39 *iedlaty*, 213 *zafie*, 335 *h[il]vezi*, 397 *jevialit*). Ojedinelé je případ po *z* u předložky *krzie* (v. 470), ač jinde v tomto případě čteme -*ze*. U *r* se setkáváme s psaním *rzie* ve slovech, která na jiných místech bývají rovněž psána *rze* (v. 302 *netrzieba*, 319 *rozhrzieit*, 322 *rozhrzieit*) a u podstatného jména *krzatim* ve v. 126, jehož grafika ve staročeských textech vůbec kolísá mezi *rzie* a *rze*. Še píše opisovatel obvykle *ije*, *ie*, *ije*, ojedinelé *ie*, a to dvakrát ve slově *ukazenie* (v. 87 a 432). *Ze* označuje *ze*, zřídka *zie* (v. 107 *mozie*, 390 *zitel* a *bozie*, 463 *rozie*). V dlouhých slabkách se setkáváme jak s *ie*, tak s *i* vzniklým úzením. Podle rukopisu podržujeme toto kolísání, které je pro dobu vzniku našeho zápisu charakteristické; zásahy jsme učinili pouze v rýmech, když v rymujících se slovech bylo kolísání mezi *ie* a *i* (na tyto případy upozorňují poznámky). Grafika -*i*, -*ij* nedovoluje jednoznačně rozhodnout, zda je třeba přepsovat s nebo *š* (zvl. u slova *mušti*); přepíšeme s *ne*-*li* zvláštní důvod (v rymu).

Z muzejního rukopisu vydal tuto skladbu V. B. Nebeský v *Časopise Českého muzea* 26, 1892, sv. 1, str. 141–151 v přepisu dialektickým pravopisem (dále *N*). — Text *B* otiškl v původním pravopise A. Patera v *Československém muzeu filologickém* 3, 1897, str. 162–175 (dále *P*), doplnil pouze interpunkci a v poznámkách uvedl varianty z muzejního rukopisu. V následujících poznámkách neuvádíme některé zásahy V. B. Nebeského do textu.

4 celý verš v *B* *chybí* — 5 *Neb není v B* — 7 [rozuměti] znamenati *B* — 8 celý verš v *B* *chybí* — 9 všecci *A* [viecezi *B*] — 10 *co není v B* — 13 *což kolk* [czozkolk *A*, czozkolk *B*] — 17 celý verš v *B* *chybí* — 21 přemnoho *A* [mnoho *B*] — 22 činitele *A* [czmytel *je*] *je* *B*; vítězi] *vytiefi A*, *nad -l-* je *dadateňe* *nadepsáno z* — 23 celý verš v *B* *chybí* — 24 tak *A* [taket *B*] — 25 *za tímto* *veršem následuje v B*; *Neb gym* po *gich* volí [oggy, což v *A* není] — 27 na *těle A* na *zywoite B* — 29 celý verš v *B* *chybí* — 30 držece *A* [czmyveczce *B*] — 31 pořad *není v B*; *za tím je v B*, *ale bez dalšího rymujícího se verše*; *Gymeho tu nemye gedno duje zatraczenye* — 32 po své *voli A* po [vje w] *ije voly B* — 33 v *koště B*] w *kolfei A* — 35–36 v *B* *zmlněný text A* rzkucz; *pobezce w]flem fhararom*, *A* k tomu w]flem *knuzey y take zakonrykom*; *pobečel pobzre A*; *fartřom B*] *fararow A* — 38 celý verš *chybí v B*; *netbajice* [nekapagczce *A*] — 39 *ve slove sedláky je před ki štrnmo jedno nečiteine písmeno* — 40 v *B*: *Chudu knuzey y knuzeye ky*, *zaky* — 43 *kočnaji A*] *kočnati B* — 48 celý verš v *B* *chybí* — 52 celý verš v *B* *chybí* — 55 *před oslepené je v B* *welike* — 62 *za vyhnal je v B* *angel* — 66 *starých A*] *har]flech B*; *posluchati* [p] *posluchati A* — 67 *múdrosti B*] *mllosti A* — 68 *byl není v B* — 70 *dvorného A*] *dywno B* — 73 celý verš v *B* *chybí* — 75 *S* *staršími* *Starými A* — 77 *božim*

spósobem A] z bozým [p]o]bozeným B — 78 *celý verš v B chybí* — 79 nemohl toho A] tomu nemohl B, nemohl to N — 80 k sobě A] [l]obye B — 82 *celý verš v B až dále, za veršem 84 — 86 vlastního zvláštního A; v B je za tímto veršem další, který v A ne- nalézáme: Bláze smrt to vyseřeny — 87—92 tyto verše jsou v rukopise přehlázeny (př- vodní pořadí bylo: 87+88, 91, 89, 90, 92) a správně jejich zařazení je označeno po straně písmeny A—E; v B je text verše 87 psán až mezi verši 90 a 91 — 89 kro A] A kro B; nazvali se A] nazývané B — 90 Také A] A také B; lidé svěcké A] byd [l]wiczky B — 91 zmámili A] zmylili B; za zmámili je v A radováno kro nechce [wamy — 92 Chice B] Chitac A — 93 kazali ste jim A] Kazte gym B — 96 prvniach v rukopise je v nadepsáno nad rasirow — 97 pod dvoboji sposobi dávano A] pod dwogy o]fobu dano B — 98 kterýchž] kteriz A — 101 *celý verš v B chybí* — 102 všichni A] w]lczky B — 103 *celý verš v B chybí* — 105 tot jest řeč A] to gyejt wyecz B — 107 mólcz mozic A; *celý verš v B chybí* — 114 to A] toho B — 117 plného Boha A] plne boziwce B — 118 žádného A] zadne B — 119 kterého A] ktere B; přivěšenel] pryzwiczczonye A — 120 Paki ty, sprostny, kterému knězi A] Paki [pro]imenu kteremu knycezy B — 121 boží krew v B chybí slovo boží — 122 každý není v B — 123 třeba A] toho trzeba B; za tim v B ještě další verš, který v A není: Any ty moze]l] wczynyt — 125 andělsku] andie]ku A, angel]ku B — 128 křesťanské A] mrtwe B — 129 oběti] obiti A — 130—133 *chybí v B — 135 celý verš v B chybí* — 137 plněl] prawe B — 139 vždy není v B — 140 říkuc A] rzkut B — 143 dušiem A] du]i] B — 147 vsiupeni A] w]f]upenym B — 150 bych vám A] bych ya wam B — 155 ten u vaše srdce A] tent w]f]ich] f]drczy B — 159 jiných prorokův A] gynnych w]f]elickvch prorokow B — 160 v B: Nebt to gyejt v knyechach pl]imo mnohych — 167 jim není v B — 173 neuvěřie nad to A] newerzize na to B — 179 bohu není v B — 180 největší] nenyey]i] A, nenyey]i] B — 186 mistr Petr A] my]t]er peter B — 187 nebo v které A] nebo ktery B; vám není v B — 188 na rathaus A] na rahan]u B — 193 jest není v B — 197 v B: A mnohymy hrozamy geho [wazali — 203 proti naší vůli A] bez naj]ie woli B — 204 kaž to, což A] kaz to, czo B — 208 celý verš v B chybí — 209 a A] Y B — 210 celý verš v B chybí — 213 přivolal A] prziwola B (ale rymuje se v B s otwola) — 214 Jezukrista] kni]fa B — 227 i od kralic je v A napsáno t]m]ně psásem na obrubi se znamenhem vsawky; od kralové i od kralie není v B — 232 dobře není v B — 234 celý verš v B chybí — 238 nevdál] nevwzdá]i] A — 243—244 v B: Nebt nepravye w]f]eczny wiedz, Poznate gye, kteriz w twarzi blednu — 247 a také ti A] A take ty B — 248 pokytsiv] pokritiv]y A, pokritzwie B — 253 říkuc A] Rzkit B; kněžim A] knycezi B — 254 tak ději: „Nedávejce...“ A] Taket dygry: nedaway B — 257 jedno A] Gednot B; služie B] [l]u]ie A, N; přijimaji A] pozrywagy B — 259 kterých v kostele mnoho A] ktereich mnohych w kolfele B — 261 skrze B] skrzez A — 264 celý verš chybí v B — 265 za nemaji je v A škrtnuto lidé, které v textu B je ponecháno — 268 v B za kórny následuje ještě: a take nekericich kolfelow — 272 ve všech stodolách A] w [l]e]f]ich, w [l]odolach B — 275 Také říci A] A take by rzci B — 277 také není v B — 280 a ne- bude se A] A take nebudeme [l]ey B; u wíg]i]l] v wíg]l]u] A, v B není — 284 stalo A] dalo B — 285 v kněžích [w]knyechach A — 287 také není v B — 289 z bible] z]b]ie] A, z bibli B — 290 tak není v B — 293 za mrtvé dušičky a není v B; a své hříechy je v A napsáno rymž psásem na obrubi se znamením vsawky — 294 Tiemé N] Tiem tie A, Tyemt gę]t B —*

296 boha není v B — 297 ani oběti není v B; modlicev] modlyreb B — 298 jest není v B — 301 aby A] At by B; zprošćenie B] zpro]f]eny A (upraveno pro rym) — 302 ve slově zpowiedat je v nadepsáno nad i — 304 v B: V boze y take y w wierz — 305 nymc není v B — 306 To hřiech A] tot hrzicchu B — 309 to není v B — 311 ušnie A] trhne B — 313 ledakakěž A] ledakterez B; u potoci] wopotoczeh A — 317 ve]n]e] A] wehne A — 314 novověci A] novi wyeczi B — 316 zpowiedat A] [p]owiedaje B; v B je za ke mně ještě nymce — 320—323 v B: Rozhrzic]it] [w]arokradze y wybovnykas, Rozhrzcy]it] [l]chwanyka y w]f]elkeho hrzic]f]nyka — 326 Ó překrasi] Oprzkrac]e A — 330 jedny B] gednye A — 331 jiné A] nektere B — 332 utěšenie [w]ic]eny A (upraveno pro rym s nenie) — 333 za tímto veršem je v A odkaz k foliu 94 — 336 i s d]i]h]r]m]i] yzduhymy A s nadpsanym i — 339 také není v B — 342 Kdež A] kdycz B — 349 v]z]en]e] A] wcz- mucz B — 350 Znamenate A] Znamemate B — 354 říkuc A] Rzkit B — 355 v B je za držci ještě toho — 356 však boh nekázal A] nekazal buoh B — 357 krew A] kwe B — 358 řekl] rzekl A — 362 Bylo-li by na vaše vůli] Buloliti... A, Budetely na nyh woly B — 363 s svěckými] [w]iczekimi A — 366 Vězte to, lidé všichni A] Wyez to byt lidé w]f]yczky B — 373 z ševcův] z]j]wczow A; krajšów A] krajcz]f]rzwow B — 376 z konwátów] [k]onwartzow A — 378 z lazebnkův, z pásořův] slazebnykow [p]a]f]arzwow A; f]ansinków] rzme]l]ikow A — 380 netázali A] ne]f]ali B; s svatým Pavlem] [w]arym A — 381 v jednel] gednye A s wyšw]adnym w před tímto slozem (w gednye), w giedne B — 384 panowaly A] nepanowali B — 386 za tímto veršem je v B ještě: Tak czinie czokoli- wick chczece (smad kontaminai slow w]sz]e] předcházaj]icho a následuj]icho) — 390 pane bože není v B — 396 malý A] mladý B — 399 se není v B; i není v B; jiné] gene A — 403 zdvižen A] gę]t] zdwyzwen B; kamonisován] kanyzowan A — 406 vždy není v B — 408 přepustis-li v A je upraveno radčevim z původního přezpu]i]ti — 422 v B: Ze byd y [l] wamy [l]e klanete — 424 spomoci A] pomoci B — 425 v B je za tim verš: Těhdy wyzte to na mye zet]i]u] prawi znywenzci — 426 o to není v B — 428 v B: By]t] bi] to]bie radyl, lepe radyl — 442 Jedno je přispáno před začátkem verše, kde je wyšw]adno jiné řv]d]né slovo — 453 celý verš v B chybí — 460 svatú moci A] [w]atu my]o]f]i] nebo mocy B — 463 celý verš v B chybí — 469 zruš A] ru]i] B — 476 At tě] Aty tye A, At tye B — 478 skončenie A] [k]onanye B — 481 věrným svým není v B; v B číeme na konci ještě Amen.

VACLAV, HAVEL A TÁBOR

Skladba je dochována v jediném rukopise z duchovské knihovny, uloženen nyní ve Státním zámku v Michňově Hradišti. Vedle této básně, zapsané na konci rukopisu (folio 194^a—213^b), tvoří hlavní část sborníku latinský a český polemický traktát Hilaria Ličoměřického proti utraktivismu z doby kolem roku 1465 (k tomu srov.: A. Podlaha, *Hilaria Ličoměřického traktát o nejvyšším přijímání těla obecného pod jednou* v *Editiones archivi et bibliothecae metropolitani Pragensis*, Praha 1905, a Tom. Kalina, *Hilaris Ličoměřický*, Český časopis historický, 1899, 333n.); na prvních devíti foliích rukopisu čteme zápisy českých modliteb, písemnosti z doby Vladislava Jagellonského spjaté s pražskou arcidiecézí a latinské Credo. Rukopis pochází z rozhraní 15. a 16. století.

Báseň Václav, Havel a Tábor je zapsána jinou rukou nežli ostatní části rukopisu. Obsahem se připíná hlavně k Hilárovým traktátům, a proto není toto spojení jedině svazku náhodné. Nápis básně nemá. Po úvodních versech psaných bez oddělování počtná písař od verse 7 zapisoval každý vers s samostatným řádku a ještě přerchává první písmeno červenou čarou. Na začátku promluvy jednotlivých jednajících postav jsou větší červené iniciály. Na okrajích stránek jsou někde latinské příjisky písařovy nebo značky upozorňující na závazná místa; obvykle charakterizují obsah nebo uvádějí jména některých citovaných autorit. Patrně jsou to ještě příjisky písařovy. Vedle toho na foliu 205^a je český příjisk psaný jinou rukou, pozdější (srov. dále v poznámkách). — Text je psán pravopisem spížkovým. Kvantita ani interpunkce označovány nejsou. Jotace je zachována v dlouhých slabkách, pouze ojedinelé jsou případy ztráty jotace; zčásti už se setkáváme také s těcním. Vzhledem k celkovému rázu textu, v němž přezvuhy nezrušené *te*, je možno změnu v *i* připisat hlavně pozdnímu dochování zápisu skladby, neboť v té době už ve výslovnosti převažovalo *i*. Ve vydání podružněme v tomto případě stav rukopisu, pouze s ohledem na rým opravujeme *i* na *te*, jestliže se slabka neličuje s takovou, ve které je *te* dochováno; na tyto úpravy upozorňují poznámky k jednotlivým verseům. Ojedinelý byl případ analogického *ze* ve slově *o slyšení* (*o [ly]šenie v. 316*), které se rýmuje s *neme*. Ve slabkách krátkých jotace už klesá a není důsledně zaznamenaná. Avšak stav zápisu ukazuje, že v jeho předloze byl ještě určitý stupeň jotace uchovávan. Doklady toho nacházíme hlavně po *ř* a zčásti po *sk* (skřávkových) (*5, c jotate uchovávan*). Doklady toho nacházíme hlavně po *ř* a zčásti po *sk* (skřávkových) (*5, c jotate uchovávan*). Doklady toho nacházíme hlavně po *ř* a zčásti po *sk* (skřávkových) (*5, c jotate uchovávan*). Doklady toho nacházíme hlavně po *ř* a zčásti po *sk* (skřávkových) (*5, c jotate uchovávan*). Doklady toho nacházíme hlavně po *ř* a zčásti po *sk* (skřávkových) (*5, c jotate uchovávan*).

Po *ř* ji nalézáme nejčastěji v předponě *pře-*, *před-*, *přes-* (v. 77, 113, 132, 141, 167, 230, 244, 257, 288, 333, 391, 415, 469, 552, 576, 579, 600, 669, 729, 769, 827, 832, 885, 898, 1078, 1108), v příslovcích *dobře* (v. 4, 56, 58, 99, 134, 136, 158, 167, 240, 271, 281, 362, 372, 553, 577, 740, 758, 846, 920, 1009, 1182), *chytře* (v. 157), v různých tvarech slovesa *hřešiti* (v. 562, 998, 1009, 1096), ve slovech tvořených ze základu *třeb-* (v. 82, 181, 392, 537) a v několika dalších případech: *pře* (v. 104), *u věře* (v. 7), *ostřez* (v. 929). Setkáváme se i s kolísáním v různých tvarech slov *křestian*, *křestianský* apod. (s jotací ve v. 7, 31, 158, 182, 188, 192, 193, 253, 255, 257, 383, 389, 486, 514, 680, 851, 889, 970, 1063, 1175) a slova *třetí* (v. 32, 341, 601, 632, 642, 783, 1161), což bylo v těchto případech tehdy časté i v jiných rukopisech; v našem textu převažuje u obou *te* nad *e*. Nenašliťouti jotaci nalezneme v koncovkách vokativu některých maskulin (*Imořve* v. 40, 791; *bratře* 55, 221, 791; *Silvestře* 414, *Táboře* 751, 827, 1087). — Ojedinelé jsou případy po *s* ve slovech *posedi*, *obrasa*, *zasa* (v. 691, 942, 985) a důsledně u zvráceného zájmena *se*, jak bylo v té době častým zvykem písařů, i když se už vyslovovalo *se* bez jotace. — Několikrát se objeví jotace po *c* (v. 118 *reza*, 367 *cahi*, 534 *s cesy*, 1130 *otca*; 1137 *nenašelzite sváčicec*) a po *ž* (v různých tvarech slovesa *držeti*: 309 *obdržel*, 327 *držeti*, 503, *přidržel* dále v. 874

knížecie a ojedinelé v nenaležitěm psaní spojky *že*, např. 886, 890, 1156). — Po *ř* převažují případy jotace nenaležitě, proto zaznamenaní naležitě jotace v některých tvarech číslovky *vše*, zejména *nás*, *vše* a dále ve slovech *panoše* (v. 705), *nše* (v. 902) zdá se být vzhledem k celkovému stavu náhodné a pisat patrně graficky nerozlišoval psaní *-fje-* a *-fije-*, obojí ve smyslu *še*; přitom psaní *-fje-* je častější. — Podobně *če-* zapisal drakrát *czie-* (v. 17 *česki*, 367 *čes*, v obou případech nenaležitá jotace), ačkoli jinde užívá psaní *-ce-*. — Ojedinelé případy jotace po *j* jsou ve v. 51 *stojte*, 52 *mitje*, 56 *najze*, 567 *nápoje*, 714, 812, 861 *je*; nenaležitě ve v. 68 *prospeješ*, 670 *nabijeni*. Na některých místech je text patrně porušen, jak ukazuje i porušení rýmových dvojic (srov. v. 569, 1083).

Pozoruhodné je, že vedle jediného známého rukopisu skladby nalezneme ještě citaci veršů 7–16 v jednom z textů Starých letopisů, který otiškl ve své edici Palacký. Verše jsou tu vřazeny do prozaického textu a odlišují se od našeho znění pouze drobnými úpravami, takže i rýmy jsou zachovány (citujeme je dále v poznámce k v. 7n.). Toto místo otiškl Palacký ve vydání *Starých letopisů* pod čarou na str. 473; shodou s naší skladbou se obrátá J. Pekař ve svém *Žižkově* I, str. 229; II, str. 232.

Báseň Václav, Havel a Tábor nebyla dosud celá vydána. Ukázky z ní otiškl Fr. Palacký v *Časopise Českého musea* 5, 1831, str. 378n., a to verse 1–206, 312–331, 668–722, 749–790, 897–1004, 1164–1189 (dále cituji P.). Tytéž části skladby přinesl i Erbenův *Výbor z literatury české* II, sl. 285–304 (Praha 1868), ale místy s malými odchylkami v přepisu nebo ve čtení některých slov (dále V.). V poznámkách výslovně neuvádíme poměrně časté případy úprav v P a V, hlavně pokud jde o úpravy hláskoslovné, a zaznamenané především závazně rozdílly v interpretaci některých míst. — Vedle P a V cituje některé pasáže z naší památky J. Pekař v práci *Žižka a jeho doba* I, str. 84–95 (Praha 1933). Užil přepisu J. V. Šimáka, zapůjčeného mu R. Urbánkem, a připojil v komentáři poznámky k textu, přičemž se někdy v otázkách filologických opíral o rady V. Hlašíhansce.

7–16 V *rukopise Starých letopisů čtené text v tomto znění*: Tehdáž roztrženi velké stalo se u rýte křestianské; zahubeno bylo najpry kněžstvo, potom zboží panské. Divně tehdy bíchu roty sliné, náboženství tehdy bíše velmi divně. Ktož najkrutnější zloděj a mordčt bíše, ten heslo obřance zákona božního jmějše. Starcy cizí berčice, lidi mordující, věrnými se nazýváchu, o boží zákon usry mluvících, a zboží cizelno pevně se držichu. — 11 ukrutnější vkrutně [y] A — 26 z zjevneho V] zgewneho A, P; — 32 třeti] trzetic A — 33 U vypáleném] Wypalenenem A celý vers je připsán na konci stránky (za v. 63) se *znamemim vsavky* — 47 řka i vece] rzk y wecce A, řka, vece P, V — 56 z něho] řního A — 94 ide] gda A — 106 stoji A, P] sedě V (pro rým) — 107 před božého napsal pisat *omylen jestě jednou zákona a nepřestěhl* — 123 poněváž pisat *děšledeň zachovová ve všech případech podobu pomlewa (také i ve v. 131, 356, 440, 817, 1078); rozkazani] rozkazanie A — 129 před waczlawowoy je škrtmto taborowy — 130 pověděl] powidiel A — 137 před božie je škrtmto pozy zakon — 226 koupil] kaupy's A — 228 svornosti] zvonofii A — 239 božim (srov. rým) bozym A — 255 křestary] krzeljane A — 276 tělal tělo A — 318 k slyšení] k [l]šenie A (srov. i rým s řem) — 319 listivi] [l]řivie A, listivi P, V — 322 čert upraveno v rukopise z původního črt, e je naděpsáno — 364 písmem]*

přime A — 366 hrnozy] hrnoji A — 375 ostavil je nadepsáno místo původního učimil — 414 k tomu] kto tomu A — 453 jest zievil] get zgiwila A — 463 mišij] ni]y A — 472 najvyššeho] najwifjeho A — 482 Mojžišově] mozičjowie A — 484 wám] nam A — 501 Od] O A — 517 dano je upraveno z původního datého pro rym s psáno ve v. 516 — 524 zákona [úprava pro rym] zakonu A — 529 nečá] nečam A — 570 Mojžiš] mozičs A — 571 před obiet je nadpsáno obiecta [původně místo b bylo p], což nepatří do textu; *partně jde o přehládnutí pisarova* (srov. v. 574 a 575) — 575 mien] myni A, e je nadepsáno — 594 dvěma] dwima A — 606 božim] bozym A — 621 jšs sam] gyz jam A — 627 vyššij] wifjje A — 637 kalichové] kalichowie A — 668 pichartij] pichartj A — 673 u kto je v A na konci škrtnuto z — 703 Angliš] anglis A — 706 za pravú pravdij] z pravu prawdu A — 709 Pekař s Flaššanssem úpravuji čtení tohoto verše na: Že nám vytykáš lúpeži, pálením, mordu očí (Pekař, *Žižka I*, str. 89 a pozn. na str. 241); *úprava je založena na jinyých dokladech ze starší české literatury* (srov. *Jungmannův Slovník*, sv. 5, str. 372), *ovšem právě Jungmann připouští i znění doložené z našeho rukopisu* („vytiskari“) a *uvádí celou vazbu ve svém Slovníku* (tamtéž, str. 371). *Je to však doklad jediný toho druhu, což asi rozhodlo u Flaššanse přihlomi se k úpravě*. — 714 k v. 703 — 714 je připsána jinou rukou poznámka: též udělal Martinus lotr (= *Lotr*), nešlechtemy kacič, v Němcích — 719 lidm] ludu A — 741 v svěm] wifjem A — 744 za krew je škrtnuto boží — 759 kázali A, P] kazili V — 782 nemuoz té feči] nemuozte teči P, V — 783 jazyk] jazik A — 891 za timo veršem *partně jeden další verš chybí* (srov. smysl místa a také poručení dvojšerového schématu *rymového*) — 871 písmem] pímo A — 899 stupij] [upj A — 900 s bohem] z bohem A — 915 před pravi je škrtnuto die — 924 hněvali upravil] pišar v A z původního hniwagi — 962 u postě] vpu]te A — 964 pohané] pohane A (*sejné tak v následujícím verš rohaee*) — 965 šielm] šieleme A — 968 zemich] zemch A, zemich P, V — 1000 pověst] powi]ti A; *přípěské jako lotrovské výly to čim* — 1027 v svyčij] wifjich A — 1056 z své zlosti] [wezlo]ti A — 1083 ničimel] czimime A — 1107 na přikzanie] ny przikzanie A — 1119 před hlavy napsal] pišar omylem a škrtil] hlavu w — 1158 zasel] zaji]je (jinde zaji]e) — 1161 třetím] tzetem A.

ZLOMKY RÝMOVANÉ KRONIKY

Zlomky rýmované kroniky jsou dochovány pouze ve významném sborníku literárních památek doby husitské ze Státního archivu v Třeboni, signatura A 16. Je to jeden z rukopisů Oldřicha Kříže z Těbe. Podrobný jeho popis podává *Soupis rukopisů v Třeboni a v Českém Krumlově* od J. Wobera, J. Trišky a P. Spunara (Praha 1958, str. 115 až 116). Mezi texty tohoto sborníku je vložen dvořilist se zápisem veršů, které tu vydváme; tvoří 223. a 235. jeho folio a je psán jinou rukou než Křížovou (dále A). V textu jsou škrty, takže můžeme pozorovat, jak písař dochované památky znění některých míst měl a upravoval. Tim vyvolává tento zápis dojem, že jde o koncept, a to hlavně na prvním foliu, kdežto v druhé části už je méně oprav a zdá se spíše, že jde o přepis nějakého hotového znění (podrobně srov. dále v poznámkách k textu). Škrtnutá slova je možno většinou přečíst, proto jim věnujeme zvláštní pozornost v poznámkách, neboť osvětlují

genezi textu. Každé rýmující se dvojverší je zapsáno na jednom řádku a uprostřed je konec prvního verše označen svislou čárkou. První písmeno každého dvojverší je pře-
třeno, jak bylo tehdy častým zvykem, červenou čárkou.

Pravopis je správný, délka samohlásek označována není. Jotace je zachována jen ojediněle a zřejmě neodpovídala výslovnosti. Zatímco v dlouhých slabkách je dochováno *ia*, v krátkých slabkách je jotace zaznamenána zcela náhodně. Proto jotaci v krátkých slabkách ve vydání neoznačujeme. Jde o tyto příklady: po j (v. 111 *odčichu*), po c (v. 42 *zbrnnicze*) a po ř (v. 101 *V wieszie* a 121 *V wieszie* se za místo *rz*); nenáležitě psaní *je* ve slově *Czicho* (v. 68), na jiném místě se *č* píše *cz* (v. 72).

Dosud vyšly tyto zlomky pouze v Erbenově *Výboru z literatury české* II, sl. 251 až 256 (Praha 1868) s titulem *Zlomky rymované kroniky české z r. 1419 a 1420*, odtud pak byly ukázký často přetiskovány; tuto edici označujeme dále V. V přípojených poznámkách k textu odkazujeme k závažným shodám nebo rozdílům s edicí Erbenovou, neupozorňujeme však na všechny rozdíly s V, neboť u této památky Erben prováděl častěji samostatně, v rukopise ne vždy podložené zásluhy, zvláště do stránky hláskoslovné, a do pořádku slov. K tomuto rozhodnutí byl přiveden *partně* rázem zápisu, o němž byla výše řeč (zvláště na některých místech není zřetelně odlišeno definitivní znění jinde zase je text těžko čitelný pro zběžný zápis písařův).

8 před dělil je škrtnuto rozdlie — 9 upraveno z původního I prziigimachu krew bozi opulitwije [wrietke] zbozi, což bylo dále změněno škrtnutím slova opulitwije, nad nímž čtne nehglicz o — 15 za jakž je škrtnuto tu — 17 — 18 *Toto dvojverší je upraveno po několika škrtech a změnách písařových*. *Převotní znění* bylo: *Ezt walku powedu welku* (ku je nadepsáno *dotatečně*), *zet je toho zemí zceli* (*je je opět nadepsáno*). *Po škrtnutí slova od welku až do konce zůstává tento text*: *Ezt walku welku* (slovo je nadepsáno *dotatečně*) *powedu, z razduow* [wriery] *lidit* (*za tim je škrtnuto nadpsané slovo* [we]r — *partně* [wedu] *a po čárce za škrtnutým* [we] *následuje celý nový verš* *awbhudy lidit wewedu, který jsme jako celek uchovali v edici*. *Ve V je toto dvojverší rekonstruováno takto*: *walku welku powedu, z řádów lidit v bhudy swedu; jde tedy o volný výběr slov z dvou veršovaných celků*. *V naší edici jsme se snažili spíše celky veršové uchovat, a proto jsme vypustili nedokončený verš zrazduow* [wriery] *lidit, který partně omylem písař už neškrtil, když za ním přibyl poslední osmiřádkový celek* *awbhudy lidit wewedu* — 21 neb brzo V] *Ne brzo A — 28 přijide V* (srov. rym] *prizigede A — 29 dosi v malé A]* *v dosi malé V — 33 ej, i A]* *až i V; i je v A dádatěně připsáno písařem rukopisu — 39 původně zněl v rukopisu tento verš*: *k tomu kláiftery palichu — 41 upraveno z původního Rzkucze czo ti Niemyczy; slovo Niemyczye v konečném znění rukopisu interpretuje Erben ve V jako Němice, šlo by tu však o ojetnější tvar vlastního jména Němec* (*je ovšem pravda, že tyto mniši byli především Němci*) — 42 *za timo veršem bylo další dvojverší, které písař škrtil*: *A gepuliky mnicly k tomu/ wywodlicchu z gegich domu* (*před gepuliky je nedokončené slovo počínající ge]*, *partně omyl písařov; nad mnicly bylo nadepsáno kniczjtwo*) — 44 *za timo veršem je škrtnuto*: *... o tom mnoho plaji* *wtkronikach je da lep znati* (*záčitek je nezřetelný*) — 48 *nad slal je nadpsáno plal a není škrtnuto — 63 čž to je místo původního a škrtnutého Yakro; ve V jakž to — 66 kral je nadepsáno nad nezřetelným kvádkým slovem* (an, on?) — 67 *před Vidá je škrtnuto těžko čitelné wida ze* [e, před modlicchu jsou silně přeškrtnutá slova A (ni?) je gemu — 69 — 70

prvotní znění: Radu neopatrnu mage/poatom prykege — 71 svátosti je nade-drováním z Muidrovane V — 78 rovně] rowe A — 84 za tím jsou šternny další dva verše, které jsou ve V označeny v textu: Ez byl tam na Jarmark prygeal/ Kraja jobye ten gmeno gmiel

87 B] Ey A, Tu V — 88 u Vlavstvě] v wlawfwie A, u Vlavstě V — 95 u kněziže je e ve slabice nie nadepsáno — 97 ež A] ac V — 99 nad u ve slově fuca je oblouček nebo kroužek — 100 kněžnici A] kněžici V — 101 zbludili V] zbudili A — 102 mnozi knězi se změnili] mnozi knězi je změnili A, mezi kněže se vnesli V — 105 ež] Ez A, též V; ztopichu A] ztopichu V — 106 město vypálchu je nadepsáno nad neštrným je... ořazowachu, pšar parné onylen opsal konec násladujícího dvojverší (stov. v. 108) — 107 budowachu V] budowach A — 108 tam] tu V — 110 a jej je nadepsáno nad štrným a šparně číslým sloven (snad [nim] — 112 a tomu V] a tem nebo a tom A — 115 ež] až V — 117 mnohi V] mnoho (?) A; čínichu je nadepsáno nad štrným zínichu (nebo zínichu), což je parné pisatský omyl při čtení slova czinichu — 119 přičiš z prvotního przielch nebo przielich, kde je poslední slabka šternua; slovo je upraveno na przieliš; ve V je přepsáno přielich — 120 knězi falešně] knězi falešnu A, kněže falešně V — 121 viečel] wieceze A — 123 zarostriše je nadepsáno nad prvotním zaroticeze — 125 druzi je upraveno z druhij — 127 náhoršicho] nahoršiče A, nahoršicho V — 129 že] až V — 131 při je nadepsáno — 133 ež] až V — 135 kněže je nadepsáno nad štrným keze — 139 očistcové V] v A je nejasné cozifficowé — 142 romáhachu V] rozmachachu A — 143 Potom V] v A je nejasné dvojslabičné slovo Rzmotom (Rzmotem?) s nadepsáním o před t; lze to asi vysvětlit mechanickým opisováním z nějaké předlohy jako se to projevovalo v některých předcházejících případech druhé části tohoto textu.

VERŠOVANÉ LETOPISY

Text je dochován v tzv. Vyšehradském sborníku právním, uloženém v knihovně pražského Národního muzea, sign. V E 89, folio 222^a až 224^b (dále A) mezi texty leto-pisů, z nichž část vydal Fr. Palacký jako rukopis O Starých letopisích českých. Vznik sborníku se klade na začátek 16. století. Písmo zápisu je úhledné, jednotlivé oddíly počínají červenými iniciálami. Verše vykávaného textu nejsou tam oddělovány na samostatné řádky, nýbrž souvisle, a konec je označován červenou čárkou. Nadpis má pouze poslední část „O naháčích“; je psán červeně podobně jako nadpis další kapitoly na této stránce rukopisu „O kněžích“; ovšem to už je text prozaiický. Na několika místech je papír rukopisu v dolních částech stránky porušen. Na okraji stránek je připsáno několik poznámek pozdější rukou (viz dále).

Pravopis památky je směsí pravopisu spěškového a diakritického. Zřídka je označována kvanita. Proto nedovoluje tato grafika rozhodnout jednoznačně především otázky kvanity; a to v těch případech, kdy je třeba odlišit jednoduché tvary praeteritální, aorist a imperfektní. Je to zvlášť obtížné u tohoto zápisu, pocházejícího z doby, kdy jednoduché tvary praeteritální zanikají a když už kolísá rozlišování jejich významu: v našem případě

se to projevuje zvláště v rýmujících se slovech, na grafiku v těchto případech upozornují poznámky. — V rukopisu je užito některých zkratek, hlavně u koncovek. Interpretace označována není.

Vešle tohoto zápisu nalezneme citováno několik veršů — jsou to v. 217 — 238 — v textu Starých letopisů českých, a to ve Vratislavském rukopise; v aparátu k němu odkazujeme zkratkou SL, neuvádíme ovšem drobné rozdíly hláskoslovné a tvaroslovné.

Verše, které v této knize vydáváme, přešli už Fr. Palacký v dodatcích ke své edici Starých letopisů českých (*Scriptorum rerum Bohemicarum* Tomus III, str. 470 — 478, Praha 1829; dále označujeme P). Tam také Palacký vytvořil pro jednotlivé části názvy, které se dosud běžně užívají. První část nazval *Počátkové husitství v Čechách* (v. 1 — 179), druhou *O sešitě táborě* (v. 180 — 249), kam zahrnul i verše nadepsané v rukopise *O naháčích* (v. 221 — 249). Palacký ve své edici částečně zasahoval do původní hláskové podoby textu a několikrát upravoval i tvaroslovné. S ohledem na srozumitelnost zasáhl ojedinele i do věčného smyslu míst; přitom v. 166 v jeho edici zcela chybil. Tento druh zásahů Palackého v poznámkách neuvádíme. — Vratislavský rukopis Starých letopisů, kde je několik z vydávaných veršů, vyšel péčí Fr. Šimka (Praha 1937). Část, které si tu všimáme, je na str. 29 — 30.

10 Vklief slovišč [Howij]e Wyglef A (pořadí slov upraveno pro rým) — 35 uderichu] uderzichu A — 37 dvanactého] XII° A — 47 na okraj je poznámka mladší rukou, která značkou odkazuje ke slovu na Kozim: Aliter hrad Kozj, ubi Hus anno 1413 finivit [ad Postilam in Dominica. — 71 Bydlna klade P na začátek dalšího verše — 77 zkazichu] zkazichu A — 78 učinichu] večinichu A — 80, 81 rukopis je v těchto místech částečně porušen — 83 stavichu] [stavichu A — 85 upálichu] vpáljichu A — 89 bakalárově] Bactalarowee A — 103 z klášterův] z klášterův A, z klášterův P, — 108 čárka označující konec předcházejícího verše je až za učinil. — 130 A je málo čitelné — 149 a 152 proti veršům je na okraji připsáno jinou rukou, než je ručka pisáře textu i připsání u v. 47: Ovkle-fich, O wif]štradu — 167 Voka P] Volo A — 176 rukopis je na tomto místě porušen — 215 čtyřmezciřma] XXXIII^a A — 218, 219 rukopis je na tomto místě porušen — 218 shodně s P doplnujeme ti tu — 219 doplněno podle znění ve SL — 223 se doplněno, je rovněž v SL — 225 ženy] i ženy SL — 227 šestnáct] XVI^t A — 228 a v Stráž] v SL a není — 237 — 238 není v SL — 245 zabíchnu] zabijchnu A — 247 zblchnu] zbijchnu A — 250 prozatičský text, který v A bezpřostředně následuje za tímto veršem ve stejně upravené a s nadpisem O kněžích, má rovněž obdobu ve SL, a to v téže kapitole vratislavského rukopisu, kde číme citované verše 218 — 238. Kapitola je tam nazvána O kněžích tábor-ských (stov. cit. edici str. 27n.).

ROZMLOUVÁNÍ ČLOVĚKA SE SMRTÍ

V. 45n. Každému zjeveno měřti, též šarlamu jako šeti — oblibená připověď, doložená v literatuře 15. století častěji (např. ve staročeské básni o Pravdě a u Husa; srov. doklady u V. Flajšhansse, *Česká příšlivoi* 2, 478, č. 24).

59n. Srov. Gen. kap. 3.

75n. a 91n. Srov. v biblii o Kristově zmrtvýchvstání a vykoupení zemřelých: Mat. 28, 6; Mar. 16, 6; Luk. 24, 6; Jan 20, 9 (dále Mat. 20, 28; Mar. 10, 45).

105 kromě Adamova dílnu — obrazně, znamená smrtelnost; srov. Gen. 3, 19.

164n. Ve verších se objevuje ohlas různých biblických míst klíčících peckelná muka; srov. např. Mat. 8, 12; 18, 8, 25, 41 a 46 aj.; Luk. 13, 28.

222 červinu v zemi bude dáno — srov. s biblickými texty, zvl. s knihou Jobovou. 430 vězení já do svého mécha — říční doložené častěji v naší starší literatuře, původem ze zvyků loveckých (srov. V. Flajšhans, *Česká příšlivoi* 1, 894, č. 4).

489n. Srov. Gen., kap. 3.

495n. Srov. Num., kap. 11.

536 a s jidášem se oběsí — oběsí se jako biblický Jidáš; srov. Mat. 27, 5.

593n. Autor připomíná osudy starcůných a moocých lidí známých z bible nebo z jiné literatury a uvádí, jak i je zlomila smrt prostřednictvím ženy. Výběr postav byl ve středověké literatuře toho druhu, jako je Rozmlouvání, velmi ustálen; patřili mezi ně i ti, které připomíná náš autor: *Erodes* (srov. Mar. 6, 17n.), *Salomán* (I Král. 11, 1n.), *Samsón* (Soud. 16, 1n.), *David* (2 Sam. 11, 1n.).

605 pro ženskú bránu svaženo — autor naráží na příběhy z trojské války a připomíná Helenu, jejíž krása podle pověstí byla příčinou vedoucí k desetiletému boji před Trojou. Tato antická látka byla středověkému čtenáři dobře známa z některých zprávování (srov. např. i staročeskou Kroniku trojanskou).

681n. Tak jako na jiných mistrech skladby, lze nalézt i v narážkách na venkovany (sedláky) styčné body se středověkou literaturou, zvláště satirickou a společenskokritickou; např. v latiněské poezii žakovské nebo v českých skladbách, nejvýrazněji v básni o sedláčích *Chce-li pošlachat* (vyd. J. Vilikovský, *Staročeská lyrika*, Praha 1940, str. 111 a 190; ve v. 56 tam čteme: „číní chlap skoky telecí“); rovněž v karatelské literatuře jsou podobné charakteristiky, jak upozornil J. Pekař odkazem na studii R. Řičana *Johán z Vodňan, knížovník kláštera zderazského* (*Žižka* II, 233, pozn. 2 ke str. 74). — Autorův povýšený přístup k venkovskému lidu, jaký lze vyčíst z tónu těchto veršů, dověrá jeho charakteristiku, kterou jsme sledovali výše na str. 19.

756n. Nejsi silnější Samsóna i trojanského Hektora — srov. pozn. k v. 593n.; Hektor hrdina z války trojské.

894n. V celé této promluvě smrti se objevují opět obvyklé motivy takovýchto skladeb o smrti, především zmínky o osudu manželky a dětí po smrti mužově, dále o jedné přátel, na než myslí umírající.

974n. Slibem se blázní zpracovávaji, ale mluví se káravji — různé varianty tohoto příslaví jsou doloženy už od 14. století; srov. u V. Flajšhansse, *Česká příšlivoi* II, 450.

1061n. Žižka... neuzitéčné mnišky zazazuje době v mýchy — v době husitské bývali takto trestáni kněží a mniši; srov. v kronice Vavřince z Březové;... bitíci jménem krále a konselti po městě hlasitě vyhlásili, aby... se nikdo budoucně neopovazoval pokřikovati na kněze a zejména na mnichy slovy „V sak, mniše, v sak!“ (cit. překlad str. 42).

1164n. Obdobně jako ve verších 894n. je tady v promluvě využito tradičních motivů, např. lépe by bylo nenaroditi se (srov. Mat. 26, 24), vztah přítelk umírajícímu atd.

1252 Báh mne z počtu napomíná — biblický obrat, často užívány v Novém zákoně (srov. ještě ve v. 1304).

1299 u věčný plamen půjde — srov. pozn. k v. 164n.

1304 Srov. pozn. k v. 1252.

1366n. Srov. biblickou tradici o konci světa, zvl. Mat., kap. 13, 24 a 25.

1376n. zhožie se rosejde sem i tam: vomo vranám, vomo strakám — spojení vrána — straka je časté v českých příslovích a říčních ve významu jeden-druhý; doklady srov. zvl. u F. L. Čelakovského, *Mudrosloví*, poslední vydání K. Dvořáka v *Sobraných spisech*, Praha 1949 (podle rejstříku).

1380n. at by prošli boha za vás jako vltk za krvatí vocas — doklady tohoto říční z literatury 16. století podává V. Flajšhans, *Česká příšlivoi* 2, 781, č. 37.

OTÁZKA NYNIE TAKOVÁ BĚŽÍ

8 Mat. 26, 26+28.

27 1 Kor. 11, 22-24.

50 1 Kor. 11, 26.

52 *Glossa ordinaria* — srov. Biblia sacra cum glossa...; tom. VI, Antrepiac 1634, sl. 1208.

56 *Lyræ* — Nicolaus de Lyræ, srov. tamtéž.

63 Thomas Aquinas, III Summae, qu. 76, art. 2 (Migne, PL 4, 734).

83 Cyprianus, Epistola ad Caecilium (Migne, PL 4, 383-401).

126 Cyprianus, Epistola ad Caecilium; srov. shodu citace s Gratianem, *Decreti tertia pars De consecratione*, dist. II, cap. 3.

149 Cyprianus, Epistola ad Tybartanos (Migne, PL 4, 359-360).

160 1 Jan 2, 6.

195 Gelasius je citován z Gratiana, *Decreti tertia pars De consecratione*, dist. II, cap. 12.

- 1 Jan 4, 20, 21, 23.
 15 Augustinus, neurčeno.
 29 Na uvedeném místě není v doslovném znění.
 47 Augustinus, In Iohannis evangelium (Migne, PL 35, 1519—1520).
 59 Hieronimus, neurčeno.

VLKA POZNAŠ PO SRSTI (Zbarvení mnichové)

- 1—2 Stovrnání človečka s vlkem má bohatou tradici v příslovích, v bibli a potom v celé literatuře (srov. V. Flajšhans, *Česká přísloví* II, 320, č. 18; 784, č. 48, 49; 787, č. 62); hojně se objevovalo právě v latinské polemické i jiné literatuře doby husitské.
 13 *z biělého, šerého neb černého (mnicha)*... autor má na mysli příslušníky různých mnišských řádů, kteří bývali někdy označováni podle barvy roucha; bílé měli např. premonstráti a kartuziáni, černé benediktýni, bílé a černé dominikáni, šedé cisterciáci. Podobným obrazem naráží na situaci v Soběslavi jedno místo v dle zcela odlišném, v latinském komentáři k písní Vojtěcha Raňkův z Ježova Ach, in *luctum chelym verto* (srov. výklad i část textu ve studii J. Vilkovského *Latinská poezie v středověkých Čechách I*, časopis Bratřslava IV, 1938, str. 87n.). V textu čteme větu: „Sic in Sobeslavia de albo monacho faciant secularum“ (tak v Soběslavi dělají z bílého mnicha světského).
 17 *Filip* — asi jde o osobu známou později mezi tábořskými kněžni. O tábořském knězi Filipovi píše podle pramenů V. V. Tomek: „... v osadě sv. Petra na Poříčí... dosadili (v r. 1421) dva knězi tábořské, Prokop a Filipa, zběhlé mnichy a lidé nechvalně pověstí...“ (*Dějepis města Prahy* IV, 2, str. 187); druhá osoba, o níž se zmiňuje Tomek, je asi ten Prokop, o němž se rovněž naše báseň zmiňuje (srov. v. 91). Naposledy psal o této otázce R. Urbánek ve studii *Matka Rudka jako protihusitský satirik*, Časopis Společnosti přátel starožitností 63, 1955, str. 18, pozn. 75, kde jsou rovněž odkazy k dalším pramenům. Výčet tábořských kněží podal po výběru z různých pramenů J. Macek, *Tábor II*, str. 45n. *apostata, scandal* — odpadlík, rozkolník; tyto hanlivé přívlastky nejsou v literatuře husitské ojedinělé, nacházíme je zvláště v latinských invectivách.
 19 *Ohl* — vede zmínky v naší básni týká se této osoby — jinak blíže neznámé — asi také místo v latinské skladbě Invecio satyrica (Palacký, *Documenta*, str. 695).
 29a Srov. s řečením Čert čerta káže, ale pozdě (namtěž, str. 654).
 32 Motiv, že husité káží a jednájí z národu dáblová nebo v souladu s jeho záměry, je častý nejen v této skladbě, ale vůbec v protihusitské literatuře (srov. např. na str. 190 pozn. k v. 32); je znám všeobecně také ze středověké literatury o kacířích.
 35 *proti mistrům zboru pražského* — týká se veřejného vystoupení některých pražských mistrů, kteří se stavěli jak v jednániích na univerzitě, tak v literárních projevech, především proti rústu radikálních názorů husitských. Zvláště v letech 1416 a 1417 se ozývaly tyto hlasy durazně, ale setkáváme se s nimi již dříve, jak ukazují různé dobové

prameny; srov. např. výše citované edice Palackého, Loserthovu nebo studii J. Kejce (s přehledem starší literatury) *Deklarace pražské university z 10. března 1417 o přijímání pod obojí a její historické pozadí*, Sborník historický 8, 1961, 133n.

41 Srov. v Desateru, Exod. 20, 16 (Deut. 5, 20).

45n. S tvrzením, že kacíři něco jiného hlasají a zase jinak vystupují nebo jednájí, setkáváme se ve středověké inkvizici i jiné literatuře o kacířích jako s jedním z tzv. znaků kacíře, jak se tam říkalo; nejednou nalezneme tuto myšlenku i v protihusitské literatuře latinské nebo české. — Urci přímý zdroj těchto obecných myšlenek o kacířích je pro jejich rozšíření a časté přejímání z jednoho díla do druhého obtížné nejen v této skladbě, ale i v dalších, které v tomto svazku otiiskujeme. Vedle Gratianových Dekretů objevují se nejčastěji v literatuře doby husitské odkazy k spisu Řehořovu (590—604) *Libri moralium*; obliben byl i spisek dominikána Reinhera Tractatus contra haereticos (srov. u Hardta, cit. ed. III, str. 663n.). Řadu děl s touto tematikou nalezneme v rukopisných záznamech doby husitské; mnohdy jsou to různé kompilace určené přímo praxi, tak např. v muzejním rukopise, z něhož vydáváme báseň Vlka poznáš po srsti, je tomuto námětu věnováno mezi zapsanými texty velké místo. — 45 *To kázavše zpievate*... — snad je to narážka přímo na zpívané Desatero, které známe z husitské písněvé tvorby (srov. Zd. Nejedlý, *Dějiny husitského zpěvu* 3, 147n., a 405n.). — 47 Srov. v Desateru, Exod. 20, 17 (Deut. 5, 21).

49n. Autor se tu přiklání k postupům oblíbeným u protihusitských polemiků: útoky na majetek církve a na duchovenstvo vysvětluje touhou husitských kněží po majetku. Přitom se připomíná, že tím nezachovávají zásadu chudoby, kterou husité hlásají.

57n. Ve verších se projevuje ohlas husitských výzev, aby mniši opustili kláštery, pracovali a žnili se.

69n. Ohlas dalšího známého protihusitského motivu: Proti křesťanskému ideálu lásky staví husité svár, boj; za hlavní strůjce tohoto stavu jsou označováni kazatelé.

75—76 Tyto dva verše uvádí V. Flajšhans mezi příslovími (*Česká přísloví I*, 786, č. 58), ovšem jiné doklady nemá; může odkázat pouze na jinou variantu německou.

91 *Prokop* — k dohadům o této osobě srov. výše v pozn. k v. 17.

SLYŠTE VŠICKNI, STAŘÍ I VY, DĚTI

V. 3 *o novém zákoně* — autor skladby užívá přívlastku „nový“ přízračně v celé skladbě, když mluví o husitech, o jejich názorech, nauce apod.; s podobným užitím setkáváme se tehdy běžně v latinské i české literatuře, zvláště od poloviny druhého deseti-letí 15. století.

5—48 V této části je vyňrocena jedna z běžných protihusitských myšlenek tradovaných už od nejstarších polemik proti husitskému hnutí, že husité ve jménu obhajoby božích zákonů konají a vyvolávají zlo; autor vyzdvihuje především zabíjení a zabírání nebo ničení majetku církve, ale ojediněle též útoky na majetek světských lidí (srov. zvl. v. 39). 12n. Svrým stanoviskem k činům krále Václava IV. připojuje se autor k těm

kritikům, kteří jej označovali za příznivce husitů. Dokonce i do Kostnice byly sněmu zasílány takové stížnosti (srov. např. Palacký, *Documenta*, str. 638n.). Bylo to zvláště pro jeho spory s arcibiskupem, pro přízeň prokazovanou Husovi a jeho přívržencům a končící v době rozvoje husitského hnutí, pro kolísavost v plnění některých požadavků čimské církve. Autor reaguje především na Václavovy útoky proti církevnímu majetku. (Srov. ještě dále v. 413n. a 435n.).

24n. Mnohdy ještě více než král Václav IV. byla pro nakloněnost k husitskému hnutí kritizována jeho manželka královna Žofie; vyplývá to i z formulace našeho básníka. Někdy dokonce v invektivách proti Václavu IV. jako příznivci husitů myslí autoři především na ni, když jej varují před vívem žen (srov. např. skladbu *Invenctio satyrica in reges et proceres vian Wicelí tenentes*, Palacký, *Documenta*, str. 691, nebo zmínku v komentáři k písní Vojtěcha Rantův z Ježova „Ach, in huctum chełym verto“, J. Vilíkovský, *Latinská poesie ve středověkých Čechách I*, časopis Bratislava 4, 1930, str. 121; zvláštní pozornost věnoval otázce F. M. Bartoš, *Jihochéský sborník historický* 1937, 19n.

32 Motiv spojení husitů s ďáblem je v protihusitské literatuře častý a charakteristický. Základem je pojetí ďábla jako svůdce, který má v husitech vykonavatele své vůle: ďábel svedel lid prostřednictvím kněží, kteří hlásají bludy. — Ovšem stejně je tohoto motivu užito v obdobných útocích husitů proti představitelům a obhájci husitské církve.

49–90 V této části skladby je rozvádněn další střední problém doby: poslušnost církve a rozbižení její jednoty. V českých poměrech se objevuje už od počátku 15. století, zvláště za sporů, které probíhaly na univerzitě o Viklefa, proti odpadstkum a dále v bojích Husových, znovu pak za jednání kostnických; samozřejmě od této doby se neustále vracel jako častý námět protihusitských polemik a útoků. Už od nejstarších fází bývá v těchto projevech uváděn často citát o poslušnosti z díla Bernardova, který připomíná i náš autor ve v. 56n.

56n. Bernardus, De obedientia (Migne, *PL* 184, 799n., 1233n.).

72 Ve verši se ohlašuje známý motiv odporu proti církevním hodnostářům, který je ještě dále rozvinut (srov. zvl. v. 418n.).

75 *S staršími se někdy netažali* — protihusitský polemikové se nejednou zaštitují autoritou starších spisovatelů uznávaných církví. Naopak husitská mluví je jako zavazané autority odmítali zcela, někteří jejich význam alespoň omezovali.

80 *musili si k sobě světských rukou přijíati* — podněty pro tuto výtku našel autor v událostech své doby. Napětí mezi církví a světskými pány tento postup ještě podporovalo. Vedle toho se setkáváme s tímto rysem i ve středověké literatuře proti kacířům jako s jedním ze znaků kacíře; uvádí se tam obvykle, že se opírají o svetskou moc, ba že dokonce světské pány nadřizují církevním (k této literatuře srov. pozn. na str. 189 k v. 45n. a studii J. Kejtle *Boj o státní formu v husitském revolučním hnutí*, Právněhistorické studie 2, Praha 1956, str. 130n.).

85n. Vzájemná nedůvěra v rodině a mezi příbuznými patří k dalším jevům, které bývají vytvářeny jako zlo vyvolané husitů; lze v tom hledati tendenci upravovaný ohlas názorů, které se objevily později též mezi ohliastickými články tábořskými, kde se vo lá

po odchodu z rodiny, jestliže život v ni brání naplnovat „boží zákon“ v duchu lidového hnutí (celkový výklad a přehled pramenů podal naposled J. Macek, *Tábořské chiltastické články*, Sborník historický 1, 1953, str. 53n.).

91–135 Velkou pozornost věnuje autor boji o přijímání podobojí jako další příčině rozkolu. Ohlas učených polemik a řeč citátů zaznává zde jen v pozadí, neboť autor se snaží posunout tento problém v jeho důsledcích a ohlasech v životě.

94n. Srov. Skut. 2; odvolání k praxi staré církve a především apoštolská bývá v polemické a odborné literatuře často uváděno (např. zde i v jiných vydávaných skladbách, srov. zvl. str. 198, v. 450–539).

99 *světí doktorové chie tomu* — básník navrzuje po způsobu jiných polemiků na předcházející a k autoritě staré církevní praxe připouje ještě odvolání k dílům církevních autorů.

104 *My posluháme Krista* — autor naráží na Kristovy výroky citované v evangeliích, které husitská ideologové uvádějí jako doklady pro požadavek přijímání podobojí (jejich výčet srov. na str. 195 v pozn. k v. 211 a 213). Autor naši skladby je přímo nectuje, což je v souladu s jeho celkovým pojetím výkladu, neměnit skladbu v polemiku s převahou citací.

109n. Verše oživují výklad přijímání laiků podjednou, jaký podává římská církev, a stává jej proti názorům obhájců utrakvistů.

120n. Na předcházející výklad o přijímání laiků pouze kněžstvem. Přetaci nauky o smyslu a funkci přijímání podobojí pouze kněžstvem.

136–181 K úvahám o přijímání laiků a kněží připojuje hned autor problematiku autority a tradice v římské církvi; k tomuto navázání na předcházející rozbor otázky o přijímání podobojí byl jistě přiveden jinými projevy, v nichž se stalo zvykem spojovat těsně obě otázky (srov. např. větší traktát otištěných Hardtem v 3. svazku citované edice). V katolických traktátech byla zdůrazňována úplná závaznost všech uznávaných autorit a zavedené praxe. Husité naopak uznávali za své východisko bibli a jí měřili všechny ostatní názory; právě proti tomuto stanovisku mluví útok autora naší skladby, srov. v. 140n.: *Ustavme božie držeti máme, ale jiných svazích nic nebudeme*.

144n. Jan 16, 12; odkaz k tomuto místu evangelia bývá katolickými autory citován, aby podepřel zásadu přijímat myšlenky a nařízení Kristových nástupců v církvi.

147 *jestot bytá před Božím vsitpení* — před svátkem nanebevstoupení Krista.

157n. V literatuře katolických autorů této doby bylo shromážděno mnoho citátů o závaznosti tradice a názorů přejatých z děl (vyroky z bible, církevních spisovatelů, světců, papežů, koncilů nebo různá nařízení). Autor je připomíná pouze všeobecně a uvádí z nich jen několik:

160n. Skut. 20, 28.

164n. Luk. 16, 27–31.

182–233 V této části skladby je rozvádněna myšlenka, že husité nutí k své víře i násilím. Autor se výslovně obrací opět proti kněžstvem, jimž v celé skladbě připisuje hlavní vinnu na rozpoutání nového hnutí a jeho projevu (srov. výše str. 28).

187n. Jako příklad násilného přinucování uvádí se ve skladbě osud *mištra Petra z Umířova*; ve stejném smyslu býval tento případ citován i v jiných projevech té doby.

— Dominikan Petr z Unicova, mistr pražské university, byl znám jako protivník Husa i jeho strany. Tak vystupoval i na kostnickém koncilu a také později. Události, která se ve verších připomíná, stala se 13. března 1417. Bylo to v době živých sporů a disputací na universitě, v níž se utvářel její vztah k historickému vývoji našich zemí. Tehdy byl mistr Petr přinucen odvolat své útoky proti straně Husově a přiznat se k jejím zásadám. (K události srov. J. Sedláč, *Počínkové kalichy*, Časopis katol. duchovenstva 1914, str. 315n.; J. Pekař, *Žižka I*, str. 125, 20 a poznámky; R. Urbánek, *Marije Rozáčka*, str. 12.)

216n. Ve verších lze hledat ohlas ještě dalších událostí, jako bylo např. sthání M. Jana z Hradce (srov. Tomek, *Dějepis III*, str. 614; Pekař, *Žižka I*, str. 120, 123 a poznámky) nebo celková situace na universitě (z posledních prací srov. J. K ejř, *Deklarace pražské university z 10. března 1417 o přijímání pod obojí a její historické pozadí*, Sborník historický 8, 1961, 133n., s přehledem starší literatury).

224—445 Hlavní část skladby tvoří výčty a rozbory dalších názorů nebo činů, kterými chce autor charakterizovat husity jako kacíře. Zároveň přenáší pozornost posluchače, popř. čtenáře, od otázek řešených hlavně v odborné literatuře k událostem tehdejšího života. Výčet a pojetí jednotlivých jevů nepřináší nic podstatně odlišného od ostatních dokumentů té doby, ba naopak ukazuje, že autor vycházel z obecného mínění a ze zpráv, na něž se soustředovala pozornost katolické strany zvláště v letech 1416 a 1417. Objevuje se tu proto ohlas jak události v Praze, tak i na venkově. Aktualnost myšlenek zdrazňovaných v této skladbě nám mohou potvrdit i činné dobové prameny. Vedle traktátové literatury je možno zvláště odkázat k dokumentům postihujícím růst radikálních myšlenek hlavně mezi venkovským lidem (srov. např. relaci o situaci v okolí hrádku Kozl a Sezimova Ústí, Palacký, *Documenta* 630n.; list olomoucké kapituly z r. 1416 kostnickému koncilu, *Archiv. f. österreichische Geschichte* 80, 1894, str. 312n., a 82, 1896, str. 368n.; spis Štěpána z Dolan Epistola contra Hussitas dokončený v r. 1417, vydal Pec z, *Thesaurus anecdotorum IV*, 2, 503n.). V některých formulacích se projeví i vliv inkvizičních příruček a jiné literatury o kacířích, která byla tehdy v našich zemích velmi aktuální a na jejímž pozadí katolíci autoři mnohdy své charakteristiky husitů formulovali.

224n. Ve spisech o kacířích nalézáme velmi často obdobný závěr: misí dobře se zlym („multa falsa circa vera immiscenť“, Hardt, cit. dílo 3, str. 665); srov. též na str. 195, v. 158.

226n. Srov. pozn. k v. 12n., 24n.

236n. Z. 54, 8.

243—406 Zvláště v těchto verších vyzdvihuje autor rysy, které byly tehdy v literatuře obecně združďňovány jako znaky kacířů: Odhaluje je v jedním, v zevnějšku, v jejich působení mezi lidem, v projevech odporu proti poplaktům dáváným duchovenstvu, proti výzdobě a zařízení kostelů, proti zvykům, jako jsou pouť, modlitby a prosby za mrtvé, uvádění žen, svěcení předmětů, proti dodržování svátků a postu, proti úsmí zpovědi; dále ve způsobech, jak každá, slovíží mši na různých místech (kazatelé jsou i řemeslníci a ženy), jak se staví proti moci papežské, utiskují duchovenstvo. Usvědčují je i bludné spisy. K tomu připojuje ještě výtku, že uctívají Husa—kacíře jako světce.

261n. Z. 105, 15.

285n. I Machab. 1, 49n.

288n. Jan Zlatoustý, neurčeno.

298n. I Machab. 1, 53n.

308n. Augustin, neurčeno.

340n. Řim. 15, 20.

363n. Zmínka o vztahu kacířů k světské moci; srov. pozn. k v. 80n. — Zároveň lze tu sledovat ohlas vztahu světského pánstva k majetku církve; srov. též poznámku k v. 12, 413.

381n. I Kor. 14, 34.

384 Ef. 5, 22n.; Kol. 3, 18; Tit. 2, 5.

394n. Přivrženci Husovi skutečně sbírali peníze (srov. J. Sedláč, *M. Jan Hus*, Praha 1915, str. 260, 273, a V. Novotný, *M. Jan Hus II*, Praha 1919, str. 248, 254, 267, 369); stejně sbírali i Husovi nepřítelé.

398 Ohlas kultu Husa jako světce dostal se až do stříznosti zasláných do Kostnice.

409n. V oslovení krále se objevuje stížnost často tehdy opakovaná při různých příležitostech, že v očích ostatní Evropy jsou české země poháněny (srov. např. na str. 201, pozn. k v. 759).

413 *rovi milostnici právu sítěží* — narážka na královu milce, kteří vystupují proti majetku církve (srov. pozn. k v. 363n.); v jiných skladbách bývají přímo jmenováni nejčastěji Voksa a Raecok Kobyla (srov. str. 207, v. 25).

418—445 Před závěrem skladby autor znovu připomněl to, co pokládal za nejzávažnější: odmítnutí představitelů církve husity a zabírání jejich majetku. Jeho obžaloba pak vyúsťuje v závěr, který byl v útocích proti husitům stále opakován, že odklon od pravé víry je zárojem všech jejích špatných činů.

419n. Jako příklad důsledků husitského kacířství rozvádí autor historii svěcení husitských kněží na Lipnici biskupem Heřmanem, aby dokázal, že i husité potřebují vyšších církevních hodnostářů. Událost, o které se zmiňuje, je z března roku 1417 a měla v polemičké literatuře katolické velký ohlas. Tehdy byl zajat titulární biskup nikopolský Heřman z Mindelheimu, farář v Milíčáně, Ceňken z Vartemberka, který byl čelným představením husitské šlechty. Čeněk jej přinutil, aby vysvětlil husitské kněze, když pražský arcibiskup odmítl vykonat tento obřad.

421—422 *Po tomto se smůli dáte...* — verše připomínají opět něco z literatury proti kacířům, zmiňují se přímo o jednom z znaků, podle kterého je lze usvědčit.

429 *aby svůj pečet z Konstanzie uvadil* — narážka na účast Čňka z Vartemberka při protestech proti upálení Husa a proti rozhodnutím koncilu v otázkách českých zemí; zvláště tu má autor na mysli asi protestní listinu české a moravské šlechty z 2. září 1415.

432n. Znovu — jistě záměrně — se autor vrací, aby upozorňoval na králův podíl při útocích na církevní majetek (srov. pozn. k v. 413).

454—481 Obdobně jako někteří básníci současníci uzavřel i on skladbu trojdlinou modlitbou k bohu, panně Marii a ke Kristu. V ní se ozvou na mnoha místech reminiscence na nejstarší české náboženské písně Hospodine, pomluh ny, Svaty Václave

a Bůh všemohdci (texty srov. ve *Výboru z české literatury od počátku po dobu Husova*, Praha 1957, tam jsou i odkazy k další literatuře).

VÁCLAV, HAVEL A TÁBOR

V. 11–16 V těchto počátečních verzích je uvedeno několik tehdy obvyklých vřtek a útoků na činy husitů a na jejich nauku, které autor teprve v dalších částech skladby rozvine v polemiku.

18–19 Pražané a tábori jsou výslovně odlišováni jako dvě strany (srov. ještě dále, zvl. v. 924n.).

33 U *vypáleném se smilochu kostele* — protihusitský motiv připomínající ničení kostelů.

34–36 Charakteristika Tábora je podána v souladu s tradicemi rvy přičítanými kacířům v tehdejších příručkách inkvizitorů nebo v jiné literatuře toho druhu (srov. pozn. na str. 189 k v. 45n.); na tomto místě připomíná z nich autor bledost ai houpý výraz *tváře*, dále, že Tábora jí v pátek maso a že nazývá kostel *peleši* (husité nazývali chrámy „peleši lotrovskou“ podle bible; srov. Mat. 11, 17).

51 Opět je Tábora charakterizován způsobem, který uplatňoval autor dříve (srov. předcházející poznámku k v. 34n.). Z jeho vlastností připomíná násilí, hrubost a znovu bledé lico.

53 *Protiunik boží* — toto označení patří k ustáleným spojením v polemické tvorbě doby husitské; rovněž náš autor ho užil několikrát.

55–68 V těchto verzích je podán výčet některých názorů vyřkyvaných v té době především táborům. Lze v nich přímo nalézt reakci na táboreské názory známé z chllastických článků, v něž vykrystalizovaly různé starší tendence lidového hnutí v jižních Čechách (rozbor a odkazy k edicím nebo k literatuře viz ve studii J. Mačka, *Táborské chiliastické články*, Sborník historický 1, Praha 1953, str. 53n.).

82–86 Hlavní myšlenky této části skladby se opírají o některé složky tehdejších kritik duchovenstva; rovněž spisy proti kacířům je uvádějí jako znaky, podle nichž je možno kacíře poznat.

87–90 V promluvě Táboraové nalezeme ohlas husitských názorů na úkol „božích bojovníků“ a jejich kněží. Motiv poznání skutečné pravdy a vůle boží, stejně jako opouštění statků, nalezeme vyjádřen i v táboreských člancích (srov. o nich v pozn. k v. 55n.).

91–92 Připomíná se jeden z častých argumentů opakovaných obránci husitského revolučního hnutí.

93–94 Myšlenka, že především duchovenstvo nese vinnu na rozpoutání bojů, objevuje se v různých variantách v tehdejších projevech jako základ historických výkladů vzniku husitského revolučního hnutí. Hlavně v protihusitské literatuře bývá takovýto pohled na vznik a vývoj hnutí obvyklý (srov. i v tomto svazku skladeb např. pojedí autora básně *Slyšte všickni, staří i vy, děti* nebo v historických verzích), ale nalezeme jej i v útocích některých husitských autorů na vůdce lidových hnutí (např. u Vavřince z Bezdové, Jana z Přibramě aj.).

105–104 První z obšírnějších rozborů, které autor věnuje otázkám nebo názorům podle jeho mínění zvláště závazným a sporným, obrací pozornost k polemice o pojetí „božeho zákona“. V polemické literatuře se toto téma objevovalo často, zvláště v souvislosti s husitským heslem uskutečňování božeho zákona cestou přímého boje a s úvahami o jeho oprávněnosti.

111n. Řím. 2, 23.

117n. Luk. 17, 10.

121n. 1 Jan 1, 8.

136 *tomu sem se naučil dobře dávat u Praze* — v řeči Táboraové je narážka na „učení v Praze“ (jí studium), která uvozuje další část jeho promluvy koncipované jako učená disputace.

145n. Autor připomíná odpor husitů k starší tradici i k vykladům církve a zároveň využívá příležitosti, aby v duchu svého celkového záměru napadal husity tvrzením, že ve svých výkladech bible nacházejí ospravedlnění útoků proti církevnímu a panskému majetku. Ohlas odporu proti majetku je zvláště výrazně vyjádřen ve známých táboreských člancích, k nimž lze odkázat stejně jako v předcházejících případech (v. 55n., 87n.) a v řadě dalších myšlenek, které jsou z husitských názorů vybírány.

158n. Mezi obecnými znaky kacířů se rovněž uvádí, že musí pravdu s nepravdou nebo že jsou rozporu mezi myšlenkami, které hlásají, a mezi jejich činy. Obdobných formulací bylo využito mnohdy i proti husitům (srov. např. poznámky ke skladbě *Slyšte všickni*, str. 192, v. 224n.).

163 Srov. Gal 3, 3.

173n. Husitům se nejednou vyčítalo, že mají Kristův zákon lásky v zákon hněvu a krutosti; toho ohlaseem jsou i tyto verše. Rovněž katolík Václav nad shodou mezi svou a Táboraovou definicí „božeho zákona“ zdůrazňuje „*milosrdenství*“ — lásku (srov. dále v. 265n.).

175n. Ž. 85, 11.

181 *Netřeba jest těch čtyř kusův pražských k tomu* — narážka na čtyři články pražské a na jejich prosazování husity.

185 Řehoř, neutčeno.

195–230 V promluvě Táboraové chce autor uplatnit především myšlenku, že se husité odtrhli od obecné církve a chtějí násilím přinutit všechny k svému názoru. Znovu se přitom vrací k motivu odporu proti nauce římské církve a připomene stručně i přijímání podobojí, k němuž se dále ještě velmi podrobně dostane.

205 *Na tomí sme ostali s pražany dávno mmozi* — výslovně tu autor připomene odlišnost složky táboreské a pražské (srov. v. 18 a dále v. 251 a zvláště 924).

211n. Jan 6, 53.

213n. Mat. 26, 26n; Mar. 14, 22n; Luk. 22, 19n.

219n. Autor naráží na výzvy k disputacím a jednáním o sporných věroučných otázkách. Otvýraly se na obou stranách už od dob kostnického koncilu, ale nedocházelo k nim. Bud byly odmlčeny (zvl. císařem Zikmundem), nebo se nemohly konat, protože obě strany se plně neshodly na podmínkách schůzky, např. chyběla někdy i vzájemná důvěra v zajištění bezpečnosti shromážděných. Proto se z obou stran nejednou svalovala

- vina na odporce. Srov. některá data u F. M. Bartoše, *Manuscripty*, a u J. Pekaře, *Žižka IV*, přehled na str. 280n.
- 237—323 V replice Václavové rozvíjí autor hlavně požadavek naprosté oddanosti nauce církve římské, další to závaznou součástí protihusitských polemik.
- 240n. Srov. I Kor. 11, 26—29.
- 252 *změnění a salarnovní štáti* — takto často označovali husitry jejich nepřátelé; husité bývali tak nazýváni právě jako kacíři.
- 253 v *křesťanstvu učinili roztrženie* — husité bývali obviňováni, že způsobili rozdělení jednoty církve.
- 255 Znovu se vrací pohana husitů jako zlodějnů a vrahů, která patřila pod dojmenné útoků na majetek církve a otevřených bojů k nejčastějším.
- 261n. V následujících verších lze sledovat reakci na několik názorů, které autor hodnotí jako bludy. Většina těchto názorů je vyašřena právě v tábořských článcích: není třeba se podrobovat ani duchovním, ani světským pánům, jen bohu (v. 261n.); Tábor projevuje nenávisť k lidem dopouštějící se na nich násilí (v. 265n.); zamítá rovněž úctu svatých a pannu Marie (v. 273n.); hájí přijímání podobojí (v. 276n.).
- 265n. I Jan 4, 20. — 270 Luk. 10, 16.
- 277 *apostoľská víera* — apoštolické vyznání víry (tzv. Symbolum apostolicum) obsahující základní články křesťanské víry; v projevech proti utrakvistům bývá nejednou uváděno jako rozhodující autorita v otázce způsobu přijímání.
- 280—281 Proti husitským výkladům bible operovali odůrci obvykle odkazem, že není možno držet se vždy doslovného smyslu textu, nýbrž vykládat jej alegoricky nebo symbolicky. K tomu se uváděl jako důkaz citát z Janova evangelia, který také v této skladbě je hned připojen (srov. v. 284n.).
- 286n. Jan 6, 63.
- 293 Augustinus, In Iohannis evangelium (Migne, PL 35, 1614).
- 294n. Srov. I Jan 4, 16.
- 299 Srov. pozn. k v. 211 a 213.
- 300 Jan 6, 54.
- 302n. Srov. Řim. 1, 17; Galat. 3, 11; Žid. 10, 38.
- 304 Řehoř, neurčeno.
- 308 Luk. 23, 40—43.
- 316n. Srov. pozn. k v. 219. — Právě z roku 1424 je dochován dokument, v němž zástupci Zikmundovi v odpovědi polskému králi Vladislavovi vysvětlují, že Zikmund dával příležitost k jednání, a připomínají, kdy to bylo: 1. v Praze (červen 1420), 2. v Krakově (1421), 3. v Brně (někdy od konce roku 1423); srov. Palacký, *Urkundliche Beiträge*, str. 324n.
- 329n. Autor znovu vyzdvihuje hrubost a násilí jako vlastnosti Tábora.
- 334—443 Nyní autor plně rozvíjí v hádání mezi Tábořem a Václavem spor o přijímání podobojí, a to po způsobu literárních polemik a disputací věnovaných tomuto problému husitskými i katolickými teology (z nejstarších srovnajme např. práce Jakoubka ze Stříbra, Mikuláše z Drážďan, Ondřeje z Brodu a další, jejichž nejobhatší výčet nalezneme pro dobu počátků sporu v citovaných studiích J. Sedláčka a F. M. Bartoše

(srov. na str. 44n.) Ze znalosti těchto projevů vycházel a shodně s nimi postupoval také náš autor opíraje se hlavně o výběry citátů z bible a jiných autorit. I tento výběr je tradiční, nepřináší žádný nový materiál do těchto sporů. Nejprve je takto podán názor husitský (promluva Tábora) a pak odpověď katolika Václava (srov. ještě později v. 553n.).

- 335n. I Král. 19, 6.
- 338n. Gen. 14, 18.
- 342n. Mat. 26, 26—27; Mar. 14, 22—23; Luk. 23, 17—19 (srov. už výše v. 213n.).
- 346n. I Kor. 11, 22—24.
- 350 I Kor. 11, 24.
- 352 *K témuž náš Cypriana, Donata* — Cyprian biskup (žil v 3. stol.), jeho dílo bylo vyhledáváno husitskými autory, např. zvlášť Jakoubkem ze Stříbra, neboť v něm našli oporu pro svůj boj za přijímání podobojí; tak bývá citován hlavně jeho dopis Caeciliovi, ale i jiné (srov. výše poznámky k skladbě Otázka nyní taková bžž). — Stejně tak sloužil i příběh o Donatovi (žil asi na zač. 4. stol.), známý z Řehoře (590—604), tj. z Řehořových Dialogorum liber I, kap. 8 (Migne, PL 77, 184), ovšem tam není v tomto znění; tradiční verze známá z husitských traktátů vycházela ještě z jiných pramenů, srov. též Acta sanctorum (7. srpna) a Speculum sanctorale (odkaz u F. Šimka v edici a článku *Traktát Jana Rokycanovy O přijímání kve*, Věstník Král. české společnosti nauk, roč. 1940, II, str. 9, pozn. č. 45). K tomu ještě v replice Václavové v. 408 n.
- 359 *blázní i také všichny děti* — výslovně se tu připomíná i přijímání „bláznů a dětí“. Otázce, zda je správné, aby přijímali také děti a lidé, kteří nejsou duševně zcela zdrávi, a nejsou tedy plně schopni vnímat smysl tohoto obřadu, bylo tehdy věnováno mnoho pozornosti (srov. např. známý Jakoubkův traktát týkající se zvlášť otázky přijímání dětí nebo častý ohlas v tehdejší odborné literatuře); názor nevyvolával odpor pouze mezi katolickými teology, nýbrž i mezi některými na straně husitské (např. u Šimona z Tišnova, který tehdy ještě nestrál mezi nepřáteli husitů). K tomu srov. ještě v. 439n.
- 364n. Opět stručná charakteristika kacířů, která má obdobu v různých výčtech znaku kacíře, jak je známe z literatury několikrát už vzpomínané.
- 369n. Je tu shrnuta odpověď na citáty uvedené ve v. 334—346.
- 378n. Mezi katolickými argumenty se vrací při úvahách o způsobu přijímání rozdíl mezi knězem a laikem (srov. na str. 191, pozn. k v. 109n. a 120n.).
- 382n. Opět odkaz k praxi apoštolů; k v. 386n. srovn. Sk. 2, 42, 46.
- 390n. K různému způsobu výkladu biblických textů srov. poz. k v. 280n.
- 394 Srov. I Kor. 10, zvl. v. 3, 4.
- 402n. V těchto verších se hlásí známá výřka husitům, že spory o přijímání podobojí jsou přičinou všeho zla a také rozbrojů v římské církvi.
- 404n. Srov. v. 352. — Augustinus, srov. De baptismo (PL 43, 188); srov. Gratianus Decreta, komentář k d. II, c. XXXII.
- 408n. Srov. v. 352.
- 412n. Odkaz na legendární motiv zjevení, kterého se dostalo papeži Silvestrovi patřil k tak oblíbeným důvodům proti kalichu, že byl dokonce zveršován do polemice

kých veršů, které se často citovaly. Hypotézu o vzniku této silvestrovské tradice podal J. Sedláček ve studii *Několik textů z doby husitské* (Hlídka 28, 1911, 155n.); tam připojil rovněž přehled dochovaných latinských veršů, které lze doplnit např. i z musejního rukopisu I E 6, odkud právě v této knize vydáváme několik paraftek. J. Peřkař upozornil ještě na ohlas této tradice v Dialogu Ondřeje Řezenského (*Zážka* I, str. 240, pozn. 2 ke str. 88).

420 Znovu narážka na rozdílná pojetí výkladu bible; srov. pozn. k v. 390.

422n. I Kor. 2, 13—15.

432n. Jan 6, 54.

438n. Srov. pozn. k v. 359

450—539 Současný úval o oprávněnosti laiků přijímat podobojí stal se brzy jiný problém — autorita církve, závaznost jejích ustanovení a některých názorů přejatých z děl církevních spisovatelů; na straně protihusitských polemiků vyúsílil pak v požadavek jednoty církve. Otázky autority církve se ovšem objevovaly v českém prostředí už dříve, srov. spory z doby Husovy a jejích odraz v díle Husově; jiných jeho současníků (např. v polemikách vydaných Loserthem v *Beiträge* nebo Palackým v *Documenta*). V souvislostech s teologickými spory o přijímání podobojí ožily znovu a často; stačí např. nahlédnout do známé edice Hardtovy (3. díl). Proto také náš skladatel postupoval obdobně a zařadil úvahy na toto téma do stejných souvislostí a pro citáty, o něž se dialog opírá, šel opět do těchto polemických projevů své doby.

454 Jan 17, zvl. v. 21.

458n. Příklady ze Starého a Nového zákona rozvádí autor hned v následujících verších.

472n. Deut. 17, 9—11 — Pro toto místo nalezneme pozoruhodnou latinskou veršovanou paralelu, jak dokládá zápis v rukopise Knihovny Národního muzea v Praze I E 6, 69a.

480n. Mat. 23, 2, 3.

480n. Augustinus, *Contra epistolam Manichaei* (PL 42, 176).

490n. Gratianus, *Decreti prima pars*, dist. 11, c. 11.

494n. Tamtéž, dist. 19, c. 5 (srov. též dist. 12, c. 2).

496n. Tamtéž, dist. 22, c. 2 (srov. též dist. 21, c. 2).

500n. Srov. Mat. 16, 18, 19.

504n. Beda, neurčeno.

512n. *Decretalia Gregorii 9*, hb. I, tit. 1, c. 2.

521n. V těchto verších autor ústí Táborovým zdůrazňuje husitský odpor k jiným církevním autoritám než k biblí.

522n. Znovu se opakují ustálené přídomky dávvané katolickému duchovenstvu.

535 Jan 16, 12, 13.

550n. Autor vztahuje do promluvy stručnou výtku reagující nepřímou na některé projevy odporu husitů k středověké hierarchii a na jejich vztah ke knihám, které našli v majetku kněží, klášterů a jiných knihoven; také tyto názory nalezy výraz v tábor-
ských článkách.

553—695 Spor se znovu vrací v řadě citátů k přijímání podobojí.

553n. Srov. Exod. 16, 4n. — 562 Num., kap. 20 (zvl. 20, 12).

564n. Exod. 12, 3n.

568n. 2 Sam. 23, 16.

570n. Num. kap. 18.

572n. Deut. 12, 27.

578n. 1 Sam. 21, 6.

580n. 1 Sam. 2, 27n. (zvl. v. 36).

586 Albertus Magnus, *De sacrificio missae* (Alberti Magni Opera, tom. 21, Lugduni 1651, str. 78b).

590n. Mat. 14, 19; 15, 35; Mk. 6, 43; 8, 8; 19, 20; Luk. 6, 13; 9, 17; Jan 6, 11.

594n. Luk. 24, 30.

596n. Srov. Augustinus, *Sermones* (PL 38, 1118).

598 *Reis, že jest Kristus tu byl svatokrádem...* — závěr o Kristu, který by byl svatokrádem, není opět ojedinělý; také pro toto místo nalezneme obdobu v traktátové literatuře, z níž vychází náš skladatel.

600n. Luk. 24, 42.

601 Jan 21, 13.

604 *knihy apoštolského ustanovení* — srov. apoštolské vyznání víry. Sk. 2, 46.

610 Augustinus, srov. pozn. k v. 293, 596 a j. v jeho dílech.

612 Srov. glossu ke Gratianovu kanonu *Comperimus, Decreti secunda pars, causa 11, qu. 3, c. 46.*

617 V latinské traktátové literatuře nalézáme mnoho citátů z děl uvedených autorů; skladatel je má jisté na mysli, ale vzhledem ke koncepci svého díla jen shrnuje a spokojuje se s menším výběrem.

622n. Autor se v této části polemiky opět vrací k interpretaci biblických textů, jak ji pojímali katolíci teologové. V projevech z doby husitské se tu obvykle autoři opírají o Augustina (In Johannem, kap. 6), Petra Lombarda (*Liber sententiarum* VIII, dist. 9) nebo o výtoky Ambrosiovy, Gorroy aj.

634n. Výčty nevhod při zavedení přijímání vína patří k hojně uváděným a příklady dokumentovaným důvodům proti kalichu; náš autor z nich shrnul ve svých verších podstatnou část.

644n. Jako další argument proti utraktivismu bývá v traktátech a disputacích připomínáno nebezpečí bludných názorů. Z obvyklé citovaných příkladů připomněl český veršovec pouze Pelagia a Viklefa. Pelagius (žil v 5. stol.) bývá v polemikách o kalichu připomínán vele Nestora jako kacíř, který byl odsouzen pro některé názory odchylné od stanoviska církve.

648n. Alespoň stručně došlo se na tomto místě autor jedné ze závazných otázek středověké filosofie a teologie, která zasahovala do výkladu o eucharistii v podobě sporů o remanenci (tj. názor, že podstata chleba a vína se po posvěcení knězem nemění). V souvislosti s odsouzením 45 článků Viklefových se k ní vrátil i kosmický koncil (srov. Hardt III, sl. 168n. a 212n.), srov. též bulu papeže Martina V. z 22. února 1418 (vydal Hardt IV, sl. 1528). Už od rozhraní 14. a 15. století oživaly tyto spory i v českém prostředí, zvláště s ohlasy Viklefovy nauky a se spory o ni na pražské univerzitě. Ale i v lido-

vein hnutí se objevovaly obdobné názory, zcela se rozcházející s oficiální naukou církve o svátosti oláhní.

652n. Pouze jmény jsou uváděni autoři, kteří některým dílem nebo na některém místě svých spisů reagovali na názory odchylující se od stanoviska římské církve. V latinské literatuře se obvykle uváděly přímo jejich výrok, které odtud znal jistě i náš básník, ale záměrně tyto citáty ve své skladbě nerozváděl a spokojil se pouze s touto narážkou.

659 *Vikletovo sym* — běžné označování husitů v protihusitských projevech jako odchovanou kacíře Vikletfa.

662n. V souvislosti s ohlasem utrakvistu připomíná autor často formulovanou myšlenku, že rozdíl s církví a její naukou je začátkem špatných činn. Shodně s jinými autory své doby, popř. se starší literaturou proti kacířům, uvádí některé příklady.

665 *Judaš* — Jidáš, apoštol, který zradil Krista, když předtím s ním večerel a přijal od něho posvěcený chléb a víno.

672n. Mat. 7, 16 (Luk. 6, 44); tato myšlenka o poznání kacířů je na základě bibliekm uváděna ve většině děl o kacířství.

674n. Oblíbeným motivem útoků bývá poukaz na nejednotnost mezi husitskými stranami; ohlasem toho jsou i tyto verše.

675 *pliharri* — bývají tak označování zvláště táborští chiliasté, kteří odmítali víru v příchodnost Krista ve svátosti oláhní.

678n. Srov. Apok. 13, 1.

680n. Znovu motiv jednoty církve.

692n. Srov. pozn. k v. 662n.

696—748 Stylistici promluvy Táborovy podává autor tendenčně formulovaný obraz dalších stránek husitských názorů a husitského stanoviska k různým otázkám. Zvláště lze sledovat ohlas radikálního stanoviska tábořského, které především vyvolávalo polemiky a nepřátelství katolických mluvčích, ale i obhájců stanoviska husitského měšťanstva a šlechty. Právě v těchto polemikách proti táborům se objevovaly některé odkazy k bibli nebo jiné myšlenky a motivy, které nacházíme také ve verších naší básně.

703 *Machomet* — V literatuře husitského období bývá Mohamed často připomínán na obou stranách, a to v různém smyslu, např. jako kacíř, nepřítel římské církve nebo jako jeden z těch, kdo narušili zákon obhajovat mečem, nikoliv v disputaci (srov. v traktátu Šimona z Tišnova Utrum secta christianorum sit perfectior sectis Iudeorum et Saracenorum). Častá bývá také přezdívka „machometra“ ve smyslu hanlivém, kterou si opět vzájemně dávali příslušníci obou stran od doby Husovy; srov. v této skladbě v. 920.

707n. Tady poznáváme ohlas myšlenky opakovaně často obhájeci husitského stanoviska, že odpor a přímý boj je oprávněný, neboť jinak by její bůh nestrpěl a nedopřával husitům vítězství.

711 Argument, že husité vedou boj oprávněný, objevoval se nejdnou právě ve formulaci, jakou přináší náš básník; k tomu bývaly rovněž připojovány citáty, z nichž některé jsou uváděny ve v. 715—742.

715 Motiv Machabějských jako bojovníků proti poháním a nepřítelům Židů objevuje se v polemické literatuře velmi brzy (např. v r. 1413 u Ondřeje z Brodu, srov. Loserth, *Beiträge* IV, str. 393). Byl pak uplatňován s různou interpretací v polemikách

obou nepřátelských stran (v básni její nalezneme v řeci obou, Tábor a Václava). Zvláště od konce roku 1419 se vracel, když se s vystoupením ozbrojených revolučních sil obracel znovu zájem k otázce oprávněnosti boje (srov. např. vyjádření pražské husitské university k této otázce v jednáních na konci roku 1419 a na začátku roku 1420).

723. Ž. 58, 11.

727. Ž. 97, 3.

731. I Sam., kap. 15, 17, 30.

735. Num. 25, 7, 8.

742. Mat. 10, 34.

748. Nářážka na rozbroje v rodinách není ojedinělá, nýbrž vrací se v různých obměnách v tehdejších projevech častěji (srov. na str. 190 pozn. k v. 85).

753n. Výřka, že husité volí místo jednání raději boj, objeví se několikrát nejen v této skladbě (srov. zvl. v. 715, 795n.), ale i jinde v protihusitských polemikách.

759n. Již v počátcích husitského revolučního hnutí, v době Husově, setkáváme se nejednou v kritikách obhajujících stanovisko zastánců římské církve a starého řádu v českém království s výřkou, že české země jsou pro rozkol s církví v cizáně hanobeny. Spolu s tím ožívá v různých podobách (podle stanoviska autorů) i varování před nebezpečím hrozícím českému království ze sousedního Německa.

795—1188. V této části skladby se v kratších a živějších dialogích rozvíjí nejčastější otázky tehdejších polemik; mnohdy se tu setkáváme i s opakovaním myšlenek známých nám z předcházejícího textu básně. Verše navazují hlavně na promluvu Táboru (v. 698—748).

797n. Srov. pozn. k v. 662 aj.

811n. Mat. 7, 16 (Luk. 6, 44); srov. pozn. k v. 672.

827n. Zásada, která je v těchto verších rozváděna, objevuje se také v jiných dílech (srov. např. Haradt III, sl. 351, kde je dokonce spojena i s citací Jakubovy epistolý zřazenou rovněž do textu básně Václava, Havel a Tábor, v. 832n.).

832n. Jak. 2, 10.

834n. Aristoteles, neurčeno.

837n. Citáty proti zabíjení a válce čerpá autor opět asi z dobových projevů, neboť tam většinu z nich už máme doloženu.

837n. Gen. 9, 6.

843n. Ex. 20, 13, 15, 17.

845n. Mat. 5, 45.

849n. Řim. 12, 20.

857n. Srov. pozn. k v. 711; též V. K. Kybal, *M. Jan Hus, Život a učení* 2, 43n.

865n. Srov. pozn. k v. 843.

873. Srov. pozn. k v. 759.

875n. Tak jako pro argumenty týkající se náboženských otázek je i pro obranu světské moci možno nalzt obdobu v jiných literárních pramenech této doby; ty byly jistě podnětem i našemu autorovi při zpracování této části básně namířené zvláště proti radikálnímu názoru tábořským, které zasahovaly základem vztahy feudální společnosti.

877. Srov. Iz. 3, 14.

880n. Augustinus, In Johannis evangelium (PL 35, 1482–83).

892n. 2. Král. 24.

899n. Autor sahá k oblibenému prostředku středověkých spisovatelů — k aktuali-
zaci bible. Srovnání Žižky s biblickými postavami není ojedinelé (např. u Prokopa
z Plzně; charakteristický citát z jeho díla uvádí v jiné souvislosti Pekař, *Žižka* II, 231,
pozn. 2 ke str. 69).

898 Ex. 14, 21; stov. též Pekařovo upozornění na církevní kánony, které žádaly
pro důkaz božského posláná, přičítaného tu Žižkovi a jeho bojovníkům, zázraky (*Žižka* I,
str. 241, pozn. 2 ke str. 91).

899 Ex. 13, 21.

901 Ex. 17, 4–6.

903 Joz. 3, 16.

905 Joz. 6, 15; Plzeň byla známa jako hlava landfrídu a pro husity nedobytné
město.

915n. Výtky a nadávky z řeči Václavovy obrací Tábora znovu proti nepříteli.

916n. Srov. v. 759n. a 854n.

918 Srov. pozn. k v. 854.

921 Srov. pozn. k v. 703.

924n. Zmínka o rozporech mezi pražany a tábory spolu s odsuzováním tábořské
nauky je opřena o znalost stanoviska a projevu vycházejících hlavně z ovzduší měšťan-
ského křídla husitského a s ním spjatých vzdělanců (srov. např. kroniku Vavřince z Bře-
zové, projevy Jana Příbrama a další); zvlášť proslula schůzka pražských kněží s tábor-
skými v domě Petra Zmrzlíka. Na ni byly odsouzeny pražskou stranou některé tábořské
názory jako bludné, jak podrobně vypisuje Vavřinec z Březové (srov. cit. vydání, str.
140 n. a jinde); konala se 10. prosince 1420. Vavřinec dále připomíná vysloupění Václava
Korandy jménem tábořských kněží v řešení otázek měštních rouch a řádu mše (tamtéž
str. 154n.) a jinde podává zprávu o listu Mikuláše Biskupce a M. Jana Jiřina pražanům
o plkarsství na Táboře (tamtéž str. 162n.). — K tomu ještě v. 976n.

932n. Většinu uvedených osob známe i z jiných pramenů převážně jako tábořské
kněze: *Mikuláš* — Mikuláš z Pehřimova, řečený Biskupce; *Martin* — patrně Martin
(Martineček) Húska, řečený Loquis; *Markolt* — Markolt ze Zbraslavic; *Konrád* — asi
je míněn Václav Koranda; *Jičín* — M. Jan Jičín. Tyto osoby uvádí výslovně také Vavřinec
z Březové ve zprávách o jednáních mezi pražany a tábory, které jsme připomínali v pozn.
k v. 924. — *Ambrožem* mluví autor asi známého královéhradeckého kněze, který stál v čele
skupiny orebekských. Blíže neurčeny zůstávají osoby *Jakuba* a *Kyřala*. — Souhrnně o tábor-
ských kněžích pojednává nyní J. Macek, *Tábor* II, str. 45n.

935–974 V obžalobě Václavové rozvádí autor znovu, tentokrát obsáhle, nejčastější
motivy útoků proti husitům. Mnohdy tu vlastně jen shrnuje, co už řekl, a vyhrcojuje
svou polemiku.

940 Pě. 29. 8.

941n. Podobné oslavy Prahy objevují se v různých projevech z této doby (srov.
např. české i latinské skladby z tzv. *Budýšského rukopisu*, které vydal J. Daňhelka,

nebo latinské manifesty města Prahy, vydal F. M. Bartoš, *Manifesty města Prahy
z doby husitské*, *Spornik příspěvků k dějinám hlavního města Prahy* 7, 1932).

952n. Autor naráží na stav mince v době husitské a na výrobu peněz ze zkonfisko-
vaného kovu, hlavně z předmetů patřících církvi; vedle drahých kovů bylo později
užíváno i jiných, hlavně mědi (srov. Palacký, *Dějiny* 3, 313; Noheliová-Prátová,
ČSM 126, 1960, 34n.). Autor si všimá toho, že se vedle českých peněz razily i peníze cizí
(např. vídeňské nebo uherské). Fašování peněz je předmětem protihusitských útoků
i v latinských traktátech (např. Prokopa z Plzně, Jana Pappuska).

962n. Z dalších motivů přitýkla na tomto místě obžaloba z nevázaného života
pohlavního, což se vytykálo ve středověku různým hnutím jako průvodní jev jejich kacíř-
ských názorů.

965 *štelení rohané* — označení skupiny adanitů podle Rohana, kováře z Veselí
(srov. zprávu Starých letopisů, rkp. Vratslavský, cit. vyd., str. 29); J. Pekař zaznamenává
podobný doklad v Locustariu Vodňanského z r. 1524 (*Žižka* I, 241, pozn. 2 ke str. 92).

977–1026 Tábora promluva rozvíjí znovu otázku rozdílu i shod v názorech
nebo činech táborů a pražanů (srov. pozn. k v. 924).

976n. Ohlas rozporů v nauce, pro které i pražané odsuzovali tábory, jak se vzpo-
míná ve skladbě, vybrotil se zvlášť po přímých jednáních mezi mluvčími obou stran
v roce 1420 (srov. pozn. k v. 924). Tyto rozpory byly ovšem ve skutečnosti jenom částí
celkového vyhranění rozporů obou stran na základe rozdílných třídních zájmů.

984 *Pražáci zase v plachitách slíží* — narážka na spory o užívání ornátů při obě-
dách; řešení měla přinést už schůzka tábořských a pražských kněží v domě Zmrzlíkově
a vracela se k ní i poděší jedním. Jednoty však dosaženo nebylo (srov. pozn. k v. 924).

990n. Autor se dotýká událostí z doby bitvy na Vítkově (v roce 1420), kdy se
Praha připravovala za pomoci tábořských vojsk na útok křižáků a kdy se budovalo na
Vítkově opevnění.

992 *piš nám* — všeobecná zmínka o písemných polemikách a traktátech, které si
mluvčí obou stran vyměňovali.

994 Srov. Mat. 7, 3.

997 *lúky* — narážka na odpor táborů proti výzdobě kostela, zvl. proti sochám
a obrazům (srov. např. i v tábořských článcích); posměšného označování „lúka“ táborů
časlo užívali, jak dokládají různé záznamy.

1008–1025 Ohlas chlišeňských názorů tábořského lidu.

1020n. Srov. 2 Machab. kap. 12n.

1027–1064 Václav rozvíjí polemiku proti oprávněnosti činu a bojů tábořských;
o tom výše pozn. k v. 715.

1028 Řim. 3, 8.

1035 a 1041n. Srov. pozn. k v. 173n.

1036 Mat. 9, 13 aj.

1051 2 Kor. 6, 14n.

1054 Srov. pozn. k v. 1158.

1062 Srov. v. 1020.

1064 Tábor opakuje argumenty uváděné již několikrát.

- 1099n. Srov. na str. 188 pozn. k v. 32.
 1117. 2 Tim. 3, 13.
 1121n. Ž. 125, 3.
 1129 Seneca, De clementia, lib. I, c. X, XIV.
 1139n. 1 Petr 5, 10, tamtéž 1, 6—7.
 1155 Rys zatvřelosti se uvádí opět jako jeden ze znaků kacíře.
 1158n. Srov. Tit. 3, 11—1161 Tit. 3, 10.
 1166 u přirozeném zkoloně to za právo uložil — z právníké terminologie; v husitských polemikách bývá takto označována, zásada známá i z právníké praxe středověku: nečih druhému to, co nechceš, aby jiní činili tobě (srov. v Gratianových Dekretech i v bibl. Mat. 7, 12; Luk. 6, 31). — Všeobecně o pojetí přirozeného zákona u husitů pojednává H. Toman, *Husitské učebnictví za doby Žižkovy a Prokopovy*, Praha 1898, str. 38; k pojmu „přirozeného zákona“ ve středověku srov. všeobecné poznámky v článku M. Boháčka, *Právní ideologie předhusitského zaslánce salské svobody*, Sborník historický 8, 1961, zvl. str. 117n.

ZLOMKY RÝMOVANÉ KRONIKY

- 1—18 Začátek dochované skladby rozvíjí líčení pouťi na hory. V některých detailech je možno posítnout styčné body s výkladem Vavřince z Březové v jeho Husitské kronice (v cit. vyd. str. 89).
- 1 *Beránek* — vrch u Mladé Vožice.
- 3 *Tábor* — původně vrch u Nemejic na Bechynsku.
- 11—18 O obavách krále Václava z pouťi na hory a o proměně tábořských pouťníků v tvrdé bojovníky srov. opět u Vavřince (zvl. na str. 90 a 112 cit. vyd.); ve Starých letopisech čteme podobně: „... jedno s huolkami chodili jako pútnici. Ale pohříchu to se brzo změnilo a v jiné zpátkem obrátilo,“ (srov. cit. vyd. Křižovníckého rukopisu, str. 55).
- 22—25 Verše stručně zachycují pražskou událost z 30. července 1419.
- 27 Král Václav IV. zemřel 16. srpna 1419.
- 28 *šáhna* — srov. též bibl. zvláště v Apokalypse.
- 29—42 Srovnání autorovy zprávy o bouřích pražské chudiny po smrti Václava IV. s jinými dobovými zprávami ukazuje, že básník chciel — až na zmiňku o kartouzském klášteře — uvést především několik rysů, které by obecně charakterisovaly husitské činy. Proto se v jeho líčení setkáváme se stejnými prvky, jaké bývají uváděny všeobecně v protihusitských kritikách (pálení kostelů a klášterů, ničení kostelního zařízení, zneuctění ostatků svatých, útoky na mnichy a kněze), ba mnohdy o kacířích vřbec.
- 39 Kartouzský klášter byl zničen ve dnech 17. a 18. srpna 1419.
- 41 *na ty němce* — příslušníci kartuziánského řádu byli vázání mlčením; srov. poznámku na str. 183 k tomuto verši.
- 42 Kláštery bývaly nejednou srovnávány husity s chlévy a o mníchích mluvili jako

o vykrmovaných vepřích; starší doklad tohoto přirovnání máme u Štěpána z Dolan, Epistolae ad Hussitas (cit. vydání Petzovo, str. 564).

43—46 Stručná zmiňka připomíná shromáždění pouťníků na Křižkách, k němuž došlo 30. září 1419.

45—46 Srov. obdobné motivy výše ve v. 15—18.

47—55 Týká se Zikmundových dopisů a výzev z posledních měsíců roku 1419.

56—80 Jednání mezi Zikmundem a pražskými zástupci probíhalo na konci roku 1419 v Brně a koncem dubna roku 1420 v Kouně Hoře.

60n. Při zmínce o přijímání podobojí ohlásil se ve stručnosti obvyklé argumenty husitů: odvolání na Kristovy výroky, na zvyky prvotní církve a na spisy některých církevních spisovatelů; právě tyto odkazy bývaly v latinských traktátech rozváděny a dokládány citáty (srov. např. jejich ohlasy ve skladbách otiskovaných i v tomto svazku, především ve veršovaném traktátu Otázká nymie taková běží, Slyšte všickni a v hádání Václava, Havel a Tábor).

70 *potom to přijal pykaje*... snad má básník v této příliš všeobecné formulaci na mysli pozdější ústupy Zikmundovy, když k tomu byl nucen vývojem událostí v letech 1420 a 1421 nebo o něco později; ale je možno hledat v tom také ohlas události daleko pozdějších, jednání basiliejských v roce 1432. Proto je toto místo závažné pro datování skladby (srov. výklad na str. 37).

71 Nejedna slovesná památka doby husitské vyslovuje tuto obžalobu Zikmunda, který promrhal poklady české země, aby mohl hradit především náklady na válku.

75 Stručně jsou připomenuty boje, které trvaly v Praze i na venkově do května roku 1420, kdy přijel Zikmund do Čech.

81—84 Nedokončené líčení se týká události ve Vratislavi, která vzbudila ohlas v tehdejších kronikářských zprávách. Zikmund tam pobýval v březnu 1420.

83 *kázal komešely srazu* — poprava vratislavských komešelů, kteří v roce 1418 vystoupili proti patriciátu a stihli na sebe moc, byla 14. března 1420.

84 *měštinna z Prahy* — Jan Krása, který byl ve Vratislavi usmrcen na rozkaz Zikmundův 14. nebo 15. března 1420.

85—86 Příklad bylo uzavřeno 13. listopadu 1419.

87—102 Zpráva se týká Žižkových bojů koncem roku 1419 a na začátku roku 1420 v okolí Plzně, kam odešel spolu s jinými, když nebyl spokojen se situací v Praze po uzavření příměří. Odtud v březnu táhl k Táboru; cestou došlo k slavné bitvě u Sudoměře. V okolí Tábora se hned nato podílel na dalších vojenských úspěších.

90—99 Líčení Žižkových činů je opět budováno na několika tradičních — a v té době obecně užívaných — motivech. Mluví se pouze o útocích na církevní instituce a o zabíjení mnichů; jinak přesnější Žižkovy činy charakterizovány nejsou.

95n. Podobně oživuje autor další argument proti husitům, že někteří jejich kněží podněcují k těmto činům.

96 *že přemohlé kněží zbichus ež jich potom žádáni byli*... autor naráží na nedostatek kněží, které husité potřebovali (srov. i na str. 193 pozn. k v. 419).

99 *Mnozi sáci žemšínici* — Hlášá se tu další hodně rozšířený protihusitský argu-

ment, že kněžní se stali řemeslníci (srov. např. i Vavřínce, cit. vyd. jeho kronky, str. 95).

103—118 Verše připomínají dobyti Sezimova Ústí 21. února 1420, jeho zničení 30. března téhož roku a založení Tábora na místě bývalého Hradiště. Zastupy lidu tehdy dobyly i hrad Hradiště, jehož pánem byl Jan z Kamence. (V tomto vypsaní události se hlásí opět těsný vztah ke zprávám Vavřincovy kronky, srov. str. 45 cit. vydání.)

119—142 Autor používá znovu přiležitosti (po vykladech ve v. 90—102), aby rozvinul útoky hlavně proti názorům a činům tábořské složky husitského revolučního hnutí. Všechny prvky jeho polemických útoků nacházíme opět i jinde v tehdejší literatuře, hlavně ovšem v kritikách názorů, které známe z formulací v tábořských článcích (k tomu srov. studii J. Macka *Tábořské chiliasické články*, Sborník historický I, Praha 1953, str. 53n., kde je i přehled starší literatury).

143—150 Stručně vypráví autor v těchto verších o vítězství vojsk přivedených z Tábora Žižkou 5. dubna 1420 k Mladé Vožici.

VERŠOVANÉ LETOPISY

1—45 Autor vychází shodně s jinými tehdejšími vykládky z přesvědčení, že podnikem k vzniku husitského hnutí bylo poznání názorů Vykletových. Proto sleduje cestu, jak se dostaly do Čech a jaký byl jejich ohlas.

3n. O Vykletovi a jeho nauce je podávána stručná a ne vždy zcela přesná zpráva, jak ukazuje např. poznámka, že motivem jeho vystoupení proti církvi byla nespínání touha po kardinálské hodnosti nebo zmínka o městě Vyklet, kde se zmiňuje místo narozzení s jménem Vykletova působiště.

5—6 *mištr Matěje doktor* — M. Matěj Rvačka, člen augustiniánského řádu cysteráků. Je znám zvláště jako inkvizitor a velký odpůrce Husa a husitského hnutí v jednániích i v písemných projevech; takto vystupoval i na kostnickém koncilu. (Literaturu o něm shrnuje poslední studie, která mu byla věnována R. Urbánkem, *Matěje Rvačka jako protihusitský satirik*, Časopis Společnosti přátel starožitnosti 63, 1955, 1n.) — Soudí se, že Matěj byl skutečně v Anglii (v Oxfordě), ovšem není jisté, zda poznal Vykleta († 1384), jak se praví v textu. Rovněž není zcela jasné, byl-li Matěj doktorem, jak jej označuje skladatel těchto veršů; o uznání jeho doktorátu se totiž vedly na pražské univerzitě spory (srov. výše cit. studii R. Urbánka, str. 19). — *u svatého Kříže* — klášter svatého Kříže Většího, který byl spolu se stejnojmenným kostelem na rozhraní Starého a Židovského města.

17—22 Působení Vykletových myšlenek u Husa, Jeronyma Pražského a jiných mistrů dokládá autor jejich vystupováním proti ostatnímu duchovenstvu a uvádí výslovně ustálenou formulu „jakomci, svatokupci, kutebnáři“, s kterou se obvykle setkáváme v tehdejších projevech (srov. např. i v jiných skladbách této edice). Stejně tak bývá tato formulace uváděna v literatuře o kacířích jako jeden z příznaků jejich odpadu od církve. — Dalším obvyklým motivem protihusitské literatury, kterého je využito na tomto místě, je závěr, že právě kněžní mají vinnu na rozpoutání lidového hnutí, neboť lid svedli a po-

bouřili proti církvi (v. 22; srov. stejně ve skladbě Slyšete všickni a Václav, Havel a Tábor). 23—39 Autorova zpráva o jednání Václava IV. je ohlaselem četných obžalob krále, že vystupoval proti církvi, především proti jejímu majetku. Tento vztah vyostřily královny spory s archibiskupem v roce 1411 (srov. na str. 189 pozn. k v. 5n.). Na těchto útocích se podíleli zvláště někteří královští úředníci (srov. v. 25).

25 *Volasa, Racek Kobyla* — Volasa z Valdštejna, Racek Kobyla z Dvornu byli horlivými nástroji vůle krále Václava zvláště v jeho sporech s archibiskupem. Proto byli často vzpomínáni i v literatuře (srov. např. úvod na str. 39 a pozn. k v. 5 a 413 na str. 189 a 193).

29n. Ke kunoohorským událostem došlo 2. února 1416. Racek Kobyla byl při nich i se svými služebníky zabít.

40—42 Autor vlastně v próze shrnuje hlavní myšlenky z veršů 17—39.

42n. *Porom kvál to i je chůz stavit, i nemohl, neb dal jiskře uhlem být* — v této narážce lze sledovat především ohlas události z rozhraní let 1416 a 1417, kdy se Václav IV. snažil omezovat nebo i potlačovat rozvoj husitského hnutí, aby dosáhl smíru s římskou církví a s jejími svěřenskými ochránci (srov. str. 204, pozn. k v. 11 a poznámky ve studii J. Kojče *Deklarace pražské univerzity z 10. března 1417 o přijetí pod obojí a její historické pozadí*, Sborník historický 8, 1961, str. 133, kde je zpracována starší literatury), ale verše naznačují, že se mu to nepodařilo.

43 *dal jiskře uhlem být* — srov. u V. Flajshansa, *Česká příslaví I*, 461, č. 2, kde je rozumnější variant se slovy „ohněn“ na místě „uhlem“.

45 *na hromnice* — tj. 2. února.

46—50 Z doby Husova pobytu na venkově v letech 1412—1414 se tu připomíná jeho činnost v jižních Čechách (hrad Kozí, město Ústí nad Lužnicí).

47 Poznámka, že mše a kázání konal ve stodole, má vedle historického jádra (Hus kázal na venkově na nejhranějších místech) obdobu ve výtkách ustálených a často opakovaných později protihusitskými polemiky, že husité káží kdekoliv, i ve stodolách.

49 Autor znovu dtranzé — a tedy jistě záměrně — opakuje, že útoky některých kněžů proti duchovenstvu pobuřují lid.

51—53 Už do souvislosti s Husovým pobytém v jižních Čechách je tu zařazena událost, která patří asi až do následujících let. — *Věněk* (v některých pramenech též *Věněček*, *Vanček*, *Vaněk*) byl jedním ze zakladatelů Tábora a je uváděn mezi tábořským kněžstvem (srov. dále pozn. k v. 69). Ve Starých letopisech (třp. Vratislavský) je připomínán jako první, kdo křtil v potoce (cit. vyd., str. 27).

54—58 Stejně stručně jako v předcházejících částech jsou připomínány další události z Husova života v období 1414—1415.

54 ... *Hus do Prahy se vrátil* — je to zmínka o jednom z tajných Husových příchodů do Prahy v době vyhnanství, patrně v dubnu 1414, jak napovídají další verše.

55 *Zpráva o výzvě králově se týká pravděpodobně Zikmunda*, který navrhoval, aby se Hus dostavil do Kostiace.

58 *mištrv Jeronymovi po roce též učiněnu* — přítel Husův, mistr Jeronym Pražský byl v roce 1416 rovněž upálen jako kacíř.

59—61 Verše zaznamenávají počátky přijímání podobojí, které spadají na konec roku 1414; srov. na str. 22 pozn. k č. 17.

61 *mistr Jáchobek* — M. Jakoubek ze Střibra patří k nejvýznamnějším bojovníkům za kalich mezi vzdělanci a k prvním štitulům přijímání podobojí mezi lidem. — *u sv. Michala* — v kostele sv. Michala na Starém Městě, který patřil vskutku mezi první kostely, kde se takto přijímalo (jejich výčet podává především Vavřínc z Březové ve své kronice, cit. vyd., str. 17). Jinak se ovšem uvádí jako první kostel toho druhu kostel sv. Martina ve zdi (v nynější Martinské ulici u Petříně). Pozoruhodná je shoda zprávy našeho věrozvěvce a kroniky Eneáše Slívia, kde se rovněž objevuje pouze jméno kostela svatomichalského.

62—78 Zvláštní pozornost věnoval autor podrobnému líčení situace v Ústí nad Lužnicí (Sezimově), v jehož okolí i přímo ve městě se hlásily projevy lidového kačírství už před příchodem Husovým do těchto míst (srov. J. Macek, *Tábor I.*, 184n. aj. podle rejstříku). Příznacím je pro osvětlení situace v roce 1415 a 1416 zpráva o situaci v Ústí určená především církevním mštním, v níž jsou uváděny některé výrazné rysy rodícího se lidového hnutu, které brzy vyústilo v táborství (srov. Palacký, *Documenta*, 636).

67 *Pytel síkenník* — nelze blíže určit; osoba toho jména i s přídomkem se připomíná ve Starých letopisech k roku 1438 mezi vypověděnými z Prahy (cit. vyd. Vratislavského rukopisu, str. 80; Křižovnického rukopisu, str. 146).

69—71 Většina z uváděných kněží je známa z doby o něco pozdější, kdy jsou jmenováni označováni za kněze nebo kazatele tábořské: mistr *Jičín* — M. Jan z Jičina (dále v pozn. k této básni v. 95). — *Věněš* — srov. pozn. k v. 51. — *Anoň* (Annoch). — *Pšenička*. — *Kamš* — Petr Kamš. — *Bydlin* — Jan Bydliňský; odjinud nelze určit osoby *Petra velkého* a *Petra ústského*; ve Starých (letopisech cit. vyd. rukopisu Vratislavského, str. 27) se připomíná s křesťm jménem Petr tábořský kněz *Petr Němec*.

74n. *město na třé dlechu*... — toto nejasné místo se snaží osvětlit třidními a náboženskými rozpory ve městě J. Macek, *Tábor I.*, 219n.

79—86 Události připomínané tu z Husova života spadají do let 1410 až 1415, do jeho upálení 6. července.

79 Autor myslí na jednání duchovenstva v čele s arcibiskupem.

81 Ke kniti římské byl Hus povolán v srpnu 1410.

82 Kláštera na Husa byla vydána pražským arcibiskupem 18. července 1410 a znovu 15. března 1411, když se Hus nedostavil do Říma.

83 Interdikt je z 20. července 1411.

87—106 Ve větších je rozvádn původ myšlenky o přijímání podobojí, první její ohlas mezi universitními mistry a v Praze vůbec. Za původce jsou označeni drážďanští mistři Petr a Mikuláš, kteří přišli do Prahy; tuto zprávu nalezneme shodně v latinských pramenech, ve spisku Jana Pappůška a v Kronice pražské university (vydány jsou v cit. díle Höflerově), dále u Eneáše Slívia v jeho kronice a ve Vratislavském rukopise Husiské kroniky Vavřínce z Březové (jako pozdější doplněk; srov. pozn. 1 na str. 233 citované edice Vavřincovy kroniky).

91 *mistr Petr*, *mistr Mikuláš* — němečtí mistři Petr a Mikuláš z Drážďan, kteří se přiklonili ke straně Husově. V Praze působili v domě Českého národa (kolej) u Černé

ruže na Příkopech, kde byla německá škola. Zvláště doložená činnost Mikulášova ukazuje, že zasahoval významně do polemik se stranou katolickou. (O Petrovi z Drážďan srov. u F. M. Bartoše, *Husství a církev*, str. 65n. — O Mikuláši z Drážďan tamtéž, podle rejstříku, a v monografii J. Sedláčka, *Mikuláš z Drážďan*, Praha 1914.)

92 *Engliš* — M. Petr Payne, Angličan, který jako přívrženec Vilefova hnutu musel opustit Anglii a v roce 1414 přišel do Čech, kde se brzy uplatnil v husiském hnutu. (Z poslední literatury o něm srov. sborník statí v Aktech Karlovy university, řada Historica, Praha 1958, drobno monografií F. M. Bartoše, *Mistr Petr Payne*, Praha 1956; o vztahu Payne k drážďanským mštním srov. některé hypotézy u Pekaře, *Žižka I.*, str. 211, pozn. 4 ke str. 18). — *Nikolaus Loripes* — postava blíže neznámá.

95 *Jičín* — M. Jan z Jičina, známý již z období pražských sporů Husových a později jako jeden z tábořských kněží (srov. pozn. k v. 69n.), je v tomto textu označen za prostředníka mezi naukou drážďanských mštnů a Jakoubkem ze Střibra; podobný výklad je i v prozaickém textu Starých letopisů (prozaický text přetiiskl Palacký v citované edici *Starých letopisů*, str. 437 v poznámce).

98 *mštra Jáchobek* — M. Jakoubek ze Střibra; o Jakoubkově účasti v počátcích boje o kalich srov. výše pozn. k v. 61.

101—106 Přičiny nepořádku a události v Praze, které líčí autor ve všeobecných rysech, hledá — ve shodě s jinými současnký — v zavedení přijímání podobojí (srov. např. už výše ve v. 101n. nebo na str. 197 v pozn. k v. 402).

107—123 K událostem na Lipnici srov. na str. 193 pozn. k v. 419).

116 *žáný se jemu nezdaril* — srov. obdobné hodnocení husiských kněží. kteří byli vysvěceni biskupem Heřmanem, v rukopise L. Starých letopisů českých, kde o něm čteme: „potom se jim zprotvil, tak mluvě, že jsem všecko lotry vysvětil“ (srov. cit. vyd. Palackého, str. 43).

117 *potom všichni proti němu byli* — biskup Heřman byl zajat při dobytí Příběnic tábořskými (11. nebo 13. listopadu) a utopen.

124—139 Zpráva se týká vývoje husitství na Moravě, asi v letech 1416 a 1417 a všeobecně i pozdějších jeho ohlasů.

124n. Výčet připomíná šlechtice, kteří byli tehdy přívrženci husitství na Moravě: *Lacek Moravský* — Lacek z Kravař, někdejší Husův ochránce a zemský hejman moravský, který zasahoval výrazně do vývoje událostí v čele moravské šlechty. — *Petr Strážnický* — Petr z Kravař, pán na Strážnici, strýc předcházějícího, od roku 1417 byl krátce hejmanem moravským a znovu v roce 1422. — *Heřalt Skalický* — Heřalt (Erhart) Skalický z Kunštátu, známý již jako zastánce Husův a přívrženec jeho hnutu. — *Jan Tovačovský* — Jan Tovačovský z Cimburka, po Zkumnudově porážce u Vyšehradu se stal jeho nepřitelem a je znám zvláště z bojů proti císařovým vojskům v bojích u Ústí, u Tachova a z jednání mezi oběma nepřátelskými stranami na počátku třicátých let 15. století. (Srov. k tomu R. Urbánek, *K historii husitství Moravy*, Casopsis Matice moravské 43, 1940.)

128 *ti sobě kněží vkleřto do Moravy nabrali* — zmínka napovídá, že moravští páni povolávali husitské kněze z Čech.

130a. Mezi moravskou šlechtou byl v první fázi husitského revolučního hnutí velký počet jeho přívrženců, jak dokládá vedle některých historických zpráv zvláště stříbrný list šlechty do Kosmice nebo zápis ze sněmu konaného v Praze 5. září 1415.

136—147 Dále autor obrací pozornost k následkům rozmachu husitského hnutí v lidových vrstvách a charakterizuje je několika typickými rysy: útoky na církve, odklon od jejich ustálených zvyklostí. Zaroven už naznačuje i rozpory mezi lidovou složkou husitství a šlechtou, aby přitom využil příležitosti k obžalobě světského panstva z hleďdiska politiky církve. — K rozporům mezi světskou šlechtou a církvi v Čechách srov. např. pozn. na str. 189 ve skladbě Slyšte všichni! Základní listinný materiál k situaci na Moravě shrnul B. Bretholz, *Übergang Mathens an Herzog Albrecht von Österreich im Jahre 1423* (Archiv f. österreichische Geschichte 80, 1893, 16n.); srov. též literaturu uvedenou výše v pozn. k v. 124n.

148—179 Obléhání Vyšehradu, které je předmětem této části letopisných zpráv, trvalo od dubna do začátku listopadu roku 1420, kdy byla svedena rozhodná bitva popisovaná našim autorem.

153 *bratři Zikmund...* je *retrovani* — příchod Zikmundův a přípravy k útoku se udály koncem října 1420.

154 *zmeškal hodinu* — posádka Vyšehradu, obležená pražským vojskem se rozhodla, že se vzdá, nepříjde-li Zikmund na pomoc do stanovené lhůty 1. listopadu. Zikmund se do té doby nedostavil. Jeho plán společného útoku posádky z Vyšehradu, z pražského hradu a vojsk, které Zikmund přivedl k Praze, byl vyrazen, takže jeho útok byl husitskými vojsky rozbit.

158 *když svatého Pankratici dojde* — kostel sv. Pankratice na pankrácké pláni směřem k Vyšehradu.

163—171 Výčet jmen českých a moravských šlechticů, kteří padli v bitvě, je dochován v několika kronikářských zápisech a částečně se různí (srov. Staré letopisy, Kronika Vavřince z Březové): *Petr Konopišský* — Petr z Šternberka, pán na Konopišti. — *Jindřich Krumlovský* — Jindřich z Kravař (z Plumlova), patřil mu též Moravský Krumlov. — *Hemrich Bečtynský* — Jindřich z Kravař (z Plumlova), pán na Bečtyně a Krakovce. — *Jaroslav Veselský* — Jaroslav ze Šternberka a z Veselí nad Moravou. — *Vok z Holšpýna* — Vok z Holšpýna a Blanska. — *Mikuláš Zajíc* — Mikuláš Zajíc z Hasenburka (podle Palackého); v jiných rukopisech je uváděn Vilém Zajíc z Valdeka, pán na Židlochovicích. — *Santvalský z Malenovic* — Hynek Sumvaldský z Malenovic a Pohorčelc (ve Starých letopisech, Vavřinský rukopis: Šamvalský). — *Černošský* — Dobeš Černošský z Boskovic. — *Michalec* — Jan Michalec z Michalovic. — *Sobin* — Sobin ze Švábenic. 173 *bratři Zikmund s velikým hořem z Čech vyjde* — Zikmund zůstal po porážce u Vyšehradu v zemi až do března roku 1421 a pak ji opustil.

174n. Běh události v letech 1421 až 1422 naznačuje autor jen velmi stručně.

174—175 Kutná Hora se vzdala 24. dubna 1421.

176—179 Týká se události z konce roku 1421 a ze začátku roku 1422. Po sněmu v Brně na začátku listopadu roku 1421 přitáhl Zikmund znovu do Čech a přiblížil se ke Krumě Hore. Tehdy zrušili někteří kumhořští měšťané sňh daný pražanům, jednali tajně se Zikmundem a pustili jeho vojsko do města. Ale 6. ledna 1422 Žižkovo vojsko

znovu Krumou Hornu obsadilo. Z města pak uprchli spolu se Zikmundem i někteří měšťané se svými rodinami, jak výslovně uvádějí některé dochované kronikářské zprávy.

180n. V prozaické části a ve versích těsně na ni navazujících zaznamenává autor situaci, která ukazuje k rozporům na Táboře. Palacký v edici Starých letopisů českých nazval tuto část versů „O sektě táboreské“; nalezneme v ní mnoho styčných bodů zvláště s Vavřinským a Oseckým rukopisem Starých letopisů i s kronikou Vavřince z Březové. — Od konce roku 1420 se začaly výrazně projevovat na Táboře společenské a zároveň názorové rozpory (srov. J. Macek, *Tábor II*, 47n.). Ve versích je odlišována strana umírněných představená M. Janem z Jičina a dalšími, a skupina radikálních chliiastů, za jejichž vůdce je skladatelem označen Martin Hůska (Vavřince z Březové odlišuje stranu táboorskou a pikartskou, v cit. vyd. str. 163).

181—184 *Mistr Jičín* — srov. pozn. k v. 69. — *Filip, Chřemovský* — nelze blíže identifikovat (u Palackého v edici těchto versů je uvedeno jako jedno jméno: Filip Chřemovský). — *Štěpán Pacovský a Abraham* — jsou vedle sebe uváděni i ve Starých letopisech (srov. vydání *Vavřinského rukopisu*, str. 27); Abraham je spolu s dalšími dvěma tábořskými kněžmi Prokopem Holým a Jirou z Klatov připomenut v kronice Vavřince z Březové jako jeden ze zatečených a uvězněných v Praze koncem července 1421 pro podezření z „pikartského kacířství“ (cit. vyd. str. 187). — *Prokop Holý* — tábořský kněz, po smrti Žižkova slavný vůdce husitských vojsk († 1436). Podle závěru J. Maceka (*Tábor II*, 49) nepatřili svými názory ke konzervativnímu křídla M. Jičina, nýbrž spolu s Mikulášem Biskupcem ke středu, který stál mezi stranou Jičínovou a radikály vedenými Martinem Hůskou. — *Martin Hůska, Petr Káňák, Jan Bydlišský* — známí představitelé radikální chliiastické skupiny táboreské (srov. pozn. k v. 69); k nim řadí autor ještě jmenem tábořských kněží, známým z některých verzí Starých letopisů (srov. vydání *Vavřinského rukopisu*, str. 27).

184—188 Ve stručnosti a v tendenčním zabarvení jsou tu uváděny některé stránky chliiastických názorů tábořských. Ohlas těchto názorů zároveň s obžalobou jejich stoupenců, zvláště Martina Hůsky (zv. Loquis), nalezneme v kronice Vavřince z Březové (str. 162n. cit. vyd.), hlavně v jeho zprávě o listu zasláném Mikulášem Biskupcem a Janem z Jičina v únoru roku 1421 do Prahy.

184 *mojží* — je užito obrazně ve významu paděláný peníz.

187 *pikhart* — srov. na str. 200 pozn. k v. 675.

190—200 Chliiastická skupina opusťtá Tábor začátkem roku 1421 (podrobně se rozepsal o těchto událostech J. Macek, *Tábor II*, 319n.).

195n. Jako jedna z hlavních nespřávností, které byly často vřizkyány zastáncům chliiastických názorů vedle pikartství, bylo adamitství, a s ním mravní poklesky; k tomu připojuje autor ještě další detail (v. 196—197).

201—204 Z Tábořa odešel na Příběnice patrně také Martin Hůska. Byl ovšem nucen vrátit se zpět k jednmá. Toto jednání skončilo tím, že musel odvolat některé názory, v nichž se rozcházel s druhou tábořskou skupinou.

205—208 Někdy v březnu roku 1421 byla skupina, která odešla na Příběnice, vyhnána.

207 *proti Dražicím* — Dražice jsou u Tábora; o bližší určení tohoto místa u Dražic se pokouší J. Macek (*Tábor II*, 333; tam je uvedena ostatní literatura).

209—215 Žižkuv návrat do Tábora, který předcházel událostem líčeným v této části skládky, spadá asi do poloviny dubna roku 1421.

215 K údajům o počtu upálených: Vavřinec z Březové udává v Husitské kronice (cit. vyd. str. 163), že Žižka dal upálit v Klokočech 50 lidí a „po odjezdu Žižkově bratři, čtyři“ ve v. 214, zatímco o padesáti jiných se tu nepíše.

217 *bernatické lesy* — lesy kolem Bernatic nedaleko Bechyně.

219 K vyhlazení těchto pronásledovaných zbytků došlo asi na podzim roku 1421 (srov. J. Macek, *Tábor II*, str. 349); doplněním textu ve verši 218 z druhé verze této skládky (srov. o ní pozn. na str. 185) lze závěry o upálení této skupiny v bernatických valích (str. 349, pozn. 179).

220—250 Vypřávením se týká osudů dalších tábořských chlástů („naháčů“ — adamitů), kteří se uchýlili dál od Tábora do jižních Čech a byli asi 21. října 1421 vyhlazeni žižkovým vojskem. (Výklady k tomu podal a starší literaturu shrnul J. Macek, *Tábor II*, str. 349n.).

221 *Valovský les* — les u vesnice Val nedaleko Lomnice nad Lužnicí.

224—225 a dále 234—240 Pramenem charakteristiky adamitů je tu patrně písemná zpráva Žižkova o životě a názorech adamitů, kterou dal po jejich vyhlazení sesavit podle výpovědi jediného nepopraveného zajatce; zpráva je známa z jiných kronikářských kšéšů, vydání Vratislavského rukopisu, str. 30—31).

222 *Stráž* — Stráž nad Nežarkou.

226 *Veselí* — Veselí nad Lužnicí.

228 *v Řečici; v Plešech a v Stráži* — Kardašova Řečice, Pleše u Veselí nad Lužnicí, Stráž nad Nežarkou.

230 *Šorc z Valu* — osoba odjinud neznámá (srov. pozn. k v. 220); pokus o bližší možné určení je u J. Maceka, *Tábor II*, str. 350.

241 *rahdy Žižka posla lidu oděného* — Žižka tady zasažil, když přijel na pomoc posádce obležené v nedalekém hradu Lomnici nad Lužnicí.

245 *Bořek Klatovský* — je to slechtic bližze neznámý; Vavřinec ve své kronice jeho jméno ani neuvádí při líčení této výpravy, nýbrž obecně konstatuje: „jednoho panoše Žižkova zabili“.

V odkazech k textům užíváme před číslem verše (popř. řádku) téhož zkratkem pro jednotlivé skládky: R Rozmlouvání člověka se smrtí; O — Otázka nrynie takové věži; P — traktát proti pouťm; VI — Vlka poznáš po srsti; S — Slyšete všickni, sieti i vy, děti; V — Václav Havel, a Tábor; K — Zlomky rymované kroniky; L — Veršované leto-pisy.

a a, ale

az jestiže; atkoli; i když, třebaš

ale ale, tedy

an (ano) a on (ono), ale on (ono); že, protože

bájnii vymyšlení; nepravdivě tvrditi

bezhvdií smrt (R 458)

bezmál bezmála, téměř, skoro

bezpečestvze bezpečnost (V 918)

bezpečně; bezpečněji bezpečněji

bženi po čem (R 537) hnáti se za čím, pachtiti se po čem

bice bojovník (R 598)

blaze vám dobře vám (S 324)

bovdě bosy, zbravry mnich

branny stráže brány (R 662)

budovani se osaditi se, zvoliti si stále sídlo

(K 107)

by kdyby; aby; že by

byr byli, existence, podstata (R 186)

byti: byti k vůli býti někomu po vůli (L 112)

cajfir přezdívká husitů (V 675, 965; bližší osvětlení významu nebylo zatím po-

dáno, srov. V. Machek, Etymologický slovník jazyka českého a slovenského,

Praha 1957, str. 53; přehled různých výkladů u Pekáře, Žižka I, str. 240.)

cajfir z drobné k cajfir: odolat jemu v tom

naše malé cajfře (V 1086)

cažin kaliti (V 947)

čar kouzlo, čarování (R 789)

časny docasny; vezdejší, pozemský (R 1272)

čihat přácník (R 478)

číslo číslo, počet (R 613)

čiti (čiti) čiti

čiti se čiti se, pokládá se

črt čert

čvrtak: V alijy čvrtak Zelený čvrtak (O 15)

dálini se vzdalovati se (V 989)

darmo zadarmo; marně, bez přičiny

davati dávat; nadávati

dědina dědicví, zděděný statek; pole, pozemek (R 821, V 761); schovám já je

do dědiny schován je do země, ti, na hřbitově

děditi dostati dědicví, získati dědicví, majetek (R 282)

dio divná věc, záznak

divadlo podivaná

divně podivuhodně; záznatně

doba způsob, podoba, čas; to je má doba

na tom mi záleží, o to mi jde, to je mi

vhodí: najít sobě hned svú dobu (R 927), to jest naše doba (V 132),

dočkati dočkati, vyčkati: někoho... dočká-
kám jako na ráně (R 506) jako na

dostřel, přibodně

dokonani dokončiti, zcela vykonati (V 438)

dokonani se vyplnit se (V 108)

dom (domi) dům; rod, dynastie: českého

domu české dynastie (K 72)

domiž, domiž dokud

dostati se: v tom rúše se boju dostal do-

stal se k boju, do nebe (V 1 6)

domšcovani činiti natlak, nutiti, doháněti

(S 228)

dojmutí dotknouti se (V 768)
dovoditi dováděti, dokazovati: *dovoditi* co čím dokazovati co čím (V 522)
dráha cesta; zástup
dráha nářadí (V 637)
druhé podruhé, za druhé
druhý druhý, jiný
držeti držeti, dodržovati, zachovávat
dřevní dřevěný, dřevný
duch duch, dech (R 349)
duvod odvodnění, důkaz
duviti rdousiti
dvorný pěkný; divný (S 3, 70)
dvorák kdo žije u dvora, dvořan (R 465)
dvoriti se zdáhati se, ošklibati se (R 868)
Erod (Erodes) Herodes (R 593)
figura obraz, podobensví
haněti potvrditi, listina (R 997)
haněti ohavně, hrozně
házení házení; shodování se, dotýkání se: *svatý Augustin* *tělož se rovně házie* *řka* dotýká se tělož stejným způsobem (V 880)
heslo stěhané znamení; slovo; propověď; vřdět myšlenka, zásaďa (R 75)
hlady slitý, mlý
hleděti: *hleděti k čemu* starati se oč (V 483)
hlechniti hlechnouti, hluchnouti, stavati se hluchým
hlza podobranina, vřed (R 264)
hod: *hody* (pl.) hostina, hodokvas, slavnost
hodiny kněžské hodinky; tj. modlitby určené pro stanovenou dobu denní nebo noční (R 432, 676)
hodně vhodně (V 662)
hold pocta; slib poddanosti, poslušnosti (R 460)
holdovati se poddati se, dáti hold (R 839)
hobka hůlka
honi honiti, srhati
hospoda byt, útlek

hosti cizinka, host; *přilezá hosti* přivandrovalá cizinka (R 283)
hostine snů pro hosty (R 312)
hovadnost zhovadlost, zvrteckost (R 901)
hovadý zvrtecký, zvrhlý (V 963)
hovado zvíře
humane místo na čihadle, na které se pátkm sype zrní
hýběni beďal (V 329)
chléb: *anjelský chléb* (V 554) mana
chrt lovecký pes (V1 86)
churné s churí, ochotné (V 150)
chvátla sláva, chvála (R 40)
čjeden (při záporu) ani jediný, žádný, nikdy
čňhad hneď
čako jako; téměř; poněvadž
čakový jazyk
čazyk jazyk, řeč; národ, národnost; *Třetím* *čazykem* *straně pokoj v zemi činiri* (V 781) třetí stranou (tj. stranou Vrochovou) chceš učiniti v zemi klid (srov. tento Flajšhansův názor u Pe-kaře, *Žižka* I, str. 241)
čejně jen
čedno jen, pouze
čednostajný stejný
čieni (jnu, jmeš...) zajmouti
čiji: *čiji po něčem* (R 582) jiti, jednatí podle něčeho
čápe kapuce
čáran trestati; pñiti se, sváćeni se (R 975)
čášel městečko (V 595)
čázati ukázovati; káran, trestati; *čázati* *čazyk* *svovj* (V 759) kárali (trestali) ... svuj národ; *čázati* *koho čim* (V 1124) trestati koho čim
čázati se ukázovati se, držeti se zpět (V1 84)

čážen kázení, služba, poslušensví (R 70, R 425); trest, napomenutí (V 198)
čéž (zájmeno) kterčž (V 227)
čéž (spojka) což pak, zďali (V 381)
člamati se klamati se, myšiti se: *ani se ji* *sešně klamaj* (R 1025) neďej se ji oklamat, zmýšiti
čliti (čoi, čoiš... 3. os. mn. č. čoi) bodati, pñhati (v turnaji)
člěni se čěmu klaněti se čěmu, čiti co
člěni kolisati (se), kláiti se: *člěce* (V 231) zakolisal, zakláiti sebou
člěći kľećeni; spočívati (V 307, V 798)
člěća (člěća) kľatba
čmoch čmotr
čmorr křičenec, kterčmu byl čmortem (tedy čmortence)
čnač soukenický tovarýš
čnězie (ž. rod, jedn. č.) knězi, kněžstvo
čoba křkavec (R 1393)
čochanie (čochání) radost, rozkoš
čochati se míti zalíbení, mlhovati
čolč dar, hostina (R 165)
čolba klání
čomonsvo zástup jízdných, družina
čonstanci Kostnice
čonory čeholnik-čalk
čorčar opravěce, vykonavatel (L 26)
čórni: *čórni čáci* čáci zpřiváći na křuru (S 40)
čóřiti stahovati: *čóřie žily* (R 744) stahují se žily
čóřie různé, háčka (V 98, 650)
čóřivanie (čóřivování) háďání (V 1045)
čóřivis pomazaný (S 263)
čóřivý nepravý, nepravdivý
čóřivno svěćený olej, který se užívá při křtu, bñimování aj.
čóřiváć holkař, kněz vydržující si ženu
čóřivori obchod
čóřiv: *čóřiv časy* *pražské* (V 181) čtyři artikuly pražské

čoval síla, násilný čim, násilí (S 338)
čovanie španý nápoj, mladé víno (R 509)
čvoze polevka z kvasu; kyseľ tekutina, zde hlava: *č nosa* *čape* *čvoze* (R 747)
čakovati bývati lakomý (R 904)
čarva obľuda, maškará (R 737)
ččeni srořiti (nástraha, lečky; R 284)
ččati (čaiu, lečš...) ulehnouti
ččati jen aby
ččarševie lečeni, leč (R 714)
ččč kdo lečkuje, zaháli (R 586)
ččni lenivý (V 611)
ččovati se lenošiti, býti lený
ččivory lečující, sčivory (V 603)
ččč lenoch, zahaleč
ččost záľba, radost, láska, příjemnost
ččovati se (čoko, ččlo) odřahovati se, sřtati se
ččvati úporně vřechovati (R 1326)
čč jednotka vály nebo peněží (okolo 17 gramů)
ččč kdo loudí, podvodník, ščidř (R 795)
ččč sváďeni, klamaní
ččč: *ččččč* *ččč* (R 777) hršiov
ččč loutka, panna (čččč) (V 997)
ččč: *ččč ččlo* (R 746) ččlo začína býti lysé
ččč
ččč neverčící, pohani; zde je užito hanlivě proti husitům (V 920)
ččč: *ččč čč osine* *na ččč* (R 162) že jich zůstane málo
ččč: *na* *čččč* *lečč* (S 367) v několiklka lečch
ččč pračdný, nicotný (R 610)
ččč (ččččččč) Marouš
čččč *čččč* *čččč* (R 722)
ččč *ččč*, *ččč*; též rybářská síť v podobě saku
ččč (ččč) *ččč*
ččč ochotně, rád
ččč láska

mlíčovský: *mlíčovské* (R 1044) *mlíčovské*
leto
mlíčovské: *mlíčovské božské* (V 290) láska
 boží
mladé nemouřte, ukvapeně (V 766)
mladé m. *mladé* pro mne, tedy
mláče: *mláče oš* (V 332) *mláče* o čem
 mluví domluví se
mocnost moc, síla (R 778)
modlitva modlitba
modloslužba modloslužebník
moráď vrah
moutit, *múitit* mrouřit, trápit (R 364)
mucha zdechlina, mrvola
načínit nadělat (S 372)
nahlédání nahlížet (R 298)
nahý divoký, prucký
nakládání naklad na něco, podpora: *na*
kláštery nakládání (R 1057)
nakvašení nákeza (bludy) (P 45)
nalezování nalézání (O 113)
nametati se (*nametati se*, *nametati se*...)
 nacpat se
namluvit mluvením pohouti, přemluvit,
 naklonit na svou stranu: *mláča*
jakéhka k sobě namluvi (L 98)
napomenouti napomenouti; upomenouti:
než je napomenu z dluhu (R 158)
napomináti napominati; upominati: *buoh*
mne z počtu napominá (R 1252) buh
 mě upomíná, abych vydal počet,
 abych se odpovídal
napořít bez rozdílu
nasadit se obětovati se, vydati se v nebez-
 pečí
nárit tisk
nasadit přiloudit
nasřiti nahlédnouti, podřívati se
 nebo nebo; neboť, protože
nečistý přisahlující zkušenosť, nadmysl-
 ný, transcendentní: *vierai jest ne-*
čistědné... *poznanie* (V 183)

nejednaký rozmanitý, všelijaký, nesřejný
nemilostivý nemilostivý, ukrutný
nenávist: *počechu*... *o nenávist mni* (L 22)
 začali nenávidět
nenější nynější
nepoklidný nečistý, nepořádný (R 1347)
nepravé nesprávné, nealéžité
nerodit nechtít; narod na mě *keopiti*
 (R 973) nechtěl, abych spěchal
neustavitý nestálý, měnlivý
nevěčný nevěčný; nepřijemný (R 310)
nevěd nevhod, proti mysli (R 50)
nikdež nikdež (V 160)
 o o; okolo: *kěz jest jiné zasadil*... *o ten*
stul (V 381) ... okolo toho stolu; stran
 (V 518)
obecní obyčejný, veřejný
obnovit opravit: *mnolyh hřechem na ob-*
mytie (O 25) aby zbažil mnohých
 hříchů
obostřiti zaostřit se, stát se ostrým (R 343)
obracování obraceci, měnit
obrátní ochrániti (R 764)
obrátní se: *obrátní se nač* (R 227) dbáti nač
obrok obroči, roční dýchod, přebenda
obstati *obstati, obsedeš*... *obsaditi*, zmoc-
 nit se
oby obojí (O 72)
obyčejný navyklý, obvyklý, tradiční; častý,
 obecný
oddělenec oddělený člověk, rozkolník (V
 884)
odhroztit odstrašiti (R 843)
odliti: *ni odprostiti, ni odliti* (R 1213)
 nelze se toho zbaviti ani prosbami,
 ani lánm
odpověď odfeknutí (se) (R 1033)
odsad odsad, z toho místa (V 124)
odvečeri skončiti večer (O 45)
odžehnat zbaviti se něčeho žehnaním
 (R 1212)
ořva obět, milodar

ořviti se nabýt odvahy (R 273)
ořviti potupa (L 185)
opariti spariti, shtdnouti (R 181); *opar-*
te se (V 155) pohlédne na sebe
opovědit oblašovati (R 451)
opřekati oplakati, ožerit (R 912)
osazování uváděti ve svou moc, zmocňo-
 vati se (R 948)
osazování se usazovati se (R 108)
oslepěnie zaslepení, znmámení (S 55)
ostati (*ostati, ostaneš*...) odstoupiti, za-
 nechat, zřít se (V 185, 87); zůstat
 (R 162), vydržeti, zůstat beze změny
 (V 147)
ostati (*ostojit*, *ostojíš*...) obstati, utržeti
 se; shodnouti se na něčem: *když*
jest o naplnějši věc ostálo (V 229)
ostavení zůstaviti, nechat (O 142, V 954)
ostroněh, *ostroněh* řemeslník, který
 vytřídí ostruhy (S 377)
ostřiči (*ostřiči, ostřičíš*...) ochrániti,
 uchrániti
ostřičati se čeho varovati se čeho: *kdýž*
se hřechem ostřiči (P 69)
ostřipiti obsouptiti, obklícti (R 1263)
padání, padnouti: *tu jsi škodně padla* (R 81)
 tu jsi škodně dopadla
pamáčka paměť, vzpomínka: *hořká jest*
tvá pamáčka na nás (R 1182)
pásat výrobce pásů (S 378)
pásti se žítí se, vypásati se: *pasie se*
na umřých dšě (R 1392) vypásájíc
 se na útraty zemřelých duší
péce: *péti jměni na koho* hleděti na koho
 (R 660)
peřiti opřiti, zakříviti (V 979)
pišhant kacír
piňij (komp. od *piňe*) horlivější, pečlivější
 (V 199)
pismo spis, text; bible
plachta ornát (v pejorativním významu)
 (V 984)

plně viz u plně
po (s ak.) pro: *až po něj přijdu* (R 510),
po něž jest tato nechtie (V 789);
 podle: *přivedli vše po své vůli*
 (S 271)
pobávání trochu brániti (R 715)
počítávání čišění, očišťování (S 307)
podávání podvoleni (R 78)
podněsi povzněsti (S 155)
podniknutí podstoupiti (R 107)
podobství podobeství, obraz, figura
 (filos.): *měi božieho těla podobestvie*
něsi (V 557)
podobně vhodně, pěkně
podobný náležitý, pravděpodobný, vhodný
podskočiti skočiti pod něco (R 768)
podstřipiti vzít na sebe; *ale v těsi má*
podstřipiti (O 123) ale má učiniti
 totěž
podoble příhodně opatření (R 564)
podobnost prospěch (R 486)
požítiti (*požítiti*) polhiti, uchrániti (V 154)
pokládání vykládati (S 58, V 303)
pokrytky pokryvecký (V 10)
polici učiniti nástrahu, položit nástrahu
 (R 523)
polekování léčiti (R 356)
položěnie sepsání, vyřčení (S 3); vyřklad
 (S 436)
položiti položit, vyložiti (V 501); uvést
 (V 274)
ponhřiti hovořiti, pohovořiti (R 178)
ponmieni pamatovati se, vzpomínati
poniže dokud; poněvadž
pop kněz
poprvice vykonavatel spravedlosti, soudce
popravování napravování (V 120)
popřati napsati (O 99)
popuďiti pobídnouti; povzbuditi (V 883)
poraziti pováhati, sraziti; uvést v zhubu:
dtěl jej hřechem porazil (R 60)
porušení svěřiti, odevzdání
porušení pokaziti; zneuctiti, svěřiti: *panny*

bolu zastřelené jste porušili (V 950)
pořád po řadě, po pořádku
posazení (posadu, posedě...) posednouti,
 ovládnouti (R 519)
poskytání, poskytování, nastavování, skytání;
Dáse... vyjít se poskytí (R 1327) du-
 še se chystá vyjít
postava podoba (R 299)
postřehně odstrkování, útlak
posvěcování obětování, konání obět (S 235)
potbani všimnouti si (R 560)
poškání setkání; utkání
potlící zaklepatí (R 978)
potracování ztrácejí
potvorný pitvorný; nestvůrný
poověřie: poověřie proměňují (P 44) místo,
 prosředí
pozovní býti po vůli, dovoliti: *pozvola*
sobě ještě rá řeči (V 542) pokračujte
 ještě v té řeči; *pozvol sobě s takovými*
 (R 830) užij si, učin si po vůli s ta-
 kovými
pozov viz pozvání
pozvaní: pozvaní (R 171) pozvu; *pozov*
 (R 1158) pozvi
požni (poživu, poživáš...) čeho užiti
 čeho, mti užitek z čeho
pracovní nutný, bídný, chudý (V 909)
pracovní pracování; usilovati, snažiti se;
cestami pracování (R 399) putování,
 konání cesty; *Tu dliho s nimí pracování*
 (L 212) tu na ně dlouho působili
prach prášek (v lékařství, R 798)
práce: kostelní práce (S 282), *duchovní*
práce (O 203) církevní práce; *pro*
hřích k němu práce *uzala* (R 64)
 zříska na něj práce
práve náležitě, zrovna, spravedlivě
préc pryč
premonovaný okrášlený (R 1164)
prodlii (S 283) poshověti, vyhověti
proradné zrádce (S 321)
protivní nepřátelský (V 64)

provinní komu v čem provinniti se, prohřešiti
 se čím vůči komu (S 187)
provoditi: svou vůli *provoditi* (R 128)
 konati svou vůli; doprovoditi (R 926,
 R 946)
prvé po prvé, dříve
práv se kupředu přece
předšni přestrašiti (R 541)
přehonei strpěti, prominouti (V 230)
přejízecový od *jízecva: přejízecové žabadlo*
 (R 530) nástroj vypalující velké rány
přeházení (V 107) přesvědčení
přehraší komp. od *přehraší*
přeházení (R 120) zoskliviti se, přičiti se.
převědění poznání, předvědění (V 1109)
přetracha strach z něčeho (R 276)
přien povoliti (V 619)
přichopiti se čeho chopiti se čeho (L 97)
přichýlii k sobě nakloniti si (S 90)
přijíati (přijmu, přijmáš...), přijmouti
přijeti se čeho přidržeti se čeho, přijmouti
 co
přijiti: kde by mohlo na čem přijiti (R 401)
 kde by bylo možno něco získat
přikázání příkaz (V 1107)
přileží přistřehovaly, přivandrovaly
 (R 283)
přimluvi se: čciti se také k vaší řeči...
přimluvi (V 99) chci se také přidati
 k vašemu rozhovoru
připuditi přinutiti (V 489)
přirození: přirození zákon (V 1166) viz
 pozn. na str. 204
připůlii se zatoulati se (R 867)
přivěšni dověšti, dosláhnouti (S 271)
přivěšenie zvěščení, rozmnožení (S 119)
přivřiti se zavřiti se (R 634)
psiet přicházení ve psí, hynouti; nešlech-
 ně se chovati
puost půst (K 136)
puost vzdorovitost, svěhlarost (O 210)
puška poustevna (R 1345)

puování choditi na pouť (S 265)
pykati (pyča, pyčeš...) litovati, želiti
 (R 938)
rahan radnice
ráz ražení, znamení na minci (V 952)
reování zachraňování, vysvobození
reimk pomoc, vysvobození (L 155)
robotně namáhavě (R 399)
rohan obecně patička, beran; označení
 skupiny tábořských chliřat (V 965;
 viz poznámku k v. 965 ve vysvětliv-
 kách na str. 203)
roš sněm, shromáždění, soud; *státi na*
roze dostaviti se k soudu (L 55)
rosypati rozsypati, rozházeti (K 36)
roza strana, skupina
rozbrojiti neshodnati, nepokoji rozdělití
 (V 17)
rozhlázení rozhodnutí, rozsouditi (R 322)
rozpákanie uváděti v rozpaky (R 211)
rozšízenie poznání, rozsounení, rozvaha;
svátoť s *rozšízením ná přijata* býti
 (V 440) svátoť má být přijata s roz-
 myšlem, s porozuměním
rozšízenie roztržka, rozpor, odtržení
rozvylý vypasený (R 664)
ruka: svěcká ruka světská moc (S 188)
ruod troup, hlupák (R 827)
rušiti ničiti, porušiti (S 202)
řád pořádek, ustanovení, situace; *řádem*
za řádi *vzei* jeho (K 53) podle
 ustanovení
řehola řehole
řahu viz *řeci*
řám *devanický* řám s drvanými jinými (L 37)
řápě pohrabáč, chapadlo (R 438)
řděliti se oě podělití se oě (V 1 89)
řbrati se seřiti se, sebrati se: *v hromadi*
se sebrachu (L 79) shromážditi se
řednie sídlo, místo (R 186, 281)

řelkati povědění nepavdu, lháti (S 397)
řemli se státi se, přiboditi se: *řlet se v Če-*
chách smele (S 250)
řezpicevati zazpívati (R 656)
řhyniti shromážditi (K 2)
řeci (řahu, řešě...) sáhati: *řudy i na*
jich řivot řahu (R 488) tím i je
 usmrtím
řesti (řahu, ředu, řede...) sednouti (ř)
řchoditi prochoditi: *řá smrt všeky cesty*
řchodim (R 693)
řchunuti se sluknouti se (V 987)
řtie sítna, sítny (R 413)
řjednati se na čem shodnouti se v čem
 (V 540)
řjednávati se viz *řjednávati se*
řkalé skály (R 695)
řklázi (skladu) složití (R 313)
řkok skok; *řbě řkoly* tanec (R 575)
řkonání: dnes *řkadu mni řkonání* dnes
 skončí (R 1135)
řkoro, řkoro skoro, brzo, rychle
řlany: nejšic *řlani* *řoží* *řoli* (K 126) nejšice
 posvěcení
řliti (řhu, řleš...) poslati
řlhovani *řa* něco ručiti za něco (V 431)
řlbiti se zalbiti se (S 92)
řlovitny slavný
řložiti uložiti, zrušiti (S 277)
řlušeti: tot *řžděmu řlušie* (S 111) náležti;
řlušeti na někoho (S 129) přislušeti
 někomu; *řlušeti řod někoho* (V 197,
 R 261) býti někomu poddán
řmetati shoditi
řmeři viz *řmieři*
řmieř náležiti má (R 632)
řmieři n. *řmeři* (řměju, řměji, řmieš...)
 odvažování se, troufati si: *řa viera*
řložiti *řitvě řmeři* (V 274) odvažil se
 uvést jako předemět víry
řmraděti zapáchání (R 1360)
řmřiti zarmoutiti (S 472)
řmřiti se zarmoutiti se (K 26)

smysl smysl, rozum; vysmápní z svého
 smyslu (R 581) pozbývají rozumu.
 staré shromáždění, schůze (K 4)
 státi unést, vydržeti (S 151)
 stiti (sejdu, sendu...) zhyznouti: stiti
 od něho (K 27) zemřít pro něco
 stiti se sejít se
 stiti: co nám proti tomu protivníci solé
 (V 1071) co nám proti tomu dělají
 nepřijímaného naši nepřítelé
 spasovaní vypáskati, pasesním míti (V 879)
 spíše rychle (R 382)
 spomoc pomoc (S 462)
 spomoci pomoci
 spráda zákon; naučení (V 233)
 sprostné prostě, skromně
 sprostnost prostota, neumětost, neznalost
 (O 105)
 sprostný prostý, hloupý, neučný
 srovádavati se býti zajedno (V 679)
 srozuměti čemu porozuměti čemu
 sstakovati po čem vystopovati, vyslíditi
 podle čeho (R 435)
 státi (stamu, stanaš...) zastaviti, vžiti
 konec; buch, janz o ně věrně stane
 (R 909) ... se postaví za ně, bude
 o ně pečovat
 státi (stojin, stojin, stojš...): aby k sídu
 a nálezu státi (V 472) aby se dostavili
 k soudu a k nálezu
 staviti zastaviti, překaziti, zabrániti
 stěpani stlouci
 stěpaní si postesknaviti si (V 749)
 stěšiti se dospěti, dostati se (V 1138)
 stěška sovra, stěži
 stěžiti: stěžiti právu (S 22, 413) ztěžovati
 uplacení práva
 stoliu jisti, hodovati (V 46)
 strádání čeho postrádání čeho
 strana strana, skupina: jednu stranu držičnu
 (L 182) drželi učení jedné části,
 skupiny
 stránka strana, skupinka (K 2)

strážiti se koho báti se koho, míti strach
 z koho (R 176)
 strojin vytvářeti (V 18); chystati, vesiti:
 strojin řeči (V 796)
 střídání vikář, kaplan
 stuliti, stlouvati: stulaj keřky (R 263),
 stul keřky (R 1117) přestaň křičet
 stupa stoupa, moždík, stroj na drcení
 materiálu (V 7)
 stupice druh pastí (R 524)
 styškati se (styšeti, styšiti...): styšeti mi se
 poslouchati (R 629) nelhbi se mi, je mi
 obtížno poslouchati
 státi: po osobách sídla (R 845) souditi
 podle osob
 stáženy úzkostlivý, starostlivý (O 211)
 svaceny svěcený (R 358)
 svaditi zvesvětiti
 svázanie: užiti nad námi svázanie (S 269)
 udělejte dřevěnou vazbu, spojte ně-
 kolik dřev (pro stan, pod nímž husi-
 šti kněží sloužili mši nebo kazali)
 sváecne kdo je vysvěcen (S 424)
 sváčom vědom si, znalý (R 700)
 svoravstvie svornost, shoda v názorech
 svrati (svrta, svraš...) svrtnouti
 šaravoti vydržati, obrati (L 27, 31)
 šarovati šeriti, míti ohled na někoho
 šantrok podvod, lichva (R 671)
 šarlat tmavočervené sukno; též šarlatu
 jako šeriti (R 46) obrázně o boharych
 a mocných
 šadina: šmilého šadnu (R 861) zohánralého
 starce
 šankovati nalévat; podávati nápoj na míru
 (V 123)
 šerý šedivý (V 13)
 šern šálení, potyčka (R 1088)
 šer šed, zvl. šedivá látka; též šarlatu jako
 šeriti (R 46) obrázně o chudých lidích
 šibalšy podvodný, šejdíšský (V 9)
 škodně škodlivě, se škodou

škola shromáždění, kde se dostává poučení
 (R 467, V 1013, S 189)
 škeršiti skřípeti (R 638)
 šitati se poulovati se, šovati se (R 1047)
 take, takež tak, právě tak, stejně
 taras násep, kryt (V 1113)
 tazati se s kým raditi se s kým: S staršími
 se nihdy nezásti (S 75)
 tbatí dbáti, starati se
 ted 1. tento: Ted kalich (O 46); 2. hle;
 zde
 tehda, tehdy tedy
 telak pasák telai; hlupák lenoch (R 682)
 tělesně tělesně, hmotně; chodě tělesně
 (P 20) konaje cesty, pouť
 teprov teprve (R 969)
 teřich břicho (R 1009)
 teseny: když vám slyšeti testno nenie
 (V 548) když vám není obtížně
 též taktěz, stejně
 tžeti težiti; dobývati užtku z čeho
 s plinosti penězi tžeti (R 538)
 tčysti popadnost, chytiti (R 493)
 tovarivrovo společenství, přátelství (S 209)
 trahě nápoj, vodička (jels), tekutý jek
 (R 798)
 treskati (treska, treskaš...) tresati,
 karati
 treřiti ně přijiti někam, dostati se někam
 (R 524)
 troškování těšení (R 1210)
 tudně hned, na témž místě (R 769)
 tupiti zamřati, haněti (L 52)
 tšiti čeho komu stěžovati si komu nač,
 naškati si nač (L 177)
 torđin utvrzovati, upevňovati (S 41)
 torđi: torđých bludov chyrđš (V 1111)
 chyrđš se těžkých bludů
 třati douřati, spořehati
 tšhel kout, roh (R 781)
 uhoditi do čeho, kam dostati se, treřiti,
 nalézniti cestu kam (R 436, V 176); [partii]
 ... do nichžo každý uhodi (R 285)
 do nichžo každý upadne
 ukázati ukázati; dokázati: ukáž písemn,
 že zle činime (V 809)
 ukřateme konec, zčka (O 167)
 užrop horká, vroucí voda (V 192)
 užrtvny kruty, nemilosrdný (R 70)
 uneněnie zmešeni (S 118)
 unyřiti sobě usmysliti si
 unáhliti se pospěšiti si, ukvapiti se
 ustrožně viz ostrožně
 upadovani padati (R 44)
 u plně úplně, zcela, dokonale
 upřimně přímo, upřimně
 urážovati urážeti, zraňovati (S 263)
 urážnie úrava (R 141)
 ustavenie ustanovení, zákon: Anihivirovo
 ustavenie (O 168); apošolské usta-
 venie (V 604) apošolské vyznání víry
 ustaveni ustanoviti, zříditi
 utěti se přiběhnouti; k něčemu se obrátiti:
 Tđbor se rychle k své řeči utěti (V 79)
 utvrzenie schválení, potvrzení, založení
 (V 519)
 uzázati se v něco přivlastniti si, převzati
 něco (S 363)
 uvoditi uváděti, přivést; míti v chámě
 úvod: ani se žně ktere z postale uvo-
 diti (S 275)
 užřiti se žraním se zahubiti (R 507)
 vžiti všimati si, ceniti, uvažovati (O 60)
 vđčnėji čeho vđčnėjší zač (R 28)
 vudě podle
 vđdomie vědomost, vědění (V 1107)
 vđlně velmi
 vđl závoj (R 679)
 vđšiti (vėdi, vėdš...) vėšiti; naváděti, po-
 učovati, vychovávati: neb neprđdš
 všičeni vėdi (S 243)
 viera (vřiv): apošolská viera (V 277)
 apošolské vyznání víry, Větm v boha

vyjíti svarvecer, předvečer svátku (S 280)
vítěl hanlivé označení husitů jako kacířů
přikláňajících se k nauce Vikleřově
vlast kraj, krajina, země
vlasti vládnouti (R 294)
vlasti zvláštní
vnaniti někoho vabiti někoho (R 476,
R 578)
vnanile náhle
vnaniti se: že se voláš i ku právu (R 24)
že se odvoláváš i k právu
vně prouřená síť (R 442)
všohk rychle (R 962)
vstřípiti: až tobě na ocas vstřípí (R 380)
až se k tobě těsně přiblíží
vše, všel vesměs, zcela
všelijaký všelký, každý všechen
vstřpiti se porozumět, poznávat (V 154)
vuboc vůbec, vespolek
vubosti (vuboda, vuboděš...) bodáním vy-
hnati, vyplenouti (R 202)
vubvati se odebrati se, vyjít: *z myšl ostl
se vubvati* (R 388) dostati se z myšl
osidel
vučestí vypočestí (V 966)
vudani: k vudani obyčejnému (O 110) k ob-
vyklému podání, výkladu
vuditi vyčítati, vřvati, vytrhnouti
vynahiti uhnouti (R 382)
vyklada: z položenie vyklada řádého
(O 61) zde latinský výklad zvaný
glossa ordinata
vyležení obléháním k něčemu donutiti
(L 151)
vylitie vyliti, proliti: *tělo krve vylitie*
(O 26)
vylipiti vyloupnouti, vypoulti (R 1315)
vyměriti se zaměřiti ven, dostati se z čeho
(R 73, R 1091)
vymluva: k vymluvu písma přičestí (V 1001)
vyvrátiti písmem
vyniknuti oděškad dostati se oděškad
(V 986)

vypřaviti pověděti, vyčítati (R 337)
vypřaviti se vyprostiti se (R 6)
vypřaviti se prošením se vysvoboditi
(R 256)
vysléditi vysléditi (R 433)
vysřičiti ochrániti (R 657, O 146)
*vyriskati: vyriskati komu čim oči před-
hazovati komu co: že nám vyriskáš
hlpeši, páleníu, mordy oči* (V 709)
vyrvaditi osvoboditi, zbaviti závazků (S 429)
vyrvěsti koho ospravedlniti někoho: *nej-
prvé se vyrvězte pražákem* (V 930)
nejprve se z toho ospravedlně pra-
žanem
vyrvoda vůdce, vládce (V 891)
vzdáti se od čeho vyhnouti se čemu
(V 74)
vzejčiti vysoupniti, vzniknouti (K 75)
vzem viz vzieti
vzeiti vziti; *vzeiti za co* mti za co: *mdš
i ty za to vzeiti* (V 653), *řádem za
krdl vzeiti jeho* (K 53) podle ustanovení
přijali jej za krále; *o to pílnu radu
vzeču* (L 80) důkladně se o tom
poraditi
vzmiti (vzand, vzendáš...) vzejiti, vyjiti
vztrvojenie ztrvojení, zmožžení (V 675)

za: za se zpět, nazpátek; *za roveň* stejně;
za celo zcela, podle pravdy, jásisté
zadášni: zadášni lázeň (R 426) obřad
z pohanské tradice, vykonávaný za
spásu duše zemřelého
zajého stejně
zákon právo, řád
zákonník řeholník
zálesí krajina za lesy (R 685)
založenie základ, doklad (V 432)
založiti ustanoviti, dáti za cíl (V 769)
zamerati se popřati se (V 1089)
zammucenie zamrucení (S 452)
zammucovati zamrucovati (R 884, S 242)
zámuteš zámutek (R 874)

zámuteš strýc zámutek, nepokoje,
spiklenc (S 46)
zámysl úmysl, záměr (V 475)
zamyšlenie úmysl (S 95)
zamyšleny vymyšlený (R 1045)
zapeklene zatvzeloš (O 148)
zapole okolek, oklika: *nechtěj zápole dělati*
(R 474)
zasaditi: zasaditi ... o ten smol (V 381)
posadil ... okolo toho stolu
za se viz za
zarvacenie prokletý člověk
zarvositi učiniti, aby zarvosilo; dáti zarvositi
(K 123)
zavázati se (zaviezti, zaviezti, zaviezš...) zava-
zání se, slibiti, ujistiti slibem
(P 22)
zavavovati v jednopojiti, zahmovati (V1 62)
zavonienie provinění (R 1276)
zavřiti se (zavru, zavřěš...) zapáliti se,
rozhořniti se (V 1085)
zvěř sbor; sebranica, holota: *ubohé zvěři*
(R 1090)
zbiti pobiti, zabiti
zblédly pobledlý
zbyti pozbyti
zblázenie poblouzení (V 657)
zbořovati bořiti; rušiti: *zbořuji vám hly*
boas (R 640)
zbožie majetek, satek, bohatství
zčistiti očistiti (V 1135)
zčártily dokonaly, ušlechtilý (R 563)
zčártili se vydáriti se (L 116)
zčelati udělati (K 100)
zčelati učiniti, udělati
zčřeziti zachovati, dodržeti (R 984)
zčvřihnuti vyzdvihnouti a přenesiti (S 403)
zčvati zřvati (R 1337)
zhrzeiti (zhrzeiti, zhrzeš...) pohrdati
(V 270)
zhnovu vzhůru.
zchnopěti vydati chrapiivý zvuk, začiti
chrupět, zachrčeti (R 769)

*zchuhnuti: když má tebi zchuhne a
zbláde* (R 1235) když můj oblíbený
pohubne a zbláde
zjednati se shodnouti se (V 676)
zjednávati se stovnávati se, shodovati se
(V 189)
zjeviti se zjeviti se; projevit se (V 108)
zjeviti se zjeviti se; projevit se (V 108)
zjevny zřejmý (O 109); veřejný
zkrázi v kázeň přivesti, napravit (V1 29)
zkrvádi (zkrvádi, zkrvádeš...) okrástii; zmo-
řiti (o smrti): *někoho ve spani
zkradu* (R 525)
zkrupiti se (zkrupiti se) v hromadu se se-
shoupiti, shromážditi se, seskupiti se
(L 236)
zkrvečiti uvěsti v nářek, v pláč (R 893)
zklamávati oklamávati (R 479)
zkrázi zřeci: *zkrázi mšata, hrady* (R 647)
zlost zloba, špatnost
zlostiti něco ze zlosti učiniti, činiti zlé:
ani [nerodil] zlostiti u myšl provozáčh
(S 263) ani prorokům mym nečinte
nic zlého
zluhiti oloupiti (V 72)
zly zlý; špatný (S 142)
zmutny zmatený (V 277)
zmučenie pomatence, pohán
zmulčiti vymlčívati, ztlouci (V 948)
zmul výmol (R 468)
zmuřzeti omrzeti; zoskliviti se: *takže i vyřm
mulym zmuřzi* (R 305)
znak znak: *padla znak* (R 92)
znamenati všimati si, poznávat
zniknuti koho, čeho zbaviti se koho, čeho;
uniknouti komu, čemu
zpuť nehet, dráp: *narešiti vám v kláště
zpuť* osedkají vám nehty (obrazně)
(V1 66)
zpoléhati spoléhati se (R 1046)
zpomínati vzpomínati (R 406)
zpráva (zprávca) 1. zpráva; vědomost, na-
učení (V. 152). 2. správca, řízení
(V 483)

OBSAH

<p><i>zpraviti</i> vyložiti (V 625); <i>zpraviti</i> čeho (V 81) poučiti o čem</p> <p><i>zpracovati se</i> očistiti se, ospravedlniti se (R 1096)</p> <p><i>zpracovavati se</i> (spracovavati se) řídití se (R 974, O 192)</p> <p><i>zpravititi</i> osvoboditi, zbahviti</p> <p><i>zřezanie</i> ustanovení (V 692)</p> <p><i>zřáhnutí</i> vztáhnouti, natáhnouti (V 1124)</p> <p><i>zřáhnutí se</i> natáhnouti se; <i>že se zřáhneš při kostele</i> (R 18) že se natáhneš, budeš pohřben vedle kostela (tj. na hřbitově)</p> <p><i>zřídci</i> (zřetku, zřetěš...) zmocnití se přepa-</p>	<p>dením (R 251)</p> <p><i>zřítaviti se</i> otrávití se (R 494)</p> <p><i>zřopiti</i> zatopiti (R 426)</p> <p><i>zřviliti</i> uváliti, způsobiti: <i>ohně zřviliti</i> (K 129)</p> <p><i>zřeviti</i> provésti (V 1034)</p> <p><i>zřviliti</i> zvláště</p> <p><i>žádny</i> žádoucí, milý; <i>žádstivý</i> (K 97)</p> <p><i>žáha</i> pálení v hrdle; <i>žeť jej žáha</i> <i>poseda</i> (R 519) začne jej pált v hrdle</p> <p><i>životi</i> zachování, nechati při životě</p> <p><i>životi se</i> udržovati se na živu (V 1106)</p> <p><i>živost</i> život; živobytí (R 485)</p>
--	---

ÚVOD..... 5

TEXTY

Rozmlouvání člověka se smrtí 49

Veršované traktáty

Otázka nyníie taková běží 90

Proti poutím 96

Vilka poznáš po srsi (Zbarvení mnichové) 99

Slyšte všickni, staří i vy, děti 102

Václav, Havel a Tábor 116

Zlomky rýmované kroniky 151

Veršované letopisy (Počádkové husitství, O sektě tábořské) 156

POZNÁMKOVÝ APARÁT

Poznámky ke kritice textu 167

Věcné poznámky a vysvětlivky 186

Slovníček 213